

จีน: ประวัติศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจ

ศูนย์เกาหลีศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

www.ru.ac.th/korea

ยุคโบราณกาล

ในบทความนี้ประสงค์ที่จะอธิบายประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งสังคมจีน โดยเริ่มต้นตั้งแต่การค้นพบต้นกำเนิดมนุษยชาติเรื่อยไปจนถึงช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ผู้อ่านได้สืบสาวเรื่องราวถึงประวัติความเป็นมาของการก่อตัวของสังคม ในขณะเดียวกัน จะเน้นวิเคราะห์ถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเกาหลีและญี่ปุ่นที่มีปรากฏขึ้นในแต่ละยุคว่าเป็นเช่นไร มีอะไรที่เป็นจุดร่วมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสังคมเหล่านี้ และส่งผลอันใดให้บังเกิดขึ้นในยุคถัดมา

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของการก่อกำเนิดของแต่ละสังคม และการพัฒนาการของสังคมตามลำดับขั้นจนกลายเป็นชาติ-รัฐ (nation-state) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของจีน ของเกาหลี และของญี่ปุ่นนั้น เป็นกุญแจสำคัญเพราะจะทำให้เราสามารถติดตามเรื่องราวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้ดำเนินติดต่อกันเรื่อยมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

เหตุการณ์สำคัญก่อนการก่อตั้งเป็นสังคม

ข้อมูลที่ค้นพบทางโบราณคดี ทางมานุษยวิทยากายภาพ และทางประวัติศาสตร์ ยุคโบราณบ่งชี้ว่า มนุษย์รุ่นแรกอุบัติขึ้นบนโลกเมื่อราว 10 - 15 ล้านปีมาแล้ว โดยได้แยกตัวออกจากสายพันธุ์วานร (Pongidae หรือลิงไม่มีหาง เช่น อorangอุตัง ชิมแปนซี และกอริลล่า) โดยเรียกชื่อว่า รามาพิธีคัส (Ramapithecus) ฟอสซิลที่ค้นพบคือ กระดูกขากรรไกรส่วนบน ที่เชิงเขาสิวัลิก ในประเทศอินเดีย แต่เนื่องจากหลักฐานฟอสซิลมีเพียงชิ้นสองชิ้น จึงไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นมนุษย์กลุ่มแรกที่แท้จริงหรือไม่ ต่อมา เหล่า

นักวิทยาศาสตร์ได้พากันออกค้นหาฟอสซิลมนุษย์ตามแหล่งต่างๆ ทั่วโลก ในที่สุด เรมอนด์ ดาร์ธ นายแพทย์โรเบิร์ต บรูม และหลุยส์-แมรี ลิกกี ต่างมุ่งไปค้นหาฟอสซิลในทวีปแอฟริกาตามที่ชาลส์ ดาร์วินได้ทำนายไว้ในหนังสือของเขา ชื่อ *The Descent of Man* (1871) ว่า บรรพบุรุษของมนุษย์น่าจะมีถิ่นกำเนิดครั้งแรกในทวีปแอฟริกา ต่อมาก็ได้มีการค้นพบหลักฐาน ว่ามีมนุษย์กลุ่มแรกของโลกเกิดขึ้นในทวีปนั้นจริงๆ

การขุดค้นตามช่องเขาเล็ก บริเวณไหล่ทวีปและบริเวณใกล้ทะเลในประเทศทันซาเนีย เอธิโอเปีย และยูกันดา รวมทั้งตามเหมืองถ่านหินบริเวณแอฟริกาตอนใต้ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1920 นั้น นักวิทยาศาสตร์ได้พบฟัน หัวกะโหลก และกะโหลกส่วนหลังมากกว่า 1,022 ชิ้น เมื่อผู้เชี่ยวชาญร่วมกันวิเคราะห์หลักฐานดังกล่าว ต่างลงความเห็นว่าน่าจะเป็นมนุษย์กลุ่มแรกซึ่งมีชีวิตอยู่ในราว 1.75 ล้านปีมาแล้ว โดยเรียกว่า ออสตราโลพิเทคัส (*Australopithecus*) มนุษย์กลุ่มนี้สามารถสร้างเครื่องมือที่ทำด้วยหิน และทำดอกไม้ ส่วนโครงสร้างทางด้านร่างกายนั้นสามารถเดินได้ด้วยเท้าทั้งสองข้าง มีลำตัวตั้งตรงในขณะที่เดิน อันเป็นผลมาจากการพัฒนากระดูกเชิงกรานและขาที่ยึดเข้าออกได้เต็มที่ รวมทั้งมีการขึ้นของฟันหลังและฟันกรามขนาดใหญ่ นั้นหมายความว่า มีความสามารถในการกินอาหารประเภทเนื้อได้ ซึ่งต่างจากวานรที่กินเฉพาะพืชเป็นอาหารเท่านั้น

ออสตราโลพิเทคัส ได้สูญพันธุ์จากโลกไปกว่า 500,000 ปีมาแล้ว มนุษย์ยุคต่อมาเรียกกันว่า โฮโม อีเรคตัส (*Homo erectus*) มีชีวิตอยู่ระหว่าง 600,000 – 2 ล้านปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานชี้ชัดว่า สามารถสร้างเครื่องมือหินสำหรับใช้สับ หรือตัด โดยกะเทาะให้มีความคมด้านหนึ่ง และขวานหิน อีกทั้งสร้างภาชนะใส่ของ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และสามารถจัดระเบียบทางสังคมโดยมีการแบ่งงานระหว่างชาย - หญิง พึ่งพา นายพรานในการล่าสัตว์ และอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ราว 20 – 50 คน หรือ 3 – 12 ครอบครัว อนึ่ง เชื่อกันว่าเป็นกลุ่มแรกที่เริ่มใช้ภาษาในการสื่อสาร แม้ว่าจะพูดได้ช้า ราว 1 ใน 10 ของความเร็วที่มนุษย์ปัจจุบันพูดกัน

นักวิทยาศาสตร์ได้พบหลักฐานฟอสซิลของโฮโม อีเรคตัสในทวีปเอเชีย แอฟริกา และยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้นพบมนุษย์ปักกิ่ง ซึ่งจัดอยู่ในสกุล *Homo erectus* และมีประวัติการค้นพบที่น่าสนใจยิ่ง กล่าวคือ เมื่อปี ค.ศ. 1911 นายเจ กันนาร์ แอนเดอร์สัน (J. Gunnar Anderson) นักธรณีวิทยาชาวสวีเดนได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่

ปรึกษาของรัฐบาลจีนเพื่อทำการสำรวจถ้ำหิน และแหล่งแร่ ในขณะที่เขาทำงานในฐานะที่ปรึกษาอยู่นั้น แอนเดอร์สันได้ให้ความสนใจในเรื่องการวิวัฒนาการของมนุษย์ตามแนวคิดของชาลส์ ดาร์วิน ด้วย เขาจึงพยายามหาและเก็บหลักฐานตามแหล่งต่างๆ ที่ออกสำรวจอยู่เสมอ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1921 เขาได้พบซากกระดูกที่หมู่บ้านโจ้วโจ้วเวเตียน ตั้งอยู่ห่างจากนครปักกิ่งไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ราว 30 ไมล์ นอกจากนี้เขายังพบกระดูกของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมากกว่า 20 ชนิด และฟันกราม 2 ซี่เพิ่มอีกด้วย

แอนเดอร์สันได้ร่วมมือกับ ดร. ออตโต้ ซแดนสกี (Dr. Otto Zdansky) โดย แอนเดอร์สันได้มอบหมายให้ ดร.ออตโต้ ซแดนสกีทำการขุดค้นตามผนังหินปูนของเนินดินแถบบริเวณนั้นและเก็บซากกระดูกหลายชนิด แอนเดอร์สันดีใจมากโดยเข้าใจว่าเขาได้ค้นพบสิ่งที่ต้องการ นั่นคือ ซากดึกดำบรรพ์ของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมของยุคเทอร์เทียรี และพลีสโตซีน ดร. ออตโต้ ซแดนสกีได้เก็บซากกระดูกในขณะที่ทำการขุดค้นแหล่งแร่ในบริเวณนั้นตลอดช่วงฤดูร้อนเป็นเวลาหลายปีและได้นำกระดูกเหล่านั้นกลับไปยังสวีเดน เพื่อศึกษาวิเคราะห์ในห้องทดลอง เขาได้เขียนจดหมายถึงแอนเดอร์สันว่า ซากกระดูกจำนวนหนึ่งที่นำไปยังห้องทดลองนั้น มีฟันกรามจำนวน 2 ซี่ที่เป็นของมนุษย์โบราณในสกุลโฮโม ผลของการวิเคราะห์นี้ก่อให้เกิดความลึกลับใจแก่แอนเดอร์สันเป็นอย่างยิ่ง เขาจึงได้ร่วมกับ ดร.บิร์จอร์ โบลิน (Dr. Birgir Bohlin) ดำเนินการขุดค้นหาซากดึกดำบรรพ์อย่างจริงจังในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1927 ในบริเวณถ้ำโจ้วโจ้วเวเตียน

ในครั้งนี้นักสำรวจได้พบฟันของมนุษย์โบราณซี่หนึ่ง จึงได้นำไปให้นักวิทยาศาสตร์ชื่อ ดร.เดวิดสัน แบล็ค (Dr. Davidson Black) ที่คณะแพทยศาสตร์ในนครปักกิ่ง หลังจากที่ได้วิเคราะห์วิจัยอย่างละเอียดพร้อมกับเปรียบเทียบกับฟันกราม 2 ซี่ที่พบก่อนหน้านี้ ดร.เดวิดสัน แบล็คจึงตั้งชื่อซากที่ค้นพบใหม่นี้ว่า *Homo pekinensis* การค้นพบครั้งนี้ได้สร้างความฮือฮาไปทั่ววงการทางวิทยาศาสตร์ทั้งในยุโรปและอเมริกา

ดร. โบลิน ได้ทำการสำรวจอีกครั้งในปี ค.ศ. 1928 และพบซากฟัน รวมทั้งชิ้นส่วนของกระดูกโกลนของเด็กหนุ่มและของผู้ชายจำนวนหนึ่ง ในปีต่อมา นักธรณีวิทยาชาวจีนชื่อ ดับบลิว ซี เป่ (W.C. Pei) ทำหน้าที่ควบคุมการขุดค้นโดยเน้นการสำรวจบริเวณตอนล่างของถ้ำ การสำรวจดำเนินมาจนกระทั่งถึงวันที่ 2 ธันวาคม ใน

เวลา 16 นาฬิกา คณะสำรวจได้พบกับหัวกะโหลก ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญยิ่ง จึงต้องใช้เวลาหลายเดือนในการสกัดและเชื่อมต่อให้เป็นรูปเป็นร่างและสรุปว่า ซากที่ค้นพบเป็นมนุษย์โบราณอย่างแน่นอน

ดร. เดวิดสัน แบล็ค ได้ทำงานหนักตลอดทั้งวันทั้งคืนในการวิเคราะห์ซากกระดูกที่ขุดค้นพบเป็นเวลานาน จนกระทั่งร่างกายทรุดโทรมและเสียชีวิตในห้องทดลองของเขาในวันที่ 15 มีนาคม ค.ศ. 1934

นักกายวิภาคศาสตร์คนต่อมาที่เข้ารับหน้าที่แทน ดร. เดวิดสัน แบล็ค คือ ดร. ฟรานซ์ ไวเดนริช (Dr. Franz Weidenrich) เป็นชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของยุโรป เขาได้ออกจากบ้านเกิดเพราะถูกบีบบังคับทางการเมืองจากพวกนาซี ต่อมาได้รับตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์รับเชิญของคณะแพทยศาสตร์ที่กรุงปักกิ่ง และเป็นผู้อำนวยการกิตติมศักดิ์ของสถาบันวิจัยด้านธรณีวิทยาของจีน เขาได้ศึกษาวิจัยซากกระดูกต่อไปแม้ว่าการสำรวจที่หมู่บ้านโจ้วโข่วเตี้ยนจะสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1937 เพราะถูกญี่ปุ่นเข้ารุกรานจีน

ในช่วงเวลานั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นไม่สู้ดีนักและทวีความเลวร้ายไปเรื่อยๆ ดร. ไวเดนริชจึงเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องนำซากกระดูกทั้งหมดส่งไปทำการศึกษาค้นคว้าต่อยังประเทศสหรัฐอเมริกาเพราะจีนอาจจะตกอยู่ในเงื้อมมือของญี่ปุ่นในอีกไม่ช้า จึงได้นำกระดูกบรรจุกล่องอย่างดีและส่งไปทางเรือของกองทัพเรือสหรัฐฯ ดร. ไวเดนริชก็ออกจากประเทศจีนไปในปี ค.ศ. 1941 พร้อมทั้งนำรูปถ่าย ภาพเหมือนรูปร่างของซากกระดูก และตัวแบบหล่อของซากกระดูกชิ้นสำคัญไปพร้อมกับตัวเขา อย่างไรก็ตาม นับแต่นั้นเป็นต้นมา ซากกระดูกทั้งหมดที่เสาะแสวงหามาด้วยความยากลำบากก็สูญหายไปโดยไร้ร่องรอยจนทุกวันนี้ (ช่วงเวลานั้นโลกได้เข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง)

มนุษย์โบราณสกุล Homo erectus ที่พบในประเทศจีนอยู่ในสกุลเดียวกันกับมนุษย์ชวา ซึ่งค้นพบโดยยูจีน ดูบัว (Eugene Dubois) ชาวเนเธอร์แลนด์ที่พบซากกะโหลกบนฝั่งแม่น้ำไซโลใกล้กับหมู่บ้านตรีนิล (Trinil) บนเกาะชวาในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1891 ซากที่เขาค้นพบนั้นได้ตั้งชื่อว่า Pithecanthropus erectus แต่มนุษย์ปักกิ่งมีอายุหลังมนุษย์ชวาเล็กน้อย ส่วนลักษณะอื่นคล้ายคลึงกัน

มนุษย์โบราณ Homo erectus นี้ยังพบในบริเวณทวีปอื่นด้วย เช่น ในทวีปยุโรป

ได้ค้นพบมนุษย์โฮโมเซเปียร์กัในประเทศเยอรมัน ส่วนทวีปแอฟริกาที่พบที่ช่องเขาลีก โอคูไวในประเทศทันซانيا เป็นต้น

คณะผู้สำรวจยังพบเครื่องมือเครื่องมือจำนวนมากนับพันชิ้นที่ตกอยู่เกลื่อนกลาด ครอบๆ บริเวณหลุมที่ 1 ที่ทำการสำรวจ ซึ่งสามารถยืนยันได้ว่ามนุษย์ปักกิ่งสร้างเครื่องมือและใช้เครื่องมือเหล่านั้นในการดำรงชีวิต เครื่องมือเหล่านี้ได้รับการสกัดจาก หินในรูปแบบที่แตกต่างกันเพื่อใช้เป็นขวานหินและมีดหิน นอกจากนี้ยังพบกระดูก ของสัตว์ชนิดต่างๆ ดังเช่น หมู กวางป่า เสือคว และม้า จึงสันนิษฐานว่ามนุษย์ปักกิ่ง ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ อนึ่ง กะโหลกศีรษะของสัตว์เหล่านี้ได้นำมาใช้เป็นภาชนะตัก น้ำ และใช้เพื่อการเตรียมอาหารอีกด้วย

มนุษย์ปักกิ่งสามารถใช้ไฟและควบคุมไฟได้ อีกทั้งครอบๆ บริเวณถ้ำ มีพืชพันธุ์ หลายหลากชนิดขึ้นอยู่ และค้นพบซากพันธุ์พืชเหล่านั้นที่กลายเป็นหิน ดังนั้น อาจกล่าว ได้ว่า วัฒนธรรมของมนุษย์ปักกิ่งได้พัฒนาขึ้นมาอยู่ในระดับสูงโดยอยู่รวมกันเป็น ครอบคร้ว อาศัยอยู่เป็นกลุ่มตามถ้ำ และสามารถล่าสัตว์บางชนิด รวมทั้งใช้ประโยชน์ จากพืชชนิดต่างๆ ได้

จากมนุษย์ปักกิ่งถึงชนกลุ่มต่างๆ ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ

ต่อมาผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชามานุษยวิทยาโบราณวิทยา (Human Paleontology) ได้นำ หลักฐานที่ได้้ออกสำรวจขุดค้นฟอสซิลทั่วทุกมุม โลกตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 20 มา วิเคราะห์อย่างละเอียด และได้จัดลำดับชั้นของสิ่งมีชีวิตในสกุลโฮโม เซเปียนส์ ที่มี ลักษณะเฉพาะในแต่ละยุค โดยเรียกชื่อต่างกัดังนี้

ก. มนุษย์สไตน์แฮม พบในประเทศเยอรมัน มีชีวิตอยู่ในราว 200,000 – 300,000 ปีมาแล้ว

ข. มนุษย์สวอนสโคม พบในประเทศอังกฤษใกล้กรุงลอนดอน มีชีวิตอยู่ในช่วง เดียวกับมนุษย์สไตน์แฮม

ค. มนุษย์นีแอนเดอร์ธอลส์ มีชีวิตอยู่ในราว 125,000 – 400,000 ปีมาแล้ว

ลักษณะทั่วไปของมนุษย์นีแอนเดอร์ธอลส์ ก็คือ การเดินตัวตั้งตรง เช่นเดียวกับ มนุษย์สมัยใหม่ มีขนาดสมองใหญ่ราว 1,200 – 1,800 ลบ.ซม. โครงสร้างทางด้าน ร่างกายที่เด่นชัดได้แก่ เตี้ย โดยมีความสูงเฉลี่ยราว 5 ฟุต แต่หนักและหนา หน้าอกกว้าง

และกลม มีกลิ่นเนื้อเป็นมัดๆ กระดูกขาใหญ่และโค้ง นิ้วมือใหญ่และสั้น ทำอูม ส่วนกะโหลกศีรษะลาดต่ำและแบน กระดูกนิ้วโป้งหนาเนื้อขอบตาและโค้งลงมาเชื่อมกับสันจมูก

มนุษย์นีแอนเดอร์ธอลส์มีความเฉลียวฉลาด สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสภาพอากาศหนาวของยุคน้ำแข็งด้วยการอาศัยอยู่ในถ้ำ สวมใส่เสื้อผ้าหนัง ใช้ไฟได้ อาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน และสามารถล่าสัตว์ใหญ่ได้อย่างได้ทุกประเภท มีการเรียกวัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้ว่ามูสเตอเรีย อาศัยอยู่แถบยุโรปตะวันตก และพบหลักฐานว่ามีชีวิตอยู่ในบริเวณประเทศอิตาลี ฝรั่งเศส และจีน

ง. มนุษย์โครมันยอง มีชีวิตอยู่ตั้งแต่ 40,000 ปีมานี้ ถือว่าเป็นมนุษย์ที่มีลักษณะดังเช่นมนุษย์ยุคปัจจุบัน โดยจัดให้อยู่ในสปีชีส์ย่อย คือ โฮโม เซเปียนส์ เซเปียนส์ (Homo sapiens sapiens) ซึ่งสันนิษฐานว่า ได้วิวัฒนาการแยกสายออกมาจากมนุษย์นีแอนเดอร์ธอลส์ออกมา ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชามนุษย์โบราณวิทยาค้นพบหลักฐานฟอสซิลในสภาพสมบูรณ์ที่หมู่บ้าน โครมันยอง ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศฝรั่งเศส โดยพบโครงกระดูกของมนุษย์ 5 คน มีอายุขัยในขณะที่เสียชีวิตราว 40 – 50 ปี มีขนาดกะโหลกที่บรรจุสมองได้ราว 1,590 ลบ.ซม. หน้าผากสูง คางยื่น ใบหน้ากลม สั้น ซึ่งเป็นลักษณะโครงสร้างทางกายภาพเหมือนกับมนุษย์ปัจจุบัน

จากจุดกำเนิดของโฮโม อีเรคตัส ในบริเวณตอนเหนือของจีนดังที่เราเรารู้กันในนามมนุษย์ปักกิ่งนั้น ย่อมเป็นจุดที่ชี้ชัดว่า ในบริเวณแถบนี้ของโลกได้มีมนุษย์โบราณเกิดขึ้น และวิวัฒนาการต่อไปเป็น โฮโม เซเปียนส์ จากนั้น บางกลุ่มได้อพยพแยกย้ายออกไปอาศัยอยู่ตามแหล่งที่อยู่ทั่วบริเวณเอเชียตะวันออก และตามส่วนอื่นของโลก จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ในยุคนั้น สภาพของคนกลุ่มที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เป็นอย่างไรและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างกันและกันอย่างไร

ข้อสันนิษฐาน เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคเริ่มแรก

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบ เราอาจประมวลสภาพของสังคมเหล่านี้ในยุคโบราณได้ดังนี้

ก. มีจำนวนประชากรไม่มากนักอาศัยอยู่กระจัดกระจายเป็นกลุ่มๆ ทั่วบริเวณ แต่ละกลุ่มจะอาศัยอยู่รวมกันราว 3 – 15 ครอบครัว หรือมีสมาชิกในกลุ่มราว 20 – 100 คน ต่าง

มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เป็นที่มาของเทือกเขาเหล่ากอ หรือโคตรตระกูล (clan) พวกเขาจะอาศัยอยู่ตามถ้ำ หรือบางกลุ่มมีการสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราว เช่น ทำเป็นเพิงใช้หลบแดดและฝน อนึ่ง มีการต่อสู้แย่งชิงอาหาร และปกป้องอาณาเขตของกลุ่มตนเองอยู่เนืองๆ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกลุ่มเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น เพราะต้องออกหาอาหารและรักษาความปลอดภัยร่วมกัน ในขณะที่เป็นอริกับคนต่างกลุ่มที่พยายามเข้ามาแย่งชิงอาหาร และเข้ามาล่วงล้ำอาณาเขตของกลุ่มตน

การหาอาหารและการจับจองอาณาเขตที่อยู่อาศัยก่อให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้าย โดยเป็นผลมาจากการแยกตัวออกจากกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้น หรือการอพยพไปเป็นกลุ่มเพื่อแสวงหาดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่า หรือถูกรุกรานจากกลุ่มอื่นที่มีพลังเหนือกว่า แม้ว่าบางกลุ่มจะไม่ใช่ชนเผ่าเร่ร่อนก็ตาม แต่การอพยพก็เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาตามแถบเชิงเขา

ข. ทุกชีวิตจะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตรอด ต้องใช้เวลาในการต่อสู้กับความยากลำบากในการดำเนินชีวิตภายใต้สภาพธรรมชาติที่โหดร้าย ทั้งสภาพอากาศที่หนาวเหน็บในฤดูหนาว ฝนตก พายุร้อน และพบกับความแร้นแค้นยามเมื่อหาอาหารมาเลี้ยงดูสมาชิกไม่ได้เพียงพอตามความต้องการ ดังนั้น ในยุคนี้ ผู้คนจึงไม่มีเวลาว่างพอที่จะค้นคิด ประดิษฐ์สิ่งของศิลปะ และศาสนาอื่นใด จนกระทั่งสังคมสามารถก่อตัวกันขึ้นเป็นหลักแหล่ง และมีการเพาะปลูกพืช และมีอาหารอย่างเพียงพอ ซึ่งได้แก่ประชากรที่อาศัยอยู่ตามบริเวณที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่าน มีความอุดมสมบูรณ์ และอาจมีผู้คนหลากหลายกลุ่มมาอาศัยอยู่รวมกันกลายเป็นกลุ่มใหญ่

ค. แม้ว่าศาสนาและลัทธิความเชื่อจะยังไม่เกิดขึ้น แต่การที่คนที่ต้องอาศัยอยู่ท่ามกลางธรรมชาติและคนไม่อาจควบคุมได้ ดังนั้น เมื่อเกิดสภาวะที่โหดร้ายขึ้น เช่น ไฟไหม้ แผ่นดินไหว หิมะถล่ม อุทกภัย วิกฤติ ฯลฯ ผู้คนก็จะสวดอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยคุ้มครอง จึงก่อให้เกิดการนับถือผีบางเทวดา (animism) ขึ้น ต่อมาเมื่อมีคนอ้างว่าสามารถติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ คนผู้นั้นก็จะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำทางด้านความเชื่อ จึงเกิดมีคนทรง พ่อมด แม่มด หมอผีขึ้น ทำให้นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง ชื่อ Bronislaw Malinowski กล่าวว่า ศาสนา/ลัทธิความเชื่อในสังคมโบราณเกิดขึ้นเพื่อใช้ในการปลอบประโลมใจของผู้คนในยามทุกข์ยาก

ง. ระบบการปกครองในยุคเริ่มแรกนี้ ผู้อาวุโสหรือหัวหน้าของครอบครัวขยายมักจะทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มและทำการจัดระเบียบทางสังคม กฎเกณฑ์ทางสังคมสร้างขึ้นตามข้อตกลงหรือได้รับการกำหนดขึ้นโดยกลุ่มผู้อาวุโส อันเป็นข้อตกลงที่คนในกลุ่มต้องรับรู้และปฏิบัติตามเพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม เนื่องจากต้องอยู่ร่วมกับคนกลุ่มอื่นในบริเวณเดียวกัน หรือบริเวณใกล้เคียงกัน ผู้นำจึงต้องมีความเข้มแข็ง สามารถปกป้องคุ้มครองมิให้คนกลุ่มอื่นเข้ามาทำร้าย หรือแย่งชิงอาหาร รวมทั้งต้องปกป้องอาณาเขตของกลุ่มของตน ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีชายฉกรรจ์คอยถือหุ่ และเป็นกองกำลังจับไล่ผู้รุกราน

ผู้นำจะเป็นผู้รอบรู้ในด้านการแสวงหาอาหาร และแบ่งปันอาหารอย่างเป็นธรรม ให้ความสนใจ ดูแลความทุกข์สุขของมวลสมาชิก อีกทั้งเป็นผู้นำทางพิธีกรรมอีกด้วย การปกครองเหล่าสมาชิกมักมีลักษณะเป็นแบบพ่อปกครองลูก ที่ผู้นำ - ผู้ตามมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดตามสายเลือด (lineage) ยิ่งผู้คนต้องอาศัยอยู่ในดินแดนที่หนาวเหน็บและมีทรัพยากรธรรมชาติอยู่อย่างจำกัด ยิ่งทำให้คนแต่ละกลุ่มต้องประสานความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นภายในกลุ่ม ก่อให้เกิดการยึดถือระบบโคตรตระกูล (clan) อย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม หมายถึง ความอยู่รอดของสมาชิกทุกคนนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างโคตรตระกูลเกิดขึ้นเมื่อแต่ละกลุ่มต่างอาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น การต่อสู้เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ระหว่างผู้นำกลุ่มจึงเกิดขึ้น ผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งกว่าก็จะมีอำนาจเหนือ และเป็นผู้นำกลุ่มต่างๆ ในอาณาบริเวณนั้นทั้งหมด เมื่อมีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ผู้นำก็จะตั้งตนเป็นหัวหน้าเผ่า หรือเป็นกษัตริย์ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น จีนมีการรวมตัวกันเป็นสังคมใหญ่ที่เป็นปึกแผ่นตามที่ราบลุ่มแม่น้ำฮวงโห และแม่น้ำแยงซีเกียงก่อนหน้าชาวเกาหลิและญี่ปุ่น ในขณะที่บริเวณทางตอนเหนือของจีนและของเกาหลี ผู้คนจะอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ ส่วนใหญ่ดำรงชีวิตแบบป่าเถื่อนล่าสัตว์อยู่มาก คนจีนจะเรียกชนเหล่านั้นว่า อุนารยชน ส่วนที่ญี่ปุ่นก็มีสภาพไม่แตกต่างจากชนในบริเวณทางเหนือของจีน โดยมีการแยกกันอยู่เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย

ในกรณีของจีนนั้นไม่เป็นการง่ายนักที่จะชี้ชัดถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของจีนยุคโบราณ ทั้งที่เป็นการอธิบายสภาพความเป็นอยู่ของคนในแต่ละช่วงเวลาและการ

พัฒนาการของสังคมจากช่วงเวลาหนึ่งไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่งตลอดยุคโบราณ ทั้งนี้เพราะ คำว่า จีน ในยุคนั้นยังมิได้หมายถึงการเป็นชนชาติเดียวกัน แต่เป็นที่รวมของชนต่างชาติ พันธุ์กว่า 50 กลุ่มเข้าด้วยกัน นอกจากนี้แต่ละชาติพันธุ์ก็ยังมี การแบ่งแยกย่อยออกเป็น กลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอีกหลายกลุ่ม หนึ่ง แม้ว่าพวกฮั่นซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่มีจำนวนมากที่สุด รวบรวมอยู่ 90 และครอบครองแผ่นดินจีนอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มีชนกลุ่มน้อย เช่น พวกกิตาน แมนจู และมองโกล เข้ายึดอำนาจทำการปกครองจีน ในขณะที่ชนกลุ่มน้อยกลุ่ม อื่นๆ ก็มีการดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระในเขตปกครองของตนเอง โดยไม่เรียกตัวเองว่าเป็น คนจีน อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวสรุปท้ายที่สุดว่า หากพวกเขาอาศัยอยู่บนแผ่นดินจีน (ตาม การขีดเส้นกั้นอาณาเขตประเทศในยุคใหม่) ก็คงต้องเรียกว่า คนจีน ไปทั้งหมด

ดังนั้น การที่จะอธิบายถึงประวัติศาสตร์ยุคโบราณของจีนอย่างละเอียดจึงทำได้ ยาก และมักก่อให้เกิดความสับสนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เกาหลี-ญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะตามสภาพที่เป็นจริงในยุค โบราณนี้ นั้น ในบางกรณีอาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยของจีนกับเกาหลีและญี่ปุ่น ส่วนเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เขียน โดยคนเกาหลีและญี่ปุ่นกลับระบุว่า สังคมของ พวกเขาได้ติดต่อกับ “จีน” แต่ก็ไม่อาจเข้าใจได้ว่า หมายถึง ชนกลุ่มน้อยหรือราชสำนัก ของอาณาจักรจีนกันแน่ อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าทำทนายและชวนให้ศึกษา ถึงสภาพและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ จีนในยุคอดีตกาลนี้

1. สภาพทางภูมิศาสตร์ปัจจุบัน

ในเบื้องต้นนี้จะขอกล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ของแผ่นดินที่เรียกว่า “จีน” ในยุค ปัจจุบันเพื่อที่จะสามารถฉายภาพให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐาน ประชากร และการกำเนิด วัฒนธรรมของผู้คนในบริเวณนี้ ทั้งนี้เพราะภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดเป็น รูปลักษณะของสังคมจีน

จีนเป็นประเทศที่กว้างใหญ่อันดับสามของโลก โดยมีพื้นที่เฉพาะส่วนที่เป็น แผ่นดินใหญ่ ประมาณ 9.6 ล้านตารางกิโลเมตร ทางทิศเหนือมีบริเวณนับตั้งแต่ ตอนกลางของแม่น้ำเฮลุงเจียง ไกล่โมเหอ ลงมาจนถึงฝั่งเจิงมู่ของหมู่เกาะหนานซางทาง ทิศใต้ และจากที่ราบสูงปาร์มีร์ทางทิศตะวันตก มาจนถึงบริเวณที่แม่น้ำเฮลุงเจียง และ แม่น้ำวาสุลีไหลมาบรรจบกันทางทิศตะวันออก ประเทศจีนมีพรมแดนทางบกยาว

20,000 กิโลเมตร ซึ่งติดต่อกับประเทศเกาหลีทางตะวันออก สาธารณรัฐประชาชนมองโกลเลียทางเหนือ ประเทศรัสเซียและรัฐอิสระของอดีตสหภาพโซเวียตทางตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนทางทิศตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ ติดต่อกับอัฟกานิสถาน ปากีสถาน อินเดีย เนปาล ลิกขิม และภูฐาน และติดต่อกับพม่า ลาว และเวียดนามทางตอนใต้ ส่วนฝั่งทะเลของแผ่นดินใหญ่นั้นมีความยาวมากกว่า 18,000 กิโลเมตร ทางฝั่งทะเลจีนตะวันออกทางทิศใต้และตะวันออกเฉียงใต้นั้น ติดต่อกับคาบสมุทรเกาหลี ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไนตามลำดับ

จีนมีหมู่เกาะใหญ่น้อยมากกว่า 5,000 เกาะ ซึ่งตั้งอยู่กระจัดกระจายตามน่านน้ำทะเลที่มีขนาดกว้างใหญ่ของจีน เกาะที่ใหญ่ที่สุดได้แก่ เกาะไต้หวัน รองลงมาก็คือเกาะไหหลำ หมู่เกาะใหญ่น้อยทั้งที่อยู่ในที่ลึกและตื้นเงินเหล่านี้ได้รับการเรียกรวมๆ กันไปว่าหมู่เกาะทะเลจีนใต้ โดยมีชื่อเป็นทางการว่า หมู่เกาะตงซา ซีซา จวงซา และหนานซาง เป็นต้น

ก. ภูมิประเทศ ภูมิประเทศของจีนโดยทั่วไปนั้น จะเป็นที่ราบสูงทางทิศตะวันตกแล้วค่อยๆ ลดต่ำลงมาทางทิศตะวันออก ลักษณะภูมิประเทศจะมีลักษณะต่างกัน ตั้งแต่เป็นที่อกเขาสูงเสียดเมฆจนลาดมาเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีขนาดและรูปร่างต่างกัน ดังเช่น ที่ราบสูง เนินเขาและที่ราบสูงอันกว้างใหญ่แผ่ปกคลุมแผ่นดินจีนทางตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนแม่น้ำลำคลองและปากแม่น้ำบางเฉียดอยู่ทางทิศตะวันออก หากมองจากเบื้องบนลงมา จะเห็นได้ว่าภูมิประเทศของจีนจะมีลักษณะเหมือนชั้นบันได สูงจากตะวันตกแล้วลดต่ำเป็นขั้นๆ มาทางตะวันออกตามลำดับ กล่าวคือ จากที่ราบสูงชิงไฮ-ชิเบต ลงมายังที่ราบลุ่มทางทิศตะวันออก และฝั่งทะเล

ข. เทือกเขา เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า ประเทศจีนประกอบด้วยเทือกเขาน้อยใหญ่มากมาย ซึ่งมีเนื้อที่รวมกันมากกว่า 2 ใน 3 ของเนื้อที่ประเทศทั้งหมด อาจจำแนกลักษณะเทือกเขาเหล่านี้ตามแนวทิศทางได้เป็น 3 ประเภท คือ แนวเทือกเขาตะวันออก-ตะวันตก เทือกเขาตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ และแนวเทือกเขาเหนือ-ใต้

แนวเทือกเขาตะวันออก-ตะวันตกจะอยู่บริเวณทิศตะวันตกของจีน ประกอบด้วยเทือกเขาอัลไต เทียนชาน คูนลุน คาราคอร์ัม กางคิส หิมาลัย ชิงหลิง และหนังหลิง

เทือกเขาอัลไตนั้น มีความหมายว่า “ภูเขาทองคำ” ในภาษามองโกเลีย ตั้งอยู่ทางเหนือของเขตปกครองตนเองซินเจียง มีความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 3,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ทอดแนวไปทางตะวันออกเฉียงใต้จนถึงประเทศมองโกเลีย

เทือกเขาเทียนชานนั้น มีบริเวณอยู่ทางตอนกลางของมณฑลซินเจียง สูงจากระดับน้ำทะเล 3,000 – 5,000 เมตร ยอดที่สูงที่สุดอยู่ทางตะวันตกของเทือกเขาซึ่งสูงถึง 7,000 เมตร เทือกเขานี้ประกอบด้วยภูเขาใหญ่มากมายที่ซับซ้อนขนานกันอยู่จนทำให้เกิดหุบเหวและทะเลสาบขึ้นมากมายระหว่างรอยต่อของภูเขาเหล่านี้ เช่น ทะเลสาบอายุติงกล ทางตอนกลางของหุบเหวเตอป็น มีระดับน้ำลึกที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเลถึง 154 เมตร นับว่าเป็นบริเวณที่ต่ำสุดของประเทศจีน

เทือกเขาคุนลุนทอดแนวจากที่ราบสูงปาร์มีร์ทางตะวันตกไปยังตะวันออกเฉียงถึงทางตะวันตกเฉียงเหนือของที่ราบลุ่มเสฉวน มีความยาวทั้งหมด 2,500 กิโลเมตร โดยเฉลี่ยแล้ว เทือกเขานี้จะสูงกว่าระดับน้ำทะเลมากกว่า 5,000 เมตรขึ้นไป โดยมียอดเขาสูงถึง 7,000 เมตรอีกหลายยอด เทือกเขาคุนลุนนี้จะมีหิมะปกคลุมหลายชั้นตลอดจนก้อนน้ำแข็งใหญ่ๆ จึงเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำฮวงโห (แม่น้ำเหลือง) และแม่น้ำฉางเจียง (แยงซีเกียง) สำหรับภูเขาบาร์ยันฮาร์ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของเทือกเขาคุนลุนก็เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำทั้งสองสายดังกล่าวด้วย

เทือกเขาชิงหลิงทอดยาวประมาณ 1,500 กิโลเมตร ไปตามภาคกลางของประเทศจีน ตั้งแต่กานสูซึ่งอยู่ตอนใต้ทางตะวันตกไปยังทางตะวันออกเฉียงถึงบริเวณแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำแยงซีเกียงไหลบรรจบกัน เทือกเขาสูงนี้สูงกว่าระดับน้ำทะเล 2,000 – 3,000 เมตร และเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารต่างๆ ระหว่างแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำฉางเจียง

เทือกเขาคาราคอลัม หมายถึง “ภูเขาคุนลุนสีม่วงดำ” ในภาษาเหว่ยเว่อ ทอดแนวจากพรมแดนซินเจียง-แคชเมียร์ ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือมายังตะวันออกเฉียงใต้เข้าไปในทิเบตตอนเหนือ ความสูงเหนือระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย ประมาณ 6,000 เมตร ขณะที่ยอดโชกียู่ถึง 8,611 เมตร นับเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดเป็นอันดับที่สองของโลก

เทือกเขาหนันหลิง เป็นชื่อที่ใช้เรียกกันทั่วไปสำหรับภูเขาที่อยู่ในมณฑลกวานสีกวางตุ้ง และหูหนัน-เจียงสี ประกอบด้วยภูเขาอยู่เจิ้ง ตูปัง เม็งจุง ชีเตี้ยน และต้ายู ซึ่งต่างก็ถูกขนานนามว่า “ภูเขาทั้งห้า”

เทือกเขากางคิส แปลว่า “ผู้เป็นนายแห่งภูเขาทั้งหมด” ในภาษาธิเบต สูงเหนือระดับน้ำทะเล 6,000 เมตรทางธิเบตตอนใต้ และเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่จะไหลลงทางที่ราบสูงภาคพื้นทวีปและมหาสมุทรอินเดีย ส่วนยอดเขากางริงโบชื่อ หรือ “สมบัติแห่งหิมะ” นั้น นับเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวพุทธที่จะมาจาริกแสวงบุญ

เทือกเขาหิมาลัยตั้งอยู่ทางริมสุดทางใต้ของที่ราบสูงชิงไฮ-ธิเบต บริเวณที่สำคัญของเทือกเขานี้จะอยู่ทางพรมแดนของจีน-อินเดีย และจีน-เนปาล ความยาวทั้งหมดของเทือกเขานี้มีประมาณ 2,500 กิโลเมตร สูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 2,500 เมตร ขณะที่มากกว่า 40 เปอร์เซ็นต์จะมียอดสูงที่ปกคลุมด้วยหิมะประมาณ 7,000 เมตร ยอดเขาที่สำคัญที่สุดได้แก่ยอดโชโมลังมา หรือ “ยอดเขาเทพี” ในความหมายของธิเบต ซึ่งถือว่าเป็น “ที่พักอาศัยของหิมะ” เพราะยอดเขานี้สูงถึง 8,848.13 เมตรทางพรมแดนจีน-เนปาล นับได้ว่าเป็นยอดเขาที่สูงสุดของโลก นักไต่เขาชาวจีนได้ทำการไต่เขานี้เพื่อทำการสำรวจ 2 ครั้ง คือ ใน ค.ศ. 1960 และ ค.ศ. 1975

เทือกเขาทางตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้นั้นประกอบด้วยแนวเทือกเขาทางตะวันออกและตะวันตก โดยจะอยู่ทางตะวันออกของจีนเป็นส่วนใหญ่ ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน มีระดับความสูงเฉลี่ย 2,700 เมตร ตั้งแต่คาบสมุทรเลียตง และชานตง ลงมาทางใต้จนถึงมณฑลซินเจียงและฟูเจี้ยน ที่เหลือจะประกอบด้วยเทือกเขาอีกอันใหญ่ ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน ภูเขาไตทางซึ่งอยู่ทางเหนือของจีนมียอดเขาอยู่ทางต้นน้ำแยงซีเกียง และภูเขาชุยเฟิงในหูหนัน

ส่วนเทือกเขาทางเหนือ-ใต้ โดยมากจะประกอบด้วยภูเขาหิ้งค้วนในชื่อฉวนทางตะวันตกและมณฑลยูนนาน และภูเขาทางมณฑลไต้หวันตะวันออก

ค. แม่น้ำและทะเลสาบ แม่น้ำในประเทศจีนมากกว่า 1,500 สายมีบริเวณลุ่มแม่น้ำ กว้างขวางมีเนื้อที่มากกว่า 1,000 ตารางกิโลเมตร ได้แก่ แม่น้ำฉางเจียงหรือแยงซีเกียง ฮวงโห เฮล่งเจียง ชูเจียง ไฮเหอ และฮวยเหอ

แม่น้ำฉางเจียง เป็นแม่น้ำที่กว้างใหญ่ที่สุดของจีนเกิดจากแม่น้ำเต้าเถาทางตะวันตกเฉียงใต้ของยอดเขาเกอลาดันตงซึ่งมีหิมะปกคลุมหนาแน่นและเป็นยอดเขาที่สำคัญของเทือกเขาดังกูลา ไหลผ่านมณฑล ชิงไฮ ธิเบต ฉ้อฉวน ยูนนาน เหอเป่ย์ หูหนัน เจียงสี อันฮุย และเจียงซู แล้วไหลลงสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำซึ่งมีบริเวณเนื้อที่ราว 1.8 ล้านตารางกิโลเมตร

แม่น้ำฮวงโห้เป็นแม่น้ำกว้างใหญ่อันดับสองของจีน มีต้นกำเนิดจากทางด้านเหนือของเทือกเขาบาร์ยันฮาร์ในมณฑลชิงไฮ ไหลผ่านมณฑลชิงไฮ ซื่อฉวน กานสู หิงเซี่ย มองโกเลียใน ซานซี เหอหนันและซานตง แล้วไหลลงอ่าวโไบไฮทางจังหวัดเคนตี้ของมณฑลซานตง แม่น้ำสายนี้มีความยาวทั้งหมด 5,464 กิโลเมตรและมีเนื้อที่ของที่ราบบริเวณลุ่มแม่น้ำมากกว่า 750,000 ตารางกิโลเมตร บนฝั่งแม่น้ำจะมีเมืองหลันโจว เบาเถา เจิ้งโจว จี้หนัน และเมืองสำคัญอื่นๆ ตั้งอยู่ ลุ่มแม่น้ำฮวงโห้เป็นต้นกำเนิดของบริเวณประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีน

แม่น้ำฮวงโห้เป็นแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดของโลกเพราะแต่ละปีได้พัดพาดินอุดมสมบูรณ์ถึง 1.6 พันล้านตันมาไว้ตามบริเวณที่แม่น้ำไหลเอื่อย และพื้นดินจะเริ่มตื่นเงินมีโคลนทับถมกันเป็นจำนวนมาก โดยอาศัยการสะสมของการทับถมของดินอุดมที่แม่น้ำพามาตัวเอง ท้องแม่น้ำจะตื่นเงินขึ้นมาจนกลายเป็นเขื่อนสองฟากฝั่ง ในสมัยโบราณนั้นแม่น้ำนี้มีสมญาว่า “ความวิปโยคของจีน” เพราะเกิดน้ำท่วมใหญ่อยู่เสมอ ยิ่งกว่านั้น การแปรปรวนแปรอย่างทารุณของแม่น้ำนี้ยังมีการบันทึกในประวัติศาสตร์ไว้ 26 ครั้งด้วยกันถึงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความทุกข์ยากสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของชาวจีน

ง. ภูมิอากาศ การที่จีนมีพื้นที่กว้างใหญ่ทั้งเนื้อที่และลักษณะภูมิประเทศ ทำให้จีนมีภูมิอากาศที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น

โดยทั่วไปแล้ว ภูมิอากาศบริเวณคาบสมุทรเลยโจว เกาะไหหนันและตอนใต้ของไต้หวัน และมณฑลยูนนานนั้นจัดเป็นภูมิอากาศเขตร้อน มีอากาศร้อนและฝนตกตลอดปี จึงทำให้มีพืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มณฑลเสฉงเจียงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีอากาศอบอุ่นในระยะสั้นๆ และมีฤดูหนาวที่อากาศหนาวจัดมาก ส่วนบริเวณลุ่มแม่น้ำฉางเจียงและสวหยเหอทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอากาศอบอุ่นและชุ่มชื้นโดยมีฤดูแตกต่างกันทั้ง 4 ฤดู ส่วนที่ราบสูงยูนนาน-ไกวโจวทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนมีฤดูหนาวค่อนข้างอบอุ่นและฤดูร้อนค่อนข้างเย็น เป็นต้น

มีความแตกต่างของอุณหภูมิทางตอนเหนือและตอนใต้ในฤดูหนาวมาก แต่จะน้อยในฤดูร้อน ความแตกต่างของอุณหภูมิในเดือนมกราคมระหว่างเมืองฮาร์บินทางตะวันออกเฉียงเหนือและเมืองกวางโจวทางตอนใต้อยู่ในระดับ 35 องศา ในขณะที่บริเวณภาคเหนือนั้นแม่น้ำมีหิมะปกคลุม แต่ลุ่มแม่น้ำในมณฑลทางตอนใต้จะกลายเป็น

ฤดูใบไม้ผลิแล้ว นอกจากนี้ขณะที่ทางจินตอนใต้จำเป็นต้องใช้เสื้อกันฝนกัน แต่บริเวณหลายแห่งทางตะวันตกเฉียงเหนือกลับไม่จำเป็นต้องใช้เสื้อกันฝนกันเลย

จ. พืช ความแตกต่างกันด้านที่ดินและลมฟ้าอากาศนั้น ทำให้จีนมีพืชพรรณหลายหลากชนิด ตั้งแต่พืชที่อยู่ในบริเวณป่าชุ่มชื้นจนถึงทุ่งหญ้ากว้างใหญ่และทะเลทรายที่แห้งแล้ง ทางปลายสุดของตะวันออกเฉียงเหนือนี้เป็นบริเวณป่าไม้ผลัดใบในเขตอบอุ่นค่อนข้างหนาวที่มีใบไม้เล็กแหลม เช่น ลาช สปรูซ สน สวนป่าต้นเอล์ม เมเปิล ลินเดน เบอร์ช และแอชจะขึ้นปกคลุมแถบภูเขาต่างๆ บริเวณพรมแดนจิน-เกาหลี ในขณะที่ป่าต้นโอ๊กและป่าผสมระหว่างโอ๊กและสนนั้นขึ้นอยู่ตามภูเขาทางภาคเหนือและคาบสมุทรเหลียวตุง และซานตุง จึงทำให้กลายเป็นเขตป่าไม้ผลัดใบในเขตอบอุ่นตามแนวด้านเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือ

ฉ. ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ ประชากรของจีนมีมากกว่า 1,300 ล้านคน ประกอบด้วยชนชาติฮั่นราวร้อยละ 91 และส่วนที่เหลือเป็นชนต่างชาติพันธุ์ (ชนกลุ่มน้อย) ราว 56 เผ่า ที่อาศัยอยู่กระจุกกระจายเป็นกลุ่มๆ อยู่ทั่วประเทศ ทำให้จีนมีลักษณะเป็นเสมือนสหประชาชาติที่ชนหลายเผ่าอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีภาษา วัฒนธรรม ลัทธิ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ตลอดจนอาหารที่แตกต่างกัน ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ติดต่อกับคาบสมุทรเกาหลี ได้แก่ คีตาน วิมาน ฉิงนู่ แมนจู มองโกล เป็นต้น

ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ในประเทศจีนมีลักษณะคล้ายคลึงกับความแตกต่างกันทางด้านภูมิศาสตร์ โดยบริเวณภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอากาศหนาวเย็น เพราะตั้งอยู่ติดกับบริเวณไซบีเรีย ส่วนภาคกลางและทางภาคตะวันตกของประเทศแห้งแล้ง มีทะเลทรายปกคลุมเป็นบริเวณกว้างใหญ่นั้น มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่อย่างกระจุกกระจายและมีจำนวนไม่มากนัก ผู้คนจะเดินทางติดต่อกันตามเส้นทางทางบก เรือไปยังเอเชียกลางและทวีปยุโรป ผ่านดินแดนที่มีความแห้งแล้งของทะเลทรายและเขตทุรกันดารของเทือกเขา ซึ่งได้สร้างตำนานสายไหมขึ้นในอดีต ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศจะอาศัยอยู่ตามที่ลุ่มชายฝั่งตะวันออกติดกับมหาสมุทรแปซิฟิก และทางทิศใต้ที่ติดต่อกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้คนทางฝั่งนี้จึงมีความชำนาญในการเดินเรือ ทำการติดต่อกับสังคมอื่นที่ตั้งอยู่ตามชายฝั่งของทะเลเหลือง ทะเลตะวันออก(ทะเลญี่ปุ่น) และทะเลจีนใต้

2. ประชากร: ย้อนรอยจากยุคโบราณกาลมาถึงยุคการตั้งถิ่นฐานถาวร

มนุษย์โบราณสกุลโฮโม อีเรคตัสได้วิวัฒนาการต่อมาเป็น โฮโม เซเปียนส์ เซเปียนส์ และได้อาศัยอยู่กระจัดกระจายไปทั่วลุ่มน้ำฮวงเหอ ในบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คงต้องย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่บนดินแดนแผ่นดินใหญ่ในยุคโบราณ ยังไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “คนจีน” ในความหมายปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะจำนวนประชากรมีไม่มากนัก และอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายเป็นกลุ่มๆ ตามพื้นที่ต่างๆ แต่ละกลุ่มจะผูกพันติดต่อกันตามสายเลือด หรือ โศตระตระกูล (clan) โดยพวกเขา มีชื่อเรียกกลุ่มของตนเองตามเผ่าที่ต่างกันไป ส่วนการขีดเส้นแบ่งอาณาเขตยังไม่เกิดขึ้น เว้นแต่การกำหนดพื้นที่ระหว่างกลุ่มหรือเผ่าอย่างคร่าวๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่น บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำฮวงโห และแม่น้ำแยงซีเกียง ซึ่งเป็นบริเวณที่คนหลายกลุ่มอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน อนึ่ง คนในยุคโบราณก่อนคริสต์ศักราชนั้น มักมีการรบพุ่งแย่งชิงความเป็นใหญ่เหนือดินแดนที่ราบลุ่มแห่งนี้ ตลอดเวลา

ในที่นี้จะไม่ขอก้าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในทั่วทุกภูมิภาคของจีนทั้งหมด แต่จะเน้นกล่าวเฉพาะบริเวณภาคกลาง - ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้เพราะภาคกลาง - ภาคเหนือหรือแถบลุ่มแม่น้ำฮวงโห เป็นบ่อเกิดของอารยธรรมจีน ตั้งแต่เริ่มแรก ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่า แมนจูเรีย) เป็นดินแดนที่ติดต่อกับคาบสมุทรเกาหลีและทะเลตะวันออก (ทะเลญี่ปุ่น) ที่มีคนมากมายหลายเผ่าอาศัยอยู่บริเวณแถบนี้ อาจแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคนนอกด่านและคนในด่าน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) คนนอกด่าน เป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือสุดและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อยู่นอกเขตกำแพงเมืองจีน ปัจจุบันอยู่ในเขตมณฑลมองโกเลียใน เหนือมณฑลจี๋หลิน และเหลียวหนิง) รวมไปถึงประเทศมองโกเลีย ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีความเจริญน้อยกว่าเมื่อเทียบกับคนในด่าน โดยคนในด่านจะเรียกคนนอกด่านเหล่านี้ว่า พวกอนารยชน ได้แก่ เผ่าคีตาน (Khitan) เผ่าหุยจิน (Jurchen) เผ่าแมนจู (Manchu) เผ่าเหยียนงู๋ (Hsiung-nu) เผ่าเจีย (Chieh) เผ่าเซียนเปี่ยหรือมองโกล (Hsien-pei) เป็นต้น อนึ่ง ชนแต่ละเผ่ายังแบ่งแยกออกเป็นเผ่าเล็ก เผ่าน้อยอีก เช่น พวกแมนจู ประกอบด้วยพวก

ตั้งกั๊ส (Tangus) และพวกทาร์ทาร์ (Tartar) ในขณะที่พวกมองโกลประกอบด้วยพวกเซียนเป่ย์ และพวกโตปา (To'pa) เป็นต้น

ชนเผ่าเหล่านี้เป็นพวกเร่ร่อน (nomad) ประกอบอาชีพด้วยการเลี้ยงสัตว์ โดยเดินทางด้วยม้า อาศัยอยู่ตามเต็นท์ที่สามารถอพยพเคลื่อนย้ายได้ง่ายไปยังแหล่งที่มีหญ้าอุดมสมบูรณ์เพื่อสัตว์เลี้ยงของตน ช่วงฤดูร้อนมักอพยพขึ้นไปอาศัยอยู่ตามไหล่เขาและที่ราบสูง ส่วนในฤดูหนาวก็ร่อนเร่ลงไปอาศัยยังหุบเขาและที่ราบลุ่มระหว่างไหล่เขา คนเหล่านี้มีฝีมือในการรบบนหลังม้ามาก มีอุปนิสัยดุร้าย ป่าเถื่อน และโหดเหี้ยมที่สามารถสังหารศัตรูโดยไม่คำนึงถึงมนุษยธรรม นั่นคือ สามารถทำลายและฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง เด็ก และคนชราที่เป็นสมาชิกของชนเผ่าอื่น จึงมีการสู้รบหรือสงครามระหว่างเผ่าเสมอๆ หนึ่ง เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีฝีมือในการรบ และมักรุกราน “คนในด่าน” อย่างต่อเนื่อง และมีหลายครั้งที่สามารถยึดครองเมืองหลวงและครอบครองเงินทั้งประเทศได้หลายครั้งหลายครา เช่น เผ่าคีตานปกครองเงินในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 10 – 13 เผ่าหยูเจินตั้งราชวงศ์จินขึ้น เผ่ามองโกลตั้งราชวงศ์หยวนในระหว่าง ค.ศ. 1276 – 1368 และเผ่าตั้งกั๊สแห่งแมนจูปกครองเงินระหว่าง ค.ศ. 1644 – 1911 นอกจากนี้ พวกเขาได้ตั้งตนเป็นอาณาจักรเล็กๆ ในแถบภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เผ่าคีตานตั้งอาณาจักรเหลียวระหว่าง ค.ศ. 947 – 1125 พวกมองโกลหรือชนเผ่าเซียนเป่ย์ตั้งอาณาจักรเหวยเหนือ (Northern Wei) ของราชวงศ์โตปา (To'pa) เป็นต้น

จะเห็นว่าชนเผ่านอกด่านได้สร้างความหวาดผวให้กับอาณาจักร หรือรัฐต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในด่านอย่างต่อเนื่อง และการที่คนในด่านเรียกว่า ชนป่าเถื่อน ก็เพราะมีการยกพลบุกแย่งชิงอาหาร ปล้นสดมภ์ทรัพย์สิน แย่งชิงผู้หญิงและกวาดต้อนผู้คนไปเป็นทาส ทำทารุณกรรมสังหารผู้คนโดยไม่เลือก รวมทั้งเผาผลาญบ้านเรือน เป็นต้น คนในด่านต่างก็ต้องปกป้องกลุ่มของตนเองทุกวิถีทาง และสร้างกำแพงเมืองเพื่อป้องกันการรุกราน ในบางครั้งก็กรีธาทัพออกไปปราบปรามกลุ่มต่างๆ ที่อาศัยอยู่นอกด่านอยู่เนืองๆ

(2) คนในด่าน หรือเรียกในภาษาจีนว่า จงหยวน หมายถึงเขตพื้นที่ราบลุ่มตอนกลางของจีนมีประชากรอาศัยกันอยู่อย่างหนาแน่นตามบริเวณลุ่มน้ำฮวงโห เพราะเป็นบริเวณที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะที่จะทำการเพาะปลูก ทั้งนี้เพราะกระแสน้ำได้พัดพาตะกอนจากเทือกเขาต้นน้ำจากภาคกลางและภาคตะวันตกไหล

ตามแคว้นน้อยใหญ่สู่แม่น้ำใหญ่ ตะกอนเหล่านี้จะทับถมบริเวณที่ราบลุ่มตอนปลายของแม่น้ำ

ณ. ที่แห่งนี้เอง (ภาคกลาง – ภาคเหนือ) ถือเป็นบ่อเกิดอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองของจีน โดยในยุคแรก ผู้คนทำการเพาะปลูกข้าวมิลเลต ข้าวโพด และข้าว รู้จักการเลี้ยงหม่อนไหมและทอผ้า ทำภาชนะดินเผา มีการผลิตและประดิษฐ์หยกเป็นเครื่องประดับ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทำด้วยหิน และทำการถลุงทองสัมฤทธิ์เพื่อทำอุปกรณ์ และอาวุธ ส่วนที่ราบลุ่มแม่น้ำฉางเจียง หรือแยงซีเกียงก็เป็นอีกบริเวณหนึ่งที่ผู้คนตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ แถบนี้มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะความอุดมสมบูรณ์ บริเวณลุ่มน้ำแยงซีเกียงจะมีความเจริญรุ่งเรืองน้อยกว่าบริเวณลุ่มน้ำฮวงโห

ในยุคโบราณนี้ มีการก่อตั้งรัฐต่างๆ ขึ้นมากมายในแถบภาคเหนือ โดยแบ่งออกเป็นเผ่าๆ กระจัดกระจายไปทั่วบริเวณสองลุ่มน้ำนับตั้งแต่ปี 2000 – 1500 ปีก่อนคริสต์ศักราชหนึ่ง การรบพุ่งระหว่างรัฐต่างๆ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเผ่าที่มีกำลังเข้มแข็งก็เข้าปกครองเผ่าที่อ่อนแอกว่าสลัดกันไปมา จนกระทั่งคนเผ่าเซี่ย (Xia) เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมาก ได้ก่อตั้งเป็นราชวงศ์เซี่ยขึ้น แต่นักประวัติศาสตร์ยังไม่ยอมรับว่าบริเวณนี้มีความเป็นปึกแผ่นเป็นประเทศ เพราะชนเผ่าอื่นมากมายที่ไม่ได้ยอมรับถึงความยิ่งใหญ่ของชนเผ่าเซี่ย และทำการต่อต้านอิทธิพลของรัฐเซี่ย ต่อมาไม่นาน อำนาจของคนเผ่านี้ก็เสื่อมถอยลง

ในช่วงถัดมาราวปี 1520 – 1027 ก่อนคริสต์ศักราช มีชนเผ่าซางได้สร้างอิทธิพลเหนือชนกลุ่มอื่น และสถาปนาเผ่าตนเป็นราชวงศ์ซาง (Shang) โดยได้สร้างเมืองหลวงที่เมืองโบก้อน ต่อมาได้กลายเป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมขึ้น สิ่งสำคัญก็คือมีการสร้างสังคมที่มีรูปแบบของรัฐบาลกลาง สร้างกองทัพที่มีระบบระเบียบ และสร้างกำแพงล้อมรอบเมือง ผู้คนมีการแบ่งชนชั้นตามสายตระกูลหรือโคตรตระกูล มีการถือเชื้อสายของชนชั้นสูง (aristocratic lineage) อีกทั้งห้ามแต่งงานระหว่างคนภายในตระกูลเดียวกัน ในอาณาจักรซาง ประชากรสามารถทำไหมหมักเหล้าไวน์ สร้างเครื่องดนตรี และประดิษฐ์ตัวอักษร Si Mu Wu บนแผ่นทองสัมฤทธิ์ สร้างปฏิทิน และมีการฝังศพด้วยการฝังมนุษย์ (ทาส) ตามศพ ผู้เป็นนายเพื่อบูชายันต์ด้วย

ต่อมาชนเผ่าโจว (Chou) ได้ทำลายล้างอำนาจของราชวงศ์ซาง และทำการครอบครองบริเวณแถบลุ่มน้ำฮวงโหในช่วงปี 1027 – 258 ก่อนคริสต์ศักราช ราชวงศ์โจวได้นำระบบศักดินามาใช้ โดยมอบที่ดินทำกินและประชาชนให้กับขุนนางเชื้อพระวงศ์ไปดำเนินการอย่างเป็นอิสระ ลักษณะนี้ก่อให้เกิดหน่วยการปกครองย่อยจำนวน 71 รัฐ รัฐที่มีขนาดใหญ่ได้แก่ ลู่ เว่ ฉี หยวน ฉิน เป็นต้น ทุกหน่วยการปกครองย่อย จะขึ้นตรงต่อกษัตริย์

จักรพรรดิฉิน

ยุคโบราณที่จีนปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น จักรพรรดิทรงมีฐานะเป็นโอรสแห่งสวรรค์ ผู้ได้รับอาณัติจากสวรรค์ให้มาปกครองโลกมนุษย์ ดังนั้น พระราชอำนาจของพระองค์จึงมีอยู่อย่างไม่จำกัด พระราชโองการถือเป็นกฎหมายสูงสุดที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มีหลักฐานพบว่า จักรพรรดิในตำนานที่ปกครองจีนมีมานานก่อนยุคราชวงศ์เซี่ยหรือราว 2,000 ปีก่อนคริสต์ศักราชเสียอีก โดยตัวหนังสือจีนที่เขียนว่า หวง แปลว่า พระราชาสมมติเทพหรือเทวราชา และคำว่า ตี้ แปลว่า กษัตริย์ผู้ทรงธรรม/นักปราชญ์ หรือธรรมราชา ทั้งสองคำนี้จะเขียนแยกออกจากกันเพื่อใช้เรียกตำแหน่งกษัตริย์ที่มีคุณสมบัติตรงตามนั้น ต่อมาในยุคราชวงศ์ฉิน (ปี 211 ก่อนคริสต์ศักราช) ได้รวมคำทั้งสองเป็นคำเดียวกัน คือ หวงตี้ (คนไทยอ่านว่า ฮ่องเต้) เพื่อใช้เรียกองค์จักรพรรดิ คำนี้จึงใช้เรียกเรื่อยมาจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ. 1912 คนจีนมีความเชื่อกันว่า จักรพรรดิเป็นสมมติเทพที่สวรรค์ส่งลงมาปกครองบ้านเมือง

ตามปกติ การสืบเชื้อสายจะเป็นไปตามสายโลหิต โดยพระโอรสองค์โตของมเหสีจะขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบิดา ซึ่งเป็นไปตามหลักกษัตริย์ธรรมนิยมของขงจื้อ อย่างไรก็ตาม หากผู้ปกครองพระองค์ใดไม่อยู่ในทศพิธราชธรรม หรือโหดร้าย ก็จะถูกสวรรค์ลงโทษ ก่อให้เกิดทิวพิกขภัย และอาเพศต่างๆ อันเป็นลางบอกเหตุ จึงต้องมีการเลือกจักรพรรดิองค์ใหม่ ซึ่งอาจเป็นสามัญชนที่มีความเก่งกล้า ดังเช่น ในสมัยราชวงศ์ฮั่นและราชวงศ์หมิง หรืออาจเป็นชนเผ่าอื่น ดังเช่น ในสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์ชิง เป็นต้น อันเป็นการเปลี่ยนเป็นราชวงศ์ใหม่และสืบทอดอำนาจติดต่อกันมาเป็นช่วงๆ ลักษณะดังนี้เป็นเอกลักษณ์สำคัญของจีนที่ทำให้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีความมั่นคงและดำรงอยู่ได้นานหลายพันปี

เมื่อสมัยของโจวตะวันตกสิ้นสุดลงในปี 770 ก่อนคริสต์ศักราช ก็มีการตั้งเมืองหลวงใหม่ชื่อ ลั่วอี (หรือเมืองหลัวหยาง ในมณฑลเหอหนันปัจจุบัน) และเรียกกันว่ายุคโจวตะวันออก โดยได้แบ่งออกเป็นช่วงๆ คือ สมัยฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง (770 – 476 ก่อนคริสต์ศักราช) และสมัยรัฐทหาร (475 – 221 ก่อนคริสต์ศักราช) ชาวโจวมารดประดิษฐ์เทคโนโลยีในการหลอมเหล็กและหล่อเหล็กเป็นพานไถ ทำเป็นขวาน และเครื่องมืออื่นๆ อนึ่ง กษัตริย์อนุญาตให้ชาวบ้านจับจองที่ดินทำกินส่วนบุคคลได้ ดังนั้น ในรัฐลู่ จึงมีการเรียกเก็บภาษีที่ดินของชุมชนขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 594 ก่อนคริสต์ศักราช

โดยแท้จริงแล้ว กษัตริย์หรือจักรพรรดิของราชวงศ์ซาง และราชวงศ์โจวมิได้มีอำนาจและมีอิทธิพลเหนือรัฐอื่นๆ มากมายนัก ทั้งนี้เพราะชนในแต่ละรัฐต่างเป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทำการปกครองและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในกลุ่มพวกของตน แต่ที่เรียกเป็นราชวงศ์ก็เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีความเข้มแข็งมากกว่ารัฐอื่นเพียงเล็กน้อย อีกทั้งยังอ้างว่ามีอิทธิพลเหนือดินแดนเหล่านั้นด้วย อนึ่ง ความกว้างใหญ่ไพศาลของเขตปกครองของแต่ละรัฐ และระยะทางที่ห่างไกลระหว่างรัฐทำให้ราชอาณาจักรเป็นเพียงในนาม และการขีดเส้นอาณาเขตเป็นเพียงความนึกคิดของผู้ปกครองที่เป็นกษัตริย์ ด้วยเหตุนี้ นักประวัติศาสตร์ชาวตะวันตกจึงยังไม่เรียกว่าจีนในความหมายที่เป็นแผ่นดินที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนกระทั่งมีการรวบรวมแคว้นเป็นปึกแผ่นเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ฉิน (ปี 221 – 210 ก่อนคริสต์ศักราช)

ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า การแข่งขันความเป็นใหญ่ระหว่างรัฐต่างๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้รัฐเล็กๆ ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของรัฐใหญ่ ในขณะที่เดียวกันภายในรัฐเดียวกันก็มีการแข่งขันอำนาจระหว่างกลุ่มผู้นำทางการเมืองอย่างดุเดือดและเข้มข้น อำนาจที่แท้จริงจึงตกอยู่ในมือของเหล่าขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ในขณะที่ประชาชนได้รับความทุกข์ยาก ดังนั้นจึงเกิดมีนักปราชญ์ เช่น ขงจื๊อ (มีชีวิตอยู่ในช่วงปี 551 – 479 ก่อนคริสต์ศักราช เกิดที่รัฐลู่) เล่าจื๊อ จังจื๊อ และหันเฟย เป็นต้น คนเหล่านี้ได้ตั้งสำนักหรือสถานศึกษาเพื่อฝึกอบรมเหล่าขุนนาง และผู้คนให้มีคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน นั่นคือ ความซื่อสัตย์ ความเห็นอกเห็นใจ ความรัก และความยุติธรรม ขึ้นมาทดแทนการแข่งขันชิงดีชิงเด่น ความอิจฉาริษยา ความเห็นแก่ตัว และสงครามเพื่อให้

สังคมมีความสุข ดังนั้น จึงเกิดมีลัทธิหรือสำนักขึ้นมากมายในช่วงรอยต่อของคริสต์กาล ในจำนวนนี้ ลัทธิขงจื้อได้รับความนิยมสูงสุดและกลายเป็นลัทธิความเชื่อที่เป็นรากฐานของการดำรงชีวิตของคนในสังคมเอเชียตะวันออกนับตั้งแต่นั้นมาจนปัจจุบัน

ในยุคราชวงศ์ฉิน คนในค่านได้รวมตัวกันเป็นปีกแผ่น จึงมีการเรียกว่า อาณาจักรจีนขึ้นเป็นครั้งแรก โดยได้ขีดเส้นอาณาเขตทางทิศเหนือของประเทศไปจรดกำแพงเมืองจีน หรือว่านหลี่ฉางเฉิง หรือกำแพงหมื่นลี้ ซึ่งมีความยาวประมาณ 10,000 ลี้ (ราว 5,000 กิโลเมตร) ความกว้างบางช่วงขนาดม้าวิ่งเรียงสี่ตัวได้ กำแพงนี้สร้างขึ้นเพื่อป้องกันการรุกรานจากพวกนอกร่านที่มักเข้ามาปล้นฆ่าชิงทรัพย์อยู่เนืองๆ ในการสร้างกำแพงยักษ์นี้เป็นการสร้างเชื่อมกำแพงของแคว้น (รัฐ) ต่างๆ ให้ติดต่อกันยาวต่อเนื่องจากภาคตะวันตกไปจรดทะเลในภาคตะวันออก การสร้างกำแพงนี้เป็น โศกนาฏกรรมของมนุษยชาติเพราะเนื่องจากผู้คนที่ถูกเกณฑ์ไปสร้างต่างล้มตายนับพันคน อย่างไรก็ตาม กำแพงนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ 1 ใน 7 ของโลกในยุคโบราณและมีปรากฏให้เห็นจนถึงทุกวันนี้

การเก็บภาษีอย่างหนักราวสองในสามของผลผลิต การเกณฑ์คนไปทำงานให้กับรัฐ และเกณฑ์คนไปสร้างกำแพงยักษ์และพระราชวัง ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั่วไปในหมู่ ชาวนา จนถึงปี 209 ก่อนคริสต์ศักราช หัวหน้ากบฏชาวนาชื่อ เฉิน เซ็ง (Chen Sheng) และอู๋ กวาง (Wu Guang) ได้นำพรรคพวก 900 คน ประกาศตั้งรัฐบาลใหม่และเรียกร้องให้ชาวจีนร่วมกันขับไล่ราชวงศ์ฉินออกไป การกระทำในครั้งนี้ก่อให้เกิดความปั่นป่วน ในที่สุดก็สามารถล้มล้างราชวงศ์ฉินลงไปได้

ต่อมา หัวหน้ากบฏชาวนาชื่อ หลิว ปิง ได้รวบรวมประเทศและตั้งตนเป็นกษัตริย์แห่งราชวงศ์ฮั่นขึ้น เรียกกันว่า ฮั่นตะวันตก ครองอำนาจระหว่างปี 206 ก่อนคริสต์ศักราชถึง ค.ศ. 24 พระองค์นำระบบการปกครองของราชวงศ์ฉินมาใช้โดยผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่ในการบริหารและควบคุมดูแลอำเภอในเขตจังหวัดที่รับผิดชอบ และผู้ว่าราชการจังหวัดจะขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง ราชวงศ์ฮั่นได้ปกครองจีนและสร้างอารยธรรมขึ้นมากมาย

ศิลปวัฒนธรรมในยุคราชวงศ์ฉิน - ฮั่นนี้ได้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง โดยมีหลักฐานสำคัญสองชิ้นที่ถูกค้นพบ นั่นคือ หนังสือเรื่อง *Records of the Historians* เขียนโดยซือหม่า

เฉียน (Sima Qian, 145-90 B.C.) และ *History of the Han Dynasty* เขียนโดยบันกุ (Ban Gu, 32-92 A.D.) หนังสือเล่มแรกเป็นการเขียนตามแนวชีวิตประวัติเพื่อเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทั่วไป ส่วนเล่มที่สองเขียนเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของราชวงศ์ฮั่น แนวการเขียนทั้งสองแบบนี้กลายเป็นแบบฉบับของบันทึกทางประวัติศาสตร์ของทางราชการอีก 2,000 ปีในกาลต่อมา โดยมีการเขียนบทประพันธ์ที่ร้อยเรียงเป็นเรื่องยาว ส่วนนักปรัชญาชื่อ หวัง ชอง (Wang Chong) เขียนเรื่อง *Discourses Weighed in the Balance* ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติในแง่วัตถุนิยมเบื้องต้นและคัดค้านความเชื่อในเรื่อง โชคลางที่ชนชั้นปกครองใช้เป็นเครื่องมือหลอกลวงประชาชน ในด้านจิตรกรรมนั้น ชาวจีนในราชวงศ์ฮั่นสามารถแกะสลักหินและอิฐได้เป็นผลสำเร็จ สามารถวาดภาพบนแผ่นอิฐบนหลุมฝังศพและทำเครื่องเงินได้อย่างสวยงาม ในทางวิทยาศาสตร์ก็มีการเขียนหนังสือชื่อ *Nine Chapters of the Mathematical Art* ที่นำเสนอแนวคิดใหม่ๆ เช่น การคิดคำนวณเศษส่วน วิธีการคิดเลขบวกและลบ และทศนิยม เป็นต้น ส่วนนักฟิสิกส์ชื่อจาง เฮง (Zhang Heng) สามารถประดิษฐ์เครื่องบันทึกแผ่นดินไหวและเครื่องมือทางดาราศาสตร์ซึ่งทำงานโดยกำลังน้ำ

จาง ชองจิง (Zhang Shongjing) เขียนหนังสือชื่อ *On Typhoid Fevers and Other Diseases* เป็นเรื่องเกี่ยวกับไข้ไทฟอยด์และโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ถือได้ว่าเป็นตำราการแพทย์ที่มีความสำคัญยิ่ง ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ หัวตู๋ (Hua Tuo) ได้ใช้วิธีฝังเข็มก่อนการผ่าตัด อันเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ จึงถือได้ว่าเป็นบุคคลแรกของโลกที่ใช้วิธีฝังเข็มให้คนไข้สลบในขณะที่ทำการผ่าตัด

ไค หลุ่น (Cai Lun) เป็นคนแรกที่ทำกระดาษขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งใช้เปลือกไม้ เศษผ้าเก่า เศษตาข่ายตกปลาเก่าๆ และเศษป่านเก่าๆ เป็นวัตถุดิบที่ใช้ผลิตกระดาษ คุณประโยชน์ที่เขากระทำขึ้นนี้มีผลต่อการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของโลกยิ่ง

3. ความสัมพันธ์กับเกาหลีและญี่ปุ่น

นักประวัติศาสตร์ของจีนส่วนใหญ่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของชนเผ่าที่อาศัยอยู่นอกด่านมากนักในยุคโบราณก่อนคริสตศักราช ข้อมูลที่ปรากฏเป็นหลักฐานที่มีอยู่ก็คือ แถบภาคเหนือสุดและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่อยู่อาศัยของเหล่าอารยชน และมี

การรุกรานจากชนเผ่าเหล่านั้นอยู่เนืองๆ และมีการสร้างกำแพงขวางกั้นมิให้อารยชนเข้ามารุกรานคนในด่านได้ง่าย อนึ่ง การรุกรานระหว่างกันของคนภายในด่านและกับคนนอกด่านยังผลให้มีการอพยพย้ายถิ่นไปแสวงหาดินแดนที่สงบสุขกว่าบนคาบสมุทรเกาหลีและญี่ปุ่น ในขณะเดียวกัน มีการกวาดต้อนเชลยศึก และการปล้นสดมภ์นำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ไปด้วย ก่อให้เกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่ชนกลุ่มน้อยนอกด่านให้ได้รับรู้ และเอาแบบอย่างวิธีการปลูกข้าว และการทำเครื่องปั้นดินเผา รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตจากคนในด่านไปใช้ จึงเกิดเป็นบริเวณวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันไปทั่วภูมิภาคแถบนี้

(1) การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ในยุคนี้อินได้ทำการค้าขายและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศมากมาย ช่วงต้นของราชวงศ์ฮั่นตะวันตกนั้น จักรพรรดิหวู่ตี้ (Wudi) ได้มีการติดต่อกับญี่ปุ่น ต่อมาในปี ค.ศ. 57 ญี่ปุ่นยุคยามาโตะ (Yamato) ได้ส่งคณะทูตพร้อมกับนำของขวัญไปให้แก่จักรพรรดิฮั่น ในทางกลับกัน จักรพรรดิฮั่นได้ส่งพระราชลัญจกรทองคำไปให้แก่กษัตริย์ญี่ปุ่น อนึ่ง จีนยังได้ส่งผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยทองแดง เหล็ก และผ้าไหมไปยังญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ญี่ปุ่นส่งอาวุธและสินค้ากลับไปยังจีน

จีนได้ติดต่อกับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้ตั้งแต่สมัยฮั่นตะวันตก โดยส่งทูตออกเดินทางจากมณฑลกลางตั้งผ่านทะเลจีนใต้ไปยังประเทศในแถบแหลมมลายู และเลียบชายฝั่งพม่าไปยังประเทศอินเดีย สำหรับการติดต่อกับประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียตะวันตกนั้น คณะทูตจีนใช้การเดินทางบกไปยังปากีสถาน อัฟริกาเนียสถาน เนปาลและแคว้นแคชเมียร์ ในช่วงนั้น พุทธศาสนาได้แพร่หลายบริเวณรอบๆ ประเทศแถบเอเชียตะวันตกแล้ว จึงค่อยๆ แผ่ขยายอิทธิพลความเชื่อเข้าไปยังจีนทีละเล็กทีละน้อย

การติดต่อของจีนได้ดำเนินต่อไปทางทิศตะวันตกถึงประเทศอิรัก และอิหร่าน (เดิมเรียกว่า เปอร์เซีย หรือ Parthia) รวมทั้งประเทศต่างๆ ในแถบนั้น ในขณะเดียวกัน คณะทูตจากประเทศเหล่านั้นก็ได้เดินทางไปเยี่ยมคารวะจักรพรรดิฮั่น และได้นำผ้าไหมและสินค้าของจีนกลับไปยังประเทศของพวกเขา ระยะทางระหว่างเมืองจีนกับประเทศแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนห่างกันถึง 7,000 กิโลเมตร จึงเกิดตำนาน “เส้นทางสายไหม” (Silk Road) ที่กองคาราวานเดินทางผ่านทะเลทราย ซามูซุ และเผชิญกับคนและสัตว์

ที่แปลกแตกต่างทั้งทางด้านร่างกายและวัฒนธรรมมากมายที่อาศัยอยู่บนเส้นทางอันยาวไกล นี่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของการผูกสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจระหว่างชาติ ควบคู่ไปกับการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งได้เริ่มขึ้นนับตั้งแต่ต้นของคริสต์กาลมาแล้ว

(2) อิทธิพลของจีนต่อคาบสมุทรเกาหลีในยุคก่อนคริสต์ศักราช จักรพรรดิ วูตี้ได้ขยายดินแดนด้วยการส่งกำลังทหารไปโจมตีเมืองต่างๆ ทางทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตกทั่วสารทิศ อนึ่ง พระองค์ได้กรีธาทัพทั้งทางบกและทางทะเลไปทางทิศเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ เพื่อยึดดินแดนบนคาบสมุทรเกาหลีเป็นประเทศราชหรืออาณานิคม เมื่อยึดได้ก็ตั้งศูนย์กลางการปกครองเกาหลีที่เมืองซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับนครเปียงยางปัจจุบัน จีนมีอำนาจครอบครองเกาหลีทางตอนเหนือและลงมาทางทิศใต้จนถึงเขตของเมืองโซล โดยเรียกอาณานิคมนี้ว่า โลลาง กล่าวกันว่า อาณานิคมโลลางมีจำนวนประชากรราว 315,000 คนจากครัวเรือนทั้งสิ้น 63,000 ครัวเรือน อาณานิคมนี้มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าแคว้นชานตุงและแคว้นเหลียวตุงเสียอีก ดังนั้น พระองค์จึงได้ตั้งศูนย์กลางวัฒนธรรมจีนขึ้นในบริเวณนี้ อีกทั้งยังได้ขยายอิทธิพลวัฒนธรรมจีนไปยังญี่ปุ่นอีกด้วย จุดนี้เองที่เป็นจุดที่คนเกาหลีต่างกระหึ่มใจที่ได้ทำหน้าที่ส่งผ่านวัฒนธรรมจีนไปยังญี่ปุ่น อีกทั้งยังย้ายอยู่เสมอว่า วัฒนธรรมจีนที่ส่งผ่านไปยังญี่ปุ่นนั้น ได้รับการผสมผสานกับวัฒนธรรมเกาหลีก่อนแล้วจึงส่งไปยังดินแดนอาทิตย์อุทัย

จีน: ศูนย์กลางแห่งประชาคมนานาชาติและอารยธรรม

ดังที่กล่าวแล้วว่า ที่ราบลุ่มบนฝั่งแม่น้ำเหลือง (แม่น้ำฮวงโห) เป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนมานานหลายพันปีแล้ว จนกระทั่งปี 221 ก่อนคริสต์ศักราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์ฉิน ได้รวบรวมแคว้นแคว้นเป็นอาณาจักรจีนขึ้นเป็นครั้งแรก แต่ก็รักษาความเป็นปึกแผ่นได้จนถึงปี 206 หรือราว 15 ปี ก็ล่มสลาย ต่อมา ราชวงศ์ฮั่นได้ยึดอำนาจและเข้าครอบครองดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์แห่งนี้เป็นเวลายาวนานติดต่อกันกว่า 400 ปี (ปี 202 ก่อนคริสต์ศักราช – ค.ศ. 220) จะเห็นได้ว่า อาณาจักรจีนได้เริ่มขีดเส้นกั้นอาณาเขตและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปนับตั้งแต่ปี 221 ก่อนคริสต์ศักราชเป็นต้นมา ในขณะที่ดินแดนบน

คาบสมุทรเกาหลีและญี่ปุ่นเพิ่งจะเริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในช่วงรอยต่อแห่งคริสต์กาลนี้เอง

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เริ่มต้นตั้งแต่ยุคนี้เรื่อยมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงเวลาที่น่าสนใจยิ่ง เพราะทั้งจีน เกาหลี และญี่ปุ่นต่างได้สร้างความเป็นชาติของตนเองขึ้น และสร้างสรรค์วัฒนธรรมและอารยธรรมของแต่ละชาติอย่างรวดเร็ว ยิ่งในตอนปลายของช่วงเวลาดังกล่าว หรือนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา สถานการณ์ของเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เปลี่ยนไปแทบพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เมื่อโลกตะวันตกได้แผ่อิทธิพลครอบคลุมโลกตะวันออก ทำให้ภาพความโดดเด่นของอารยธรรมของซีกโลกนี้ถูกลบบังและวัฒนธรรมบางอย่างถูกลบทิ้ง และยังผลให้เกิดการต่อสู้ระหว่างคนผิวเหลืองด้วยกันเองกลายเป็นการประหัตประหารกันและกันเพราะต่างอิงกับอารยธรรมภายนอก ในขณะเดียวกัน ก็ต้องต่อสู้กับชนชาวผิวขาวผู้ซึ่งมีอาวุธและวัฒนธรรมที่เหนือกว่า ก่อให้เกิดการล่มสลายของจักรวรรดิจีน ในทางตรงข้าม การปรับตัวของญี่ปุ่นได้พลิกฟื้นกลายเป็นผู้ชนะโดยใช้แรงผลักดันจากภายในผนวกกับการผูกมิตรกับชาติตะวันตกอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่แทนการเป็นเบี้ยล่างของชนผิวขาวอย่างไร้ศักดิ์ศรีเฉกเช่นประเทศทั้งหลายในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา ทำให้อาณาจักรอาทิตยอุทัยกลายเป็นชาติมหาอำนาจของโลกตะวันออก ในขณะที่เกาหลีซึ่งตั้งอยู่ท่ามกลางชาติมหาอำนาจจีน – ญี่ปุ่น – รัสเซีย ได้ถูกลบบังและถูกยึดครองจากชาติที่แข็งแกร่งกว่าสลัดกันไปมาอย่างพลิกเลี้ยวไม่พ้น

ประวัติศาสตร์ในยุคนี้ก็เช่นกันที่ย้ำถึงความสมานฉันท์ของทั้งสามชาติที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดติดกัน โดยเฉพาะในด้านการค้าและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกัน และกัน อย่างไรก็ตามด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่จีน – เกาหลี – ญี่ปุ่นตั้งอยู่รวมกันเป็นกระจุก จึงก่อให้เกิดสงครามการรุกรานและการยึดครองประเทศเพื่อนบ้านตลอดห่วงประวัติศาสตร์ ซึ่งประวัติศาสตร์ในช่วงนี้เองได้ส่งผลให้เกิดเป็นข้อขัดแย้งมาจนถึงศตวรรษที่ 21 ดังเช่น เกาหลี – ญี่ปุ่น ที่ต่างอ้างสิทธิเหนือหมู่เกาะโด๊กโด (Dokdo) และ ญี่ปุ่น – จีน เหนือหมู่เกาะเตี้ยวยวี (Diaoyu) ตลอดจนข้อแตกต่างในเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่นักวิชาการของแต่ละชาติเขียนขึ้น เช่น ระหว่างจีน – เกาหลี ในเรื่องอาณาจักรโคกูริว และจีน – เกาหลีที่อ้างว่าแบบเรียนประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาญี่ปุ่นบิดเบือนข้อเท็จจริง ประเด็นต่างๆ ดังกล่าวได้เกิดเป็นปัญหาระหว่างประเทศและก่อให้เกิดความตึงเครียดในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน

ราชวงศ์ฮั่น

นับตั้งแต่ราชวงศ์ฮั่นได้ครอบครองดินแดนจีนเมื่อปี 202 ก่อนคริสต์ศักราชเรื่อยมาจนถึงปี ค.ศ. 220 นั้น การสร้างความเป็นปึกแผ่นได้กระทำขึ้นอย่างต่อเนื่อง เฉกเช่นราชวงศ์ฉินที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งแก่สังคมจีน ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี จนกลายเป็นแหล่งอารยธรรมที่สูงเด่น อีกทั้งได้ขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมไปเหนือดินแดนนอกด่าน (บริเวณนอกกำแพงเมืองจีนไปทางทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่เรียกว่า แมนจูเรีย) รวมทั้งเกาหลีและญี่ปุ่น ราชวงศ์ฮั่นมีประวัติที่น่าสนใจยิ่ง ดังนี้

เมื่อหัวหน้ากบฏชานซีชื่อ หลิว ปิง ได้รวบรวมประเทศและตั้งตนเป็นกษัตริย์แห่งราชวงศ์ฮั่นขึ้น เรียกว่า ฮั่นตะวันตก (Western Han) ครองอำนาจระหว่างปี 206 ก่อนคริสต์ศักราช ถึง ค.ศ. 24 พระองค์ได้นำระบบการปกครองของราชวงศ์ฉินมาใช้ และได้ทำกิจกรรมหลัก เช่น การทำเกลือ การถลุงเหล็ก และการทำเหรียญกษาปณ์ที่ผูกขาดโดยรัฐบาลกลาง ทำให้อำนาจของส่วนกลางมีมากขึ้นและเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจของรัฐ

ราชวงศ์ฮั่นได้ยึดนโยบาย “ลดการเกณฑ์คนไปทำงานให้รัฐและลดการเก็บภาษี” ทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัวและพัฒนาก้าวหน้า ส่วนด้านการเกษตรกรรมนั้น ได้เพิ่มขีดความสามารถในการผลิตด้วยการใช้วัวลากเมื่อไถนา ใช้เครื่องมือในการปลูกและเก็บเกี่ยว นอกจากนี้นายเจ้ากัวผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรได้เสนอระบบการปล่อยที่ดินให้ว่างหนึ่งปีเพื่อให้ดินฟื้นตัวก่อนที่จะเพาะปลูกในปีถัดไป หรืออาจเรียกว่า เพาะปลูกบนที่ดินสลับปีกัน การกระทำดังนั้นก็ทำให้ได้รับผลผลิตเพิ่มสูงขึ้นหลายเท่า ระบบการทำเกษตรแผนใหม่นี้ได้รับการบันทึกในหนังสือชื่อ *The Book of Fan Schengzhi* ที่อธิบายถึงเทคโนโลยีทางการกสิกรรมและประสบความสำเร็จสูงสุด

ชาวฮั่นตะวันตกได้พัฒนาในด้านผ้าไหม สินค้าอุปโภคบริโภค และเครื่องมือในการทำมาหากินอย่างไม่หยุดยั้ง ในสมัยราชวงศ์ฮั่น กษัตริย์ของราชวงศ์ฮั่น ชื่อ วูตี้ ได้ส่งทูตชื่อ ชาง เฉียน เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับชนต่างเผ่า (nationalities) ในปี 138 และอีกครั้งหนึ่งในปี 119 ก่อนคริสต์ศักราช ก่อให้เกิดการค้าขายและแลกเปลี่ยนทาง

วัฒนธรรมระหว่างกันและกัน ทำให้ชาวฮั่นนำการเพาะปลูกพืชผลไม้หลากหลายชนิดมาจากชนต่างเผ่า เช่น อู๋นุ่ กระเทียม วอลนัท และงา รวมทั้งนำดนตรีและการเต้นรำจากชนชาติอื่นเข้ามาในอาณาจักรฮั่นด้วย

อย่างไรก็ตาม เจ้าฟ้าและขุนศึกที่ได้รับพระราชทานที่ดินให้ไปปกครองหัวเมืองต่างๆ แต่ในที่สุดก็ได้กลายเป็นศัตรูกันในเวลาต่อมา ทั้งนี้เนื่องมาจากการแย่งชิงที่ดินเพื่อขยายอิทธิพลของตนออกไป และต่างฝ่ายต่างต้องการเป็นใหญ่ ทำให้ข้อขัดแย้งขยายตัวออกไปเป็นวงกว้าง ในขณะเดียวกัน ในราชสำนักเองก็มีการแก่งแย่งอำนาจ และมีการเปลี่ยนตัวจักรพรรดิหลายครั้ง โดยแต่ละครั้งก็ต้องใช้กำลังทหารเข้าช่วงชิง จึงเกิดการสู้รบล้มตายมากมาย

ในปี ค.ศ. 25 หลิว ชิว ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ได้รวบรวมสมัครพรรคพวกแย่งชิงอำนาจและตั้งตนเป็นจักรพรรดิของราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (Eastern Han) และสามารถธำรงอำนาจอยู่ได้ระหว่างปี ค.ศ. 25 – 220 ในสมัยนี้ ระบบเศรษฐกิจแบบศักดินาได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กับความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ราชวงศ์ฮั่นตะวันตกและตะวันออกไม่สามารถแก้ไขข้อแย้งทางสังคมได้ ทั้งนี้เป็นเพราะเจ้าของที่ดินและขุนศึกต่างมีอำนาจในการปกครองแคว้นแคว้นของตน คนเหล่านี้ต่างแข่งขันทางด้านอำนาจและขยายอิทธิพลของตนออกไปอย่างเอาเป็นเอาตาย จึงจำเป็นที่จะต้องหารายได้จำนวนมากจากชาวนาและพ่อค้าเพื่อสร้างปราสาทราชฐานและเครื่องมือเครื่องใช้ให้ครบครัน ชาวนาจึงถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกฉกฉวยผลผลิตและทรัพย์สินไปอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีการต่อสู้ระหว่างแคว้นแคว้นหรือระหว่างรัฐเล็กๆ ก็จะต้องเกณฑ์ชาวนาไปเป็นทหาร ทำให้ชาวนาลูกฮือเพื่อเรียกร้องขอความเป็นธรรมหลายครั้งในปี ค.ศ. 107 และมีการลุกฮือของชาวนาขึ้นอีกกว่า 100 ครั้งในอาณาจักรฮั่นในช่วง 80 ปีต่อมา

ในปี ค.ศ. 184 กบฏชาวนามีความเข้มแข็งมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติจีน กองทัพชาวนา ภายใต้การนำของหวางจิ้น ผู้ซึ่งใช้ลัทธิเต๋านิกายหลักการของสันติภาพได้นำกองกำลังก่อการจลาจล โดยใช้ชื่อว่า Yellow – Turban แต่ได้รับการขัดขวางจากกองทัพของเหล่าเจ้าของที่ดินและขุนนาง การต่อสู้กันได้เกิดขึ้นเป็นเวลานานถึง 20 ปี แม้ว่ากองกำลังของกบฏจะพ่ายแพ้ แต่การจลาจลครั้งนี้ได้ทำลายสถานภาพของเจ้าของที่ดินและสามารถกำจัดประเพณีสืบทอดอำนาจของชนชั้นเจ้าของที่ดินไป ทำให้

ประวัติศาสตร์แห่งการปฏิวัติของชาวนาได้รับการจารึกและถือเป็นแบบอย่างของการปฏิวัติจากเบื้องล่างในกาลต่อมา

การจลาจลของชาวนาภายใต้การนำของกลุ่มที่โพกศีรษะสีเหลือง (Yellow Turbans) เป็นผลให้อาณาจักรของราชวงศ์ฮั่นตะวันออกสิ้นสุดลง ทั้งนี้ แม้ว่าจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฮั่นในช่วงต้นจะนำเอาลัทธิขงจื๊อมาใช้เป็นแกนนำในการดำเนินนโยบายการปกครองประเทศ แต่เมื่อเวลาผ่านไปอำนาจของราชสำนักได้ลดลงไปเรื่อยๆ ในขณะที่ขุนนางเจ้าผู้ครองนครต่างเพิ่มบารมีอำนาจมากขึ้น และใช้อำนาจอันมิชอบกดขี่ข่มเหงชาวนาและแย่งยึดผลประโยชน์จากผู้ยากไร้ จนคนเหล่านั้นไม่อาจทนต่ออำนาจของเหล่าทหาร ข้าราชการและขุนนางเหล่านั้นได้ อย่างไรก็ตาม ขุนนางเจ้าผู้ครองนครต่างพยายามใช้กำลังทหารบดขยี้กบฏชาวนาซ้ำแล้วซ้ำเล่า และพยายามสร้างอิทธิพลทางทหารขึ้นมาเสริมอำนาจตน รวมทั้งแผ่อิทธิพลไปเหนือรัฐหรือแคว้นที่อ่อนแอกว่า ทำให้รัฐบาลกลางของราชวงศ์ฮั่นตะวันออกถึงกาลอวสานเมื่อไม่มีแคว้นใดยอมรับอำนาจ

ในเวลาต่อมา เกา เกา (Cao Cao ค.ศ. 155 – 220) ได้ยึดครองอำนาจเหนือแคว้นแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำฮวงโห หลิวเป่ย์ (Liu Bei ค.ศ. 161 – 223) ยึดครองอำนาจเหนือแคว้นแถบเสฉวน และซุนกวน (Sun Quan ค.ศ. 182 – 252) ได้ยึดครองดินแดนที่ราบลุ่มภาคกลางของแม่น้ำแยงซีเกียง จากนั้นได้ตั้งอาณาจักรขึ้นคือ รัฐเว่ (Wei ค.ศ. 220 – 265) มีเมืองหลวงชื่อเล่าหยาง รัฐฉู่ (Shu ค.ศ. 220 – 263) มีเมืองหลวงชื่อเซงคู และรัฐอู่ (Wu ค.ศ. 229 – 280) มีเมืองหลวงชื่อนานกิงขึ้นตามลำดับ จีนก็เข้าสู่ยุคสามอาณาจักร

สมัยสามอาณาจักรหรือสามก๊ก (Three Kingdoms)

การต่อสู้กันระหว่างอาณาจักรทั้งสามคือ เว่ ฉู่ และอู่ ได้ดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ปัญหาที่เผชิญหน้าก็คือ การหาอาหารและเสบียงอย่างเพียงพอแก่กองทัพ ดังนั้น เกาเกาจิ้งได้ใช้ทหารและประชาชนจำนวนมากสร้างเขื่อนชลประทานผันน้ำจากแม่น้ำฮวงโหเพื่อหล่อเลี้ยงพืชผลในแถบที่ราบตามชายฝั่งแม่น้ำ ทำให้การเกษตรกรรมเจริญงอกงามในบริเวณทางภาคเหนือของอาณาจักรเว่

ส่วนอาณาจักรฉู่ นั้น ประมุขของรัฐได้สั่งให้ขุดคลองขนาดใหญ่จากเมืองลั่วหยางไปจนถึงเมืองหางโจว ทำให้จังหวัดเสฉวน ยูนนานและหางโจวมีความอุดมสมบูรณ์ เพราะผลิตผลทางการเกษตรเพิ่มขึ้นมากมาย และอาณาจักรอู่ก็ได้พัฒนาทางด้านการ

เกษตรกรรมให้เจริญรุดหน้าและสร้างอุตสาหกรรมการค้าต่อเรือ ตลอดจนทำการค้าทางทะเลไปยังเกาะไต้หวันและเมืองท่าต่างๆ

สมัยจินตะวันตก (Western Jin)

อาณาจักรทั้งสามดังที่กล่าวถึงนั้น อาณาจักรเว้เข้มแข็งที่สุด ในปี ค.ศ. 263 ก็สามารเอาชนะรัฐฉู่ได้ และตั้งราชวงศ์จินขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ. 280 ได้รับชัยชนะอาณาจักรอู๋ จึงทำให้จันรวมกันเป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็เป็ระยะเวลาสั้นๆ

รัฐบาลของราชวงศ์จินเต็มไปด้ด้วยการคอร์รัปชัน การคัดเลือกข้าราชการมิได้ใช้ระบบคุณธรรมหรือตามความสามารถ แต่เลือกจากพวกพ้อง กลุ่มขุนนางที่มีเชื้อสายจากเชื้อพระวงศ์กุมอำนาจทางการเมืองเด็ดขาด คนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตอย่างหรูหราและฟุ่มเฟือย ส่วนขุนนางที่ถูกส่งไปปกครองแคว้นต่างๆ เพื่อให้ประเทศเกิดความเข้มแข็งนั้น กลับสร้างอำนาจและใช้กำลังทหารเข้าโจมตีกันและกัน ทำให้ราชวงศ์จินมีอิทธิพลเหนือประเทศจีนอยู่ได้เพียง 16 ปีก็ล่มสลาย พวกซาวนาและประชาชนได้รับความเดือดร้อนอันเป็นผลมาจากสงครามระหว่างเหล่าขุนนาง มีหน้าซำภัยพิบัติทางธรรมชาติเข้าซ้ำเติมอย่างต่อเนื่อง จีนจึงตกอยู่ในสภาพแตกแยกออกเป็นเสี่ยงๆ โดยบริเวณภาคใต้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์จินตะวันออก ส่วนภาคเหนือแบ่งแยกออกเป็นรัฐต่างๆ จำนวน 16 รัฐ จากนั้น การต่อสู้แย่งชิงอำนาจระหว่างกันก็ดำเนินต่อไปจนถึงยุคราชวงศ์ใต้และราชวงศ์เหนือ ซึ่งต่อมาก็สิ้นสุดลงเมื่อปี ค.ศ. 589

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในยุคนี้ถือว่าก้าวหน้าต่อไปอีกขั้นหนึ่ง กล่าวคือ ในด้านการเกษตรกรรมนั้น ชาวนาสามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง เพราะมีน้ำชลประทานหล่อเลี้ยงอย่างสม่ำเสมอและมีภูมิอากาศเหมาะสม สินค้าหัตถกรรมมีมากขึ้น และกระบวนการผลิตสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น เทคโนโลยีในการปั่นฝ้ายและทอผ้าเจริญรุดหน้าโดยใช้เวลาทอชั่วข้ามคืน มีสินค้าผลิตขึ้นได้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นกระดาษ เกือบ เครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องปั้นดินเผา ถ้วยชาม และการต่อเรือ เมืองหลายเมืองเป็นศูนย์กลางการค้าที่มีผู้ซื้อ-ขายมาจากแดนไกลและไกล

คนจีนในยุคนั้นเขียนโคลงกลอนและบทกวีมากมาย รวมทั้งมีการวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์บทประพันธ์อีกด้วย อนึ่ง พุทธศาสนาได้รับความนิยมมาก มีการสร้าง

พระพุทธรูปด้วยการแกะสลักหินผาตามถ้ำต่างๆ และสร้างวัดวาอารามขึ้นทั่วประเทศ นอกจากนี้ มีการวาดภาพที่สวยงามและกลายเป็นสมบัติล้ำค่า

จีนได้ส่งช่างฝีมือและคนวาดภาพไปยังประเทศเกาหลีเพื่อถ่ายทอดความรู้ นักปราชญ์ขงจื้อและผู้เชี่ยวชาญด้านการฝังเข็มและการทำปฏิทินก็เดินทางไปยังเกาหลี เช่นกัน ในขณะเดียวกัน จีนได้นำดนตรีและเครื่องดนตรีจากเกาหลีเข้าประเทศ การแลกเปลี่ยนครั้งนี้ทำให้เพิ่มสีสันและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ. 238 จักรพรรดิหมิงตี้แห่งอาณาจักรเว่ได้แลกเปลี่ยนก้านัลกับราชินีของญี่ปุ่น ต่อมาราวคริสต์ศตวรรษที่ 4 มีคนจีนอพยพไปอยู่ในญี่ปุ่นได้นำเทคโนโลยีเกี่ยวกับเสื้อผ้า การปั่นหม้อ-ถ้วยชาม การเลี้ยงไหม การตัดเย็บเสื้อผ้า และการปรุงอาหารถ่ายทอดให้กับคนญี่ปุ่น นอกจากนี้ ยังได้นำหนังสือปรัชญาของขงจื้อ เม่งจื้อ และหนังสืออื่นๆ เข้าไปเผยแพร่ในดินแดนอาทิตย์อุทัย

ในยุคสามอาณาจักร จักรพรรดิของอาณาจักรอู๋ได้ส่งทูตชื่อ กังไต้และซุหยิน เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศต่างๆ ในแหลมอินโดจีน เช่น อาณาจักรจำปา และอาณาจักรฟูนาน ภายหลังจากที่เดินทางกลับ ทูตทั้งสองได้เขียนหนังสือชื่อ **เรื่องราวของต่างประเทศ** โดยกังไต้ และ **สิ่งล้ำค่าในอาณาจักรฟูนาน** โดยซุหยิน ในกาลต่อมา อาณาจักรฟูนานก็ได้ส่งทูตของพวกเขาไปเยี่ยมเยือนเมืองจีนหลายครั้ง อนึ่ง ในยุคราชวงศ์ใต้ พระชาวฟูนานได้เดินทางมายังจีนและแปลพระไตรปิฎกจากภาษาจีนเป็นภาษาเวียดนามแล้วนำกลับไปยังอาณาจักรฟูนาน จึงถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่จีนได้ส่งออกตัวหนังสือจีน และส่งออกสถาปัตยกรรม วิธีการทำกระดาษ และสิ่งทอไปยังเวียดนาม (หรืออาณาจักรฟูนาน) ต่อมา ทูตของประเทศต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนเกาะอินโดนีเซียและแหลมมลายูได้ส่งทูตไปยังจีนและนำเครื่องบรรณาการไปถวายแด่พระเจ้ากรุงจีน

ในปี ค.ศ. 399 พระรูปหนึ่งชื่อ ฟาเซี่ยน อายุ 65 ปี ได้เดินทางออกจากเมืองเซียงกันของจีนไปยังประเทศทางทิศตะวันตก ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน และบังคลาเทศ และได้จำพรรษาอยู่ในดินแดนแห่งนี้นานถึง 3 ปี เพื่อเรียนรู้ภาษาพื้นเมืองนอกเหนือจากการศึกษาคัมภีร์ต่างๆ ทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ ท่านยังได้ไปเยี่ยมสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้าในประเทศเนปาล และไปพำนักยังประเทศศรีลังกาอีกเป็นเวลา 2 ปี ก่อนที่จะเดินทางกลับไปยังจีนโดยทางเรือ ภายหลังจากที่ออกเดินทางไปยังดินแดนต่างๆ

นานถึง 14 ปี ท่านได้เขียนหนังสือชื่อ *บันทึกเมืองพุทธศาสนา* อันเป็นผลมาจากการสังเกตและประสบการณ์ที่ผ่านพบมา

ต่อมาพระอินเดียชื่อ กุมารวิชา ได้เดินทางมายังจีนและได้แปลพระไตรปิฎก 300 เรื่อง งานชิ้นนี้ถือเป็นผลงานการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมครั้งสำคัญระหว่างจีนกับอินเดียในช่วงปี ค.ศ. 384 – 417 ซึ่งในเวลาเดียวกันนี้เองที่ยาพินเมืองอินเดีย ศิลปกรรมและประดิษฐ์กรรมได้นำเข้ามาจากอินเดีย รวมทั้งพระพุทธรูปสูง 4.2 ฟุตที่กษัตริย์แห่งลิมหะลานครได้มอบเป็นของกำนัลแก่จักรพรรดิอันติแห่งราชวงศ์จินตะวันออก

ตลอดช่วงเวลาดังแต่ยุคสามอาณาจักรไปจนถึงราชวงศ์เหนือและใต้ ทูตของประเทศต่างๆ แถบเอเชียกลางและเอเชียตะวันตกได้เดินทางเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนอย่างต่อเนื่อง ราชวงศ์ซัสซานิเยนของอิหร่านได้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับราชวงศ์เว่ และมิพ่อค้าจากจักรวรรดิโรมันได้เดินทางเข้ามาค้าขายกับอาณาจักรอู๋ เมื่อเร็วๆ นี้มีการค้นพบหลักฐาน เช่น เหรียญทองคำ และเหรียญตรามากมายทั้งในจีนและในประเทศเหล่านั้น ซึ่งยืนยันได้ว่าการติดต่อกันอย่างกว้างขวางในยุคโน้น

ราชวงศ์สุย (Sui dynasty)

ปี ค.ศ. 581 หยาง เจี้ยน (Yang Jian ค.ศ. 541 – 604) แห่งเมืองโจวภาคเหนือได้บังคับให้จักรพรรดิจินฉีสละราชสมบัติและเขาสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดินามว่า เหวินดิ (Wendi คำว่า di หมายถึงจักรพรรดิ) และตั้งเมืองหลวงชื่อฉางอัน จึงเป็นการเริ่มต้นราชวงศ์สุย (ค.ศ. 581 – 618) นับแต่นั้นมา จากนั้นก็ยกกองทัพไปพิชิตแว่นแคว้นต่างๆ จนสามารถรวบรวมจีนให้เป็นปึกแผ่นขึ้นมาอีกครั้ง

จักรพรรดิเหวินดิได้นำระบบการปกครอง “สามสำนักหกกระทรวง” มาใช้ สามสำนัก ได้แก่ สำนักราชเลขาณุกรองค์จักรพรรดิ องคมนตรี และคณะรัฐมนตรีซึ่งนำโดยนายกรัฐมนตรี สำนักทั้งสามเป็นองค์กรหลักสูงสุดในการบริหารประเทศ ส่วนกระทรวงต่างๆ นั้นจำแนกออกเป็นกระทรวงบุคลากร กระทรวงการคลัง กระทรวงพิธีการ กระทรวงกลาโหม กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงโยธาธิการ ระบบการบริหารงานแบบนี้เคยใช้ในสมัยราชวงศ์จิน-อันมาแล้ว

จักรพรรดิหยางติ (ค.ศ. 605 – 618) ได้สืบทอดอำนาจต่อมา พระองค์ได้สร้างพระราชวังหลายแห่ง จึงต้องเกณฑ์ชาวบ้านชาวนาจำนวนมากมาก่อสร้าง อนึ่ง พระองค์

ทรงไปราชการโดยเดินทางประพาสทางน้ำลงไปทางใต้ถึง 3 ครั้ง ในแต่ละครั้งต้องใช้ไพร่พลและเงินทองมากมาย นอกจากนี้ พระองค์ทรงยกกองทัพโจมตีเกาหลี 3 ครั้ง ซึ่งต้องเกณฑ์ชาวนาหลายล้านคนไปเป็นทหาร ทหารกองหนุน และกรรมกร ในที่สุดประชาชนและชาวนาไม่อาจทนรับกับสภาพที่ต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารโดยไม่มีเวลาทำมาหาเลี้ยงครอบครัว และต้องเสียภาษี ตลอดจนต้องมอบผลผลิตจำนวนมากไปให้กับทหารและราชสำนัก จึงรวบรวมพวกก่อการจลาจลขึ้นทั่วประเทศ ในปี ค.ศ. 617 ชุนนางชื่อ หลีหยวน ถือโอกาสเข้าข้างฝ่ายชาวนา นำกำลังเข้ายึดเมืองฉางอันและจับจักรพรรดิหยางคิประหารชีวิต ในปีต่อมาจึงเป็นการสิ้นสุดราชวงศ์สุย

ราชวงศ์ถัง (Tang dynasty)

หลีหยวนได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิและตั้งราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 618–907) ขึ้น จากนั้นก็ดำเนินการปราบปรามกบฏชาวนาอย่างโหดเหี้ยม ทำให้ความสงบบังเกิดขึ้น และสามารถรวบรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่นอีกครั้ง

ราชวงศ์ถังพยายามลดความตึงเครียดระหว่างกลุ่มผู้ปกครองกับชาวนาลงด้วยการแบ่งที่ทำกินให้เท่าเทียมกันและจัดระบบเก็บภาษี 3 แบบขึ้น ในเรื่องการแบ่งที่ทำกินนั้น ชายใดเมื่ออายุครบ 18 ปีจะได้รับที่ดินจากรัฐบาลคนละ 100 มู (หน่วยการวัดที่ดิน) ที่ดิน 20 มูสามารถนำไปซื้อ-ขายหรือโอนให้แก่ลูกหลานได้ ส่วนอีก 80 มูนั้นจะต้องส่งคืนให้แก่รัฐเมื่อเกษียณอายุหรือเสียชีวิต ภรรยาหม้ายจะได้รับ 30 มู และจะได้รับเพิ่มเป็น 50 มูหากต้องรับหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ส่วนผู้หญิงที่มีแม่หม้ายไม่สามารถมีที่ดินได้

ส่วนระบบการเก็บภาษี 3 แบบนั้น หมายความว่า ผู้ชายจะต้องมอบข้าว 2 ถังให้แก่รัฐบาลทุกปีเพื่อเป็นค่าเช่า และมอบของกำนัลเป็นผ้าไหมยาว 20 ฟุต และเส้นใยไหม 3 ออนซ์ นอกจากนี้ต้องไปทำงานให้แก่รัฐอีก 20 วัน หากเขาไม่ประสงค์ที่จะไปทำงาน ก็ต้องมอบผ้าไหม 3 ฟุตต่อการทำงานหนึ่งวันเป็นการทดแทน

ในช่วงเวลาเกือบสามร้อยปีภายใต้การปกครองของราชวงศ์ถัง สภาพเศรษฐกิจสังคมได้เจริญรุดหน้าไปเป็นอันมาก การเกษตรกรรมได้พัฒนาก้าวหน้าด้วยการสร้างระบบชลประทาน ทำให้สามารถเพาะปลูกบนพื้นที่ว่างเปล่าได้มาก ยังผลให้ผลิตผล

เพิ่มขึ้น การปลูกชาเพื่อการจำหน่ายได้เกิดขึ้นในยุคนี้เอง โดยมีการปลูกทั่วไปในภาคใต้ และมีการทำไร่ชาขนาดใหญ่

ธุรกิจการค้าและหัตถกรรมเจริญก้าวหน้า เมืองนางอันกลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจที่สำคัญ และเมืองอื่นๆ ก็เป็นศูนย์กลางการค้าขาย ดังเช่น ถั่วหยาง หางโจว เจียงโจว หมิงโจว เป็นต้น และมีการสร้างถนนเชื่อมติดต่อกันระหว่างเมือง รวมทั้งมีการเดินทางโดยทางน้ำจากเหนือจรดใต้ตามคลองขนาดใหญ่ที่ขุดขึ้น

(1) ความผูกพันระหว่างชนเผ่าต่างเชื้อชาติ (linkages between nationalities) จีนเป็นที่รวมของชนชาติต่างๆ จำนวน 56 เผ่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนชาติฮั่นจำนวนราวร้อยละ 91 ของประชากรทั้งหมด ส่วนกลุ่มอื่นได้แก่ แมนจู ธิเบต เหว่ยเว่อ เหมียว อี้จ้วง บูเยย และมองโกล ซึ่งมีประชากรของแต่ละกลุ่มมากกว่า 1 ล้านคนขึ้นไป ชนกลุ่มขนาดกลาง เช่น ตง เหยา ยาย ตูเจียน ฮานี ไต คาซัค ลือ ลือซู วา ซือ เกาซาน ลาฮู ชูย ตงเสียง นาซี จิงโป และโตบา โดยแต่ละกลุ่มจะมีประชากรระหว่างกลุ่มละ 100,000 – 1,000,000 คน ส่วนชนกลุ่มที่มีขนาดเล็กที่มีประชากรราว 10,000 – 100,000 คน อีกมาก

ในยุคราชวงศ์ถัง ชนแต่ละเชื้อชาติต่างเสริมสร้างอำนาจและตั้งเป็นอาณาจักรที่เป็นของตนเอง เชื้อชาติที่มีประชากรจำนวนมาก (กลุ่มเชื้อชาติขนาดใหญ่) ได้ติดต่อกับสัมพันธ์กับอาณาจักรของราชวงศ์ถังด้วยการส่งลูกสาว หรือส่งขอลูกสาวเพื่อแต่งงานด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรของชนชาติเล็กๆ กับอาณาจักรที่ทรงพลังของราชวงศ์ถังมีความสนิทสนมและแน่นแฟ้น

(2) กบฏชาวนาและการสิ้นสุดราชวงศ์ถัง ระบบศักดินาที่ขุนนางหรือเจ้าผู้ครองนคร ได้รับสิทธิจากองค์จักรพรรดิให้ไปปกครองแคว้นใดแคว้นหนึ่ง ขุนนางนั้นจะมีสิทธิเหนือแคว้นที่ปกครองอยู่ ขุนนางผู้ครองนครจะมอบที่ดินให้แก่ชาวนาเป็นผู้ทำกินบนผืนแผ่นดินที่ได้รับอนุญาต และชาวนาจะต้องมอบผลผลิตบางส่วนให้กับขุนนางเป็นการตอบแทน นอกจากนั้นชาวนาจะต้องไปทำนาซึ่งเป็นที่ยึดของขุนนางอาทิตย์ละ 3 วัน

แคว้นแคว้นที่ขุนนางไปปกครองจะมีกองทหารทำการคุ้มครองแคว้นนั้นๆ ซึ่งผู้ปกครองแคว้นจะมีอำนาจแต่งตั้งและบังคับบัญชาเหล่าทหาร ในยามใดที่ราชสำนักองค์จักรพรรดิชิงดีชิงเด่นและแย่งอำนาจระหว่างสมาชิกในราชวงศ์ หรือองค์จักรพรรดิอ่อนแอ หรือทำตัวเสเพลไม่เอาใจใส่ในการปกครองบริหารบ้านเมือง ในทางตรงกันข้าม

ขุนนาง หรือผู้ปกครองแคว้นแคว้นบางแห่งตั้งใจบริหารงานและทุ่มเทในการพัฒนาให้แคว้นของตนเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ลักษณะดังนี้จะก่อให้เกิดการแข็งข้อ ไม่ยอมรับอำนาจของส่วนกลาง และจะเกิดสงครามระหว่างจักรพรรดิกับเจ้าผู้ครองนคร และระหว่างแคว้นแคว้นที่มีความเข้มแข็งกับแคว้นที่อ่อนแออยู่เสมอ

ในบางกรณี องค์จักรพรรดิและผู้ปกครองแคว้นต้องการสร้างบารมีและใช้ชีวิตอย่างสุขสบาย จึงเก็บภาษีอากรจากชาวนาและประชากรในอัตราสูง อีกทั้งเกณฑ์คนให้ไปทำงานในราชสำนักเป็นระยะเวลานาน รวมทั้งเกณฑ์คนไปเป็นทหารเพื่อรุกรานแคว้นอื่นๆ ทั้งสองกรณีดังกล่าวก่อให้เกิดความทุกข์ยากในหมู่ประชากรและชาวนา จนกระทั่งความทุกข์ยากบังเกิดขึ้นอย่างคาดไม่ถึงจนผู้คนไม่อาจทนรับกับสภาพดังกล่าวได้ ชาวนาจึงรวมตัวกันต่อต้านอำนาจของขุนนางและองค์จักรพรรดิ และเรียกกันว่า กบฏชาวนา

ในช่วงสุดท้ายของราชวงศ์ถัง เหล่าข้าราชการ ขุนนาง และผู้ปกครองแคว้นต่างแย่งชิงอำนาจกันเพื่อสะสมที่ดินให้ได้มากที่สุด จึงทำการเบียดบังและขับไล่ชาวนาออกจากที่ดินทำกิน ทำให้ชาวนาสูญเสียที่ทำกินเพราะถูกผลักดันให้ต้องออกจากที่ดินเดิมไป อนึ่ง ในยุคนี้ รัฐบาลได้เพิ่มอัตรากาเก็บภาษีสูงมาก โดยให้เสียภาษีข้าวเจียว นั่นคือ เรียกเก็บภาษีก่อนที่ข้าวจะเก็บเกี่ยว นอกจากนี้ ได้เกิดภัยแล้งซ้ำแล้วซ้ำเล่าในแคว้นชานตุงและเหอหนาน พวกชาวนาไม่อาจทนต่อความแร้นแค้นและการกดขี่ได้อีกต่อไป จึงเกิดการจลาจลขึ้น

ปี ค.ศ. 874 หวัง เชียนซีได้นำชาวนาแข็งข้อขึ้นที่เมืองเซียงหยวน ในปีต่อมา ฮวาง เจ้าได้ก่อกบฏชาวนาที่เมืองเกาโจว กลุ่มกบฏชาวนาสองกลุ่มได้นำกองทัพชาวนาทั้งสองกลุ่มได้รวมตัวกันต่อต้านรัฐบาล ในที่สุดทางการได้สังหารหวัง เชียนซีในขณะที่ต่อสู้กัน ฮวาง เจ้าจึงได้นำกองทัพชาวนาทั้งสองกลุ่มซึ่งมีผู้เข้าร่วมถึง 100,000 คน ทำสงครามกองโจรกับกองทหารของขุนนางเป็นเวลาหลายปีตามสมรภูมิของแคว้นต่างๆ เช่น อานหุย เจียงสี ฟู่เจียน กวางโจว และเล่าหยาง จนถึงเมืองฉางอัน การปะทะกันระหว่างชาวนากับกองทหารเป็นไปอย่างดุเดือดและเป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งในปี ค.ศ. 884 ฮวาง เจ้าก็ถูกสังหารที่หมู่บ้านฮูตังกูใกล้กับภูเขาไตซาน แต่พลพรรคก็ยังดำเนินการต่อสู้ต่อไปอีกหลายปี

แม้ว่ากบฏชาวนาจะพ่ายแพ้ในเวลาต่อมา แต่ก็ยังผลให้ราชวงศ์ถังเสื่อมศรัทธา และสูญเสียราชวงศ์ไปในที่สุด

ราชวงศ์ทั้ง 5 และ 10 อาณาจักร

ในขณะที่กบฏชาวนาได้ต่อสู้กับกองทัพของจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ถังนั้น บรรดาผู้ปกครองแคว้นแคว้นต่างๆ ก็ทำการขยายอำนาจทางการทหารและสร้างอิทธิพล ขึ้น ต่อมาเมื่อทำการปราบปรามฮวาง เข้าสำเร็จและราชวงศ์ถังถึงกาลอวสาน นายพลซู เหวินจึงได้นำทัพบุกเข้าไปยังเมืองฉางอันและบีบบังคับให้จักรพรรดิไอดีสละราชสมบัติ ให้แก่เขาในปี ค.ศ. 907 เขาได้สถาปนาราชวงศ์ซูเหวินหรือนักประวัติศาสตร์เรียกว่า ราชวงศ์ทั้ง 5 มีอำนาจอยู่ในระหว่างปี ค.ศ. 907 – 960 (เป็นเวลา 53 ปี) ราชวงศ์นี้มี อำนาจเหนือบริเวณลุ่มน้ำฮวงโห

ส่วนทางตอนใต้ของจีนนั้น ได้มีแคว้นแคว้น 10 แคว้นปกครองดินแดนแถบ มณฑลชานซี นักประวัติศาสตร์เรียกว่า ดินแดน 10 อาณาจักร

ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านสังคมวัฒนธรรมในยุคราชอาณาจักรสุย ราชวงศ์ถัง

ราชวงศ์ทั้ง 5 และ 10 อาณาจักร

ในยุคดังกล่าว พุทธศาสนาได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในช่วงราชวงศ์สุยและ ราชวงศ์ถัง ต่อมา ปลายยุคราชวงศ์ถังได้เกิดมีกลุ่มต่อต้านพุทธศาสนาขึ้น ซึ่งนำโดย ฮัน ยู และฟู ยี ผู้ซึ่งมีแนวคิดแบบวัตถุนิยม

วรรณคดีในยุคนี้ได้เฟื่องฟู มีกวีที่มีชื่อเสียงได้สร้างผลงานมากมาย กล่าวกันว่า มี บทกวีในยุคราชวงศ์ถังถึง 50,000 บทที่เขียนโดยกวีจำนวน 2,200 คน กวีผู้ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ลี ไบ คู ฟู และไบ จูยี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ เขียนบันทึกเรื่องราวในอดีตอีกเป็นจำนวนมาก อนึ่ง จิตรกรที่สำคัญได้ผลิตงานขึ้น ทั้งที่เป็นรูปปั้นของจักรพรรดิและพระพุทธรูป จากนั้น ได้นำไปประดิษฐานไว้ตามที่ต่างๆ ส่วนจิตรกรบางคนได้แกะสลักหินตามถ้ำ ซึ่งมีความสวยงามและกลายเป็น ปฏิมากรรมชั้นเยี่ยมในกาลต่อมา

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในยุคเหล่านี้ รวมทั้ง ผลงานทางด้านการแพทย์อีกมาก โดยมีสถาบันจักรพรรดิด้านการแพทย์ที่เป็นศูนย์รวม

ของศาสตราจารย์และนักศึกษาแพทย์ที่เชี่ยวชาญเรื่อง โรคต่างๆ การฝังเข็ม การนวดแผนโบราณ และอื่นๆ หนึ่ง วิทยาลัยแพทย์แห่งนี้แบ่งออกเป็น 5 ภาควิชา ที่เน้นการเรียนการสอนเฉพาะสาขา เช่น อายุรกรรม ศัลยกรรม สมุนไพร เป็นต้น

ในด้านการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมและความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศต่างๆ ในเอเชียนั้น ในยุคราชวงศ์ถัง จีนมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมมาก ประจวบเหมาะกับการคมนาคมขนส่งเป็นไปอย่างสะดวกระหว่างเมืองฉางอันซึ่งเป็นเมืองหลวงกับอาณาจักรต่างๆ ในเอเชีย

ยุคสามอาณาจักรของเกาหลี คือ โคกูริว ซิลลา และเพ็กเจ ได้มีความสัมพันธ์อันดีกับราชวงศ์ถัง โดยอาณาจักรของเกาหลีได้ส่งนักเรียนมาศึกษาเล่าเรียนในประเทศจีน ในปี ค.ศ. 840 อาณาจักรซิลลาส่งนักเรียนมายังจีนถึง 105 คน และเมื่อเรียนจบก็เดินทางกลับไปทำงานโดยได้รับตำแหน่งใหญ่โตในอาณาจักรแห่งนั้น พวกเขาได้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนไปทั่วประเทศ ในด้านการค้า สินค้าสำคัญจากเกาหลี ได้แก่ ม้า วัว ผ้า ปอ และยา ในขณะที่จีนส่งสินค้าไปขายยังเกาหลี คือ ผ้าไหม ชา ถ้วยชาม และเครื่องเย็บปักถักร้อย นอกจากนั้น จีนยังรับเอาบทเพลง การเต้นระบำ และเครื่องดนตรีจากเกาหลีเข้ามา ทำให้เพิ่มสีสันการดำรงชีวิตในราชอาณาจักรถึงยิ่งนัก

การติดต่อกับญี่ปุ่นก็เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยได้ส่งพระของพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนคนญี่ปุ่น ดังเช่น ในปี ค.ศ. 743 พระจินชื้อ เจียน เจน ได้รับเชิญให้เดินทางไปยังญี่ปุ่น โดยได้นำยาสมุนไพรจีนไปเผยแพร่ และได้ดำเนินการสร้างวัดโทโซไดในเมื่อนาราอีกด้วย

ในการติดต่อกับอินเดีย ปากีสถาน และบังคลาเทศก็ได้ดำเนินต่อไปอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพราะการนำคำสั่งสอนของพุทธศาสนาเข้ามายังจีนนั่นเอง โดยมีพระภิกษุของจีนเดินทางไปยังประเทศเหล่านี้ ส่วนการติดต่อกับเอเชียกลาง ยุโรป และแอฟริกา ก็เป็นไปอย่างไม่ขาดสายทั้งในด้านการค้าขายและการทูตระหว่างกัน สินค้าจีนที่จีนซื้อส่งไปขายยังประเทศแถบตะวันออกกลางและยุโรป ได้แก่ ผ้าไหม สินค้าแกะสลัก และสินค้าประเภทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจีน ส่วนทางด้านแอฟริกันนั้น จีนส่งเทคนิควิธีการทำกระดาษ การทอผ้าไหม และการผลิตสินค้าหัตถกรรมหลายชนิดไปสอนคนพื้นเมืองให้ผลิตสิ่งของเครื่องใช้ดังกล่าวในบริเวณแถบนี้ของโลก

ราชวงศ์ซ้อง

ในระหว่างปี ค.ศ. 960 – 1368 อิทธิพลของขุนนางหรือผู้ปกครองแคว้นแคว้นต่างๆ ยังคงมีอยู่ต่อไปอีกสี่ร้อยกว่าปีแม้ว่าจะเกิดสงครามระหว่างรัฐหรือแคว้น เกิดกบฏชาวนา และเกิดการแย่งชิงอำนาจของเหล่าขุนนางเชื้อพระวงศ์ในราชสำนัก โดยจะปรากฏอยู่เสมอว่า ภายหลังจากเหตุการณ์สำคัญๆ ผู้ปกครองแคว้นที่เข้มแข็งจะตั้งตนเป็นจักรพรรดิและตั้งราชวงศ์ใหม่ขึ้นมา จากนั้นไม่นานก็จะเกิดปัญหาทางการเมืองนำไปสู่การล่มสลายของราชวงศ์นั้นๆ ต่อมาแคว้นใหม่ที่เข้มแข็งกว่าก็จะยึดอำนาจและตั้งราชวงศ์ขึ้นมาแทนที่

สงครามระหว่างรัฐต่างๆ ในยุคราชวงศ์ทั้ง 5 ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องนั้นๆ ได้ก่อให้เกิดการพิงพินาศด้านเศรษฐกิจของจีน จนกระทั่งในปี ค.ศ. 960 เฉา กวานยินได้รวบรวมไพร่พลยึดเมืองหลักและสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิและตั้งราชวงศ์ซ้องขึ้น นักประวัติศาสตร์เรียกว่า อาณาจักรซ้องเหนือ (Northern Song : 960 – 1126) โดยมีเมืองหลวงชื่อ เบียนกิง องค์จักรพรรดิได้พยายามป้องกันมิให้หัวเมืองน้อยใหญ่แข็งข้อ จึงได้รวบรวมอำนาจทหารไว้ที่ส่วนกลางทั้งหมด และแต่งตั้งที่ปรึกษาคอยดูแลปกครองแคว้นเหล่านั้นแทน อำนาจการเคลื่อนย้ายกองทหารจะอยู่ที่ส่วนกลางเท่านั้น

ความสงบสุขของราชวงศ์ซ้องส่งผลให้ชาวจีนพัฒนาความรู้วิทยาการและวัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ชาวนาไถนาก่อนปลูกข้าวแบบนาดำ มีการใช้พานเหล็กและการชลประทานอย่างกว้างขวาง มีการปลูกไร้ชาเป็นบริเวณกว้างในมณฑลกวางตุ้งและมณฑลกวางสี รวมทั้งที่ราบลุ่มตามฝั่งแม่น้ำ ในยุคนี้ มีการทำเหมืองทองคำ เงิน ทองแดง เหล็ก และดีบุก โดยได้รับผลผลิตมากกว่าสมัยราชวงศ์ถัง มีการใช้ถ่านหินถลุงเหล็กยังผลให้คุณภาพของเหล็กดีขึ้น ส่วนการทำเครื่องลายครามนั้น ผลผลิตมีความสวยงามและมีคุณภาพยิ่ง โดยได้พัฒนาเตาเผา ซึ่งจะมีเอกลักษณ์ของเครื่องลายครามไปตามแคว้นต่างๆ

ในยุคนี้ จีนได้สร้างธนบัตรขึ้นในปี ค.ศ. 1023 สมัยจักรพรรดิเหรินจง (Renzong) โดยเรียกว่า เจียวจื่อ (Jiaozi) ซึ่งถือว่าเป็นธนบัตรที่เก่าแก่ที่สุดของจีน

ราชวงศ์เหลียว ราชวงศ์เซี่ยตะวันตกและราชวงศ์จิน

ในขณะที่ราชวงศ์ซ้องเรืองอำนาจอยู่นั้น ราชวงศ์เหลียว (Liao: 916 – 1125) ได้

ก่อตั้งขึ้นในแถบทางตอนเหนือแถบมณฑลเหอเป่ย์และมณฑลชานซี ต่อมา ค.ศ. 1125 รัฐเหลียวถูกรัฐจิ้นรุกรานและยึดแคว้น ได้สำเร็จ ทำให้ชนเผ่าคีตานซึ่งปกครองราชวงศ์เหลียวต้องถอยร่นไปตั้งแคว้นเล็กๆ ชื่อเมืองเหลียวตะวันตก จากนั้นไม่นาน เมืองเหลียวตะวันตกก็พ่ายแพ้แก่กองทัพของเจงกีส ข่านแห่งมองโกลไป

ในช่วงที่แคว้นซ้องและแคว้นจิ้นเผชิญหน้ากันทางทหารและเข้าโจมตีเพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่อยู่นั้น ชนเผ่าเฉิงนู้ที่อาศัยอยู่ในแถบหนึ่งเฉีย กานสู และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลชานซีร่วมกันก่อตั้งราชวงศ์เฉียตะวันตก (Western Xia: 1038 – 1227) ขึ้น ต่อมาเฉียตะวันตกทำสงครามกับซ้องหลายครั้งจนกระทั่งต่างฝ่ายต่างได้รับความเสียหายและประชาชนพบกับความลำบากยากแค้นไปทั่ว ในที่สุด ทั้งสองฝ่ายจึงทำสัญญาสงบศึกในปี ค.ศ. 1044 ในกาลต่อมา อาณาจักรเฉียตะวันตกอ่อนแอลงไปเรื่อยๆ ในที่สุดก็ตกอยู่ใต้อำนาจของเจงกีส ข่านในปี ค.ศ. 1227

ตลอดระยะเวลาที่แต่ละรัฐทำสงครามกันนั้น ชนเผ่าฮั่น ชนเผ่าคีตาน และชนเผ่าแดงเฉิงยังคงรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตและค้าขายระหว่างกัน รวมทั้งส่งสินค้าไปขายให้อาณาจักรเหลียวและอาณาจักรเฉียอยู่เสมอมิได้ขาด

การแย่งชิงอำนาจและตั้งรัฐอิสระก็ดำเนินต่อไป และมีการเผชิญหน้ากันระหว่างอาณาจักรซ้องทางตอนใต้และอาณาจักรจิ้น การสู้รบเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1411 อาณาจักรทั้งสองก็บรรลุข้อตกลงสันติภาพระหว่างกัน

ราชวงศ์หยวน: ความเจริญรุ่งเรืองของชนเผ่ามองโกล

ชนเผ่ามองโกลเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเออร์กันมาช้านาน นับตั้งแต่อดีต ต่อมาเมื่อมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประชากรของเผ่านี้ก็ขยายบริเวณที่อยู่อาศัยออกไปตั้งบ้านเรือนแถบที่ราบสูงมองโกลีระหว่างเทือกเขาฮิงกันและเทือกเขาอัลไต ชาวมองโกลมีวิถีชีวิตแบบพวกเร่ร่อน จึงมีความสามารถในด้านล่าสัตว์ ชีพล่า และยิงธนู

ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 12 หัวหน้าเผ่ามองโกลชื่อ เตมูจิน สามารถรวบรวมคนมองโกลให้เป็นปึกแผ่นเดียวกันได้ทั้งหมด ต่อมา ปี ค.ศ. 1206 เขาได้รับเลือกให้เป็น “ข่านที่ยิ่งใหญ่” หรือ เจงกีส ข่าน และได้ตั้งอาณาจักรมองโกลขึ้น

เจงกีส ข่านมีความสามารถในด้านการรบมาก และได้กรีธาทัพรุกรานไปทางใต้ ยึดแคว้นใหญ่ๆน้อยๆ ดังเช่น ค.ศ. 1215 ยึดแคว้นจิ้น และค.ศ. 1227 ยึดแคว้นเฉียตะวันตก

แต่เจงกิส ข่านล้มเจี๊็บและเสียดชีวิตเสียก่อน บุตรชายชื่อ อ็อกไค ลี้บทอดอำนาจต่อและเอาชนะแคว้นซ้องได้ จึงได้สถาปนาตนเองเป็น ข่านผู้ยิ่งใหญ่ หรือ กุบไล ข่าน และตั้งราชวงศ์หยวน (Yuan regime: 1271 – 1368) ขึ้น จากนั้น เขาก็ได้ยึดแคว้นต่างๆ รวมทั้งแคว้นของชนเผ่าต่างเชื้อชาติอื่นๆ อันเป็นการรวมจีนเป็นประเทศอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้ง

ราชวงศ์หยวนได้รวบอำนาจการบริหารงานเข้าสู่ส่วนกลาง โดยมีเมืองคาตู (หรือ นครปักกิ่ง) เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม การค้าขายและการค้ากับต่างประเทศเจริญรุ่งเรืองไปมากในยุคนี้ มีพ่อค้าและนักเดินทางชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาในเมืองจีนอย่างไม่ขาดสาย ในจำนวนคนเหล่านี้ มีชาวเวนิช ชื่อ มาร์โค โปโล ได้เข้ารับราชการในราชสำนักของราชวงศ์หยวน เขาได้เขียนหนังสือบรรยายความมั่งคั่งและความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักรว่า “...ที่นี่มีสินค้าหลากหลายชนิดในตลาด มีการซื้อขายผ้าไหมกว่า 1,000 เล่มเกวียนระหว่างเมืองต่างๆ ในแต่ละวัน ไม่มีเมืองใดในโลกเสมอเหมือนเมืองคาตูที่มีสินค้าแปลกๆ ทั่วทุกมุมโลกวางขายในตลาด...”

ราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง

ปี ค.ศ. 1368 ชู หยวนซาง ได้สถาปนาตนขึ้นเป็นจักรพรรดิและตั้งราชวงศ์หมิง (Ming dynasty: 1368 – 1644) โดยมีเมืองหลวงชื่อ นานกิง ในยุคนั้น อำนาจของรัฐบาลกลางมีความเข้มแข็งยิ่ง โดยมีการยกเลิกตำแหน่งราชเลขาธิการและตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้กระจายอำนาจให้กับรัฐมนตรีหกกระทรวง คือ กระทรวงบุคลากร กระทรวงพิธีกรรม กระทรวงการคลัง กระทรวงกลาโหม กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงโยธาธิการ รัฐมนตรีแต่ละคนจะขึ้นตรงต่อองค์จักรพรรดิ

ส่วนในระดับภูมิภาคนั้น แบ่งการปกครองออกเป็น 13 จังหวัด แต่ละจังหวัดอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัดที่รับผิดชอบส่วนราชการต่างๆ รวมทั้งการคลัง ศาลจังหวัด และผู้บัญชาการทหาร ตลอดจนระดับที่ต่ำกว่าจังหวัดคือ อำเภอและตำบล สำหรับหัวเมืองที่ตั้งอยู่ห่างไกลและแคว้นที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่นั้น มีการส่งผู้แทนฝ่ายทหารไปดูแล ซึ่งผู้แทนนั้นๆ จะทำหน้าที่เป็นข้าราชการและรับผิดชอบงานการปกครองไปด้วย

สมัยราชวงศ์หมิงนี้มีการคัดเลือกผู้เข้ารับราชการด้วยการสอบไล่ ซึ่งเจริญรอยตามยุคราชวงศ์สุย-ถังที่ใช้ระบบนี้มาก่อน โดยแต่ละอำเภอจะมีโรงเรียนของตนเอง เมื่อนักเรียนเรียนจบหลักสูตรก็จะได้รับประกาศนียบัตรที่เรียกว่า ชิวไซ ผู้ที่ได้รับชิวไซสามารถเข้าไปสอบไล่ในระดับจังหวัด ซึ่งจัดสอบขึ้นที่เมืองหลวงของจังหวัด หากสอบผ่านก็จะได้รับประกาศนียบัตรที่เรียกว่า จูเรน และผู้ที่ได้รับจูเรนจะสามารถเข้าสอบไล่ระดับประเทศ หากสอบได้ก็จะได้ประกาศนียบัตรที่เรียกว่า จิ้นซือ นั่นหมายความว่าบุคคลคนนั้นก็จะได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการ ซึ่งอาจจะทำงานในส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาคได้ทั่วประเทศ

ในแต่ละช่วง รัฐบาลจะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจสำมะโนประชากรและสำรวจที่ดิน เพื่อที่จะใช้เป็นหลักฐานในการเก็บภาษี และในการเกณฑ์คนไปทำงานให้กับรัฐบาล รัฐบาลจึงสามารถเร่งรัดและเก็บภาษีได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

ยุคราชวงศ์หมิงมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคมไปสู่การค่อยๆ ก่อตัวของลัทธิทุนนิยมขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเพิ่มผลผลิตได้เป็นจำนวนมาก เพราะชาวนาขยายพื้นที่การปลูกข้าวและพัฒนาการไถและการเพาะปลูก ส่วนการปลูกฝ้ายก็ได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นมากโดยขยายพื้นที่เข้าไปในแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำฮวงโห ในขณะที่มณฑลหูโจวและซีเจียงมีชื่อเสียงในการทำผ้าไหม จนเป็นที่กล่าวขานว่า “ผ้าไหมหูโจว” มีชื่อเสียงไปทั่ว

การทำเหมืองและการผลิตสินค้าหัตถกรรมก็ได้พัฒนาก้าวหน้าเป็นอันมาก การถลุงเหล็กกลายเป็นกิจการของเอกชนไปและยังผลให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีในชั้นสูงขึ้น ดังตัวอย่างเช่น เตาถลุงเหล็กในเมืองซุนหัวของมณฑลเหอเป่ย์ที่มีความสูงถึง 12 ฟุต และสามารถหลอมแร่เหล็กได้ครั้งละหนึ่งตัน โรงงานนี้มีคนงานทำงานราว 4-6 คน นอกจากนี้ มีการสร้างระฆังขนาดใหญ่ซึ่งใช้กำลังคนทำงานเป็นจำนวนมาก

ส่วนการทำด้วยขามเครื่องเคลือบนั้น มีเตาเผาขนาดใหญ่และใช้เทคโนโลยีชั้นสูง การทำกระดาษและการพิมพ์เจริญก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ มีการต่อเรือขนาดใหญ่เพื่อใช้เดินทะเล

ขนาดและปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรและหัตถกรรมดังกล่าว ซึ่งมีปรากฏตามแหล่งผลิตทั่วไปตามมณฑล (ในยุคนี้ถือเป็นเรื่องหรือแคว้น) ต่างๆ ทำให้มีศูนย์กลางการซื้อขายถึง 30 เมืองที่ประชาชนนำสินค้า เช่น เสื้อผ้าและผ้า อาหาร ชา และหนังสือมา

วางขาย ตลอดจนสินค้าหัตถกรรมชนิดต่างๆ ทำให้เศรษฐกิจของคนจีนในยุคนี้เฟื่องฟู และสร้างความมั่งคั่งให้แก่ผู้ผลิตและพ่อค้า

พอถึงช่วงกลางของยุคราชวงศ์หมิง การสะสมทุนและการก่อตัวของนายทุนเริ่มปรากฏขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมทอผ้าไหม และผ้าฝ้ายในแถบตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีโรงงานนับพันแห่งในเมืองซูโจวที่ว่าจ้างคนงานกรรมกรเป็นจำนวนมาก และมีการแบ่งงานกันทำตามขั้นตอนของการผลิตต่างๆ คนงานเหล่านี้ได้รับค่าจ้างจากการขายแรงงาน หากเมื่อใดไม่มีงาน พวกเขา ก็จะว่างงาน ดังนั้น จึงเกิดความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามรูปแบบของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเด่นชัดขึ้นเป็นลำดับท่ามกลางระบบเศรษฐกิจแบบศักดินา

ในช่วงสุดท้ายของราชวงศ์หมิง ชาวนาก่อการจลาจลขึ้นอันเป็นผลมาจากการฉ้อราษฎร์บังหลวงในหมู่ข้าราชการและรัฐบาล โดยเหล่าข้าราชการต่างแย่งยึดที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวมากขึ้นเพราะต่างช่วงชิงความมั่งคั่งและอำนาจ ประจวบกับสภาพภัยแล้งปรากฏขึ้นทั่วไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไร่นาเสียหาย ชาวนาจึงรวมตัวกันประท้วงและชูประเด็น “การแบ่งที่ทำกินเท่าเทียมกันและยกเลิกการเก็บภาษีอากร” ชาวนาต่างเดินขบวนเข้าสู่เมืองหลวง ทหารของราชวงศ์หมิงกลับยอมแพ้อย่างง่ายดาย ทำให้จักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์นี้ปลงพระชนม์ด้วยการผูกคอตายในปี ค.ศ. 1644 เหล่าเสนาอำมาตย์ของราชวงศ์หมิงหนีไปร่วมมือกับขุนนางแมนจูทำการบดขยี้กองทัพของชาวนา เมื่อได้รับชัยชนะแล้ว ผู้นำแมนจูจึงได้สถาปนาขึ้นเป็นจักรพรรดิและตั้งราชวงศ์ชิง (Qing dynasty : 1646 - 1911) ขึ้นในปี ค.ศ. 1646 ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ต่อมาจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ชิง ได้ขยายดินแดนออกไปอย่างกว้างขวางและรวมประเทศเป็นปึกแผ่นอีกครั้ง อำนาจของราชวงศ์ชิงขยายอิทธิพลไปทางทิศตะวันตกไปยังทะเลสาบบอลแคชและเทือกเขาปาร์มีร์ ทางทิศเหนือจรดพรหมแดนไซบีเรีย ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือจรดเทือกเขาฮังกันส่วนนอกและทะเล รวมทั้งเกาะศักดิ์กาลิน ทางทิศตะวันออกจรดมหาสมุทรแปซิฟิก เกาะไต้หวัน และหมู่เกาะซังเกียง ส่วนทางใต้จรดหมู่เกาะน่านซา และทางตะวันตกเฉียงใต้มีพรหมแดนถึงธิเบตและยูนนาน

ตั้งแต่ช่วงหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา รัสเซียได้ขยายอิทธิพลเข้าสู่ไซบีเรีย และในกลางทศวรรษที่ 17 รัสเซียก็เข้ารุกรานที่ราบลุ่มเฮลูงเจียงซึ่งเคยอยู่ใต้อำนาจ

การปกครองของจีนตลอดมา แต่จักรพรรดิคางสีแห่งราชวงศ์ชิงสามารถต้านทานการขยายของรัสเซียไว้ได้ ต่อมาทั้งจีนและรัสเซียบรรลุข้อตกลงสันติภาพระหว่างกันในปี ค.ศ. 1689 จึงได้ลงนามในสนธิสัญญานินจู๋ โดยกำหนดให้บริเวณเฮลลุงเจียงและที่ราบลุ่มวาสุลืออยู่ใต้การปกครองของจีน

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและวัฒนธรรมของจีนในยุคราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และการติดต่อค้าขายกับประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย ยุโรป และแอฟริกาเป็นไปอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม เมืองท่าสำคัญๆ ของจีนได้ถูกโจรสลัดญี่ปุ่นโจมตีอยู่เนืองๆ แต่กองทัพของจักรพรรดิชิงได้ตอบโต้จนพวกโจรสลัดยอมแพ้หลบหนีไป อย่างไรก็ตาม ความรุ่งเรืองของจีนได้ถึงกาลอวสานในตอนปลายของราชวงศ์ชิงนี้เอง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการรุกรานของชาวยุโรปและญี่ปุ่น ดังจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไปนี้

จีนกับการติดต่อกับตะวันตก

การแผ่อิทธิพลของชาวตะวันตกนับตั้งแต่ตอนเริ่มต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมานั้นได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ละเล็กละน้อย โดยพวกเขาใช้แบบแผนของการติดต่อที่เริ่มจากการเดินเรือไปแวะจอดพัก และสร้างมิตรภาพกับชนพื้นเมือง จากนั้นก็ส่งมิชชันนารีและพระเจ้าไปเผยแผ่คริสต์ศาสนาและทำการค้าขาย ต่อมา ก็เข้ายึดครองจุดยุทธศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน เช่น เกาะที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคม และบริเวณช่องแคบ เป็นต้น และในที่สุดก็เข้ายึดดินแดนส่วนใหญ่ของชนพื้นเมืองเป็นอาณานิคม โดยส่งคนเข้าไปปกครองและตั้งกองทหารประจำการเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์ส่งกลับไปยังประเทศแม่ของตน

ชาวยุโรปได้ใช้เวลาหลายศตวรรษในการเข้าไปแผ่อิทธิพลยังดินแดนอเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ แอฟริกา ตะวันออกกลาง เรื่อยมาจนถึงอินเดีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตามลำดับ เมื่อสามารถยึดครองดินแดนแทบทุกส่วนของโลกได้แล้ว ก็เข้าไปรุกรานยังเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้ใช้ความพยายามที่จะทำลายและยึดครองจีนด้วยยุทธวิธีทุกรูปแบบ จนในที่สุดประเทศที่มีอารยธรรมสูงส่งแห่งนี้ก็ล่มสลายดังลำดับตามเหตุการณ์ต่อไปนี้

(1) ชนกลุ่มแรกที่มาเยือน ชาวยุโรปกลุ่มแรกที่เข้าไปติดต่อกับจีนก็คือ ชาวปอร์ตุเกส โดยภายหลังที่ได้ยึดช่องแคบมะละกาได้สำเร็จก็ได้โจมตีบริเวณชายฝั่งของกวางตุ้งในปี ค.ศ.1511 แต่ก็ได้รับการตอบโต้จากกองทัพของราชวงศ์หมิง ต่อมาในปี ค.ศ.1553 พวกปอร์ตุเกสได้เข้าส่วนหนึ่งของเกาะมาเก๊าโดยได้ติดสินบนข้าราชการจีนที่มีอำนาจตัดสินใจในการให้เช่า แต่แท้จริงแล้ว ฝรั่งเศสถือว่าเกาะมาเก๊าเป็นอาณานิคมของตน อย่างไรก็ตาม จีนก็ยังทำการปกครองเกาะนี้เพื่อแสดงถึงการมีอำนาจเหนือเกาะอยู่

ต่อมา ชาวสเปนและชาวดัชได้เข้ามา และยึดเกาะไต้หวันในช่วงรอยต่อของปลายของราชวงศ์หมิงและตอนต้นของราชวงศ์ชิง แต่ชาวดัชสามารถช่วงชิงความได้เปรียบและมีอิทธิพลเหนือไต้หวันได้ เมื่อนายพลเซ็ง เจงกอง ผู้ซึ่งต่อต้านราชวงศ์ชิงได้หนีไปอยู่เกาะไต้หวัน เขาได้รวบรวมชาวพื้นเมืองขับไล่ชาวฮอลันดาผู้รุกรานเป็นผลสำเร็จและได้ตั้งรัฐบาลอิสระขึ้น ต่อมาก็ถูกกองทัพของราชวงศ์ชิงยกไปบุกยึดเกาะไต้หวันให้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ.1683 และได้ส่งข้าราชการไปปกครอง พร้อมทั้งตั้งกองทหารเพื่อปกป้องเกาะนี้

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18 เหล่าประเทศจักรวรรดินิยมล่าเมืองขึ้นชาวยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกาได้แผ่อิทธิพลเข้าไปยังประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวอังกฤษที่อาศัยบริษัทอีสอินเดีย เข้ามาตั้งสำนักงานค้าขายที่เมืองกวางโจวเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.1699 เพื่อทำการค้าและแสวงหาผลประโยชน์ให้กับบริษัทของตนในแถบนี้ จนกระทั่งในปี ค.ศ.1793 รัฐบาลอังกฤษได้ส่งทูตพิเศษชื่อ แม็คคาร์ทนี เพื่อขอสิทธิพิเศษทางการค้า แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ ทั้งนี้เนื่องจากว่าคณะผู้บริหารของราชวงศ์ชิงยังคงยึดถือการปกครองแบบศักดินาอยู่ จึงยึดนโยบายปิดประตูทางการค้ากับชาติตะวันตก ยกเว้นเปิดให้เฉพาะเมืองกวางโจวเท่านั้นที่จะสามารถทำการค้าได้ ในตอนแรก อังกฤษก็ขายสินค้าจำพวกผ้าและพริกไทย ส่วนจีนขายสินค้าจำพวกชา ผ้าไหม ยา และเครื่องเคลือบดินเผา (ถ้วยชาม)

กาลเวลาผ่านไปจนถึงต้นศตวรรษที่ 19 ขนาดและปริมาณการค้าระหว่างจีนกับอังกฤษก็มีได้เพิ่มมากขึ้นเท่าใดนัก ทั้งนี้เป็นเพราะนโยบายการปิดประตูทางการค้าของจีนนั่นเอง อังกฤษเริ่มขาดดุลการค้ามากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น จึงได้ลักลอบส่งฝิ่นไปขายให้แก่จีน โดยความร่วมมือของข้าราชการและพ่อค้าที่เห็นแก่ได้ ฝิ่นก็เข้าไปทำลายความเข้มแข็งของจีนอย่างรวดเร็ว เพราะคนติดฝิ่นงอมแงมทั่วไป ทำให้มีการนำฝิ่นเข้า

ประเทศเป็นปริมาณและมูลค่าสูงขึ้นเรื่อยๆ พ่อค้าชาวอังกฤษต่างได้รับผลกำไรมหาศาลจากการค้าฝิ่น ในทางตรงกันข้าม สถานการณ์การค้าของจีนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและเข้าขั้นวิกฤต รัฐบาลจีนจึงประกาศยุติการนำฝิ่นเข้าประเทศ แต่คำประกาศนี้ก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่พ่อค้าชาวอังกฤษที่ต้องสูญเสียกำไรมหาศาล ปัญหาเรื่องฝิ่นนี้เองที่เป็นสาเหตุสำคัญของสงครามที่ประทุขึ้นในปี ค.ศ.1840 โดยจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

ในแง่ของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้น มิชชันนารีชาวยุโรปได้เข้าไปในจีนตั้งแต่ปี ค.ศ.1579 เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมคริสต์ศาสนา ในตอนปลายราชวงศ์หมิง มีโบสถ์คาทอลิกจำนวน 13 แห่งในจังหวัดต่างๆ ของจีน พอถึงปี ค.ศ.1610 มีการสร้างโบสถ์เพิ่มขึ้นเป็น 2,500 แห่ง และเพิ่มเป็น 150,000 แห่งในปี ค.ศ.1650 ส่วนมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ก็ได้เข้าไปยังจีนในราวปีที่เกิดสงครามฝิ่น

(2) บทบาทของชาวยุโรปกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมจีน ปี ค.ศ. 1840 ซึ่งเป็นปีที่ได้เกิดมีสงครามฝิ่นระหว่างอังกฤษกับจีนนั้นนับว่าเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญระหว่างเก่ากับใหม่ในประเทศจีน เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงความสิ้นสุดแห่งการที่จีนมีความเป็นอยู่อย่างมีอารยธรรมที่เป็นอิสระมาเป็นเวลานาน และบ่งบอกถึงการสิ้นสุดของการปิดตัวเองโดยไม่ได้มองโลกภายนอกอย่างจริงจัง

นับตั้งแต่สมัยที่พวกปอร์ตุเกสได้มาถึงจีนตอนใต้จนกระทั่งถึงยุคนี้ นับเป็นเวลาเกือบ 300 ปีแล้วนั้น ราชสำนักจีนได้ประสบผลสำเร็จในการรับมือกับพวกตะวันตกตามแบบฉบับของตนเอง การค้าได้ถูกจำกัดวงอยู่ที่เมืองท่าสองสามแห่งซึ่งผู้แทนจากราชสำนักจะปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มงวดกวดขัน และเก็บภาษีสูง นี่เป็นแบบดั้งเดิมแห่งการที่รัฐมีอำนาจควบคุมการค้าไม่ว่าจะเป็นของต่างประเทศหรือของพื้นเมืองก็ตาม เป็นระบบที่ออกแบบขึ้นเพื่อจะใช้ควบคุมดูแลได้อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะทำให้พวกพ่อค้าอยู่ในสถานภาพที่ต่ำต้อยเรื่อยไป เพื่อให้การค้าตกอยู่ภายใต้อำนาจผลประโยชน์ของรัฐ และเพื่อให้ได้ภาษีอากรมากที่สุด แต่มีความรับผิดชอบน้อยที่สุดของพวกข้าราชการในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินการค้าที่แท้จริง (ซึ่งพวกพ่อค้าที่ได้รับอนุญาตจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องต้องกันกับธรรมเนียมการปฏิบัติแบบเก่าๆ ที่รัฐเป็นผู้ผูกขาด) เพราะฉะนั้นความล่าช้าหลายอย่างของระบบจึงมิใช่ว่าชาวต่างประเทศไม่มีความสามารถ แต่เป็นเพราะว่าการจำกัดเงื่อนไขที่ “เป็นปกติ” ในการประกอบธุรกิจในประเทศจีนเสียมากกว่า

พ่อค้าจีนได้ศึกษาวิธีที่จะอยู่ร่วมกับชาวต่างประเทศมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม พวกเขา ตะวันตก โดยเฉพาะพ่อค้าชาวอังกฤษในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 คือดิ่งไม่ยอมอยู่ ภายใต้อำนาจบังคับที่เข้มงวดเหล่านี้ เพราะมีความเชื่อในเรื่องการค้าเสรีและมักจะบูชา เงินตราเป็นพระเจ้า พวกเขาได้ทำการต่อต้านระบอบการปกครองของจีนที่ไม่ยอมรับสิ่ง เหล่านี้

แบบแผนที่กำหนดไว้สำหรับการค้ากับชาวต่างประเทศทำให้พวกพ่อค้าต้องอยู่ ในฐานะที่เสียเปรียบเช่นนั้น ย่อมทำให้เกิดความยากลำบากไปถึงรัฐบาลด้วยเหมือนกัน ภาษีที่เก็บมากเกินไปและการเข้มงวดกวดขันเท่ากับเป็นการเชื้อเชิญบุคคลที่กล้าได้กล้า เสียและเป็นคนเจ้าความคิดทำการลักลอบหนีภาษีขึ้นมา อนึ่ง การลักลอบหนีภาษีย่อม พิสูจน์ให้เห็นว่า เป็นการทำให้ได้กำไรงาม ไม่ใช่เพียงเฉพาะผู้ที่มีส่วนร่วมโดยตรง เท่านั้น แต่รวมไปถึงพวกข้าราชการตามท้องถิ่นด้วย เพราะพวกข้าราชการที่รับสินบนจึง ไม่เข้าไปแตะต้องการค้าที่ผิดกฎหมาย องค์ประกอบเหล่านี้ได้ช่วยอธิบายถึงเหตุผลว่า ทำไมรัฐบาลจึงพบกับความยากลำบากในการทำให้การค้าฝิ่นสิ้นสุดลง ทั้งๆ ที่ได้มีการ ห้ามแล้วห้ามอีกว่า ไม่ให้ส่งฝิ่นเข้าไปและไม่ให้ค้าฝิ่น รัฐบาลไม่เพียงแต่จะต้อง กระทบกระทั่งกับชาวต่างประเทศซึ่งเห็นว่าฝิ่นจากอินเดียและตะวันออกกลางเป็นยา ปรุผลาติที่ใช้รักษาโรคขาดดุลการค้ากับจีนซึ่งเรื้อรังมาเป็นเวลานานเท่านั้น แต่ยังได้ กระทบกระทั่งกับพวกจีนด้วยกันเอง ซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัวได้ทำให้พวกเขาร่วมมือทำ การค้าที่ผิดกฎหมายมากกว่าที่จะจัดการลักลอบให้หมดไปเพื่อประโยชน์สุขของคนจีน ทั้งประเทศ

อนึ่ง ผลประโยชน์ส่วนตัวของชาวต่างประเทศที่มีส่วนร่วมในการค้าของจีนมิได้ ผูกพันอยู่กับการค้าฝิ่นไปเสียทั้งหมด และเป็นไปได้ที่การไถ่ถอนแบบผู้รู้จะทำให้การ ขนฝิ่นเข้าไปลดน้อยลง ในเมื่อสินค้าชนิดอื่นๆ โดยเฉพาะสินค้าหัตถกรรมสามารถเข้า มาแทนที่ฝิ่นได้ แต่เคราะห์ร้ายอยู่ที่ราชสำนักจีนปฏิบัติในเรื่องสัมพันธไมตรีกับชาว ต่างประเทศตามแบบประเพณี โดยส่วนใหญ่ถือว่าเป็นความสัมพันธ์แบบเมืองที่ส่ง เครื่องบรรณาการไปถวาย หรือรัฐบรรณาการ อันเป็นเหตุทำให้จักรพรรดิจีนทรงเห็นว่า ประเทศเหล่านั้นเป็นเมืองขึ้นไปหมด ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีการผ่อนปรนในการสร้าง สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกับมหาอำนาจตะวันตก หรือยอมให้มีการไถ่ถอน ซึ่งจะเป็น

การบั่นทอนอำนาจเด็ดขาดที่องค์จักรพรรดิจะมีต่อชาวต่างประเทศคู่เดียวกับที่ทรงมีต่อไพร่ฟ้าประชากรของพระองค์เอง

ในสถานการณ์เช่นนี้ จึงไม่มีทางที่จะแก้ปัญหานี้ได้เลย ความชั่วร้ายที่เกิดจากการค้าฝิ่นนั้นมีผลกว้างใหญ่ไพศาลมาก พร้อมกันนั้นจีนไม่สามารถรักษานโยบายการค้าอย่างโดดเดี่ยวให้คงไว้เหมือนเดิม ทำให้เป็นการบังคับให้หาวิธีการตกลงกันแบบชั่วคราวกับฝ่ายตะวันตก และการใช้กำลังต่อกันก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น

(3) สงครามฝิ่น (ค.ศ. 1839 – 1843) ความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจและสุขภาพของคนจีนอันเนื่องมาจากการลักลอบค้าฝิ่นของพ่อค้าชาวอังกฤษและขุนนางพ่อค้าจีน จนไม่อาจจะทนได้ รัฐบาลของราชวงศ์ชิงจึงได้ส่งอุปราชหลิน ซีสู (Lin Zesu) ไปยังเมืองกวางตุ้งในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1839 เขาได้สั่งให้พ่อค้ามอบฝิ่นให้กับทางการ และบังคับให้ผู้อำนวยการศุลกากรค้าอังกฤษชื่อ ชาลส์ อิลเลียต มอบฝิ่นจำนวน 20,000 หีบ ซึ่งมีน้ำหนักกว่า 1.15 ล้านกิโลกรัม ในจำนวนนี้เป็นฝิ่นของพ่อค้าชาวอเมริกันราว 1,500 หีบ จากนั้นในวันที่ 3 มิถุนายน เขาได้สั่งเผาฝิ่นทั้งหมดต่อหน้าสาธารณชน นอกจากนั้นเขาได้ประกาศห้ามพ่อค้าชาวอังกฤษนำฝิ่นเข้าประเทศจีนอีกต่อไป

รัฐบาลอังกฤษได้ส่งกองทัพเรือ ที่ประกอบด้วยเรือรบ 40 ลำและทหาร 4,000 คน เข้าโจมตีเมืองท่าในกวางตุ้ง และโจมตีเมืองเซี่ยเหมินของมณฑลฝูเจี้ยน (คนไทยเรียกว่าฮกเกี้ยน) และสามารถยึดเมืองดิงไฮ่ มณฑลซีเจียง รวมทั้งรุกไปถึงเมืองเทียนสินในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1840 ด้วยอำนาจของอาวุธร้ายแรงคือปืนใหญ่ที่ทหารอังกฤษใช้โจมตี รัฐบาลชิงจึงได้ส่งปลดอุปราชหลิน ซีสูและทำการสอบสวนเพื่อลงโทษฐานก่อให้เกิดสงคราม รัฐบาลชิงได้ส่งทูตกีซานไปเจรจาสงบศึกกับกองทัพอังกฤษ

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1841 กีซานได้ลงนามในข้อตกลงกับอังกฤษโดยยกเกาะฮ่องกงให้และเปิดเมืองท่ากวางโจวให้เป็นศูนย์กลางการค้ากับอังกฤษ แต่จักรพรรดิทรงตระหนักว่า การมอบดินแดนและการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเป็นการทำให้จีนเสื่อมศักดิ์ศรี จึงได้ประกาศสงครามกับอังกฤษ และกองทัพอังกฤษได้โจมตีเมืองกวางโจวด้วยปืนใหญ่สร้างความเสียหายแก่บ้านเมืองมาก ผู้บัญชาการรบชื่อ ยีซาน ผู้ซึ่งเป็นหลานของจักรพรรดิเดากวางประกาศยอมแพ้ อย่างไรก็ตาม กองทัพอังกฤษยังไม่ยอมรามือ และเข้าโจมตีเมืองท่าต่างๆ ขึ้นไปทางเหนือสามารถยึดเมืองเซี่ยไฮ่ เซี่ยเหมิน ดิงไฮ่ และเมืองซี

เจียง อีกทั้งได้ใช้กองทัพเรือปิดล้อมเมืองนานกิง ในที่สุด จักรพรรดิซิงก็ขอเจรจาสงบศึก ลงนามในสนธิสัญญานานกิง

สนธิสัญญานี้บังคับให้จีนเปิดเมืองท่า 5 เมืองทำการค้ากับอังกฤษ ยกเกาะฮ่องกง ให้และจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจำนวน 21 ล้านเหรียญสหรัฐฯ รวมทั้งยอมให้อังกฤษ กำหนดอัตราภาษีสินค้านำเข้าให้เหลือเพียงร้อยละ 5 และชาวอังกฤษสามารถสร้าง บ้านเรือนและอาคารต่างๆ ตามเมืองท่า 5 แห่งนั้นด้วย

ปี ค.ศ. 1844 สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสก็เซ็นสนธิสัญญาเลียนแบบอังกฤษ เช่นเดียวกับสนธิสัญญานานกิง ทำให้จีนสูญเสียอธิปไตยบางอย่างไป อีกทั้งต้องเปิด ประตูรับสินค้าจากชาติตะวันตกทุกประเภท จีนจึงเข้าสู่ยุคกึ่งอาณานิคม-กึ่งศักดินา (semi-colonial and semi-feudal)

การพ่ายแพ้ของจีนสร้างความตระหนกให้แก่ชนชาติอื่น เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น และ ไทย ที่ต่างไม่คาดคิดว่าประเทศยิ่งใหญ่เช่นจีนจะพ่ายแพ้แก่พวกตะวันตกอย่างง่ายดาย จึงได้ปรับนโยบายของตนเพื่อรับกับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคส่วนนี้ของโลก ในขณะเดียวกัน การยอมรับอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนก็เริ่มลดลง ทั้งนี้เพราะต่างคิดว่า แม้แต่ประเทศที่มีอารยธรรมเก่าแก่ที่ยิ่งใหญ่ยังไม่สามารถปกป้องและเอาชนะพวกฝรั่ง ได้ ดังนั้น ต่างเริ่มมองหาทางเลือกใหม่ที่จะศึกษาและนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ปรับใช้กับสังคมของตนเอง นั้นหมายความว่า ประเทศเหล่านี้ต่างเปิดประเทศของตน และยินยอมให้ชาวตะวันตกเข้าประเทศได้ เช่น ญี่ปุ่นเปิดประเทศในปี ค.ศ. 1854 ส่วน เกาหลีก็เปิดค้าขายกับชาติตะวันตกในปี ค.ศ. 1882 ⁽³⁾ อันเป็นผลมาจากความเกรงกลัว อำนาจทางทหารและอาวุธของชาติตะวันตก และต้องการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่จีนต้อง ประสบกับความพ่ายแพ้ในสงครามฝิ่นนั่นเอง

(4) กบฏไถผิง (Taiping revolution: 1851 – 1864) หลังสงครามฝิ่นสิ้นสุดลง จีน พบกับความยุ่งเหยิงในทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมืองมากมายอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน คนจีนมีความเชื่อและความคิดเห็นแตกแยกจนไม่อาจประสานรอย รัวให้กลับไปสู่สังคมที่ยิ่งใหญ่ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิได้อีก การแตกแยก ทางด้านความคิดความเชื่อเป็นผลมาจากการเผชิญหน้าระหว่างการปกครองระบบศักดินา กับระบบทุนนิยม ระหว่างระบบการปกครองแบบราชสำนักกับการรุกรานของชาติ มหาอำนาจตะวันตก และระหว่างการยอมรับแบบแผนกฎเกณฑ์ชีวิตตามประเพณีนิยม

กับวัฒนธรรมแบบวัตถุนิยมตามหลักเหตุและผล การเผชิญหน้าดังกล่าวก่อให้เกิดการล่มสลายของระบบการปกครองแบบราชสำนักที่มีราชวงศ์หนึ่งทำการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในที่สุด ราชวงศ์ซิงก็ถึงกาลอวสานในปี ค.ศ. 1911 เมื่อขบวนการสี่พฤษภาคม (May Fourth) ได้เกิดขึ้นและนำจีนไปสู่ระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐนับแต่นั้นมา

ในที่นี้จะกล่าวถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1841 ที่เกิดกบฏไถ่ผิงขึ้น ทั้งนี้เพราะรัฐบาลของราชวงศ์ซิงได้เก็บเกี่ยวแย่งชิงผลผลิตจากชาวนาทุกทางเพื่อหาเงินมาจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาล จนคนส่วนใหญ่ไม่อาจทนต่อการเอารัดเอาเปรียบและการกดขี่ข่มเหงได้ต่อไปอีก จึงพากันลุกฮือก่อการจลาจลและการกบฏขึ้นหลายแห่งหลายครั้ง การก่อกบฏที่สำคัญก็คือ กบฏไถ่ผิง

ในปี ค.ศ. 1841 ฮอง ชิวฉวน เป็นผู้นำชาวนาทำการจลาจลในมณฑลกว่างสี และสถาปนาอาณาจักรไถ่ผิงขึ้น แผนการปฏิรูปสังคมของไถ่ผิงก็คือ การจัดสรรที่ดินที่ให้แก่ทุกคนบนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน ผูกชนชาวจีนต่างให้การสนับสนุน จนทำให้กองทัพไถ่ผิงสามารถยึดครองดินแดนทางตอนใต้ได้เกือบทั้งหมด ต่อมา ปี ค.ศ. 1853 สามารถยึดนครนานกิงและตั้งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรไถ่ผิง จากนั้นก็สามารถยึดดินแดนใน 17 มณฑลและยังขยายอิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง ในที่สุดกองทัพของราชวงศ์ซิงได้ร่วมมือกับกองทัพต่างชาติ คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ช่วยกันบดขยี้กบฏไถ่ผิง และในปี ค.ศ. 1864 อาณาจักรไถ่ผิงก็ถูกปราบปรามจนสูญสิ้นไป

(5) การแบ่งปันส่วนเงินเพื่อตัดดวงผลประโยชน์ จักรวรรดินิยมอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และรัสเซียได้แบ่งปันประเทศจีนเพื่อตัดดวงผลประโยชน์ส่งกลับเมืองแม่ ในขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งทางการทหารได้เข้าร่วมวงด้วย โดยการทำสงครามกับจีนในปี ค.ศ. 1894 จีนพ่ายแพ้จึงต้องยอมยกดินแดนคือ เกาะไต้หวัน หมู่เกาะเป็สาคาออเรีต และแหลมเหลียวตุงให้ และต้องยอมเปิดเมืองท่าจุงกิง ชูโจวและหัวโจวเพื่อให้ญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายได้อย่างสะดวก อีกทั้งต้องเสียค่าปรับในการทำสงครามจำนวน 200 ล้านเหรียญสหรัฐฯ

ต่อมาจีนต้องทำสงครามฝิ่นครั้งที่สองกับอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าทหารของรัฐบาลชิงไม่อาจต่อสู้ได้ จึงถูกต่างชาติเข้ายึดเมืองสำคัญๆ และต้องเสียค่าปรับสงครามอีกจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1900 พันธมิตร

8 ชาติ ประกอบด้วยรัสเซีย ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน สหรัฐฯ ญี่ปุ่น อิตาลี และออสเตรเลีย ได้ร่วมมือกันทำสงครามกับกลุ่มกบฏที่ต่อต้านเหล่าจักรวรรดินิยมที่ถล่มทำลายผลประโยชน์ของมหาอำนาจตามเมืองต่างๆ โดยได้ยกกองทัพบดขยี้กลุ่มกบฏและสามารถยึดเมืองเทียนสินและปักกิ่งคืนมาจากฝ่ายจีนผู้รักชาติ การกระทำของพวกเขา มหาอำนาจเป็นไปอย่างโหดเหี้ยม ด้วยการสังหารทุกคนที่ค้นพบไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง เด็ก และคนชรา รัฐบาลชิงจำเป็นต้องเจรจาสงบศึกและจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเป็นจำนวนเงินถึง 450 ล้านดอลลาร์โดยผ่อนชำระเป็นเวลา 39 ปี และรัฐบาลชิงจำเป็นต้องจับเกี่ยวกับฝ่ายกบฏมิให้ก่อการจลาจลขึ้นอีก

ส่วนรัสเซียได้เข้ายึดครองภูมิภาคอีหลีซึ่งอยู่ทางตอนเหนือติดกับเตอร์กิสถานของรัสเซีย ดินแดนส่วนนี้อุดมด้วยแร่ธาตุและพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก รัสเซียยึดดินแดนแถบนี้พร้อมกับได้รับค่าปฏิกรรมสงครามอีก 5 ล้านดอลลาร์ในปี ค.ศ.1881 ต่อมาจีนได้ขอคืนดินแดนคืนแต่ต้องเสียค่าชดเชยทางทหารเพิ่มเป็น 9 ล้านดอลลาร์ จีนได้ตั้งเตอร์กิสถานของจีนเป็นมณฑลซินเจียง

กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์ของจีนมีเรื่องราวที่น่าสนใจยิ่งนับตั้งแต่ได้ก่อตั้งเป็นอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกันในยุคราชวงศ์ฉินเป็นต้นมา อาณาจักรฉินประกอบด้วยชนเผ่าฮั่นอาศัยอยู่บนที่ราบลุ่มภาคกลาง ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์บนบริเวณฝั่งแม่น้ำ ฮวงโหและแยงซีเกียง หรือที่เรียกว่า แถบจงหยวน หรือบริเวณในด่าน

แม้ว่าอารยธรรมสูงส่งได้รับการสร้างขึ้นโดยชนเผ่าฮั่นเป็นหลักในแถบจงหยวน แต่ชนกลุ่มน้อยก็มีบทบาทสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรืองของจีนในช่วงเวลาต่อมา ดังเช่นชนเผ่าคิตานได้ตั้งราชวงศ์เหลียว (ค.ศ. 912 - 1125) ชนเผ่าเจียงนู่ตั้งราชวงศ์เซี่ยตะวันตก (ค.ศ. 1308 - 1227) ในขณะที่ราชวงศ์ซ้อง (ค.ศ. 960 - 1368) ครอบครองอำนาจในแถบจงหยวน ทำให้ในยุคราชวงศ์ซ้อง เซี่ย และเหลียวแบ่งแผ่นดินออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ อาณาเขตทางตอนเหนือและทางตะวันตกของบริเวณนอกด่านเป็นดินแดนของเซี่ย อาณาเขตทางตอนเหนือและทางตะวันออกเฉียงเหนือของบริเวณนอกด่านเป็นดินแดนของเหลียว ส่วนซ้องครอบครองดินแดนในด่านทั้งหมด รัฐทั้งสามต่างมีความเข้มแข็งและเป็นอิสระต่อกัน จากจุดนี้เองที่นักประวัติศาสตร์จีนเริ่มมองเห็น

ความสำคัญ และเริ่มให้ความสนใจศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มน้อยมากขึ้น

ชนเผ่านอกด่านหรือพวกอนารยชนได้สร้างความประหลาดใจให้แก่ชาวฮั่นเป็นอย่างมากยิ่งเมื่อชนเผ่ามองโกลสามารถมีชัยเหนือชนเผ่าคีตานและเฉิงนู้ และสามารถยึดครองเขตจงหยวน (ในด่าน) ได้ทั้งหมด อีกทั้งได้เข้ายึดครองราชสำนักในกรุงปักกิ่งได้สำเร็จ เมื่อชาวมองโกลครอบครองอำนาจเหนือจีนและตั้งราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 1271 – 1368) ขึ้น ก็ส่งกองทัพรุกและยึดครองดินแดนบนคาบสมุทรเกาหลีได้อีกครั้ง (ภายหลังที่เคยตกเป็นมณฑลโกลกลางภายใต้การยึดครองของราชวงศ์ฮั่น ซึ่งมีอำนาจในระหว่างปี 206 ก่อนคริสต์ศักราช – ค.ศ. 220)

ต่อมา พวกอนารยชนนอกด่าน ได้สร้างความเกรียงไกรขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อชนเผ่าแมนจูเข้ายึดครองอาณาจักรหมิง (ค.ศ. 1368 – 1644) ได้สำเร็จ และสามารถตั้งเป็นราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1646 – 1910) ขึ้น ทหารชิงได้เข้าไปมีอิทธิพลเหนือคาบสมุทรเกาหลีอีกครั้ง จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ราชวงศ์ของชนเผ่ามองโกลและแมนจูต่างอ้างสิทธิเหนือดินแดนเกาหลีในช่วงที่มีอำนาจครอบครองจีนทั้งหมด ในขณะที่พวกฮั่น เช่น ราชวงศ์หมิง ซ้อง ถัง และฉิน ไม่ได้ให้ความสนใจในการแผ่อิทธิพลเหนือคาบสมุทรเกาหลีแต่อย่างใด

การแผ่อิทธิพลและการเข้าไปยึดครองดินแดนบนคาบสมุทรเกาหลีนั้น จีนได้เข้าไปเบียดบังหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อส่งกลับไปยังจีน เช่น ปลา เกล็ด เหล็ก ไม้ซุง พืชผลทางการเกษตร อีกทั้งใช้กำลังบังคับให้คนเกาหลีเป็นแรงงานตัดไม้ส่งไปยังประเทศของตน ดังนั้น ในยามที่จีนอ่อนแอลง อันเป็นผลมาจากการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นในด้านอำนาจและดินแดนระหว่างกันและกัน ชาวเกาหลีจึงลอบโจมตีบ้านขุนนางที่ส่งไปจากจีน รวมทั้งโจมตีเมืองต่างๆ ของจีนที่ตั้งอยู่ในแถบแมนจูเรียทางตอนเหนือและทางตะวันออกของคาบสมุทร อีกทั้งส่งบรรณาการไปมอบให้แก่พระเจ้ากรุงจีนเป็นบางช่วงบางตอน แต่ความสำเร็จดังกล่าวก็ไม่ได้ยาวนานเท่าใดนัก ทั้งนี้เมื่อจีนเข้มแข็งขึ้น ก็ถูกรบและขับไล่ชาวเกาหลีให้กลับคืนสู่ดินแดนบนคาบสมุทร และบีบบังคับให้ส่งบรรณาการไปยังจักรพรรดิที่อยู่ในนครหลวงของจีนอีกครั้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลี

แต่เดิมนักประวัติศาสตร์จีนให้ความสนใจในการเขียนเรื่องราวของกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานบนฝั่งแม่น้ำเหลือง (ฮวงโห) และแม่น้ำแยงซีเกียง หรือแถบจงหยวน มากกว่าที่จะบันทึกเรื่องราวของชนเผ่าที่ตั้งอยู่นอกด่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกมองโกลที่มีถิ่นที่อยู่ทางตอนเหนือและพวกแมนจูในแถบมองโกเลีย (มณฑลเหลียวหนิง จี๋หลิน และเฮอหลุงเจียง ในปัจจุบัน) จนกระทั่งชนเผ่าเหล่านี้มีกำลังอำนาจมากขึ้น และสามารถยึดครองประเทศจีนได้ทั้งหมดในยุคราชวงศ์หยวน และราชวงศ์ชิง ทำให้นักวิชาการเริ่มให้ความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มน้อยเหล่านี้อย่างจริงจัง ทั้งในด้านการก่อกำเนิดของเผ่า วิถีชีวิต และพัฒนาการของชนเผ่าอย่างละเอียด ทั้งนี้ทั้งนั้น จุดเริ่มต้นสำคัญก็คือเมื่อราชวงศ์หยวนได้ครอบครองอำนาจเหนือจีนทั้งหมด

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคโบราณนั้นมีการพูดถึงน้อยมาก หรือแม้ว่าจะกล่าวถึงก็เป็นเพียงการให้ภาพกว้างๆ ของเหล่า “อนารยชน” ทางทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนรายละเอียดถึงการก่อตั้งเป็นสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างชนเผ่าต่างๆ และกับชาวเกาหลีนั้นได้รับความสนใจน้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะต่างคิดว่า “พวกป่าเถื่อนมักแย่งชิง ความเป็นใหญ่ในหมู่กันเอง” และ “ชนเผ่าเหล่านี้ไร้ความเจริญ ต้องพึ่งพาวัฒนธรรมที่สูงเด่นของพวกอื่น” รวมไปถึง “การเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อราชสำนักของจีนเพื่อต้องการความอยู่รอด” นั่นเอง

ในยุคราชวงศ์ฮั่นของจีนนั้น การขีดอาณาบริเวณของราชอาณาจักรจะขึ้นไปจรดกำแพงเมืองจีนในทางตอนเหนือ (ในด่านหรือเขตจงหยวน) เท่านั้น ส่วนพวกที่อยู่บริเวณนอกกำแพงจะถูกเรียกว่า Wu Hu แปลว่า “ไม่ใช่คนจีน” (non-chinese) หรือหมายถึง “ชนป่าเถื่อน” (barbarian) อันประกอบด้วยชนเผ่าเร่ร่อนใหญ่ๆ คือ เหยิงนู้ (Hsiung-nu) เหยิงเปย (Hsiung bei) ดี (Di) เชียง (Qiang) และใจ (Jie) อีกทั้งมีชนเผ่าหลักได้แก่ มองโกล แมนจู คิตาน และวิมาน ครอบครองความเป็นใหญ่เหนือบริเวณแถบนี้เป็นหย่อมๆ

นอกจากนี้ยังมีชนเผ่าอีกหลายเผ่า ในจำนวนนั้นมีเผ่าบูโย และโคกูริวที่นักประวัติศาสตร์เกาหลีอ้างว่าเป็นบรรพบุรุษของชนชาติเกาหลี ชนเผ่าดังกล่าวอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรเกาหลี บางครั้งก็ทำการขยายอาณาเขตไปทางตะวันตกในแถบมณฑลเหลียวตุงและทางตอนเหนือที่เป็นบริเวณของมณฑลจี๋หลินของจีนในปัจจุบัน

ในช่วงที่อาณาจักรโคกูริว (ปี 57 ก่อนคริสต์ศักราช – ค.ศ. 935) เรื่องอำนาจนั้นชนเผ่าโคกูริวได้ทำการขยายดินแดนออกไปอย่างกว้างขวางทั้งทางทิศเหนือ และทิศตะวันตกของคาบสมุทร และลงมาทางใต้จนถึงเมืองเปียงยางและเมืองเกซอง นักประวัติศาสตร์เกาหลีจะเขียนว่า อาณาจักรนี้ไม่ยอมอ่อนข้อให้ราชสำนักจีนที่ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโห โดยตั้งตัวเป็นรัฐอิสระและไม่นำพาคำขอร้องของจักรพรรดิจีนที่ให้ร่วมกันโจมตีปราบปรามชนกลุ่มน้อยเผ่าอื่นๆ เช่น เผ่าเฉิงนู้ ที่มักโจมตีบริเวณในค่านอยู่เรื่อยๆ และในยามที่รัฐเล็กๆ ของจีนทำศึกสงครามต่อกัน ทั้งนี้ชนเผ่าเฉิงนู้มักลักลอบเข้าไปปล้นสดมภ์และฆ่าฟันผู้คนโดยไม่เลือกเพื่อแย่งชิงอาหาร เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน และของมีค่าทุกอย่าง นอกจากนี้ ในบางครั้งชนเผ่าโคกูริวยังนำกำลังพลเข้าโจมตีรัฐเยน (Yen) บริเวณแหลมเหลียวตุงของจีนที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอาณาจักรโคกูริวเพื่อขยายอาณาเขต ดังนั้น จีนจึงรุกเข้าไปโจมตีดินแดนโคกูริว จนในที่สุดสามารถยึดครองโคกูริวเป็นอาณานิคมได้เป็นผลสำเร็จ

ส่วนนักประวัติศาสตร์จีน กลับมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือในยุคนี้ คนจีนหรือชาวฮั่นจะมีแนวความคิดว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรและอารยธรรมอยู่ที่บริเวณราชสำนักที่ตั้งอยู่บนแถบลุ่มแม่น้ำเหลือง (หรือในเมืองหลวง ซึ่งก็เปลี่ยนจากเมืองหนึ่งไปเป็นอีกเมืองหนึ่ง แล้วแต่ว่ารัฐใดจะสามารถครอบครองความเป็นใหญ่ได้) คำว่าศูนย์กลางจึงมีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นแหล่งรวมทางการทหาร การปกครอง อารยธรรม และความเป็นเลิศในด้านความรู้ การแพทย์ ดาราศาสตร์ และงานศิลปะวิทยาการทุกแขนง ด้วยเหตุนี้ จีนในยุคนี้จึงถือว่า ตนเป็นใหญ่เหนือดินแดนอนารยชนทางภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาณาจักร โคกูริว เพ็กเจ ซิลลา รวมทั้งญี่ปุ่นซึ่งต้องอาศัยพึ่งพาความยิ่งใหญ่ของจีน และรับเอาอารยธรรมของจีนไปปรับใช้ในสังคมของตน อนึ่ง นักวิชาการจีนยังได้ระบุหลักฐานสำคัญว่า ผู้นำของรัฐเหล่านี้จะต้องรับสารตราตั้งจากพระเจ้ากรุงจีน และกราบบังคมทูลในงาน **ปราบดาภิเษก** จึงจะได้เป็นกษัตริย์ปกครองดินแดนดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ และจะต้องส่งเครื่องบรรณาการไปมอบให้ตามช่วงเวลาที่กำหนดเสมอ

จุดสำคัญที่สุดที่ยังผลให้เกิดปัญหาข้อพิพาททางประวัติศาสตร์ระหว่างจีน – เกาหลีในยุคปัจจุบัน (ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21) ก็คือ การอ้างสิทธิ์ของนักวิชาการจีนว่าอาณาจักร โคกูริวเป็นของจีนในอดีต ด้วยการเปลี่ยนแปลงข้อเขียนในหนังสือ

ประวัติศาสตร์ของตน ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ได้ย้าอย่างชัดเจนว่า โคกูริวเป็นอาณาจักรหนึ่งในสาม (ยุคสามอาณาจักร ราวปี 57 ก่อนคริสต์ศักราช – ค.ศ. 667) ของเกาหลีโบราณ หนึ่ง ในทศวรรษที่ 1980 นักประวัติศาสตร์จีนยังได้เปลี่ยนแปลงเนื้อหาอีกว่า ปูโย (ปี 500 – 494 ก่อนคริสต์ศักราช) และโคกูริวเป็นอาณาจักรส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากชนเผ่าปูโยและโคกูริวเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยบนแผ่นดินจีน ได้สร้างสรรค์โบราณสถาน เช่น หลุมฝังศพที่ทำด้วยหิน เป็นเสมือนหนึ่ง “ประมิดของโลกตะวันออก” ปัจจุบัน หลุมฝังศพประเภทนี้ มากกว่า 100 แห่งตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบระหว่างเมืองเกานี (Guonei) และเมืองวันดู (Wandu) ของมณฑลจี๋หลิน ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก

นักวิชาการของจีนได้เริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ตามชายแดนของประเทศ โดยได้ตั้งศูนย์วิจัยชื่อ The Research Center for Chinese Borderland History and Geography (RCCBHG) ในปี ค.ศ. 1983 ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งในสถาบันสังคมศาสตร์ของจีน (Chinese Academy of Social Science (CSS)) ศูนย์ศึกษา RCCBHG มีความสำคัญต่อประเทศจีนมาก โดยมีสมาชิกคนหนึ่งชื่อโปรดิบิวโรของรัฐบาลกลางมาเป็นกรรมการของศูนย์วิจัย ฯ และมีผู้นำทางการเมืองอีกหลายคนเข้าร่วมเป็นสมาชิก

หนึ่ง ศูนย์วิจัยแห่งนี้ได้ตั้งศูนย์ย่อย ชื่อ ศูนย์ศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Center) ขึ้นในปี ค.ศ. 1999 ต่อมาเมื่อมีการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีน CSS และเจ้าหน้าที่ของมณฑลสามมณฑล (เฮอหลุงเจียง จี๋หลิน และเหลียวตุง) มติของที่ประชุมได้กำหนดให้ตั้งโครงการศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Project) ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 2002 เพื่อศึกษาค้นคว้าวิจัยแบบสหวิทยาการจีน โดยกำหนดช่วงเวลาการศึกษา 5 ปี รายงานการศึกษาของโครงการนี้ระหว่างปี ค.ศ. 2002 – 2004 มีจำนวนทั้งสิ้น 126 เรื่อง ในจำนวนนี้มีราว 70 เรื่องที่ศึกษาวัฒนธรรมโคกูริวและความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมจีน ซึ่งงานวิจัยต่างก็ยืนยันไปในทิศทางเดียวกันว่า โคกูริวเป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่ในจีน จึงควรเป็นส่วนหนึ่งของจีน โดยระบุรายละเอียดดังต่อไปนี้

อาณาจักรโคกูริวเป็นแหล่งรวมของชนเผ่าปูโยและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ได้แก่ ยีแมก (Yemaek) หรือวิมาน (Wiman) ฮั่น (Han) เซียนเป็อ (Xianbei) ซูเชน (Sushen)

เป็นต้น อาณาจักรนี้ตั้งอยู่ในดินแดนของจีน ดังนั้น จึงไม่มีสายสัมพันธ์ใดที่เชื่อมโยงกับชนชาติเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่เป็นชนชั้นผู้ปกครอง อนึ่ง อาณาจักรโคกูริวก็อยู่ภายใต้การคุ้มครองของอาณาจักรฮั่นตะวันตก และอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ถังของจีน ซึ่งเป็นหนึ่งของราชวงศ์ที่สืบสานอำนาจของจีนอย่างต่อเนื่องตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนาน นอกจากนี้อาณาจักรโคกูริวได้ส่งเครื่องบรรณาการเพื่อผูกสัมพันธ์ และยอมรับอำนาจและอารยธรรมจากราชสำนักของจีนอย่างสม่ำเสมอจนอาณาจักรนี้ล่มสลาย อีกทั้งประชากรของอาณาจักรโคกูริวจำนวนเกือบสามแสนคนได้อพยพไปรวมอยู่กับสังคมจีนในบริเวณลุ่มแม่น้ำเหลืองและกลายเป็นชาวฮั่นในที่สุด ประการสุดท้าย นักประวัติศาสตร์จีนเห็นว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรโคกูริวกับอาณาจักรโคริว (ค.ศ. 918 – 1392) ของเกาหลี ทั้งนี้เพราะพวกเขาอ้างว่า ผู้ก่อสร้างอาณาจักรโคริวนั้นเป็นชาวฮั่นที่มาจากดินแดนของราชวงศ์สุยและราชวงศ์ถังของจีน มิใช่สืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรซิลลาของเกาหลีแต่อย่างใด

เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ดังที่เพิ่งกล่าวถึงนี้ได้รับการคัดค้านจากนักวิชาการชาวเกาหลีซึ่งต่างอ้างว่า อาณาจักรโคกูริวเป็นของเกาหลี และผูกพันกับการตั้งอาณาจักรโคริวโดยตรง อีกทั้งชื่อ โคกูริว ย่อมาเป็น โคริว ซึ่งหมายถึง โครีเรีย หรือเกาหลีในปัจจุบันนั่นเอง ในที่นี้ จะไม่ขอพิสูจน์ว่า อาณาจักรโคกูริวเป็นของใคร แต่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของจีนที่มีต่อเกาหลีตั้งแต่ยุคสามอาณาจักรเรื่อยมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในยุคนั้นจีนถือว่าตนเป็นศูนย์กลางของโลก โดยรัฐอื่นที่ตั้งอยู่รอบข้าง เช่น โคกูริว เพ็กเจ ซิลลา หมูเกะริวกิว และญี่ปุ่น ต่างต้องส่งบรรณาการไปมอบให้แก่จักรพรรดิจีนในราชวงศ์ฮั่น ราชวงศ์จิ้น ราชวงศ์เหนือ – ใต้ ราชวงศ์สุย และราชวงศ์ถัง ความต่อเนื่องของการส่งบรรณาการในยุคนี้นี้ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของราชสำนักจีนเป็นสำคัญ แม้ว่าจีนในช่วง ค.ศ. 1 – 1000 นั้นจะมีการแย่งชิงอำนาจระหว่างรัฐต่างๆ เพื่อความเป็นใหญ่อยู่ตลอดเวลา ก่อให้เกิดการผลัดเปลี่ยนการครอบครองอำนาจ และการแบ่งแยกออกเป็นรัฐเล็กๆ เช่น ยุคสามก๊ก (ค.ศ. 220 – 280) และยุค 5 ราชวงศ์ 10 อาณาจักร (ค.ศ. 907 – 960) เป็นต้น แต่รัฐบริวารรอบข้างยังคงยึดถือความเป็นผู้นำของจีนเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามอาณาจักรของเกาหลีที่ต้องพึ่งพาวัฒนธรรม ได้แก่ ดาราศาสตร์ การแพทย์ พุทธศาสนา ระบบการปกครอง ภาษาและวรรณคดี ตลอดจนกำลังทหาร ดังเช่นเมื่ออาณาจักรซิลลาทำสงครามกับอาณาจักรโคกูริวและเพ็กเจ ได้ขอร้องไห้กองทัพถังมาช่วยจนได้รับ

ชัยชนะ สามารถรวมดินแดนบนคาบสมุทรเกาหลีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกว่า สหพันธรัฐซิลลา (United Silla ค.ศ. 668 – 918) เป็นต้น

โลกทัศน์ของจีนได้บรรลุผลสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่เมื่อชนเผ่ามองโกลเอาชนะพวกฮั่น เข้ายึดครองราชสำนักจีนโดยตั้งราชวงศ์หยวนขึ้น จากนั้นก็ได้แผ่แสนยานุภาพอันเกรียงไกรเข้ายึดครองจีนทั้งในด้านและนอกด้านได้ทั้งหมด อีกทั้งยังยึดครองดินแดนทางภาคตะวันตกไปจรดยุโรปและครอบครองกรุงมอสโคว์ นั่นหมายความว่า จีนเป็นศูนย์กลางในซีกโลกตะวันออกอย่างแท้จริง

ในยุคราชวงศ์หยวนนี้ตรงกับยุคอาณาจักรโครีวของเกาหลี (ค.ศ. 918 – 1329) และจีนถือว่า ได้ยึดครองดินแดนบนคาบสมุทรเกาหลีตลอดยุคโครีว ดังมีรายละเอียดของเหตุการณ์ต่อไปนี้

มองโกลเป็นชนเผ่าเร่ร่อน เลี้ยงสัตว์ อาศัยอยู่ในแถบเทือกเขาอัลไตไปจนถึงแมนจูเรียมาช้านาน เมื่อเตมูจินรวบรวมแคว้นแคว้นของสายตระกูลต่างๆ ขึ้นเป็นอาณาจักรในตอนคริสต์ศตวรรษที่ 12 แม้ว่ามองโกลจะมีรัฐบาลและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไว้ความเจริญ แต่ด้วยการเป็นนักรบบนหลังม้าที่เก่งกาจ ทำให้พวกเขามีชัยเหนือกองทัพอื่นๆ ในเอเชียจนไปถึงทวีปยุโรป ยกเว้นญี่ปุ่นเท่านั้น

เจงกิส ข่าน ผู้นำคนต่อมาได้เข้าปกครองแมนจูเรียและดินแดนทั้งหมดทางตอนเหนือ เขาได้โจมตีอาณาจักรจีนในปี ค.ศ. 1211 และยึดได้ในปี ค.ศ. 1215

เจงกิส ข่านได้โจมตีชนเผ่าคีตาน (Khitans) จนพ่ายแพ้และพากันอพยพหลบหนีไปอยู่ในเกาหลีโดยข้ามแม่น้ำยาลูไปถึงเมืองเปียงยาง มองโกลขอร้องให้กษัตริย์โครีวช่วยกำจัดชนเผ่าคีตาน (ซึ่งถือว่าเป็นการติดต่อกันครั้งแรกระหว่างมองโกล – โครีว) และมองโกลเรียกร้องเครื่องบรรณาการมากมายจากโครีว เมื่อโครีวไม่ยอมจ่าย ก็ถูกขู่ว่าจะโจมตี ต่อมาเมื่อคณะทูตมองโกลกลับจากเกาหลีได้ถูกสังหารจากชายนิรนาม มองโกลโกรธและถือเป็นข้ออ้างในการโจมตี ในปี ค.ศ. 1227 ได้ส่งทหารเข้าโจมตีเมืองทางตอนเหนือของอาณาจักรโครีว ยึดเมืองสำคัญได้หลายเมือง กษัตริย์โครีวขอทำสัญญาสงบศึกก่อนที่อาณาจักรจะถูกทำลาย มองโกลจึงเสนอให้เกาหลี (โครีว) ส่งหนังกา 10,000 แผ่น ม้า 20,000 ตัว ผ้าไหม 10,000 กระซอน และเสื้อผ้าทหาร 1 ล้านชุด และเด็ก/ช่างจำนวนมากเป็นทาส มองโกลส่งเจ้าหน้าที่และทหาร 72 นายมาประจำเมืองต่างๆ ของโครีว เพื่อบังคับให้มีการส่งมอบบรรณาการ

ชอย อูย ผู้นำชนเผ่าทางตอนใต้พยายามต่อสู้เพื่อบ้านเมือง โดยไม่ท้อถอย แต่กองทัพมองโกลเข้มแข็งมากกว่าจึงไม่อาจเอาชนะได้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1232 ผู้ดูแลของมองโกลเริ่มผ่อนคลายความเข้มงวดในการปกครองลง แต่ก็เกิดการต่อสู้กันขึ้น ในที่สุดพระเจ้า กิม ยูนฮูสามารถฆ่านายพลซาร์ไต ผู้บัญชาการทหารมองโกลได้ ทำให้มองโกลจำต้องถอยทัพออกจากคาบสมุทรในตอนปลายปีนั่นเอง

มองโกลกลับมาโจมตีโคริวอีกครั้ง โดยเคลื่อนทัพรุกถึงเมืองกวางจูในปี ค.ศ. 1235 และรบรุกต่อในระหว่างปี ค.ศ. 1253 – 1257 สามารถตีพวกต่อต้านชาวเกาหลีจนแตกพ่าย มองโกลได้ยกทัพรุกต่อไปยังจังหวัดโซลลาและเผาพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าของเกาหลีที่เก็บไว้ที่วัดพูอินซา อีกทั้งผู้คนถูกฆ่าตายเป็นมากมายตามเมืองต่างๆ นอกจากนั้น วัด ปราสาท และศิลปกรรมล้ำค่าถูกทำลายอย่างย่อยยับ รวมทั้งชอย อูยถูกลอบปลงพระชนม์ในปี ค.ศ. 1258 อันเป็นการสิ้นสุดการปกครองของผู้นำจากสายสกุลชอย และในปี ค.ศ. 1259 พระยุพราชซอน ถูกส่งไปเป็นตัวประกันในราชสำนักมองโกล

เมื่อกษัตริย์โคจงสวรรคตในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1259 เจ้าชายวอนจงได้สืบทอดอำนาจและต้องส่งลูกไปเป็นตัวประกันในราชสำนักมองโกลอีก จากนั้นก็มีการปฏิวัติรัฐประหารในอาณาจักรโคริวอย่างต่อเนื่องอีกหลายปีต่อมา

ในปี ค.ศ. 1271 มองโกลครอบครองจีนและตั้งชื่อว่า ราชวงศ์หยวน โดยตั้งเมืองปักกิ่งเป็นเมืองหลวง ในปี ค.ศ. 1279 ก็สามารถครอบครองจีนได้ทั้งหมด กุบไล ข่านได้ตั้งตนเองเป็นลูกของพระเจ้า

นโยบายของจีนต่อเกาหลียุคราชวงศ์หยวนก็คือ กำหนดให้คนเกาหลีเป็นข้าราชการมีศักดิ์ต่ำกว่าชาวมองโกล และตั้งสำนักแห่งชัยชนะภาคตะวันออก (Office for the Conquest of the East) ทำหน้าที่ในการวางแผนรุกรานต่อไป แต่เมื่อพ่ายแพ้ มองโกลก็ยังคงยึดครองคาบสมุทรเกาหลีตอนเหนือ รวมทั้งเกาะเชจู และเกาหลีต้องส่งบรรณาการ เช่น ทอง เงิน โสม และเหยี่ยวให้ราชวงศ์หยวนเป็นจำนวนมากในแต่ละปี และที่ร้ายที่สุดก็คือ เมื่อมองโกลบุกญี่ปุ่น โคริวต้องแบกรับค่าใช้จ่ายและกำลังพลทุกอย่างในการสนับสนุนการสู้รบของพวกมองโกล

อำนาจของมองโกลครอบครองจีนเกือบหนึ่งร้อยปี ก็พ่ายแพ้แก่กู หยวนซาง ผู้ก่อตั้งราชวงศ์หมิงในปี ค.ศ. 1368 ความเก่งกล้าของจีนในยุคราชวงศ์หมิงได้ลดลงมาก

รวมทั้งอิทธิพลการครอบครองโดยตรงเหนือดินแดนของชนกลุ่มน้อยอื่นก็ลดขนาดลง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการประกาศนโยบายการอยู่อย่างโดดเดี่ยว และการที่ต้องไล่เช่นฆ่าชนเผ่ามองโกลหลายต่อหลายครั้งจนแทบไม่หลงเหลือ ทำให้ดินแดนที่เคยถูกยึดครองได้ตั้งตัวเป็นอิสระ หรือเข้าไปรวมกับชนชาติเดิม ในยุคนี้อาณาเขตของประเทศจีนจึงเหลือเพียงบริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโห ลุ่มน้ำแยงซีเกียง และดินแดนแถบตะวันตกไปจนถึงที่ราบสูงชิงไฮซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติพันธุ์อื่นเท่านั้น ราชวงศ์หมิงครอบครองอำนาจเหนือจีนราว 300 ปี ในที่สุดก็ถูกพวกแมนจู ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเอาชนะ และตั้งเป็นราชวงศ์ชิงขึ้นปกครองประเทศจีน

ราชวงศ์ชิงได้แผ่ขยายอิทธิพลไปยังดินแดนที่ตั้งอยู่นอกอาณาเขตของราชวงศ์หมิง (ชาวฮั่น) ออกไปแทบทุกทิศทาง แม้ดินแดนทั้งหมดจะไม่ใหญ่โตเมื่อเทียบกับอาณาเขตในยุคราชวงศ์หยวนของมองโกลก็ตาม แต่ก็ครอบครองดินแดนกว้างขวางใหญ่โตมากกว่าดินแดนของจีนในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ได้แผ่อิทธิพลเหนือดินแดนอื่นๆ โดยเร่งรัดฟื้นฟูระบบบรรณาการกับรัฐอื่นๆ รอบข้างให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดังเช่นที่เคยเป็นมาแต่ครั้งอดีตกาล

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจีนต่อเกาหลี มีดังนี้

(1) ระบบบรรณาการ

ระบบบรรณาการเป็นระบบเก่าแก่ที่จีนมีต่อรัฐเล็กๆ ที่ตั้งอยู่โดยรอบประเทศจีน ซึ่งเริ่มต้น นับตั้งแต่ราชวงศ์ฮั่นเป็นต้นมา ดังเป็นที่ประจักษ์ว่า อาณาจักรโคกูริว เพ็กเจ ซิลลา และญี่ปุ่นในยุคนั้นถูกกำหนดให้เป็นรัฐบรรณาการของจีน จริงอยู่ที่ในยุคต้นนี้ระบบบรรณาการยังไม่ได้พัฒนาให้เป็นระบบ แต่รัฐเล็กๆ เหล่านี้ต่างต้องพึ่งพาและลอกเลียนแบบแผนทางวัฒนธรรมและอารยธรรมของจีนตลอดเวลา

ต่อมาในยุคราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368 – 1643) มีการตั้งระบบสูงต่ำของความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยจีนเป็นผู้นำหรือรัฐพี่ ดังนั้น เกาหลี หมู่เกาะริวกิว เวียดนาม สยาม พม่า และประเทศบริวารอื่นๆ ในเอเชียใต้ และเอเชียกลางจึงมีสถานภาพเป็นรัฐในระดับรองหรือรัฐน้อง (the status of junior members) โดยจีนเป็นศูนย์กลางของสมาคมประชาชาติทั้งหลายในเอเชีย นักวิชาการชาวยุโรปเรียกระบบการแบ่งระดับความสัมพันธ์ของจีนนี้ว่า ครอบครัวของกลุ่มประเทศ (family of nations)

คนเกาหลีเรียกความสัมพันธ์กับจีนว่า Sadae หมายความว่า รับใช้ผู้ยิ่งใหญ่ (serving the great) ในขณะที่คนญี่ปุ่นเรียกความสัมพันธ์กับจีนว่า Kyorin หมายความว่า ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน (neighborly intercourse) นั่นหมายความว่า เกาหลีจะยอมรับอิทธิพลของจีนว่ามีอยู่เหนือประเทศของตน ส่วนญี่ปุ่นจะยึดถือว่า จีนกับญี่ปุ่นมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 9 เป็นต้นมา

ความสัมพันธ์ของจีนกับประเทศรอบข้างนั้นมีลักษณะเป็นสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน เราจึงเรียกว่า เป็นระบบรัฐบรรณาการ (tributary system) หมายถึง จักรพรรดิจีนจะให้การยอมรับและปกป้องเจ้าเมือง (feudal lord และ vassal) ทั้งที่ปกครองดินแดนที่อยู่ในและนอกประเทศจีน และรับของขวัญที่เป็นผลิตภัณฑ์พื้นเมืองเป็นบรรณาการ ซึ่งเป็นเสมือนการส่งส่วยหรือการจ่ายภาษีให้กับจีนนั่นเอง

ในยุคราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นความสัมพันธ์แบบพิธีกรรม (ritualistic) อย่างเคร่งครัด โดยพระเจ้ากรุงจีนจะรักษาแบบแผนความสัมพันธ์นี้อย่างเป็นทางการ

ของบรรณาการที่ส่งให้จีนนั้นจะกระทำเป็นประจำๆ ที่กำหนดในปฏิทินของจีน มีการจดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละรัฐ/ประเทศเป็นรายวัน เดือน ปี เพื่อให้รับรู้ทั้งในจีนและในประเทศราช

การส่งบรรณาการ ขึ้นอยู่กับขนาดของรัฐ และระยะทาง เช่น

เกาหลี	- 4 ครั้งต่อปี โดยส่งทั้งหมดในตอนสิ้นปี
ริวกิว (Lui – ch'iu)	- 2 ครั้งในทุกๆ 3 ปี
เวียตนาม (Annam)	- 1 ครั้งในทุกๆ 2 ปี
สยาม	- ทุกๆ 3 ปี
พม่า – ลาว	- ทุกๆ 10 ปี

ทุกครั้งที่คณะทูตนำส่งบรรณาการ ก็จะติดตามด้วยพ่อค้านำสินค้าตั้งของมากมายเข้าจีนโดยปลอดภาษี การเดินทางของคนกลุ่มนี้ทางรัฐบาลจีนจะจัดให้คณะทูตพักที่เรือนรับรอง (Common Residence for Tributary Envoys) พอถึงวันฤกษ์งามยามดี คณะทูตจะนำของพื้นเมืองถวายจักรพรรดิจีน โดยจะมีพิธีกรรมที่เป็นทางการในการรับ

ของ คือ คุกเข้าต่อหน้าจักรพรรดิ 3 ครั้ง และโขกหน้าผากลงบนพื้น 9 ครั้ง เป็นอันเสร็จสิ้นพิธี ต่อจากนั้น ทูตและพ่อค้าที่ติดตามจะเปิดตลาดขายของที่บริเวณโดยรอบของบ้านพักรับรอง 2 – 5 วัน เพื่อจำหน่ายสินค้าที่นำมา (อาจเรียกว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศของจีนในยุคนั้น) การซื้อขายจะสร้างผลกำไรมากมายให้กับคณะทูต/พ่อค้าจากต่างแดน

ต่อมา จักรพรรดิจะมอบของที่ระลึกที่มีมูลค่าจำนวนมากให้แก่ทูตเพื่อนำกลับไปยังประเทศของตน และทุกคนที่ร่วมคณะจะได้รับของกำนัลไปด้วย

การสร้างความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการมอบบรรณาการนี้ มีค่าใช้จ่ายสูงมาก ปักกิ่งได้จัดลำดับรัฐบรรณาการเป็น 3 ระดับ เกาหลี หมู่เกาะริวกิว และเวียดนามเป็นเมืองบรรณาการชั้นเอก ในกรณีของเกาหลี ต้องใช้คนถึง 200 – 300 คนไปในกลุ่มราชทูต โดยเดินทาง 750 ไมล์ ไปยังนครปักกิ่ง ซึ่งใช้เวลาราว 40 – 60 วัน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ.1808 มีเครื่องบรรณาการประกอบด้วยทองแดง 1 แส่นค่าถึง (taels) และของมีค่าอื่นๆ มากมาย ส่วนการต้อนรับทูตเหล่านี้ ต้องใช้คนต้อนรับราว 400 – 500 คน โดยจีนต้องเสียค่าใช้จ่ายถึง 230,000 ตำลึง คณะทูตจะอาศัยอยู่กรุงปักกิ่งที่บ้านพักรับรองราว 5 เดือน ตลอดระยะเวลาที่อยู่ ก็จะเข้าเฝ้าจักรพรรดิ รับ/ให้ของขวัญของกำนัลกันตลอด แต่ที่ต้องกระทำทุกครั้งที่เข้าเฝ้าก็คือ โขกหน้าผากค้ำบลงบนพื้น ในขณะที่ถวายความเคารพ

ระบบรัฐบรรณาการของจีนได้เริ่มเสื่อมลงเรื่อยๆ เมื่อจีนติดต่อกับชาติตะวันตก และญี่ปุ่นมีอิทธิพลเพิ่มสูงขึ้นในเอเชียตะวันออก จีนจึงค่อยๆ สูญเสียรัฐบรรณาการไป เช่น อาณาบริเวณ East and North of Amur and Ussuri แก่รัสเซียอันเป็นผลมาจากสนธิสัญญา Treaties of Tientsin and Peking (ค.ศ. 1860) ที่บังคับให้ท่าเรือตะวันออกเก็บภาษีคงที่ และเปิดท่าเรือให้แก่ชาวต่างชาติมากขึ้น ต่อมา รัสเซียบุกและยึดบริเวณอิหฺลีได้อีกในปี ค.ศ. 1870 และสูญเสียหมู่เกาะริวกิวให้ญี่ปุ่น (ค.ศ. 1880) เวียดนามให้แก่ฝรั่งเศส (ค.ศ. 1885) พม่าให้แก่อังกฤษ (ค.ศ. 1886)

ต่อมาเมื่อเกิดสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น (Sino – Japanese War ค.ศ. 1894 – 1895) จีนจึงหมดอำนาจเหนือเกาหลีตั้งแต่นั้นมา

(2) การยึดครองเป็นอาณานิคม

ภายหลังจีนได้รวมตัวเป็นปึกแผ่นในราชวงศ์ฉินได้แล้ว อีกทั้งได้ป้องกันการรุกรานของพวกนอกร่วมด้วยการสร้างกำแพงใหญ่ขวางกั้น แต่อาณาจักรฉินก็ครอบครองอำนาจเพียงระยะเวลาอันสั้น (ปี 221 - 210 ก่อนคริสต์ศักราช) และได้สูญเสียอำนาจให้แก่ราชวงศ์ฮั่นไป เมื่อจักรพรรดิของอาณาจักรฮั่นเสร็จสิ้นภารกิจปราบปรามศัตรูภายในเสร็จสิ้นลง ก็เริ่มส่งทหารโจมตีชนเผ่าอนารยชนทางตอนเหนือที่คอยลักลอบโจมตีเมืองในด้านอย่างต่อเนื่องตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่รัฐในด้านต่อสู้ระหว่างกันและกัน การโจมตีด้วยกองทัพและกำลังรบทั้งทางบกและทางทะเล ทำให้รัฐเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือพ่ายแพ้ รวมทั้งอาณาจักรโคกูริว จีนจึงยึดดินแดนส่วนบนของคาบสมุทรเกาหลีเป็นของจีน และเรียกว่า มณฑลโลดาง เป็นเวลาราว 1 ศตวรรษก่อนคริสต์ศักราช การยึดครองนี้เองทำให้จีนถือเป็นหลักฐานกล่าวอ้างว่า อาณาจักรโคกูริวเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน

การแข็งข้อของอาณาจักรโคกูริวเพื่อต่อต้านอำนาจของราชวงศ์ฮั่นได้เกิดขึ้นเป็นระยะๆ เมื่ออาณาจักรฮั่นอ่อนแอลงอันเป็นผลมาจากการแย่งชิงอำนาจของกลุ่มต่างๆ ในราชสำนัก แต่อาณาจักรโคกูริวก็ยังคงส่งบรรณาการไปยังเมืองหลวงของจีนอยู่เสมอๆ ซึ่งก็เป็นเช่นเดียวกับอาณาจักรเพ็กเจ และอาณาจักรซิลลา ของเกาหลีที่ได้สวามิภักดิ์ต่อพระเจ้ากรุงจีนไม่เสื่อมคลาย ต่อมา เมื่ออาณาจักรฮั่นล่มสลายในราว ปี ค.ศ. 220 อาณาจักรเว่ ซึ่งเป็นหนึ่งในสามของยุคสามอาณาจักรของจีน (อาณาจักรฉู่ และอาณาจักรอู๋) ก็ยังคงยึดแผนที่ของตนไปเหนือมณฑลโลดางจนถึงปี ค.ศ. 265 จากนั้น แผนที่ของจีนก็ไม่ปรากฏการยึดครองดินแดนบนคาบสมุทรเกาหลีจนกระทั่งถึงยุคราชวงศ์หยวนและยุคราชวงศ์ชิง

อย่างไรก็ตาม การยึดแผนที่ของนักประวัติศาสตร์จีนบนคาบสมุทรเกาหลีนั้นคงเป็นเพียงความเชื่อของตนว่า ได้ครอบครองเกาหลีในแต่ละช่วงดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ในขณะที่นักประวัติศาสตร์เกาหลีจะมีความคิดเห็นว่า เกาหลีเป็นประเทศอิสระที่ไม่ได้ถูกยึดครองจากจีน ยกเว้นในระหว่างปี ค.ศ. 1910 - 1945 ที่ถูกญี่ปุ่นยึดครองเป็นอาณานิคมอย่างเป็นทางการเท่านั้น แต่เกาหลีก็ยอมรับว่าได้ผูกพันด้วยการส่งบรรณาการไปให้ราชสำนักจีนเป็นประจำเสมือนเป็นบ้านพี่เมืองน้อง มากกว่าที่จะอยู่ในสถานภาพเป็นประเทศราช หรือรัฐบรรณาการตามแนวคิดของจีน

(3) ลัทธิความเชื่อ

ช่วงรอยต่อของคริสต์ศักราชนับตั้งแต่ยุคราชวงศ์โจวตะวันออก (ปี 770 ก่อนคริสต์ศักราช) มาจนถึงสิ้นสุดราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ปี ค.ศ. 220) นั้น สังคมจีนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง อาจกล่าวโดยย่อดังนี้

ประการแรก โคมหน้าของสังคมทาสได้เปลี่ยนมาเป็นสังคมศักดินา ระบบการผลิตในสังคมทาสได้เสื่อมสลายลงเพราะมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือในการทำไร่ทำนา เช่น ขวาน เสียม และเครื่องมือที่ทำด้วยเหล็ก รวมทั้งมีการใช้วัวมาช่วยไถพรวนดินกันอย่างแพร่หลาย ทำให้ภาวะเศรษฐกิจดีขึ้น แรงงานทาสจึงได้ทำการต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นจากการถูกกดขี่จากเจ้านายหรือเหล่านายทาส การต่อสู้ได้ทวีความดุเดือดเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เมื่อนายทาสต่างเผชิญหน้ากับกบฏทาสบ่อยครั้ง ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงเปลี่ยนไป โดยพวกเจ้าของที่ดินเข้ามาแทนที่ชนชั้นนายทาสเดิม สถานภาพของทาสก็ดีขึ้นเพราะทำงานบนที่ดินของเจ้าของที่ดินและได้รับส่วนแบ่งของผลผลิตที่เป็นธรรมชาติเมื่อเทียบกับการที่ต้องมอบผลผลิตทั้งหมดให้กับนายทาสเพื่อแลกเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัยเท่านั้น

ประการที่สอง กฎเกณฑ์ทางสังคมแนวใหม่ได้รับการกำหนดขึ้นโดยนักปรัชญาและผู้รู้มากหน้าหลายตา ดังเช่น ขงจื้อ เม่งจื้อ ม่อจื้อ เล่าจื้อ (ลัทธิเต๋า) และหันเฟีย (ลัทธินิติธรรมนิยม) คนเหล่านี้ต่างตั้งสำนักของตนเพื่อการเผยแพร่ อนึ่ง มีการตั้งมหาวิทยาลัยแห่งชาติเพื่ออบรมสั่งสอนขุนนางเข้ารับราชการเป็นครั้งแรกในปี 84 ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งมีนักศึกษาเพียง 50 คน และอีก 250 ปีต่อมามีนักศึกษาถึง 30,000 คน ในช่วงเวลาดังกล่าว มีการเขียนหนังสือและเอกสารในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การแพทย์ กวีนิพนธ์ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ การทหาร และปรัชญา โดยเขียนบนแผ่นไม้และผืนผ้า กล่าวกันว่ามียานรวมกันมากถึง 2,000 เล่มเกวียนทีเดียว

ประการที่สาม การขยายตัวทางการค้าไปยังแถบอินโดจีน อินเดียโดยทางเรือและทางบกยังดินแดนตะวันตกจากเนปาล อินเดียตอนเหนือ ปากีสถาน อัฟกานิสถาน ซีเรีย อิรัก ไปจนถึงอิหร่าน และยุโรป ทำให้จีนได้รับอารยธรรมจากต่างชาติเข้าประเทศ ในขณะที่ในเมืองจีนเองก็สามารถรวมเป็นประเทศเดียวกันเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ฉิน

อนึ่ง การรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศจีน ถือได้ว่าเป็นการรับเอาลัทธิความเชื่อภายนอกเข้ามาประพุดิปฏิบัติตาม จึงเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง ทั้งนี้เพราะจีนเป็นประเทศเก่าแก่และมีลัทธิความเชื่อมากมายที่คิดขึ้นโดยนักปรัชญาของจีนเอง อนึ่งความคิดความเชื่อเหล่านี้ต่างเข้าผูกติดกับบริบทและส่งเสริมสนับสนุนสังคมวัฒนธรรมจีนอย่างแน่นแฟ้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาบทบาทและอิทธิพลของพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาต่างด้าวที่มีต่อจีน รวมทั้งการแผ่ขยายของพุทธศาสนาผ่านไปยังประเทศเกาหลีและญี่ปุ่นอีกด้วย

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงลัทธิความเชื่อและศาสนาในจีน และการส่งต่อไปยังเกาหลีและญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง

- ลัทธิขงจื๊อ

ขงจื๊อ (Confucius) มีชีวิตอยู่ในช่วงปี 551-479 ก่อนคริสต์ศักราช เขามีชื่อจริงว่า ขงชู่ (Kong Qiu or Kong Zhongni) เกิดที่เมือง โจวอี้ (Souyi ซึ่งตั้งอยู่ในมณฑลซานตงปัจจุบัน) แห่งรัฐฉู่ บิดาของขงจื๊อเสียชีวิตตั้งแต่เขายังเยาว์วัย จึงได้รับการเลี้ยงดูจากมารดาที่ยากจน ดังนั้นพื้นฐานของครอบครัวของเขาจึงยากไร้และกลายเป็นประสบการณ์สำคัญในวัยเด็ก

ขงจื๊อได้ใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาทางสังคมตลอดช่วงวัยหนุ่มขณะที่เขามีอายุ 15-30 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าว กษัตริย์ราชวงศ์โจวอ่อนแอและมีความสำคัญลดลงเป็นอันมาก อำนาจที่แท้จริงตกอยู่ในมือของเหล่าขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มีการทำสงครามระหว่างรัฐตลอดเวลา ทำให้รัฐเล็กๆ ตกอยู่ใต้อิทธิพลของรัฐใหญ่ ในขณะที่เดียวกัน ภายในรัฐเดียวกันก็มีการแย่งชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้นำทางการเมืองอย่างดุเดือดและเข้มข้น

ในรัฐฉู่บ้านเกิดของขงจื๊อก็มีสภาพยุ่งเหยิงและวุ่นวายเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะมีความพยายามในการยุติสงครามด้วยการทำสนธิสัญญาหรือข้อตกลงสันติ แต่ก็ไม่ได้ผล เพราะมีการละเมิดข้อตกลงกันอยู่เสมอ เหตุการณ์เหล่านี้เป็นบทเรียนแก่ขงจื๊อมากเพราะเขาสนใจศึกษาเรื่องการเมืองอยู่แล้ว ดังนั้น เขาจึงทุ่มเทให้กับการศึกษาเรื่องราวของอดีตที่ปรากฏในบทกวี ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ประเพณี และพิธีกรรมเพื่อคิดว่า จะสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมได้มากน้อยเพียงใด

ภายหลังที่เขามุ่งมั่นศึกษาหาความรู้อย่างจริงจัง เขาก็ค้นพบหลักการพื้นฐานที่จะจัดระบบชีวิตทุกขั้นตอนของคน จัดระบบการเมืองและสังคมภายใต้ครอบครัวและสำหรับแต่ละบุคคล อนึ่ง ตัวขงจื้อเองก็มีความประสงค์ที่จะดำรงตำแหน่งทางราชการ ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าของขงจื้อก็เป็นการเตรียมตนเองเพื่อที่จะก้าวเข้าไปรับราชการ อย่างไรก็ตาม เมื่อวันเวลาผ่านไป ขงจื้อก็มิได้มีโอกาสเข้ารับราชการในตำแหน่งที่สูงและมีอำนาจอย่างจริงจัง แม้ว่าเขาจะมั่นใจว่า รัฐบาลที่ดีคือ รัฐบาลที่บริหารตามหลักการที่เขาศึกษาและค้นพบ ทั้งนี้เพราะตำแหน่งดังกล่าวสงวนไว้สำหรับขุนนางและสุภาพบุรุษตามสายเลือดเท่านั้น

ต่อมา ขงจื้อออกเดินทางจากรัฐสู่ไปยังรัฐต่างๆ เพื่อสั่งสมประสบการณ์ ภายหลังเมื่อกลับมายังรัฐอีกครั้ง เขาก็เริ่มต้นชีวิตด้วยการเป็นครูสั่งสอนศิษย์ ลูกศิษย์ส่วนใหญ่ของขงจื้อเป็นลูกหลานของตระกูลขุนนางที่มุ่งหวังฝึกฝนหาความรู้เพื่อเข้ารับราชการ อย่างไรก็ตาม เป้าหมายหลักของขงจื้อมิได้หวังที่จะให้ลูกศิษย์เตรียมตัวเข้ารับราชการเท่านั้น แต่เขาประสงค์ที่จะให้ลูกศิษย์ทั้งหลายเป็นสุภาพบุรุษที่เปรียบพร้อมไปด้วยคุณธรรม เพื่อจะเป็นประชาชนและข้าราชการที่มีคุณธรรมประจำกาย เพราะหากข้าราชการเป็นผู้ก่อปรด้วยศีลธรรมที่ดีย่อมจะส่งผลให้มีรัฐบาลที่ดี

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ขงจื้อได้เชื่อมโยงระบบการศึกษาเข้ากับอุดมการณ์ทางการเมืองที่เขาคิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ เขาจึงได้ขยายการรับลูกศิษย์ให้กว้างขวางออกไป มิใช่ขีดวงแคบๆ เฉพาะลูกขุนนางเท่านั้น แม้แต่คนที่มีฐานะยากจนที่สุดก็สามารถเป็นลูกศิษย์ของขงจื้อได้

ศิษย์ของขงจื้อจะได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งด้านความรู้และคุณธรรม เพื่อให้ได้ชื่อว่า สุภาพบุรุษ (gentleman) คำว่าสุภาพบุรุษมิได้หมายความถึงการเป็นขุนนาง ลูกขุนนาง หรือผู้ที่มีเชื้อสายขุนนางเท่านั้น แต่หมายถึงบุคคลที่ได้รับการอบรมและฝึกฝนให้เป็นผู้มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมเป็นอย่างดี

ชื่อเสียงของขงจื้อได้ขจรกระจายออกไปเรื่อยๆ และเริ่มมีอิทธิพลต่อรัฐบาลแห่งรัฐรัฐมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งทางราชการที่ขงจื้อได้รับมิได้สูงนัก เพราะตำแหน่งที่สูงขึ้นมักตกเป็นของลูกศิษย์ของขงจื้อเอง ทั้งนี้เพราะพวกเขาเป็นเชื้อสายของขุนนาง แม้ขงจื้อประสงค์ที่จะดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษากิจการสำคัญของรัฐบาลแห่งรัฐรัฐ แต่เขาก็ไม่สมปรารถนาเพราะถูกมองข้ามไปเสมอ ต่อมา ขงจื้อได้เดินทางออกจาก

รัฐผู้ถือครองเพื่อสืบเสาะหาความคิดของระบบการบริหาร โดยเขาตั้งใจว่า หากระบบใหม่นี้ได้รับการยอมรับ ก็ย่อมจะสามารถทำให้เงินทั้งหมดรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้ผู้นำสูงสุดคนเดียว ในที่สุดเขาก็สามารถจัดระบบความคิดนี้ได้และนำแนวคิดออกเผยแพร่ไปยังรัฐต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงสุดท้ายของชีวิตขงจื้อนั้น เขาก็ต้องประสบกับความผิดหวังอีกเช่นเคย ทั้งนี้เพราะไม่มีผู้ปกครองคนใดที่จะนำแนวความคิดของเขาไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ขงจื้อจึงเดินทางกลับรัฐผู้ด้วยความสิ้นหวังจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิตที่บ้านเกิด

ขงจื้อได้พยายามเรียนรู้จากอดีตและมีความเชื่อมั่นว่า หากนำคุณธรรมกลับมาใช้อย่างจริงจัง ย่อมสามารถทำให้สังคมเกิดสันติสุขขึ้นมาได้ คุณธรรมจึงกลายเป็นหลักพื้นฐานของปรัชญาศีลธรรมของขงจื้อ ในทัศนะของขงจื้อ คุณธรรมที่สำคัญมีดังนี้

ก. เยิน เยินเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่สุดและเป็นเอกลักษณ์ของปรัชญาของขงจื้อ ตามรูปศัพท์แล้ว เยินอาจแปลได้หลายอย่าง เช่น ความรัก ความเมตตา เป็นต้น แต่เมื่อสรุปความหมายของคำนี้แล้ว เยินเป็นคุณธรรมทางสังคม เป็นกิจกรรมทางสังคมที่เป็นธรรมชาติ หากใช้ถูกปรุงแต่งหรือประดิษฐ์ขึ้นมาไม่ ตัวอย่างเช่น กิจกรรมระหว่างมารดา-ทารก เมื่อทารกต้องการน้ำนมของมารดา ซึ่งมารดาในฐานะเป็นหน่วยผลิตอาหารของทารก ก็จะทำการปลดปล่อยน้ำนมให้ทารกดื่ม

ในทัศนะของขงจื้อ การร่วมมือกันเป็นเรื่องธรรมชาติที่ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยไม่มีการบังคับ ถ้ากิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ดำเนินไปในลักษณะที่ช่วยเหลือกันและกันโดยธรรมชาติ นั้นย่อมแสดงว่า เยินเป็นสิ่งที่แฝงในวิถีทางดังกล่าว

เยินจึงมีความหมายรวมถึงความเห็นอกเห็นใจและความเต็มใจที่จะปฏิบัติต่อกันและเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ขงจื้อได้อธิบายขยายวงของเยินว่า วิถีของเยินมิได้จำกัดเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับทารกเท่านั้น แต่เป็นวิถีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5 แบบ คือ

- ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา
- ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา
- ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง
- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน

- ความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับมิตร

ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นต้องแฝงไว้ด้วยความจริงใจด้วย หากความปรารถนาดีอย่างเสแสร้งก็จะได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกันจากคนอื่น หากลงทุนด้วยความหลอกลวงก็ย่อมจะได้รับการหลอกลวงเป็นการตอบแทน ดังนั้น ตามคำสอนของขงจื้อ เย็นเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่สุด แต่การที่จะได้คุณธรรมเย็นมาต้องผ่านการฝึกฝนการทำ ความดี รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และยังแฝงไว้ด้วยความจริงใจอีกด้วย

ปรัชญาเย็นนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่ในตัว เพราะทุกคนมีความรัก และความปรารถนาดีต่อกันโดยธรรมชาติ การเติบโตของเย็นเป็นไปอย่างอิสระ ซึ่งเติบโตจากบุคคลคนนั้นเอง มิได้ถูกบังคับจากภายนอก ดังนั้นการอบรมสั่งสอนจะเน้น การปฏิบัติคุณธรรม คือ การลงมือปฏิบัติในชีวิตจริง มิใช่เน้นทฤษฎีจรรยาบรรณเท่านั้น

ข. อี้ อี้ หมายถึงความถูกต้อง หรือความเหมาะสม หรือวิธีที่ดีที่สุดที่จะกระทำ สิ่งต่างๆ ขงจื้อมีความเห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการจำแนกความผิดและความถูกได้ในแต่ละช่วงของชีวิต แต่เขาก็มิได้เน้นถึงกฎเกณฑ์ของความถูกต้องถาวร เพราะความถูกต้องเหมาะสมในโอกาสหนึ่งอาจจะไม่เหมาะสมในอีกโอกาสหนึ่งก็ได้ อย่างไรก็ตาม วิธีแห่งความถูกต้องอาจศึกษาได้จากอดีต นั่นหมายถึง การเรียนรู้ถึงความถูกต้องที่เคยปฏิบัติกันมาแล้วในอดีต

ขงจื้อมีความเห็นว่า สุภาพบุรุษย่อมยกย่องความถูกต้องและความชอบธรรมไว้เหนือสิ่งอื่นใด จากสิ่งที่เขาประสบในยุคนั้นก็คือ ข้าราชกรส่วนใหญ่มุ่งแสวงหาความร่ำรวยและตำแหน่งหน้าที่การงานโดยไม่คำนึงถึงความชอบธรรมใดๆ ข้าราชกรเหล่านี้พร้อมที่จะใช้วิถีทางทุกอย่างเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ขงจื้อจึงเตือนให้ทุกคนตระหนักก่อนที่จะได้สิ่งนั้นมาว่า ชอบธรรมหรือถูกต้องหรือไม่ ขงจื้อมิได้รังเกียจในตำแหน่งหรือเงินตรา แต่สิ่งที่เขารังเกียจคือความไม่ชอบธรรมหรือความไม่ถูกต้องของวิถีทางที่ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้

ค. ความรักพ่อแม่ (filial piety) และความรักต่อพี่น้อง (brotherly love) ในครอบครัวจีน บิดามีหน้าที่รับผิดชอบต่อทุกคนในครอบครัว หัวหน้าครอบครัวจึงมีความสำคัญที่สุด สามารถออกคำสั่งให้สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตาม รวมทั้งตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้ บุตรชายคนโตจะได้รับการเอาใจใส่จากบิดามากที่สุด

เพราะเขาจะกลายเป็นผู้รับผิดชอบต่อครอบครัวแทนบิดาต่อไป อย่างไรก็ตาม สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะต้องช่วยเหลือกันและกัน

ตามทัศนะของขงจื้อนั้น ครอบครัวเป็นหน่วยแรกที่เอื้อให้คนฝึกคุณธรรมเย็น หรือความรักได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มจากการรู้จักรักบิดามารดา ซึ่งเป็นความรักที่บริสุทธิ์ตามธรรมชาติ และรักพี่น้องร่วมครอบครัวเดียวกัน เมื่อบุคคลมีความรักดังกล่าวแล้ว เขาผู้นั้นย่อมสามารถรักเพื่อนมนุษย์คนอื่นได้เป็นลำดับต่อไป

ง. ความรักต่อคนอื่น การรู้จักรักคนอื่นเป็นส่วนของคุณธรรมที่ขยายออกมาจากความรักต่อบิดามารดาและพี่น้อง เพราะความรักต่อบิดามารดาและพี่น้องนั้นเป็นคุณธรรมสำคัญในครอบครัว ส่วนความรักต่อผู้อื่นเป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับสังคม ด้วยเหตุนี้ ขงจื้อจึงมีความเห็นว่า คุณธรรมแห่งความรักพ่อแม่พี่น้องจะโยนโยนไปสู่การมีรัฐบาลที่ดี ทั้งนี้เพราะผู้มีคุณธรรมความรักดังกล่าวย่อมสามารถนำความรักไปใช้ในการปกครองประชาชนด้วยการแผ่ความรักไปยังประชาชนทุกคน หรือแม้แต่ประชาชนทุกคนมีคุณธรรมความรักก็ย่อมจะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขได้ อันเป็นเสมือนการรับใช้รัฐโดยทางอ้อม

ความรักต่อคนอื่นสามารถแสดงออกได้ 2 ลักษณะ คือ (1) ความซื่อสัตย์ (loyalty หรือ chung) และ (2) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (consideration หรือ shu) ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อผลประโยชน์ของบุคคลอื่น มิใช่ฉิวฉวยเฉพาะความจงรักภักดีต่อขุนนางหรือผู้ปกครองเท่านั้น จะต้องขยายวงความช่วยเหลือที่บุคคลพึงมีต่อเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ นี่เป็นคุณธรรมเย็นนั่นเอง

การเอาใจเขามาใส่ใจเรา หมายถึง ความพร้อมที่จะนำตัวไปแทนที่คนอื่นและพิจารณาว่า ถ้าตนเองต้องตกอยู่ในสภาพเช่นนั้นจะมีความปรารถนาในสิ่งใด จากผลการพิจารณาดังกล่าวย่อมทำให้สามารถปฏิบัติต่อคนอื่นได้อย่างเห็นอกเห็นใจมากยิ่งขึ้น

(จ) มารยาทและพิธีกรรม ขงจื้อมีความเห็นว่า บุคคลที่สมบูรณ์ต้องมีมารยาทที่งดงามอยู่ในตน ดังนั้น การศึกษากฎเกณฑ์ของการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในโอกาสต่างๆ ทางสังคมจึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับสุภาพชน คำว่า ลี จึงเป็นคำของกริยามารยาทภายนอกที่สุภาพชนควรมี ซึ่งจะก่อให้เกิดความเป็นสุภาพชนที่ก่อปรด้วยคุณธรรมเย็นที่เน้นความเท่าเทียมกันและคุณธรรมลี เพราะฉะนั้น แต่ละบุคคลพึงกระทำต่อบุคคลอื่นอย่างเคารพในความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันด้วยการปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเหมาะสม

และเคารพซึ่งกันและกัน เมื่อมีความเคารพดังกล่าว มนุษย์ก็ย่อมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้ง

ขงจื้อยังได้ย้ำถึงความสำคัญของมารยาทภายในพร้อมๆ กับการแสดงออกกิริยามารยาทภายนอก เพราะกิริยามารยาทภายนอกย่อมเป็นกระจกเงาของภายในด้วย มิฉะนั้นสิ่งที่แสดงออกภายนอกจะเป็นการหลอกลวงผู้อื่น ดังนั้น ต้องสอนให้คนเข้าใจถึงคุณธรรมภายในด้วย จะทำให้การเรียนรู้ถึงกิริยามารยาทที่เหมาะสมภายนอกได้ดีเป็นธรรมชาติ มิใช่เป็นการเสแสร้ง

กล่าวโดยย่อ วิถีแห่งสวรรค์หรือวิถีแห่งมนุษย์ที่ขงจื้อเชื่อก็คือ วิถีแห่งคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ ความรัก ความชอบธรรม ความเหมาะสม และความฉลาด ซึ่งเป็นวิถีทางที่มนุษย์ผู้มีความสมบูรณ์พึงแสวงหา สวรรค์มิได้มอบวิถีเหล่านี้ให้มนุษย์ แต่ประทานธรรมชาติให้มนุษย์สามารถฝึกดำเนินตามวิถีดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ขงจื้อจึงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยการพัฒนาคุณธรรม ขงจื้อเสียชีวิตเมื่อปี 479 ก่อนคริสต์ศักราช โดยมีอายุได้ 73 ปี

อิทธิพลของลัทธิขงจื้อต่อราชสำนักจีนมีมากมาย ทั้งนี้เป็นเพราะ ลัทธินี้กำหนดแนวทางการปฏิบัติในการดำรงชีวิตของคนเพื่อให้เกิดความสงบสุข ร่มเย็น และมีความเป็นปึกแผ่น รวมทั้งมีความมั่นคงในชีวิตครอบครัวและสังคม อนึ่ง ขุนนางจีนในยุคนั้นล้วนเป็นลูกศิษย์ และ/หรือเป็นผู้นำแนวคิดของขงจื้อมาใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อคนเกาหลีต้องเกี่ยวข้องกับราชสำนักและสังคมจีน ไม่ว่าจะเดินทางไปส่งเครื่องบรรณาการ ไปศึกษาหาความรู้วิทยาการ ไปค้าขาย และไปศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อในประเทศจีน พวกเขาจึงต้องเรียนรู้ลัทธิขงจื้อ และนำกลับไปตั้งสำนักเพื่อเผยแพร่ในสังคมเกาหลีนับตั้งแต่ยุคสามอาณาจักร ได้แก่ ซิลลา แพ็กเจ และ โคกูริว ซึ่งอาณาจักรทั้งสามต่างก็เป็นรัฐบรรณาการของจีนทั้งสิ้น ต่อมาในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 14 – 19 ซึ่งเป็นยุคอาณาจักรโชซอน ก็ได้ประกาศให้ลัทธิขงจื้อเป็นศาสนาประจำชาติแทนพุทธศาสนา นั่นหมายความว่า อิทธิพลของวัฒนธรรมความเชื่อของลัทธิขงจื้อมีต่อวิถีทางการดำรงชีวิตของชาวเกาหลีอย่างแนบแน่นและลึกซึ้ง

กล่าวโดยสรุป ลัทธิขงจื้อเป็นวัฒนธรรมที่คิดสร้างขึ้นโดยคนจีนและในบริบทของจีน ได้ส่งผ่านไปยังเกาหลีทั้งทางตรงและทางอ้อม จากนั้นได้กลายเป็นความเชื่อที่

หยิ่งรักฝังลึกในด้านความคิดความเชื่อ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคน เกาหลีนับตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบัน

- พุทธศาสนา

พุทธศาสนาเฟื่องฟูในจีนนับตั้งแต่ต้นคริสต์กาล ต่อมาได้กลายเป็นศูนย์กลาง แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อมองโกเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น ในที่นี้จะ ขอล่าวถึงพุทธศาสนาในประเทศจีนอย่างละเอียด โดยจะเป็นการแปลความหมายของ ศาสนานี้จากผู้รู้ชาวจีนและในบริบทของจีน ดังนี้

ศาสนาพุทธถือได้ว่าเป็นศาสนาต่างดาวที่เข้าไปยังจีนมานานนับตั้งแต่ต้น คริสต์ศักราช โดยมีการกล่าวกันว่า พุทธศาสนาได้เข้าไปยังจีนครั้งแรกในปี ค.ศ.65 แต่ การติดต่อกับชมพูทวีปมีมานานกว่านั้นซึ่งความสนใจทางศาสนานี้ก็ได้เกิดขึ้นกับคนที่มี ความสัมพันธ์โดยตรงบ้างแล้ว ในที่นี้ขอนำหลักการสำคัญๆ และแนวความคิดของพุทธ ศาสนามากล่าวพอสังเขปเพื่อจะ ใช้เป็นแนวทางให้เกิดความเข้าใจถึงพุทธศาสนาที่ สามารถเข้าร่วมกับลัทธิพื้นเมืองของจีน นั่นคือ ลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า และกลายเป็น ศาสนาหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อคนจีนในยุคนี้

ในสมัยที่พุทธศาสนาได้เข้าไปสู่ประเทศจีนนั้น ประเทศจีนได้มีอารยธรรมของ ตนเองเก่าแก่มากแล้ว มีคัมภีร์เก่าๆ มีประเพณีที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน และมีความเชื่อมั่นว่า สังคมจีนเท่านั้นเป็นสังคมที่มีอารยธรรมมากที่สุดแห่งเดียวในโลก ดังนั้นเมื่อพุทธศาสนาได้เป็นจุดพาดพิงที่นำเอา ศาสนา ศิลปะ ตัวหนังสือ วรรณกรรม ปรัชญา ฯลฯ เข้าไปสู่ประเทศต่างๆ นักเผยแผ่พุทธศาสนาได้พบว่า ประเทศจีนเป็น ประเทศที่มีสิ่งเหล่านี้อยู่ในขั้นที่พัฒนาไปอย่างสูงยิ่งพร้อมแล้ว พุทธศาสนาพอใจที่จะ แข่งขันกับระบบปรัชญาและลัทธิพื้นเมืองเพื่อเอาชนะจิตใจชาวจีน และสำหรับฝ่ายชาว จีนเองก็ถูกความเข้าใจเดิมๆ ที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งระบบปรัชญาพื้นบ้านพื้นเมืองปิดบัง ไม่ให้เข้าใจในปรัชญาทางพุทธศาสนา

แม้ว่าไม่มีใครที่จะสามารถบอกจริงๆ ได้ว่า ชาวจีนได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับ พุทธศาสนาตั้งแต่เมื่อใดและในแบบไหน แต่จากการคาดเดาและจากหลักฐานทาง เอกสารที่พอมืออยู่บ้าง ทำให้พอจะสันนิษฐานได้ว่า ความสัมพันธ์ติดต่อกันนี้ก็คือ การ พบพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าที่พวกชาวเอเชียกลางนำเข้ามาสู่ประเทศจีนเพื่อเคารพ บูชานั้นเอง ชาวจีนสมัยนั้นได้รับเอาพระพุทธเจ้าไว้ในฐานะกึ่งเทพเจ้าในฐานะเดียวกับฮั้ว

วงศ์ผู้ลี้ภัย และปรัชญาเมธีเล่าจื้อซึ่งพวกเขาเข้าใจว่าเป็นผู้ได้บรรลุถึงอมฤตภาพ แต่ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศจีนนั้นได้มีขึ้นมาพร้อมกับการแปลคัมภีร์พระไตรปิฎกทางพุทธศาสนาเป็นภาษาจีนนั่นเอง

ขอเน้นในที่นี้ว่า พุทธศาสนามีได้เป็นหนึ่งเดียว แต่มีการแตกแยกออกเป็นนิกายต่างๆ เมื่อครั้งยังอยู่ในชมพูทวีปแล้ว โดยมีการเขียนคัมภีร์ (หรือพระไตรปิฎก) ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งมีการแปลความหมายของพุทธพจน์ตามความคิดความเชื่อของแต่ละสำนักหรือวัด อย่างน้อยที่สุดเราก็รู้ว่ามี การแบ่งออกเป็นนิกายหินยานและนิกายมหายาน การแตกแยกเป็นนิกายดังกล่าวมิได้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแตกแยกของสังฆมณฑล การปฏิบัติคัดค้าน หรือเป็นการเอาเรื่องส่วนตัวมาอ้างเพื่อจะได้สร้างลัทธิหรือศาสนาใหม่ขึ้นมา แต่เป็นความเจริญงอกงามตามธรรมชาติที่มีการแปลความหมายของคำภีร์ที่แตกต่างกัน

ในเบื้องต้นแรก คนจีนไม่รู้อะไรเกี่ยวกับการแบ่งนิกายออกมากมายในชมพูทวีปเลย และไม่รู้ว่าคัมภีร์ที่นำเข้ามาในจีนเป็นผลมาจากข้อแตกต่างระหว่างนิกายซึ่งแต่ละวัด (สำนัก) เลือกแปลคัมภีร์ต่างๆ ออกมา สำหรับคนจีนทั่วไปแล้วถือว่าคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่แปลเป็นภาษาจีนนั้นเป็นพุทธพจน์ทั้งสิ้น ต่อมา เมื่อศึกษาดูอย่างละเอียดก็เริ่มพบความขัดแย้งและกลายเป็นความแตกต่างของนิกายต่างๆ รวมทั้งมีการจัดตั้งนิกายใหม่ๆ เพิ่มขึ้นในประเทศจีน

ต่อมา พุทธศาสนาได้จำแนกออกเป็น 10 สำนัก แต่โดยรวมที่อาจแบ่งตามความเชื่อ คือ สำนักที่ถือว่ามีภาวะกับสำนักที่ถือว่ามิอภาวะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าสำนักนั้นๆ ยืนยันหรือคัดค้านธรรมชาติที่เป็นตัวตนของธรรมะทั้งหลาย ตัวอย่างเช่น นิกายเถรวาท นิกายจิวเซ และนิกายวินัย ซึ่งเป็นนิกายฝ่ายหินยาน แต่ก็มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ส่วนนิกายฝ่ายมหายาน ได้แก่ นิกายซันหลุน และนิกายวิษณุณวาท เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผ่านไป ได้มีนิกายต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกมากมาย

เมื่อจีนรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาปฏิบัติใช้ และเฟื่องฟูนับตั้งแต่ต้นคริสต์กาลเป็นต้นมา ในที่สุดได้กลายเป็นศูนย์กลางเผยแพร่พุทธศาสนาในเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนเกาหลีเดินทางเข้าไปยังราชสำนักและเมืองจีน ได้เล็งเห็นว่า เป็นลัทธิทางเลือกที่แตกต่างจากลัทธิขงจื้อแต่ก็เข้ากันกับลัทธิขงจื้อได้ดี จึงได้นำพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรโคกูริว ซิลลา และเพ็กเจของเกาหลี โดยได้ยกย่องให้เป็นศาสนา

ประจำชาติ และได้เฟื่องฟูต่อมาในยุคอาณาจักรโคริว ต่อมา แม้ว่าจะไม่ได้เป็นศาสนาประจำชาติในยุคอาณาจักรโชซอน แต่ความเชื่อในพุทธศาสนาก็ไม่เสื่อมถอยลง เพราะผู้คนยังให้การนับถือและบูชาเรื่อยมาจนถึงสังคมยุคใหม่ในปัจจุบัน

พุทธศาสนามีได้จำกัดเป็นเฉพาะลัทธิความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีและแนวทางการดำเนินชีวิตเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงพระไตรปิฎก สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมทางวัตถุที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการปกครองและสังคมของพระสงฆ์ ฆราวาส และแนวทางการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธมามกะทั้งหลาย ดังนั้น เกาหลีรับเอาพุทธศาสนาจากจีนไป วัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นก็มีอิทธิพลเหนือสังคมเกาหลี

อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลที่ชี้ชัดว่า การเผยแพร่พุทธศาสนามีใช่เป็นแบบทางเดียวคือจากจีนไปสู่เกาหลีเท่านั้น แต่มีหลักฐานที่พิสูจน์ได้ว่า พระเกาหลีได้กลับเข้าไปเผยแพร่พุทธศาสนาในจีนอีกด้วย

นอกจากลัทธิขงจื้อและพุทธศาสนาแล้ว อิทธิพลของลัทธิความเชื่ออื่นๆ เช่น ลัทธิเต๋า ลัทธิเนติธรรม รวมทั้ง ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ ตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่คนจีนบางกลุ่มยอมรับและประพฤติปฏิบัติตามนั้น ก็ได้ส่งผ่านไปยังเกาหลีเช่นกัน

4. การค้าขาย

การค้าขายระหว่างจีนกับสังคมบนคาบสมุทรเกาหลีได้กระทำกันนับตั้งแต่มีการก่อตั้งอาณาจักรกันขึ้นก่อนคริสตศักราช แม้ว่าในยุคนี้การแลกเปลี่ยนแบบสิ่งของต่อสิ่งของ (barter system) ได้ปรากฏเป็นรูปแบบที่เด่นชัดกว่า ทั้งนี้เพราะ ดินแดนคาบสมุทรเกาหลีนั้น ผู้คนทำมาหากินด้วยการหาของป่า ล่าสัตว์ และทำการเกษตร ผลผลิตที่ผลิตขึ้นจะคล้ายคลึงกัน หากมีความจำเป็นก็จะใช้การแลกเปลี่ยนผลผลิตที่แตกต่างกัน

เมื่อคณะทูตชาวเกาหลีในแต่ละอาณาจักรนำของไปบรรณาการ ณ เมืองหลวงของจีน ก็จะมีกลุ่มพ่อค้าวานิชที่ร่วมขบวนนำของและสินค้าไปขาย สินค้าที่นำไปจากชนเผ่าต่างๆ เพื่อจำหน่ายยังเมืองจีน ได้แก่ ของป่า (น้ำผึ้ง งาช้าง พันธุ์ไม้พื้นเมือง) เนื้อสัตว์ เขากวาง แร่ธาตุ และสินค้าพื้นเมืองซึ่งมีราคาต่ำเพราะเป็นสินค้าที่มีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน แต่หายาก โดยจีนได้เปิดโอกาสให้ “คนเถื่อน” นำสินค้าของตนเข้าไปขายในเมืองหลวง สินค้าเหล่านั้นจะได้ราคาสูง สร้างผลกำไรให้แก่เหล่าพ่อค้าวานิช

ผู้ติดตาม อันเป็นเสมือนการให้รางวัลแก่ผู้แทนที่มาจากอาณาจักรคนเถื่อน (อนารยชน) เหล่านั้น อย่างไรก็ตาม โอกาสที่จะกระทำได้อย่างนี้มีอยู่อย่างจำกัด เช่น ปีละครั้ง หรือตามวาระที่ต้องนำเครื่องบรรณาการไปยังเมืองหลวงของจีน

ในหนังสือประวัติศาสตร์ของสามอาณาจักร (*Sanguk Sagi* – History of the Three Kingdoms) ได้ระบุว่า... ในปีที่ 3 ของการปกครองของกษัตริย์ซงคกแห่งอาณาจักรสหพันธรัฐซิลลาได้ส่งเห็ดสนไปเป็นบรรณาการแก่พระเจ้ากรุงจีนเพื่อใช้ในการปรุงยา เห็ดที่ว่านี้เป็นของมีค่ามากเพราะอร่อยและมีคุณค่าทางอาหารสูง (เป็นสินค้าที่มีราคาแพงมากแม้ในยุคปัจจุบัน ราวกิโลกรัมละ 333 – 500 เหรียญสหรัฐที่เดียว เห็ดสนนี้ใช้ปรุงเป็นอาหารและเป็นยานับแต่ครั้งโบราณกาล)

ในยุคแรกของการค้าขายระหว่างจีน – เกาหลี มีปริมาณและมูลค่าน้อยมากต่อปี ทั้งนี้เป็นเพราะการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก ระยะทางจากคาบสมุทรเกาหลีไปยังกรุงปักกิ่งก็ยาวไกล คนเถื่อนชาวเกาหลีก็ไม่มีเงินตราของจีนที่จะซื้อสินค้าจากจีน ส่วนใหญ่จะเอาของป่า สินค้าพื้นเมือง และแร่ธาตุไปแลกกับสินค้าจากจีน

ในยุคราชวงศ์เซี่ยและราชวงศ์ซาง จีนมีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์กลางการค้าของโลกตะวันออก ทั้งนี้เพราะจีนสามารถผลิตสินค้าทางการเกษตร ผ้าไหม ภาชนะ และเครื่องใช้ที่ทำจากโลหะสัมฤทธิ์ (ทองแดงผสมดีบุก) อวูช ฯลฯ และมีการใช้เหรียญกษาปณ์ขึ้นในยุคราชวงศ์ชั่น ด้วยความรุ่งเรืองดังกล่าวทำให้พ่อค้าบางคนหาซื้อของและเครื่องมือเครื่องใช้เอาไปขายในอาณาจักรทั้งสามของเกาหลี

จีนส่งสินค้าไปขายให้แก่เกาหลีโดยขนส่งไปทั้งทางบกและทางทะเล การขนส่งทางบกจะต้องส่งผ่านไปยังแหลมเหลียวตุงข้ามไปยังเกาหลี ซึ่งมีหนทางยาวไกลมาก เพราะต้องอ้อมขึ้นไปทางทิศเหนือก่อนที่จะข้ามเทือกเขาเพ็กคูเข้าไปยังเกาหลี ในขณะที่เส้นทางเดินเรือผ่านทะเลเหลืองมีความยาวเพียง 180 กม.

การค้าระหว่างจีน – เกาหลีดำเนินเรื่อยมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 อย่างไรก็ตามปริมาณและมูลค่านั้นไม่ได้เพิ่มมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจีนมักจะต่อสู้กันเองภายในเพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ ทำให้จีนอ่อนแอ แต่หากเป็นช่วงที่จีนมีความเข้มแข็งขึ้น พ่อค้าชาวจีนก็จะออกไปซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับเกาหลีมากขึ้น

เกาหลียังคงมีความสัมพันธ์กับจีนเป็นปกติแม้ว่าจีนจะพ่ายแพ้ต่ออังกฤษในสงครามฝิ่นเมื่อ ค.ศ. 1841 แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1895 ก็ได้ยุติความสัมพันธ์ในฐานะเป็นรัฐ

บรรณาการต่อกรุงปักกิ่งเมื่อจีนพ่ายแพ้สงครามกับญี่ปุ่น โดยจีนต้องเซ็นสนธิสัญญาชิโมโนเซกิกับญี่ปุ่นที่ให้จีนรับรองเอกราชของเกาหลี และยกเลิกการเรียกบรรณาการ จากนั้น ญี่ปุ่นก็มีอิทธิพลเหนือเกาหลีมากขึ้นจนกระทั่งเกาหลีตกเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1910

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่น

สังคมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นมีรูปแบบและลักษณะไม่สลับซับซ้อนในยุคแรกเริ่มก่อตั้งเป็นประเทศ ต่อมา เมื่อได้รับอิทธิพลจากจีนโดยผ่านทางเกาหลี ซึ่งเป็นเสมือนการไหลบ่าของวัฒนธรรมที่สูงเด่นไปสู่ดินแดนที่ด้อยความเจริญ ก่อให้เกิดการรับเอาวัฒนธรรมจีนมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างกว้างขวางและรับเอาวัฒนธรรมจีนมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างกว้างขวางจนทำให้นักวิชาการชาวตะวันตกเข้าใจไปว่า วัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมญี่ปุ่นมีคุณลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน⁽¹⁴⁾ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป สังคมญี่ปุ่นมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น อุดมลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่นก็ได้ก่อตัวและโดดเด่นขึ้น และแตกต่างไปจากของจีน ของเกาหลี และของสังคมเอเชียอื่นๆ จนกลายเป็น “ญี่ปุ่น” อย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการที่ญี่ปุ่นเป็นเกาะ แยกตัวออกจากแผ่นดินใหญ่ ทำให้กระแสของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเป็นไปไม่สะดวกง่ายดายนักดังประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันทางบก อีกทั้งในบางช่วงรัฐบาลของประเทศนี้ได้ประกาศนโยบายแยกตัวออกจากสังคมโลกอย่างโดดเดี่ยว ก็ยังทำให้เกิดความเป็นญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงอิทธิพลของอารยธรรมจีนที่มีต่อสังคมญี่ปุ่นในช่วงต้นคริสต์กาลไปจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ระบุว่า ประชากรที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่นบางส่วนเป็นผู้อพยพไปจากผืนแผ่นดินใหญ่ในเอเชียตะวันออก นั่นคือ พวกชนเผ่าที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนได้เร่ร่อนออกไปค้นหาดินแดนที่อุดมสมบูรณ์บนคาบสมุทรเกาหลี และมีคนบางกลุ่มเดินทางต่อไปโดยทางเรือข้ามช่องแคบไปยังหมู่เกาะญี่ปุ่น การอพยพเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลา 50,000 ปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ ผู้อพยพอีกกลุ่มหนึ่งล่องเรือเล็กๆ ไปยังหมู่เกาะริวกิวทางตอนใต้ คนเหล่านี้ได้นำแบบแผนการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่าของตน ผสมผสานกับของจีนในแถบที่ราบลุ่มภาคกลางหรือเขตจงหยวนไปใช้ในบริบทของญี่ปุ่น

ในช่วงต้นของคริสต์กาล คนจีนได้บันทึกว่า ในยุคราชวงศ์ฮั่น (ตรงกับครึ่งหลังของยุคยาโยยของญี่ปุ่น) นั้นจีนเรียกญี่ปุ่นว่า เป็นดินแดนของพวกวา (คำว่า วา แปลว่า คนแคระ) อีกทั้งได้บรรยายต่อไปว่า ผู้คนพวกนี้อาศัยกระจุกกระจายกันกว่า 300 แห่ง นั้นแสดงให้เห็นว่า มีการอยู่รวมกันเป็นก๊กเป็นเหล่าทั่วไปบนเกาะญี่ปุ่น หนึ่งในปี ค.ศ. 57 มีชาวญี่ปุ่นกลุ่มหนึ่งเดินทางไปเฝ้าพระเจ้ากวางวู ผู้ก่อตั้งราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ค.ศ. 25 – 220) พระองค์ทรงมอบตราพระราชลัญจกรทองคำให้เป็นที่ระลึก (ซึ่งในปี ค.ศ. 1784 ได้มีการขุดค้นพบตราพระราชลัญจกรในทุ่งนาใกล้กับเมืองฮาคาตะทางตอนเหนือของเกาะคิวชู ทำให้เชื่อกันว่าบันทึกนี้เป็นความจริง)

บันทึกของจีนได้กล่าวต่อไปอีกว่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 2 ได้เกิดการจลาจลขึ้นในดินแดนแห่งพวกวา จึงอาจตีความได้ว่า มีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ขึ้น เพราะในศตวรรษที่ 3 พวกวามีอยู่เพียง 30 ก๊กเท่านั้น และต่างรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ภายใต้การนำของพระนางพิมิโกะหรือฮิมิโกะ ทำให้เรารู้วัฒนธรรมของพวกวานี้ว่า เป็นพวกชอบกินผักสด เดินทางด้วยเท้า ขุดหลุมฝังศพเป็นเนินดินแล้วตกแต่ง ตบมือแสดงความเคารพต่อคามิ (เทพเจ้า) ซึ่งเป็นการส่งข่าวสาร และการหมอบหรือคุกเข่าลงโดยใช้สองมือวางอยู่บนพื้นเพื่อแสดงความเคารพ จึงกลายเป็นขนบประเพณีดั้งเดิมของญี่ปุ่น⁽¹⁵⁾

ในยุคยาโยย ชนเผ่าตั้งกัศจากที่ราบทางเหนือของแผ่นดินใหญ่ได้นำเอารูปแบบของหลุมฝังศพที่มีลักษณะเป็นรูปภูเขารูปเจเข้าในญี่ปุ่น ทำให้คนญี่ปุ่นได้นำมาใช้ ดังตัวอย่างเช่น หลุมฝังศพของนินโตกุ (tomb of Nintoku) ซึ่งปรากฏมีหลักฐานที่สามารถตรวจสอบได้ วัฒนธรรมหลุมฝังศพรูปภูเขารูปเจมีความเกี่ยวข้องกันระหว่างจีนและญี่ปุ่น โดยชนเผ่าตั้งกัศได้นำรูปแบบหลุมฝังศพนี้เข้ามาในญี่ปุ่นโดยผ่านทางเกาหลีนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 3 เรื่อยมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 7

ลัทธิขงจื้อได้เข้าไปในญี่ปุ่นและกลายเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตของชาวอาทิตย์อุทัยตั้งแต่เริ่มต้นคริสต์กาล ต่อมา เมื่อพุทธศาสนาเข้าสู่จีนโดยผ่านทางเอเชียกลางเมื่อราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 ในสมัยราชวงศ์ฮั่นและได้แพร่กระจายเข้าไปยังเกาหลีในยุคสามอาณาจักร จนกระทั่งในปี พ.ศ. 552 กษัตริย์จากอาณาจักรเพ็กเจ ได้ส่งพระพุทธรูปและสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาไปให้เป็นของกำนัลเพื่อแลกเปลี่ยนข้อเสนอข้อหนึ่งว่า วันหนึ่งญี่ปุ่นจะส่งกองทัพไปช่วยรบต่อสู้กับศัตรู นั่นคือ อาณาจักรซิลลา

ยุคนั้นเรียกว่า ยุคอาสุกะ (ค.ศ. 552 – 710) ซึ่งมีตระกูล 3 ตระกูลที่ร่วมกันครอบครองความเป็นใหญ่ คนในตระกูลโซกะ (Soga) ได้ยอมรับพุทธศาสนา แต่ตระกูลโมโนโนเบะ (Mononobe) และตระกูลนาคาโทมิ (Nagatomi) คัดค้านเพราะยังคงยึดถือศาสนาชินโตว่าเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นจึงมีการตกลงกันให้ตระกูลโซกะทดลองนำพุทธศาสนาไปปฏิบัติใช้ ต่อมาเมื่อลูกของตระกูลโซกะมีชัยในการต่อสู้กับตระกูลอื่นในการรบที่เมืองซิกิเซนเมื่อปี ค.ศ. 587 พุทธศาสนาจึงได้รับการยกย่องและนำไปใช้อย่างกว้างขวางในราชสำนัก ต่อมาเจ้าชายโชโตกุ (Shotoku) วัย 21 ปีและในเวลาต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์ ชื่อ พระเจ้าโชโตกุไทชิ (Shotoku Taishi ค.ศ. 572 – 622) ผู้ซึ่งได้รับความนิยมนยกย่องว่ามีชื่อเสียงพระองค์หนึ่งของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ทรงเป็นผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาและทรงศึกษาคำสอนจากพระที่มาจากเกาหลี อีกทั้งพระองค์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับราชวงศ์สุยของจีน ทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในญี่ปุ่นนับแต่นั้นมา และพระองค์ได้สร้างวัดโฮริวจิในปี ค.ศ. 607 ซึ่งถือว่าเป็นการลอกแบบสถาปัตยกรรมของจีน ไปไว้ในญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก วัดนี้มีชื่อเสียงยิ่งแม้ในยุคปัจจุบัน

ในขณะเดียวกัน พระองค์ทรงศึกษาคำสอนของลัทธิขงจื้อ ทำให้ลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลต่อญี่ปุ่นมากเช่นกัน อนึ่ง พระองค์ทรงนำเอาระบบการเมือง ศาสนา และศิลปะจากจีนเข้าไปเป็นแม่แบบ ด้วยการกระทำภารกิจเสร็จสิ้น 3 อย่างคือ (1) เขียนรัฐธรรมนูญ 17 มาตรา (ตามหลักคำสอนของขงจื้อ) (2) นำระบบตำแหน่ง (cap ranks) มาใช้ในราชสำนัก และ (3) ส่งคณะทูตกลุ่มแรกไปยังจีนในนามประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 607 โดยให้นายโอโนโน อิโมโกะ นำพระราชสาสน์ไปถวายแก่จักรพรรดิแห่งราชวงศ์สุย ความว่า ...*The emperor of the sunrise country writes to the emperor of the sunset country.....* และทูตได้นำจดหมายและหนังสือของจีนกลับไปถวายจักรพรรดิญี่ปุ่น นั่นหมายความว่า ญี่ปุ่นยุคอาสุกะได้ตั้งตนเป็นประเทศที่เป็นอิสระ มีฐานะเทียบเท่ากับกษัตริย์ของจีน มิใช่เป็นรัฐบริวารของจีนดังเช่นอดีตต่อไป

อาจสรุปได้ว่า ในช่วงแรกญี่ปุ่นได้รับเอาพุทธศาสนาจากจีนผ่านเข้ามาทางเกาหลี ต่อมา เมื่อติดต่อกับจีนได้ ก็นำความรู้ทางศาสนาและนิกายซึ่งมีอยู่มากมายมาจากจีนโดยตรง ส่วนอิทธิพลของลัทธิขงจื้อที่ได้มา แม้จะไม่เด่นชัดเท่ากับพุทธศาสนา แต่ก็มีผลต่อแนวความคิดทางการเมืองและสถาบันการเมืองของญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่องมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

สำหรับการนำระบบการปกครองของจีนมาใช้ นั้น มีข้อแตกต่างระหว่าง 2 สังคมนี้คือ ระบบการสอบเข้ารับราชการของจีนนั้น เปิดให้สิทธิ์แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าสอบคัดเลือก แต่ของญี่ปุ่นและเกาหลีอนุญาตให้เฉพาะลูกหลานของขุนนางเท่านั้นที่มีสิทธิ์สอบ

อนึ่ง ในช่วงต้นคริสต์ศักราช ความรู้ทางด้านการศึกษา วิชาโยค วรรณคดี ศิลปวัฒนธรรมของจีนเข้าไปสู่ญี่ปุ่นมากมาย ทำให้สมาชิกในราชสำนักญี่ปุ่นจำเป็นต้องมีความรู้ในภาษาจีนอย่างแตกฉาน เพราะภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ศิลปวิทยาการและศิลปวัฒนธรรมของจีน ด้วยเหตุนี้ภาษาจีนจึงกลายเป็นภาษาเขียนของคนญี่ปุ่นไป ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นในยุคนั้นยังไม่มีตัวอักษรที่เป็นของตนเอง

ความเฟื่องฟูของพุทธศาสนาในญี่ปุ่นยุคนารา (ค.ศ. 710 – 794) ทำให้กลายเป็นศาสนาประจำชาติ ต่อมาเมื่อวัดโฮริวจิกุไฟใหม่ จึงมีการสร้างขึ้นมาใหม่ พร้อมกับสร้างวัดอีก 2 แห่ง คือ วัดโทไดจิ และวัดโกฟุจิกุในปี ค.ศ. 708 อนึ่ง ในสมัยจักรพรรดิโชมุ มีพระจีนชื่อ กันจิน (Gunjin) ได้เดินทางมายังเมืองนารา และได้สร้างนิกายริทสุ (Ritsu) ขึ้น ต่อมาได้เป็น “นิกายนารา” ไปในที่สุด

ในสมัยเฮอัน (ค.ศ. 794 – 857) พุทธศาสนาได้รับการพัฒนาต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจักรพรรดิคามมุ (Kammu) ขึ้นครองราชย์ มีพระญี่ปุ่น 2 รูป ชื่อ ไชโซ และกุไก เดินทางกลับจากจีนในปี ค.ศ. 805 หลังจากได้ไปศึกษาพุทธศาสนาในประเทศจีน พระไชโซได้สร้างนิกายชื่อ เทนโด (หมายถึง heavenly platform) ส่วนพระกุไกสร้างนิกายชื่อ ชินกอน (หมายถึง true word) ขึ้นในญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันมีการส่งทูตไปยังจีนด้วย ในกลุ่มทูตนี้มีพระชื่อ เอนนิน (Ennin) ซึ่งเป็นพระที่มีชื่อเสียงมากได้เดินทางไปด้วย พระเอนนินได้ขึ้นไปบนภูเขาทรูได้เพื่อศึกษาพุทธศาสนา และศึกษาพระธรรมจากพระจีนและพระอินเดียในเมืองฉางอัน เมืองหลวงของพระราชวงศ์ถึงเป็นเวลานานหลายปี ต่อมาพุทธศาสนาในจีนประสบกับปัญหาในระหว่างปี ค.ศ. 841 – 845 ในสมัยของจักรพรรดิวัซของ พระเอนนินได้นำเอาพระไตรปิฎกและวัตถุล้ำค่าในการบูชาเข้าไปเผยแพร่ในญี่ปุ่น รวมทั้งได้ตั้งนิกายใหม่ชื่อ ไดชิ (Daishi หมายถึง great teacher) ขึ้น ในสมัยเฮอันนี้พุทธศาสนาและภาษาจีนรุ่งเรืองสูงสุด

เมื่อมีการประดิษฐ์ตัวอักษรญี่ปุ่น หรือที่เรียกว่า อักษรคานะ (kana) ขึ้นในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 9 คนญี่ปุ่นก็เริ่มใช้อักษรของตนเองในการเขียนร่วมกับอักษร

จีน (kanji) นำไปสู่การเขียนนิยายที่มีชื่อเสียง ชื่อ *Tales of Genji* ในปี ค.ศ. 1008 ทำให้ญี่ปุ่นได้พัฒนาภาษาของตนเองขึ้นเพื่อใช้ในการเขียนสื่อสารในสังคมอย่างกว้างขวาง จากนั้นอิทธิพลทางวัฒนธรรมของจีนต่อญี่ปุ่นก็เริ่มลดน้อยลงเป็นลำดับ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการผสมผสานวัฒนธรรมของจีนเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลายเป็นวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นก็เริ่มติดต่อกับอินเดียได้โดยตรงเมื่อประสงค์ที่จะเรียนรู้พุทธศาสนา

เมื่อชาวมองโกลสามารถยึดอำนาจและก่อตั้งราชวงศ์หยวนขึ้น กษัตริย์มองโกลได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นส่งบรรณาการเพื่อแสดงความจงรักภักดีในฐานะรัฐบรรณาการต่อจีนดังเช่นอดีต แต่ญี่ปุ่นปฏิเสธ จึงได้ใช้กำลังรุกรานญี่ปุ่น 2 ครั้ง เมื่อการบุกญี่ปุ่นไม่ได้รับความสำเร็จ อีกทั้งเหล่าันกรบมองโกลได้ให้ความสนใจในการรุกรบดินแดนทางทิศตะวันตกจนถึงยุโรปมากกว่า ทำให้สถานภาพของญี่ปุ่นโดดเด่นขึ้น และกลายเป็นชาติมีความเข้มแข็งชาติหนึ่งในซีกโลกตะวันออก

ญี่ปุ่นธำรงความเป็นอิสระและความยิ่งใหญ่เมื่อโชกุนฮิเดโยชิสามารถรวบรวมแคว้นแคว้นต่างๆ เข้าเป็นอาณาจักรหนึ่งเดียวกันได้ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 หลังจากนั้นก็ดำเนินนโยบายแยกตัวเองออกเป็นอิสระในยุคโชกุนโตกุกาวา จนกระทั่งเมื่อมีการเปิดประเทศในยุคเมจิ ญี่ปุ่นก็เริ่มเสริมสร้างพลังอำนาจ และเริ่มขยายดินแดนออกไปนอกเกาะญี่ปุ่น ในที่สุดก็ทำสงครามกับจีนในปี ค.ศ. 1895 ดังจะได้กล่าวอย่างละเอียดในตอนต่อไป

สำหรับการค้าขายระหว่างจีนกับญี่ปุ่นนั้นได้กระทำกันมาช้านาน โดยในยุคต้นพ่อค้าจีนนำสินค้าส่งไปขายโดยทางเรือ ส่วนใหญ่จะเป็นอาวุธที่ทำด้วยโลหะและเหล็กที่ได้รับการพัฒนาในจีนจนเป็นอาวุธที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง ในยามสันติ สินค้าที่นำไปขายได้แก่ เครื่องมือทางการเกษตร สินค้าฟุ่มเฟือย ดังเช่น เสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยแล็กเกอร์ หัตถกรรม ทองแดงที่ใช้ทำเป็นเงิน-เหรียญกษาปณ์ เหล็ก ผ้า ยา หนังสือ และรูปภาพ เป็นต้น ส่วนเงินตราที่ใช้เป็นสื่อกลางการซื้อขายจะใช้เงินสกุลของจีน

สินค้าออกของญี่ปุ่นไปยังจีน ได้แก่ ทองแดง กำมะถันเพื่อใช้เป็นวัตถุระเบิด และพัล เป็นต้น การค้าขายระหว่างจีนกับญี่ปุ่นได้กระทำกันเป็นลำเป็นสันในยุคราชวงศ์ซ้องและราชวงศ์หมิง ส่วนในยุคโตกุกาวาที่ญี่ปุ่นได้ยึดถือนโยบายปิดประเทศนั้น การค้าขาย

กับจีนในยุคราชวงศ์ชิงมีเพียงเล็กน้อยที่เกาะเดจิม่าในอ่าวนางาซากิ เพราะญี่ปุ่นไม่ต้อนรับคนต่างชาติ

มังกรลีนุกซ์

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่: จุดพลิกผันทางประวัติศาสตร์

ขอก่อว่าอีกครั้งหนึ่งว่า ที่ราบลุ่มบนฝั่งแม่น้ำเหลือง (แม่น้ำฮวงโห) เป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนมานานหลายพันปีแล้ว จนกระทั่งปี 221 ก่อนคริสต์ศักราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์ฉินได้รวบรวมแคว้นแคว้นเป็นอาณาจักรจีนขึ้นเป็นครั้งแรก แต่ก็อ้างความเป็นปึกแผ่นได้จนถึงปี 206 หรือราว 15 ปี ก็ล่มสลาย ต่อมา ราชวงศ์ฮั่นได้ยึดอำนาจและเข้าครอบครองดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์แห่งนี้เป็นเวลายาวนานกว่า 400 ปี (ปี 202 ก่อนคริสต์ศักราช – ค.ศ. 220) จะเห็นได้ว่าอาณาจักรเหล่านี้ได้ขีดเส้นกั้นอาณาเขตเป็นประเทศของตน อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปนับตั้งแต่ปี 221 ก่อนคริสต์ศักราชมาแล้ว ในขณะที่ดินแดนบนคาบสมุทรเกาหลีและญี่ปุ่นเพิ่งจะเริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในช่วงรอยต่อแห่งคริสต์กาลนี้เอง

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เริ่มต้นตั้งแต่ยุคนี้เรื่อยมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นห้วงเวลาที่น่าสนใจยิ่ง เพราะทั้งจีน เกาหลี และญี่ปุ่นต่างได้สร้างความเป็นชาติของตนเองขึ้นและสร้างสรรค์วัฒนธรรมและอารยธรรมของแต่ละชาติอย่างรวดเร็ว ยิ่งในตอนปลายของช่วงเวลาดังกล่าว หรือนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา สถานการณ์ของเอเชียตะวันออกได้แปรเปลี่ยนไปแทบพลิกหน้ามือเป็นหลังมือเมื่อโลกตะวันตกได้แผ่อิทธิพลครอบคลุมโลกตะวันออก ภาพความโดดเด่นของอารยธรรมของซีกโลกนี้ถูกบดบังและวัฒนธรรมบางอย่างถูกลบทิ้ง ยังผลให้เกิดการต่อสู้ระหว่างคนผิวเหลืองด้วยกันเองกลายเป็นการประหัตประหารกันและกันเพราะต่างอิงกับอารยธรรมภายนอก และต้องต่อสู้กับชนผิวขาวผู้ซึ่งมีอาวุธและวัฒนธรรมที่เหนือกว่า ก่อให้เกิดการล่มสลายของจักรวรรดิจีน ในทางตรงข้าม การปรับตัวของญี่ปุ่นได้พลิกฟื้นกลายเป็นผู้ชนะโดยใช้แรงผลักดันจากภายในผนวกกับการผูกมิตรกับชาติตะวันตกแทนการเป็นเบี้ยล่างของชนผิวขาวอย่างไร้ศักดิ์ศรีเฉกเช่นประเทศต่างๆ ในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา ทำให้อาณาจักรอาทิตย์อุทัยกลายเป็นมหาอำนาจของโลกตะวันออก ในขณะที่

เกาหลีซึ่งตั้งอยู่ท่ามกลางชาติมหาอำนาจจีน – ญี่ปุ่น – รัสเซีย ได้ถูกบดบังและถูกยึดครองจากชาติที่แข็งแกร่งกว่าสลับกันไปมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

จุดพลิกผันทางประวัติศาสตร์นี้เองที่มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาอย่างใกล้ชิดเพื่อจะทำให้เกิดการเชื่อมต่อกองความรู้ระหว่างยุคคริสต์ศตวรรษที่ 1 – 19 และยุคก่อน-หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หนึ่ง ในยุคนี้หน่วยของการวิเคราะห์จะไม่ขีดวงเฉพาะประเทศที่ตั้งอยู่ในบริเวณเอเชียตะวันออก ทั้งนี้เพราะมีตัวแปรสำคัญ ได้แก่ ชาติตะวันตกที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์ในดินแดนด้อยพัฒนาในช่วงเริ่มแรก และต่อมาได้กลายเป็นความขัดแย้งในหมู่ชนชาวยุโรปด้วยกันเอง จนนำไปสู่การประหัตประหารกันในสงครามโลกถึง 2 ครั้ง ต่อมาในยุคใหม่ ได้มีการนำโลกตะวันออกไปสู่ความเป็นสากล

การวิพากษ์สังคมตนเองของชาวจีนและการรับอารยธรรมตะวันตก

ความผันผวนของสังคมการเมืองในจีนนับเป็นเวลากว่า 100 ปี (ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19) ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ถึงสถานภาพของชาติจีนที่เคยยิ่งใหญ่มานานหลายพันปีด้วยความขมขื่น ดังเช่นเฟิง ไกวเฟิน ได้เขียนบทความว่า

...เมื่อถือตามภูมิศาสตร์ทั่วไปที่ชาวอังกฤษคนหนึ่งเป็นผู้รวบรวมขึ้นแล้ว อาณาเขตของจีนใหญ่กว่ารัสเซียถึง 8 เท่า ใหญ่กว่าสหรัฐอเมริกา 10 เท่า ใหญ่กว่าฝรั่งเศส 100 เท่า และใหญ่กว่าบริเตนใหญ่ (สหราชอาณาจักร) 200 เท่า แต่เราก็กินถูกชาติต่าง ๆ 4 ชาตินี้ลบลู่อย่างน่าละอาย ทั้งนี้ ไม่ใช่เพราะว่า ภูมิอากาศ ปุ๋ย หรือแหล่งทรัพยากรของเราคือดีกว่าของเขาเลย แต่เป็นเพราะคนของเราคือดีกว่าคนของเขาต่างหาก... ที่นี้ความด้อยของเรานี้มิใช่สิ่งที่ฟ้าทรงประทานให้แก่เราเลย มันเนื่องมาจากตัวเราเองมากกว่า ถ้าหากว่าฟ้าทรงประทานความด้อยนี้มาให้เราละก็ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าละอายมาก เพราะมิใช่เป็นสิ่งที่เราจะแก้ไขได้เลย โดยเหตุที่ความด้อยนี้เราทำให้แก่ตัวเราเอง จึงเป็นสิ่งที่เราควรจะละอายให้มากยิ่งขึ้นไปอีก แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่เราอาจจะแก้ไขได้ ถ้าหากว่าเรารู้สึกละอาย ก็ไม่มีอะไรที่จะดีไปกว่าการทำตัวเราให้เข้มแข็ง...

ทำไมชาติต่างๆ ทางตะวันตกซึ่งเป็นชาติเล็กๆ จึงเข้มแข็งเล่า? ทำไมเราซึ่งเป็นประเทศใหญ่จึงอ่อนแอเล่า? เราจะต้องแสวงหาวิธีที่จะทำให้เสมอภาคกับชาติต่างๆ ทางตะวันตกเหล่านั้น และข้อนี้ก็นำมาซึ่งความพยายามของมนุษย์นี้เอง เมื่อคำนึงถึงสถานการณ์ปัจจุบันแล้ว เราก็อาจตั้งข้อสังเกตได้หลายอย่าง: เพราะการไม่เอาความเหี้ยมโหดต่างๆ ของมนุษย์มาใช้นั่นเองจึงทำให้เราด้อยกว่าพวกป่าเถื่อนทั้งหลาย เพราะเราไม่เอาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์ เราจึงด้อยกว่าพวกป่าเถื่อนทั้งหลาย เพราะเราไม่ยอมให้มีเขตกันระหว่างกษัตริย์กับประชาชน เราจึงด้อยกว่าพวกป่าเถื่อน และเพราะการพูดกับการกระทำของเรายังไม่สมกัน เราจึงด้อยกว่าพวกป่าเถื่อน การรักษาเยียวาจูดต่างๆ ทั้ง 4 เหล่านี้ ก็คือการแสวงหาสาเหตุในตัวเอง เราอาจทำให้ความด้อยนี้เปลี่ยนแปลงได้ในทันทีทันใด ถ้าหากองค์จักรพรรดิจะทรงนำเราในวิถีทางที่ถูกต้องในเรื่องเหล่านี้ ไม่จำเป็นจะต้องศึกษาจากพวกป่าเถื่อนเลย...

ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อาณาจักรที่กว้างใหญ่ไพศาลซึ่งมีอารยธรรมสูงส่งเป็นเสาหลักของโลกตะวันออกไกลที่เคยมีความเข้มแข็ง มีความหยิ่งผยองในความยิ่งใหญ่และเกียรติภูมิของชนชาติของตนได้ประสบกับหายนะ เกิดวิกฤตการณ์และความสับสนไปทั่ว ดังมีรายละเอียดโดยย่อต่อไปนี้

การสิ้นสุดของราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ. 1911 เป็นผลมาจากความอ่อนแอของราชสำนัก การแย่งชิงอำนาจทางการเมือง และการแทรกแซงจากชาติมหาอำนาจตะวันตกและญี่ปุ่น ก่อให้เกิดกระแสความคิดมากมายหลายกลุ่ม และต่างฝ่ายต่างช่วงชิงผลประโยชน์เพื่อกลุ่มและพรรคพวกของตนเองเป็นสำคัญ โดยแท้จริงแล้ว ความแตกแยกทางความคิดได้เกิดขึ้นมานานนับตั้งแต่จีนได้เผชิญหน้ากับชาวตะวันตกในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่อปอร์ตุเกสเข้ามาโจมตีเมืองท่าต่างๆ ในแถบกวางตุ้งในปี ค.ศ. 1511 แล้ว จากนั้น การหลั่งไหลของพวกมิชชันนารีไปยังจีนนับแต่นั้นมาก็มีขึ้นอย่างไม่ขาดสาย นอกจากนี้การเผยแพร่ลัทธิคำสอนคริสต์ศาสนาและการเข้าไปติดต่อกับการค้าก็เป็นการจุดชนวนที่ทำให้คนจีนบางกลุ่มเกิดความคิดแตกแยกที่ผิดแปลกไปจากความคิดความเชื่อตามประเพณีของชาวตะวันออกไกล สิ่งที่น่าประหลาดอย่างเห็นได้ชัดก็คือความเสื่อมสลายเกิดขึ้นจากการรุกรานจากต่างชาติทั้งทางตรง (การเข้าโจมตีและการยึด

ครองดินแดนบางส่วน) และทางอ้อม (การลักลอบนำฝิ่นเข้าไปขาย) เป็นปัจจัยหลัก ส่วนการแตกแยกทางความคิดและผลประโยชน์ภายในประเทศเป็นความสำคัญลำดับที่สอง

ในกรณีของจีน เมื่อเกิดความล้มเหลวในการปกป้องประเทศในยุคราชวงศ์ชิง เพราะกระแสการต่อสู้แข่งขันระหว่างมหาอำนาจตะวันตกในการหาประโยชน์จากประเทศจีน และระหว่างกลุ่มที่ยึดถือระบบศักดินากับมวลชนที่ยากไร้ ได้มีการจลาจลลุกฮือขึ้นหลายครั้งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เช่น การลุกฮือของขบวนการอี่เหอตวน หรือกบฏนักมวย (Yihetuan) ในระหว่างปี ค.ศ.1899-1900 การเคลื่อนไหวของสมาคมตงเหม็งหุยหรือสันนิบาตจีนเพื่อการปฏิวัติ (China Revolutionary League) ในปี ค.ศ.1905 และการลุกฮือของขบวนการวูชาง (Wuchang uprising) ในระหว่างปี ค.ศ.1909-1911 เป็นต้น มีผู้กล่าวว่า มีการจลาจลลุกฮือถึง 100 ครั้ง ทำให้คลื่นแห่งการปฏิวัติพุ่งขึ้นสูงและระเบิดในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในช่วงแรกนั้นการปฏิวัตินำโดยชนชั้นกลางภายใต้การบัญชาการของ ดร.ซุน ยัตเซน (Sun Yat-sen: 1866-1925)

ซุน ยัตเซน เกิดในครอบครัวชาวนาที่หมู่บ้านซีเหิง อำเภอเซียงซานในจังหวัดกวางตุ้ง เมื่ออายุได้ 14 ปี เขาได้ไปศึกษาที่นครฮอนโนลูลูและฮ่องกง ทำให้เขาเรียนรู้ทฤษฎีทางการเมืองและสังคมของชนชั้นกลาง ในปี ค.ศ.1892 เขาได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยในฮ่องกง จากนั้น เขาเดินทางไปมาเก๊าและกวางโจวเพื่อปลุกระดมประชาชนต่อต้านระบอบศักดินาและต่างชาติ แต่ดูภายนอกนั้นคนทั่วไปจะรู้จักเขาในฐานะเป็นหมอรักษาคนไข้

พอถึงต้นปี ค.ศ.1895 เขาได้สร้างกองบัญชาการที่ฮ่องกงเพื่อวางแผนก่อการจลาจลลุกฮือของมวลชนที่เมืองกวางเจา แต่แผนการนี้ได้ถูกค้นพบในเดือนตุลาคม ทำให้การลุกฮือต้องล้มเลิกไปและตัวเขาเองก็ต้องหนีไปลี้ภัยยังต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม เขาก็ยังคงดำเนินการเพื่อให้เกิดการเดินขบวนและการก่อการร้ายในเมืองจีนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ในช่วงนี้ นักศึกษาจีนที่เรียนอยู่ในญี่ปุ่น ยุโรป และอเมริกา ได้รวมตัวกันปลุกระดมให้จีนเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยให้จักรพรรดิอยู่ภายใต้อำนาจรัฐธรรมนูญ แต่มิใช่การปฏิวัติล้มล้างอำนาจกษัตริย์ ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งต้องการตั้งประเทศจีนให้เป็นสาธารณรัฐด้วยการยกเลิกระบอบกษัตริย์ ทั้งนี้เพราะเห็นว่า ราชวงศ์ชิงเป็นรัฐบาลหุ่นเชิดของต่างชาติ จึงเรียกร้องให้มวลชนทำการปฏิวัติ

ประชาชนจีนให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปกป้องชาติบ้านเมืองของตนอยู่แล้ว จึงได้ร่วมมือกันสมัครเป็นสมาชิกของขบวนการที่ผู้นำแต่ละกลุ่มก่อตั้งขึ้นเพื่อลุกฮือทำการปฏิวัติสังคมนิยม ทุกกลุ่มมีเป้าหมายใกล้เคียงกันแม้รายละเอียดจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็ไม่ทำให้การรวมตัวเพื่อการปฏิวัติเกิดอุปสรรคในยุคแรกเริ่มตัวอย่างเช่น กลุ่มของ ดร.ซุน ยัตเซนตั้งเป้าหมายหลัก 4 ข้อ คือ การขับไล่ราชวงศ์แมนจูออกไป ก่อตั้งประเทศเป็นสาธารณรัฐ กอบกู้และสร้างประเทศให้เป็นปึกแผ่น และการแจกจ่ายที่ดินอย่างเป็นธรรมแก่ทุกคน ดังนั้น ทุกกลุ่มจึงพากันนำประชาชนลุกฮือก่อการจลาจลขึ้นทั่วประเทศ ในวันที่ 27 เมษายน ค.ศ.1911 และได้สถาปนารัฐบาลชั่วคราวของสาธารณรัฐจีนขึ้นที่เมืองนานกิงเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1912 โดยได้เลือก ดร.ซุน ยัตเซนขึ้นเป็นผู้นำ ต่อมา จักรพรรดิซิงก็ทงประกาศสละราชสมบัติในเดือนกุมภาพันธ์ และในเดือนมีนาคม สาธารณรัฐจีนได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกโดยได้นับปีนั้นเป็นปีที่หนึ่งแห่งสาธารณรัฐใหม่

ภายหลังที่จักรพรรดิสละราชสมบัติ อำนาจของราชสำนักและกลุ่มขุนศึกผู้นิยมระบอบกษัตริย์ได้ตกอยู่ในมือของหยวน ซีไช (Yuan Shikai) ผู้ซึ่งได้นำกำลังเข้าโจมตีสาธารณรัฐจีน ทำให้ ดร.ซุน ยัตเซนต้องลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีในปี ค.ศ.1912 หยวน ซีไชจึงทำหน้าที่เป็นประมุขของประเทศและดำรงตำแหน่งเสมือนหนึ่งเป็นจักรพรรดิ ดังนั้น จีนจึงเข้าสู่ยุคของการปกครองโดยเหล่าขุนศึกทางเหนือในระหว่างปี ค.ศ.1912-1927 อย่างไรก็ตาม กลุ่มปฏิวัติโดยชนชั้นกลางและชนชั้นกรรมาชีพในแถบยูนนาน กุ้ยโจว และกวางสีก็ประกาศเอกราชและรวบรวมกำลังต่อต้านหยวน ซีไช ต่อมา หยวน ซีไชได้เสียชีวิตลง เต้า ฉีริ (Duan Qirui) จึงทำหน้าที่สืบทอดอำนาจ โดยได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและยุบรัฐสภาในปี ค.ศ.1917 อย่างไรก็ตาม ดร.ซุน ยัตเซนได้ดำเนินการสานต่อขบวนการแนวร่วมชนชั้นกลาง และได้ก่อตั้งพรรคก๊กมินตั๋งขึ้นจนกระทั่งเขาเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1925

อนึ่ง พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ก่อตั้งขึ้นในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ.1921 ภายหลังจากที่เกิดความคิดนี้มานานเมื่อกรรมกรจีนทำการต่อสู้กับการกดขี่ข่มเหงและการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนต่างชาติ อำนาจศักดินา พ่อค้าและชนชั้นกลางในจีน เมื่อรัสเซียประสบความสำเร็จในการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ค.ศ.1917 ภายใต้อำนาจของเลนิน ทำให้แนวความคิดการปฏิวัติโดยชนชั้นกรรมาชีพและชาวนาได้แพร่หลายไปยังคนจีนหัว

รุนแรง จึงเกิดขบวนการสี่พฤษภาคม จนกระทั่งได้เปลี่ยนรูปเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีผู้นำคือ เหมา เจ๋อตุง ตง ป้ออู๋ เฉิน ตันชิว เหอ ชูเฮง หวาง จินเมย เต็ง เอ็นหมิง และผู้นำคนอื่นๆ อีกมากมาย

พรรคคอมมิวนิสต์กับพรรคก๊กมินตั๋งได้ร่วมมือกันกวาดล้างศัตรูทางเหนือ (หมายถึง ญี่ปุ่น) และพยายามเอาชนะกองทัพขุนศึกทางเหนือ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มที่อยู่ภาคกลางและภาคใต้ของจีน ทำให้สามารถได้รับชัยชนะและมีกำลังเข้มแข็งขึ้นอย่างรวดเร็วไปทั่วประเทศจีน

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ กลุ่มประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกได้สนับสนุนให้เจียง ไคเชก (Chiang Kai-shek) ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ และกำลังทำการสู้รบกับขุนศึกฝ่ายเหนืออยู่นั้น ทำรัฐประหารต่อต้านพวกปฏิวัติและมุ่งทำลายพรรคคอมมิวนิสต์จีน ทำให้กองกำลังปฏิวัติสายคอมมิวนิสต์ซึ่งไม่มีอาวุธที่ทันสมัยต้องพบกับความพ่ายอย่างย่อยยับ นับเป็นการหักหลังของเหล่าชนชั้นกลาง พ่อค้าและเจ้าของที่ดินต่อเหล่ากรรมกรชาวนา ทำให้การปฏิวัติในครั้งนั้นประสบความล้มเหลว

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี ค.ศ.1927-1937 กองทัพปฏิวัติของเหมา เจ๋อตุงได้ล้อมสุ่มและก่อการจลาจลต่อต้านกองทหารของเจียง ไคเชก ผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาที่มอบอาวุธที่ทันสมัยให้ แต่ก็ไม่อาจเอาชนะได้โดยง่าย จึงเปลี่ยนยุทธวิธีตั้งฐานในชนบทล้อมเมืองเอาไว้

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนได้เปิดช่องให้ญี่ปุ่นฉวยโอกาสขยายเขตยึดครองของตนในมณฑลทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อยึดครองภาคเหนือของจีนทั้งหมด ในขณะที่กองกำลังปฏิวัติคอมมิวนิสต์ได้ระดมกำลังเพื่อต่อสู้กับกองทัพก๊กมินตั๋ง แต่ก็พบกับความพ่ายแพ้เพราะดำเนินงานการรบผิดพลาด จำต้องเคลื่อนย้ายกองบัญชาการ ทำให้เกิดการเดินทัพทางไกล (The Long March) จากมณฑลเจียงสีไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นระยะทางถึง 25,000 ลี้ใน ค.ศ.1934 และได้ทำลายการปิดล้อมของกองทัพเจียง ไคเชกได้ในปี ค.ศ.1935 จากนั้นได้ตั้งฐานบัญชาการที่เมืองหยางอันทางตอนเหนือของมณฑลชานสีขึ้น

สงครามต่อต้านญี่ปุ่น (ค.ศ.1937-1945)

ญี่ปุ่นได้สร้างสถานการณ์ที่ชื่อ ลูโกวเซียวหรือเรียกว่า เหตุการณ์ที่สะพานมาร์โค โปโล (Lugouqiao) ขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ.1937 โดยคนจีนที่ถูกญี่ปุ่นทำร้ายได้ทำการโต้ตอบ ญี่ปุ่นจึงใช้เป็นชนวนบุกเข้าโจมตีจีนอย่างขนานใหญ่ คนจีนจึงพากันรวบรวมพลังเข้าต่อสู้ และกองกำลังปฏิวัติได้ส่งคนไปเจรจาให้เจียง ไคเชกร่วมมือต่อสู้กับญี่ปุ่นผู้รุกราน

เมื่อญี่ปุ่นโจมตีเมืองเซียงไฮ้ ได้สังหารทุกคนไม่ว่าเด็ก ผู้หญิง หรือคนแก่ และพูดว่าจะตีเมืองนานกิงเป็นเมืองต่อไป พรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ได้ร่วมมือกันต่อต้านผู้รุกราน อย่างไรก็ตาม เจียง ไคเชกกลับยกเลิกข้อตกลงความร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์โดยคาดการณ์ว่า ต้องการให้ญี่ปุ่นทำลายล้างพรรคคอมมิวนิสต์ให้หมดสิ้น ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงสามารถยึดเมืองปักกิ่ง เมืองเทียนสิน เมืองเซียงไฮ้ เมืองนานกิงและเมืองวู่ฮานได้ในปี ค.ศ.1937-1938 โดยเฉพาะที่เมืองนานกิงเมืองเดียว ญี่ปุ่นได้สังหารชาวจีนกว่า 300,000 คนภายในเวลาเพียงหนึ่งเดือนและเผาบ้านเรือนของประชาชนเสียหายอย่างย่อยยับ นักประวัติศาสตร์ได้เรียกเหตุการณ์นี้ว่า Rape of Nanjing

กองทัพคอมมิวนิสต์ต้องต่อสู้กับศึกสองด้าน คือ ญี่ปุ่นด้านหนึ่งกับกองทัพก๊กมินตั๋งของเจียง ไคเชกอีกด้านหนึ่ง ทำให้ต้องพบกับความลำบากและสูญเสียกำลังพลมากมาย ถึงกระนั้นก็ตาม กองทัพประชาชนก็มุ่งมั่นที่จะต่อสู้เพื่อชาติเพื่อแผ่นดิน จึงได้เร่งการผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงปากท้อง และเอาชนะต่อความยากลำบากด้วยตัวเอง พร้อมทั้งขยายกำลังกองทัพประชาชนทำการต่อสู้กับศัตรูและสามารถทำลายกองทัพญี่ปุ่นผู้รุกรานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนเอาชนะญี่ปุ่นได้ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1945

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1946 เจียง ไคเชกได้ประกาศแนวรบโงมตีบริเวณเขตปลดปล่อยของพรรคคอมมิวนิสต์ กองทัพคอมมิวนิสต์ได้ใช้เวลา 3 ปีก็สามารถทำลายล้างกองทัพก๊กมินตั๋งของเจียง ไคเชกได้สำเร็จ และได้สถาปนาเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (The People's Republic of China) ขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1949 โดยมีเหมา เจ๋อตุงเป็นประธานของรัฐบาลกลางแห่งประชาชน (Central People's Government)

เจียง ไคเชกได้พาพรรคพวกชนชั้นกลางและสมาชิกพรรคก๊กมินตั๋งหนีไปตั้งประเทศที่เกาะไต้หวันและเกาะเล็กๆ ที่ตั้งเรียงรายล้อมรอบ อย่างไรก็ตาม จีน

แผ่นดินใหญ่ก็ยังคงถือว่า ใต้หวันเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของจีน เช่นเดียวกับฮ่องกงที่ อังกฤษได้ตกลงเซ็นสัญญาเช่าเป็นเวลา 99 ปี และเกาะมาเก๊าที่ปอร์ตุเกสได้ทำสัญญาเช่า จากจีน ซึ่งจีนถือว่าตนเองมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนเหล่านี้ทั้งหมด และเฝ้ารอวัน เวลาที่จะผนวกเข้าเป็นดินแดนของจีนเมื่อถึงเวลาอันควร

จีนในยุคหลังมานี้ไม่ไผ่

ภายหลังที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้ยึดอำนาจและทำการปกครองประเทศจีนตั้งแต่ เดือนตุลาคม ค.ศ. 1949 เป็นต้นมานั้น จีนได้เข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่หลวง และเป็นกรณี (showcase) ที่ผู้คนทั่วโลกให้ความสนใจ อย่างไรก็ตาม คนภายนอกไม่อาจ ล่วงรู้ถึงความเป็นไปของจีนมากนัก เพราะจีนได้ปิดประเทศระหว่างปี ค.ศ. 1949 – 1972 จึงมีการขนานนามว่า **ประเทศหลังม่านไม้ไผ่** ที่ปิดสนิท (ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่ใครๆ สามารถเข้าถึงข้อมูลของจีนได้โดยง่ายเพราะเป็นสังคมเปิด) เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ นักวิชาการและผู้สังเกตการณ์จากทั่วโลกจึงต้องเก็บข้อมูลผ่านทางผู้หลบหนีออกนอก ประเทศ จากคำประกาศของรัฐบาล หนังสือพิมพ์ รวมทั้งเอกสารที่ทางการพิมพ์เผยแพร่ และจากเจ้าหน้าที่ทางการทูตต่างประเทศที่ประจำอยู่ในประเทศจีน ดังนั้น ข้อมูลที่ได้รับ จึงเป็นภาพของสังคมจีนที่รัฐบาลประสงค์จะให้คนทั่วโลกได้รับรู้เฉพาะจากมุมมอง นั้นๆ เป็นสำคัญ อีกทั้งเป็นการเสนอข้อมูลเพียงด้านเดียว ซึ่งอาจจะเป็นจริงหรือไม่เป็น จริงก็ได้ หรืออาจเป็นสิ่งที่ชนชั้นปกครองเห็นว่าเป็นสิ่งดีงามสำหรับสังคม แต่คน ภายนอกไม่อาจรับรู้ถึงสภาพและความต้องการที่แท้จริงของคนส่วนใหญ่ของสังคมได้ ต่อมา เมื่อนักวิชาการและสื่อมวลชนสามารถตรวจสอบข้อมูลจากมุมมองที่หลากหลาย ขึ้นภายหลังที่จีนเริ่มเปิดประเทศในปี ค.ศ. 1972 โดยประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แห่ง สหรัฐอเมริกาเดินทางไปเยี่ยมเยือนจีนอย่างเป็นทางการ ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกที่ผู้นำชาติ ตะวันตกได้เข้าไปในเมืองจีนนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือเป็นเวลานานถึง 24 ปี ทีเดียว ความรู้เกี่ยวกับประเทศจีนจึงแพร่หลายออกไปสู่สายตาของคนทั่วโลก

นโยบายการทำให้กลายเป็นสังคมนิยม (Socialist transformation)

ก. ความพยายามเบื้องต้น (ค.ศ. 1949 – 1966)

ในช่วงเวลาเริ่มแรก มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นแผ่นดินมังกรมากมายที่มีการดำเนินงานให้สังคมนิยมเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมตามแนวคิดของมาร์กซ์ – เลนิน กระบวนการทำให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์นี้ต้องอาศัยอุดมการณ์ทางการเมืองที่แข็งแกร่งของเหล่าผู้นำ อีกทั้งสังคมนิยมต้องผ่านการสูญเสียเลือดเนื้อและน้ำตาของผู้คนนับร้อยล้าน โดยต้องมีการเปลี่ยนแปลงสภาพของคนในสังคมนิยม เปลี่ยนค่านิยม และแนวความคิดความเชื่อ รวมทั้งแบบแผนทางเศรษฐกิจและการเมืองจากรูปแบบเก่าไปสู่รูปแบบใหม่อย่างถอนรากถอนโคน นับเป็นเหตุการณ์ที่โหดเหี้ยม น่าสะพรึงกลัว แต่เป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่งที่สังคมนิยมในขั้นสุดท้ายจะเป็นไปดังที่เหล่าผู้นำคาดหวังหรือไม่เพียงใด หรือผู้คนในประเทศจะมีชีวิตอยู่ในสังคมนิยมนี้ได้อย่างมีความสุขเพียงใด

เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว จีนได้ใช้ความสามารถในการจัดระเบียบทางสังคมนิยมในทุกระดับ และทำการติดต่อกับญี่ปุ่นและเกาหลีอย่างจำกัด ยกเว้นในช่วงสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950 – 1953) ที่จีนให้การสนับสนุนแก่เกาหลีเหนือในการทำสงครามกับชาติพันธมิตรที่นำโดยสหรัฐอเมริกา อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลานี้ จีนได้ยึดนโยบายแยกตัวเองอยู่อย่างโดดเดี่ยวเพื่อ “จัดการ” กับกิจกรรมภายในประเทศให้บรรลุเป้าหมายของการเป็นสังคมนิยมที่ประสงค์จะให้บังเกิดขึ้น ในที่นี้จักกล่าวถึงแนวทางการดำเนินงาน การจัดการในกระบวนการกลายเป็นคอมมิวนิสต์ของจีนพอสังเขป ดังนี้

(1) โครงสร้างทางการเมือง มีผู้กล่าวว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนมีโครงสร้างทางการเมืองเป็นแบบ **เผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ** (Dictatorship of the Proletariat) ที่คล้ายคลึงกับของสหภาพโซเวียต แต่นักวิชาการจีนชื่อ อิมมานูเอล ฮู (Immanuel C.Y. Hsu) แย้งว่า น่าจะเรียกเป็น **เผด็จการประชาธิปไตย** (Democratic Dictatorship) เพราะมีการเลือกตั้งตัวแทนจากประชากรกลุ่มต่างๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย แต่เป็นเผด็จการในความหมายของการปฏิบัติต่อต้านลัทธิทุนนิยม

โครงการของกระบวนการสร้างสังคมนิยมเริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ. 1953 ภายหลังจากที่จีนให้ความช่วยเหลือเกาหลีเหนือทำสงครามเกาหลีต่อสู้กับกองทัพสหประชาชาติได้เสร็จสิ้นลงด้วยการกำหนดโครงสร้างทางการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเป็นคอมมิวนิสต์แบบจีน ดังนี้

สภาประชาชนกลางสูงสุด (Central People's Government Council) เป็นองค์กรหลักที่มีอำนาจในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ องค์กรนี้จัดการให้มีการประชุมเดือนละสองครั้งเพื่อกำหนดนโยบายของรัฐ สมาชิกของสภาประกอบด้วยประธานเหมา เจ๋อตุง รองประธาน 6 คน และสมาชิกอีก 56 คนที่ได้รับการเลือกตั้งโดยคณะกรรมการที่ปรึกษาทางการเมืองประชาชน (People's Political Consultative Council) ในกรณีที่สภาประชาชนกลางสูงสุดไม่ได้จัดให้มีการประชุมขึ้นก็จะมอบอำนาจให้สภาบริหารของรัฐ (State Administrative Council) ประกอบด้วยสมาชิกราว 20 คนทำหน้าที่คล้ายกับคณะรัฐมนตรีทำหน้าที่แทนโดยให้อยู่ภายใต้การดูแลของประธานเหมา สภาบริหารของรัฐนี้มีนายโจว เอินไหลเป็นหัวหน้า โดยดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี และมีรองนายกรัฐมนตรีหลายคนทำหน้าที่ในการบริหารคณะกรรมการจำนวน 4 ชุด คือ การเมืองและกฎหมาย การเงินและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการศึกษา และกิจการของประชาชน ในขณะที่คณะกรรมการทั้ง 4 ชุดนี้จะทำหน้าที่ควบคุมดูแลกระทรวงต่างๆ 30 กระทรวง และคณะผู้บริหารขององค์กรต่างๆ

นอกเหนือจากสภาบริหารของรัฐแล้ว ยังมีองค์กรสำคัญอีก 3 องค์กร คือ สภาทหารเพื่อการปฏิวัติประชาชน ศาลฎีกาประชาชน และสำนักอัยการสูงสุด (Procurator – general Office)

ในระดับที่ต่ำลงมา มีองค์กรระดับจังหวัด และระดับอำเภอครอบคลุมไปทั่วประเทศ ในปี ค.ศ. 1954 ได้มีการจัดให้มีการเลือกตั้งตัวแทนระดับหมู่บ้านและเมืองเพื่อส่งไปเป็นกรรมการระดับอำเภอ และเลือกตัวแทนของอำเภอไปสู่การเป็นกรรมการระดับจังหวัด จากนั้นก็เลือกจากระดับจังหวัดเพื่อเป็นตัวแทนสภาประชาชนในระดับชาติ

(2) การพัฒนาเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจของจีนปั่นป่วนยิ่งในปี ค.ศ. 1949 โดยเงินเฟ้อพุ่งสูงขึ้นเกินกว่าที่จะควบคุมได้ อีกทั้งได้เกิดน้ำท่วมใหญ่ทำให้เรือสวนไร่นาเสียหายกว่า 30 – 40 เปอร์เซ็นต์ ทำให้ผลผลิตอาหารลดลงกว่าร้อยละ 70 – 75 ในขณะที่ผลผลิตทางอุตสาหกรรมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 56 เมื่อเทียบกับระดับที่เป็นอยู่ก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามกลางเมือง ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวทางเศรษฐกิจให้ได้ผล รัฐบาลจึงสร้างเงินตราใหม่ขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1949 และประกาศห้ามใช้เงินสกุล

ต่างประเทศทั้งหมด รวมทั้งสร้างมาตรการต่างๆ เพื่อให้ภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจกลับสู่สภาพเดิม และในที่สุดก็ได้รับความสำเร็จระดับหนึ่งเมื่อปี ค.ศ. 1950

รัฐบาลได้ทำการปฏิรูปที่ดินและสร้างระบบคอมมูนในการผลิตพืชผลทางการเกษตร อีกทั้งขยายการผลิตด้านอุตสาหกรรม ต่อมาในปี ค.ศ. 1951 ได้สร้างแผนพัฒนาประเทศห้าปีฉบับที่หนึ่งขึ้นเพื่อจะประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1953 แต่ก็ไม่อาจดำเนินการได้ตามกำหนดจนกระทั่งถึงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1955 ทำให้การดำเนินงานของแผนที่หนึ่งทำได้เพียงสองปีครึ่ง จากนั้นก็ประกาศใช้แผนพัฒนาห้าปีฉบับที่สอง (ค.ศ. 1958 – 1962) ตามแนวนโยบายการพัฒนาของประธานเหมา เจ๋อตุงที่เรียกว่า ชงแดงสามฝืน กล่าวคือ ฝืนแรกเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์สังคมนิยม ฝืนที่สองเป็นนโยบายก้าวกระโดด และฝืนที่สามเป็นการสร้างคอมมูนประชาชนให้เป็นหน่วยพื้นฐานด้านการผลิต จากการใช้แผนพัฒนาดังกล่าวทำให้ผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมากและรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 ในปี ค.ศ. 1962

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1958 สถาปนาประชาชนสูงสุดได้ประกาศใช้ ขบวนการก้าวกระโดด (Great Leap Forward Movement) ควบคู่ไปกับการใช้แผนพัฒนาฉบับที่สอง ด้วยการเน้นการสร้างคอมมูน และนำประชาชนทุกหมู่เหล่าทั้งที่เป็นข้าราชการ ครู อาจารย์ นักศึกษา กรรมกร และชาวนา มาร่วมกันทำงานโดยไม่ถือชั้นวรรณะ ทำให้เศรษฐกิจจีนได้รับความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเพิ่มจาก 73.8 พันล้านหยวนใน ค.ศ. 1952 เป็น 123.4 พันล้านหยวนใน ค.ศ. 1959 และเป็น 171.4 พันล้านหยวนใน ค.ศ. 1970

ข. การปฏิวัติทางวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966 – 1976)

ความพยายามที่จะให้จีนกลายเป็นสังคมนิยมมิวนิสต์ไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายในช่วงแรก ทั้งนี้เป็นเพราะมีแรงต่อต้านทั้งจากภายในกลุ่มผู้นำและจากประชาชนทั่วไป กล่าวคือ เมื่อมีการดำเนินงานตามนโยบายกำจัดระบบทุนนิยมออกไป นโยบายจัดคอร์รัปชัน นโยบายให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และนโยบายสร้างระบบคอมมูนนั้น นโยบายเหล่านี้หากจะให้ได้ผลสำเร็จก็ต้องใช้มาตรการรุนแรงเพื่อยึดทรัพย์สินส่วนบุคคลมาเป็นของรัฐ ทำให้มีผู้คนจำนวนมากได้รับความทุกข์ระทม บ้างก็ถูกสังหาร และได้รับความทรมาณทั้งกายและจิตใจ อีกทั้งบ้านแตกสาแหรกขาด ในขณะเดียวกัน มีเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวนหลายคนที่รับอามิส

สินจ้างจากบุคคลบางคนให้ละเว้นการปฏิบัติตามนโยบายต่อพวกเขา ข้าราชการบางคนได้เบียดบังของที่ริบได้ไปเป็นของตนเอง จึงถูกลงโทษอย่างรุนแรง นอกจากนี้ การเรียกร้องให้มีการสร้างระบบคอมมูนก่อนให้เกิดการฟื้นความรู้สึกของคนบางกลุ่มที่ไม่ประสงค์จะเข้าร่วม แต่ก็ต้องจำยอมกระทำตาม เพราะหากไม่ยอมกระทำตามก็จะถูกวิพากษ์วิจารณ์หรือถูกลงโทษด้วยกระบวนการทางสังคม เป็นต้น สภาพเช่นนี้มีปรากฏให้เห็นอย่างดาษดื่น สร้างความหดหู่ใจแก่ผู้พบเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์บางคนที่ยังมองเห็นว่าสังคมเกิดความแตกแยกจนเกินขอบเขต ไร้มนุษยธรรม และขาดเสรีภาพพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ จึงแสดงความไม่เห็นด้วย และในบางโอกาส อาจคัดค้านการกระทำบางอย่างที่ฟื้นความรู้สึก เป็นต้น นอกจากนี้ เหล่าผู้นำบางคนได้ตั้งกลุ่มที่มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องเพื่อขัดขวางนโยบายบางข้อ อันอาจนำไปสู่การแบ่งพรรคแบ่งพวก และในที่สุดอาจทำให้กระบวนการกลายเป็นสังคมคอมมิวนิสต์ล้มเหลวลงได้

ดังนั้น ประธานเหมา เจ๋อตุงจึงร่วมมือกับนายหลิน เปียว (Lin Piao – close comrade – in – arms) ของโปลิตบูโรที่เข้าร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่มาด้วยกันจัดตั้งหลักการตามกรอบแนวคิดของชาติคอมมิวนิสต์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1965 ได้จัดตั้งขบวนการเรดการ์ด (Red Guards) หรือเยาวชนผู้พิทักษ์แดงที่มีสมาชิกเป็นเด็กวัยรุ่นในระดับชั้นมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยนับจำนวนหลายล้านคนทั่วประเทศ ให้ผลจากการศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษามาร่วมกันสังคายนาสังคมให้เป็นไปตามหลักการของเหมา เจ๋อตุง หรือตามสมมุติภาพของเขา เยาวชนเหล่านี้ได้ปักหลัก

รายชื่อผู้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานและสมาชิกโปลิตบูโรของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

พฤษภาคม	ประธาน	Chen Tu-hsiu
1927	สมาชิก	Chang Kuo-fao, <u>Chou En-lai</u> , Chu Chiu-pal, Li Li-san, Li Wei-han, Su Chao-cheng, Tan Ping-shan, Tsai Ho-sen.
มกราคม	ประธาน	Chin Pang-hsien

1934	สมาชิก	Chen Shao-yu, <u>Chou En-Lai</u> , Chu The, Hsiang Ying, Liang Po-tai, <u>Liu Shao-chi</u> , <u>Mao Tse-tung</u> , Wang Chia-hsiang, Wu Liang-ping.
ตุลาคม	ประธาน	<u>Mao Tse-tung</u>
1949	สมาชิก	Chang Wen-tien, Chen Yun, <u>Chou En-lai</u> , Chu The, Jen Pi-shih, Kang Sheng, Kao Kang, Lin Tsu-han, Liu Shao-chi, Tung Pi-wu.
ตุลาคม	ประธาน	<u>Mao Tse-tung</u>
1956	สมาชิก	Chen Yi, Chen Yun, <u>Chou En-lai</u> , Chu Teh, Ho Lung, Li Fu-cheng, Liu Shao-chi, Li Hsien-nien, <u>Lin Piao</u> , Lin Tsu-han, Liu Po-cheng, Lo Jung-huan, Peng Chen, Peng The-huai, <u>Teng Tsiao-ping</u> , Tung Pi-wu.
สิงหาคม	ประธาน	<u>Mao Tse-tung</u>
1966	สมาชิก	Chen Po-ta, Chen Yi, Chen Yun, <u>Chou En-lai</u> , Chu The, Ho Lung, Hsu Hsiang-chien, Kang Sheng, Li Ching-chuan, Li Fu-chen, Li Hsien-nien, <u>Lin Piao</u> , Liu Po-cheng, Liu Shao-chi, Nieh Jung-chen, Tan Chen-lin, <u>Teng Hsiao-ping</u> , Tung Pi-wu, Yeh Chien-ying.
หมายเหตุ:		คัดลอกมาเป็นตัวอย่างในบางช่วงเวลา ส่วนชื่อที่ขีดเส้นใต้นั้นเป็นชื่อของบุคคลที่ได้ระบุถึงในเนื้อหา เช่น โจว เอินไหล หลิว เจาฉี เหมา เจ๋อตุง หลิน เปียว และ เต็ง เสี่ยวผิง เป็นต้น
ที่มา:		Jerome Chen, <u>Mao: Great Lives Observed</u> . New Jersey: Prentice – Hall, Inc., 1969, pp. 58 – 60.

ดำเนินการตามแหล่งสาธารณะทุกหนทุกแห่งทั่วประเทศ โดยแท้จริงแล้ว ขบวนการนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อทำการต่อสู้กับกลุ่มที่ต่อต้านเหมา เจ๋อตุง (anti – Maoists) ⁽²⁾ ทั้งนี้เพราะเหมา มีคู่แข่งทางการเมืองหลายคน

ดังจะเห็นได้จากรายชื่อผู้ดำรงตำแหน่งประธานและสมาชิกโปลิตบูโรของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอๆ

ตัวอย่างของการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อแย่งชิงอำนาจที่เด่นชัด ก็คือในกรณีที่นาย หลิน เปียว ได้รับข้อมูลในปี ค.ศ. 1962 ว่า นายหลิว เจาฉี (Liu Shao-chi) ผู้ซึ่งดำรง ตำแหน่งเป็นรองประธานคณะกรรมการพรรคและพรรคพวก วางแผนการลับเพื่อยึด อำนาจจากเหมา เจ๋อตุง แต่เหมาก็ไม่อาจทำอะไรได้มากนักนอกจากพยายามควบคุม อำนาจการเป็นผู้นำพรรคไว้ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1964 ก็มีการออกข่าวโดยผ่านทางพรรค คอมมิวนิสต์จีนว่า นายหลิว เจาฉีจะเป็นทายาททางการเมืองต่อจากเหมา แต่กลุ่ม ผู้สนับสนุนเหมากลับย้ำว่า ไม่มีทางที่หลิวจะได้รับอำนาจสูงสุดได้ และพากันคัดค้านใน ที่ประชุมของพรรคที่จัดขึ้นในวันที่ 25 มกราคม ค.ศ. 1965 และให้สัตยาบันว่า หลิว จะต้องถูกลดออกจากการเป็นสมาชิกโปลิตบูโร นั้นหมายความว่า หลิวจะต้องหลุด ออกจากขั้วอำนาจทางการเมืองสูงสุดของจีนไป และเหมาที่จะได้รับอำนาจสูงสุดมา ครอบครองอย่างเป็นเอกภาพอีกครั้งเสมือนกับช่วงต้นของการก่อตั้งเป็นรัฐสังคมนิยม ในปี ค.ศ. 1949

ต่อมา เมื่อเหมาอายุครบ 71 ปี ใน ค.ศ. 1964 และป่วยเป็นโรคพาร์คินสัน เขาได้ ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนต่างประเทศว่า *“อีกไม่นานผมคงจะไปพบกับพระเจ้าแล้วแหละ”* ข่าวนี้อาจแพร่ออกไปก็ยิ่งทำให้เหล่าผู้สนับสนุนหลิวได้ใจ คิดว่าอำนาจสูงสุดคงจะตกอยู่ใน มือของกลุ่มพวกเขาในเร็วๆ นี้ จึงได้เข้าควบคุมนครปักกิ่งไว้อย่างเหนียวแน่น ส่วนเหมา ได้ใช้นครเซี่ยงไฮ้ดำเนินการเพื่อรักษาอำนาจร่วมกับกลุ่มที่สนับสนุนตนเอง อย่างไรก็ตาม ยุทธการทางทหารระหว่างกลุ่มผู้นำทั้งสองฝ่ายไม่ได้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะกลุ่มของ เหมา – หลิน เปียว ได้ใช้วิธีการทางการเมืองจำกัดการเคลื่อนไหวของหลิวและพรรคพวก อย่างได้ผลด้วยการชู *“บุคลิกภาพการเป็นผู้นำการปฏิวัติ”* ของเหมาต่อสาธารณชน อีกทั้งหลิน เปียวก็มีอำนาจควบคุมกองทัพอีกด้วย หลิวจึงไม่อาจกระทำการแข็งข้ออย่างซัด เจ็งในความพยายามสร้างตนให้เป็นใหญ่เหนือเหมา เจ๋อตุงได้

ดังนั้น เหมาสามารถธำรงความเป็นผู้นำสูงสุดเพราะอิงอำนาจทางการเมืองที่ หลิน เปียวทำหน้าที่ควบคุมดูแลกองทัพแห่งชาติ ในขณะที่หลิวมีอิทธิพลเหนือพรรค หนึ่ง ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ เมื่อจีนและโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเหนือใน การทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาและเวียดนามใต้ การสร้างขบวนการเรดการ์ดจึงกระทำ ได้โดยง่ายด้วยการชักจูงเยาวชนทั่วทั้งประเทศเทิดทูนตัวเหมาและลัทธิของเขาที่ต่อต้าน การรุกรานของประเทศทุนนิยมตะวันตกที่ประสอจะกลับเข้ามาครอบครองเอเชียอีก

ครั้งในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ขบวนการเรดการ์ดจึงเป็นเสมือนการสร้างกองทัพปลดแอกประชาชน (People's Liberation Army) ให้แก่โลกคอมมิวนิสต์จีนโดยเหมาได้ใช้ขบวนการเยาวชนนี้ทำลายฝ่ายตรงกันข้ามหรือศัตรูทางการเมืองของตน

ต่อมา หลิน เปียวได้ร่วมมือกับนางเจียง ชิง (ภรรยาเฒ่าของเหมา เจ๋อตง) และพรรคพวกจนได้รับการขนานนามว่า Gang of Four (ผู้ร่วมแก๊ง 4 คน ได้แก่ นางเจียง ชิง นายเหยา เหวิน หยวน นายจาง ชุนเจียว และนายหวาง หงเหวิน) ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองดังนี้

(1) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1966 เหล่าผู้นำพรรค ได้แก่ นายผิง เจิน นายหลอ ยู่ชิง นายลู ดิ่งอี่ และนายหยาง ช่างคุน คนเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ปฏิบัติงานที่รับผิดชอบด้านใดด้านหนึ่งของรัฐบาลกลาง ถูกใส่ร้ายว่า ทำการจัดตั้งกลุ่มฝ่ายค้านในพรรค หรือตั้งตนเป็นหัวหน้าของกองบัญชาการชนชั้นนายทุน จึงถูกบริภาษและถอดออกจากตำแหน่ง โดยถูกกล่าวหาว่าพวกเขาเป็นปรปักษ์กับกองบัญชาการชนชั้นกรรมาชีพของประชาชนเหมา

ต่อมา นายหลิว เจาฉี และนายเต็ง เสี่ยวผิงก็ถูกขับให้ลงจากเวทีการเมืองด้วยเช่นกัน

(2) ได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ (Revolutionary Committee) ขึ้นและแต่งตั้งให้นางเจียง ชิงทำหน้าที่เป็นรองประธานหัวหน้าหน่วยคนที่ 1 เธอจึงก้าวออกจากหลังกายมาอยู่หน้าฉาก ทั้งๆ ที่เธอไม่ได้มีตำแหน่งใดๆ ในคณะกรรมการกลางพรรคเลย แต่ตอนนี้ได้ออกมาขึ้นเวทีออกคำสั่งต่างๆ

(3) เนื่องจากคณะกรรมการปฏิวัติรับผิดชอบต่อกรรมการบริหารของกรมการเมืองโดยตรง ทำให้นางเจียง ชิงกับกลุ่มของเธอสามารถทำงานโดยไม่ต้องผ่านสำนักเลขาธิการของพรรคและกรมการเมือง และสามารถทำอะไรได้ตามอำเภอใจ

(4) พวกเรดการ์ดได้เข้าแทรกแซงกระแสหลักแห่งชีวิตทางการเมือง ทำให้กลายเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่สงบและมีลักษณะของการทำลาย เพราะพวกเขาไม่คำนึงถึงกฎหมายและกฎระเบียบใดๆ

สมาชิกเรดการ์ดส่วนใหญ่เป็นเยาวชนอายุเพียงสิบกว่าปี ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังกายและพลังใจ แต่บริสุทธิ์ไร้เดียงสา พวกเขาเชื่อสัจย์ต่อภารกิจสังคมนิยมในจิตใจ โดย

นางเจียง จึงเรียกพวกเขาว่า “นายพลน้อย” แต่สมรรถนะในการวินิจฉัยทางการเมืองต่ำมาก ด้วยเหตุนี้ จึงถูกใช้ให้กลายเป็นหน่วยจู่โจมของหลินเปียวและเจียงชิง

การจัดตั้งเรดการ์ด เป็นการปฏิบัติตามคำเรียกร้องของเหมาที่ให้เป็นการ “ก่อกบฏอย่างมีเหตุผล” และได้พัฒนาขยายตัวไปอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาสั้นๆ เพียงไม่กี่เดือนก็มีจำนวนกว่าสิบล้านคน ในช่วงแรกเยาวชนเหล่านี้ได้ก่อกบฏกับโรงเรียนและครูอาจารย์ จากนั้นก็ออกไปทำลายสถาบันทางสังคมและการเมืองของชาติ

เยาวชนเรดการ์ดได้เดินทางเข้ามายังเขตเมืองจากทุกส่วนของประเทศเพื่อจัดตั้งเป็นกองพลที่สนับสนุนเหมา ทางภารกิจต้องจัดหาหน้การเดินทาง ที่อยู่อาศัย อาหาร และเสื้อผ้า ขอเพียงบนแขนเสื้อติดปลอกแขนสีแดงปักตัวอักษรว่า เรดการ์ด เท่านั้น ก็เท่ากับว่าเป็นเอกสารสำคัญที่จะเดินทางไปไหนมาไหนได้อย่างปราศจากการขัดขวาง คนที่ติดปลอกแขนชนิดนี้ล้วนถือว่าตนเองเป็นแขกที่ประธานเหมาเชิญมา และทำการ “ก่อกบฏต่อพวกปฏิกิริยาอย่างมีเหตุผล” โดยจะเข้าทำลายคนเหล่านั้นทันที อย่างไม่รู้ผิด การกำหนดว่าคนอย่างไรหรือเหตุการณ์ใดที่เป็นพวกปฏิกิริยานั้นไม่มีมาตรฐานที่ชัดเจน การตัดสินใจว่าใคร/ผู้ใดเป็นนั่นล้วนแต่ยึดถือความคิดเห็นส่วนตัวเป็นหลัก โดยมากมักขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของหลินเปียว และเจียงชิงเป็นผู้กำหนดมากกว่า

ตามรายงานการค้นคว้าฉบับหนึ่งระบุว่า นับตั้งแต่ช่วงหลังเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 จนถึงเดือนกันยายนปีเดียวกัน หรือภายในเวลาเพียง 40 วัน เฉพาะในกรุงปักกิ่ง แห่งเดียวมีประชาชน 1,700 คนถูกทุบตีถึงตาย 33,600 ครอบครัวถูกรื้อค้นบ้านอย่างผิดกฎหมาย และอีก 84,000 คนถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มบุคคลห้าประการที่ไม่พึงปรารถนา นั่นคือเจ้าของที่ดิน คนที่ร่ำรวย พวกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปฏิวัติ พวกฝ่ายขวา และนักวิชาการ คนเหล่านี้ได้ถูกขับออกจากกรุงปักกิ่งให้ไปทำงานในสถานที่ที่ใช้แรงงานและในไร่

หลิว เฉานี้ถูกกล่าวหาว่าเป็นหัวหน้ากองบัญชาการชนชั้นนายทุน จึงถูกกล่าวโทษจากพวกเรดการ์ดมากกว่า 100 ข้อหา และได้กล่าวหานางหวาง กวงเหม่ย ภรรยาของหลิวด้วยว่าใช้ชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อ ดังนั้นเขาจึงถูกปลดออกจากตำแหน่งและจำขังจนถึงเดือนตุลาคม ค.ศ. 1968 ต่อมา คณะกรรมการกลางชุดที่ 8 ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ผ่านมติในการประณามเขาว่าเป็น “คนทรยศ เป็นไส้ศึก และผู้ทอดทิ้งกรรมกร” ต้องถูกขับออกจากจงหนานไห่ เขากับภรรยาถูกแยกกันไปคุมขัง 2 แห่ง ใน

ขณะเดียวกันก็ถูกวิพากษ์อย่างหนักใน “ที่ประชุมการวิจารณ์ของนักต่อสู้เคลื่อนไหว” โดยเจ้าตัวไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมฟังด้วย ต่อมา ในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1969 เขาถูกควบคุมตัวไปยังเมืองไคฟงในมณฑลเหอหนันโดยทางเครื่องบินอย่างลับๆ และถูกขังอยู่ตามลำพังในบ้านหลังหนึ่งซึ่งตัดขาดออกจากโลกภายนอก เขาเป็นโรคเบาหวานและล้มป่วยลงด้วยโรคปอดอักเสบ จากนั้นวันที่ 12 พฤศจิกายน ของปีเดียวกัน เขาก็เสียชีวิตในตอนเช้าตรู่เวลา 6.45 น. อดีตหนึ่งในประมุขของประเทศได้ถึงแก่กรรมโดยมีแต่ผู้ควบคุมเขาเท่านั้นที่อยู่ข้างกาย ส่วนภรรยาและบุตรสาวมิได้รับแจ้งข่าวคราวของเขาเลย

ภายหลังที่เขาลาโลกไปแล้วเป็นเวลาถึง 11 ปี ชื่อเสียงของหลิวได้รับการประกาศก้องอีกครั้งและได้จัดให้มีพิธีไว้อาลัยแก่เขาอย่างสมเกียรติและใหญ่โต

ส่วนอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ เต็ง เสี่ยวผิง ถูกปลดออกจากตำแหน่งและต้องไปใช้แรงงานในมณฑลกวางสี โดยขับรถแทรกเตอร์ ปลูกผักปลูกหญ้า และเสิร์ฟอาหารในระหว่าง ค.ศ. 1966 – 1969 จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1974 นายโจว เอินไหลจึงแต่งตั้งเขาให้กลับไปเป็นรองนายกรัฐมนตรี รวมเวลาที่เขาหลุดจากวงการเมืองอันเป็นผลมาจากการกระทำของพวกเร็ดการ์ดนานถึง 8 ปี

กล่าวกันว่า การขจัดอดีตสหยา โดยเฉพาอย่างยิ่งสหยาที่ดำรงตำแหน่งระดับสูงเป็นจำนวนมากนี้ก็เพื่อกวาดหนทางแห่งการแย่งยึดอำนาจของตน นั่นคือ ของนายหลินเปียว นางเจียง ชิง และพรรคพวก ซึ่งกล่าวอ้างว่าได้กระทำในนามของเหมา เจ๋อตุง เป้าหมายในช่วงแรก มีผู้ถูกตรวจสอบมากถึง 1,040 คน โดยถูกใส่ร้ายป้ายสีด้วยการระบุชื่อโดยตรง ในจำนวนนี้เป็นผู้นำของพรรคและรัฐ 33 คน และผู้ปฏิบัติงานชั้นสูงในกองทัพปลดแอกประชาชน 210 คน คนเหล่านี้เป็นผู้ปฏิบัติงานรับผิดชอบในตำแหน่งสำคัญในแผนกต่างๆ ของศูนย์กลางระดับมณฑล นครและเขตปกครองตนเอง รวมผู้นำที่ถูกไต่สวนและถูกประทุษร้ายถึงตายมีจำนวนกว่า 34,000 คนในช่วง 10 ปีแห่งการปฏิวัติทางวัฒนธรรม

เหตุการณ์ร้ายได้ลุกลามไปทั่วประเทศอันเป็นผลจากการออกอาละวาดของพวกเร็ดการ์ด โดยที่ประชาชนเหมาไม่ทราบเรื่องราวร้ายละเอียดมากนัก ทำให้สังคมจีนในช่วงนั้นเกิดความปั่นป่วนวุ่นวายทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเป็นเวลาหลายปีตลอดช่วงตอนปลายทศวรรษที่ 1960 ต่อมาหลิน เปียวได้กลายเป็นผู้มีความทะเยอทะยานสูงคิดจะแย่งชิงอำนาจทั้งหมดไว้ในมือ จึงคิดแผนการใหญ่ขึ้น แต่หลังจากแผนการร้ายที่จะ

ลอบสังหารประธานเหมา เจ๋อตุงประสบกับความล้มเหลวและถูกเปิดโปงเมื่อวันที่ 13 กันยายน ค.ศ. 1971 หลินจิ่งนำครอบครัวพร้อมกับสมุนคนสนิทหลบหนีออกนอกประเทศ แต่เครื่องบินที่เขาโดยสารไปนั้นตกที่เมืองอุนคัวร์ฮาน ประเทศมองโกเลีย ทุกคนเสียชีวิตหมด ส่วนเหมา เจ๋อตุงเองก็รู้สึกเสียใจที่เป็นต้นคิดขบวนการปฏิวัติทางวัฒนธรรมที่ยังผลให้พวกพ้องที่เคยร่วมอุดมการณ์และร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กันมาแต่ครั้งในอดีตกาลต้องประสบชะตากรรม ทุกข์ระทมและหลายคนต้องจบชีวิตลงไปเพราะความมั่งใหญ่ใฝ่สูงของหลิน เปียวและพรรคพวก

ในปี ค.ศ. 1975 นายกรัฐมนตรีโจว เอินไหลป่วยหนัก นายเต็ง เสี่ยวผิงได้รับหน้าที่เป็นผู้รักษาการแทนนายกรัฐมนตรี ส่วนนางเจียง ชิงและพรรคพวกก็คิดหาทางที่จะจัดการขจัดเต็งให้ลงจากเวทีทางการเมืองอีกครั้ง แต่เต็งก็ตีโต้เพื่อรักษาตำแหน่งไว้ได้ จนกระทั่งนายกรัฐมนตรีโจวเสียชีวิตจากโรคมะเร็งในตอนเช้าเวลา 9.57 น. ของวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1976 ท่ามกลางกระแสโงมตีนายกโจวจากกลุ่มนางเจียง ชิง ต่อมาประธานเหมา เจ๋อตุงได้เสียชีวิตลงในวันที่ 9 กันยายน ปีเดียวกัน จากนั้นอีกเพียงหนึ่งเดือนต่อมาได้มีการจับกุมนางเจียง ชิง และสมุนของแก๊ง 4 คน ทำให้อิทธิพลของฝ่ายที่อิงอยู่กับบารมีเฉพาะตัวของเหมาหมดสิ้นลงไปด้วย และเงินก็ได้เข้าสู่ยุคใหม่ภายใต้การนำของเต็ง เสี่ยวผิง ผู้พลิกจีนให้ก้าวไปสู่ความเป็นประเทศทันสมัยต่อไป

ในตอนปลาย ค.ศ. 1980 ได้มีการพิจารณาความผิดของแก๊ง 4 คนและสมุนของหลิน เปียวอีก 6 คน รวมเป็น 10 คน ซึ่งศาลประชาชนสูงสุดได้ตัดสินในเดือนมกราคม ค.ศ. 1981 ว่า จำเลยทั้งหมดมีความผิดตามที่ถูกกล่าวหาโดยต้องโทษจำคุกตั้งแต่ 15 ปีไปจนถึงตลอดชีวิต

จีนกับการเปิดประเทศในทศวรรษ 1970

ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันแห่งสหรัฐอเมริกาได้ประกาศถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในด้านความสัมพันธ์กับจีนเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1971 โดยระบุว่า นายเฮนรี คิสซิงเจอร์ ที่ปรึกษากิจการต่างประเทศของตนได้เจรจาอย่างลับๆ ที่กรุงปักกิ่งในระหว่างวันที่ 9 – 11 กรกฎาคม และเงินได้เชิญตัวเขาไปเยี่ยมเยือนจีนแผ่นดินใหญ่อย่างเป็นทางการซึ่งเขาก็ได้ตอบตกลงรับคำเชิญนั้น โดยจะเดินทางในช่วงก่อนเดือนพฤษภาคมของปี ค.ศ. 1972 ข่าวนี้อันได้แพร่สะพัดออกไปทั่วโลกและสร้างความประหลาด

ใจให้กับทุกฝ่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็น Nixon shock ที่สหรัฐอเมริกาได้ปรับเปลี่ยนนโยบายอย่างฉับพลัน จากการเป็นศัตรูมาเป็นมิตร อันเป็นข่าวที่สร้างความตื่นตระหนก โดยเฉพาะต่อญี่ปุ่นที่เคยได้รับอิทธิพลจากสหรัฐอเมริกามีให้ทำตัวใกล้ชิดกับจีนในอดีต และต่อมิตรประเทศต่างๆ ของสหรัฐฯ ในเอเชีย

ข้อมูลตามประวัติศาสตร์ระบุว่า เมื่อจีนเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบคอมมิวนิสต์ ใน ค.ศ. 1949 ประธานาธิบดีทรูแมนแห่งสหรัฐอเมริกาได้เตรียมที่จะให้การรับรองรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่ง แม้ว่าจะไม่ค่อยพอใจที่ฝ่ายเจียง ไคเช็กที่อเมริกาหนุนหลังเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และต้องหนีไปอยู่ที่เกาะไต้หวันก็ตาม แต่เมื่อเกิดสงครามเกาหลีขึ้นใน ค.ศ. 1950 จีนได้ให้การสนับสนุนเกาหลีเหนือ อันมีเป้าหมายที่จะทำลายระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ อันหมายถึงการทำลายระบบที่ประเทศตะวันตกยึดถือ โดยหาใช่เป็นเพียงการเอาชนะในสงครามกลางเมือง ดังเช่น ในจีนในช่วงทศวรรษที่ 1940 เท่านั้น ดังนั้น เพื่อป้องกันมิให้ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าไปครอบงำในประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชีย สหรัฐอเมริกาจึงไม่ได้รับรองรัฐบาลปักกิ่ง ในทางตรงกันข้ามได้ส่งกองทัพเรือที่เจ็ดเข้าขวางกั้นช่องแคบไต้หวันระหว่างจีนแผ่นดินใหญ่กับไต้หวัน เพื่อมิให้จีนยึดไต้หวัน จึงกลายเป็นสงครามเย็นที่สหรัฐอเมริกามีต่อจีน อนึ่ง สหรัฐอเมริกาได้พยายามหามิตรประเทศเพื่อจำกัดการแพร่กระจายลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยการไปตั้งฐานทัพในเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น โอกินาวา ไต้หวัน เวียดนามใต้ พม่า และไทย รวมทั้งทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับเกาหลีใต้ ไทย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ในปี ค.ศ. 1954 และกับไต้หวันซึ่งเป็นสนธิสัญญาความร่วมมือและปกป้องทางการทหารหากถูกรุกราน นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังกีดกันมิให้จีนแผ่นดินใหญ่เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ

ต่อมา สหรัฐอเมริกาภายใต้การนำของประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์และของประธานาธิบดีเคนเนดีได้ยึดนโยบายแข็งกร้าวต่อจีน โดยพยายามใช้นโยบายแยกจีนให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว อนึ่ง เมื่อเกิดปัญหาการปะทะกันระหว่างจีน – อินเดีย และข้อขัดแย้งระหว่างจีน – รัสเซียในทศวรรษที่ 1960 โดยจีนเป็นฝ่ายได้เปรียบ สหรัฐฯ ก็ยิ่งเพิ่มความหวาดระแวงไปว่า จีนจะสามารถขยายอิทธิพลของตนออกไปเรื่อยๆ ต่อมาในยุคของประธานาธิบดีจอห์นสันที่สหรัฐอเมริกาเข้าไปมีบทบาทสำคัญทางการทหารในเวียดนาม ก็ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์กับจีนในช่วงต้นของสงครามเวียดนามกระทบกระทั่งกันมากขึ้น

เพราะจีนให้การสนับสนุนเวียดนามเหนือทำการต่อสู้กับกองทัพสหรัฐอเมริกา ในขณะที่สหรัฐอเมริกาได้รับการสนับสนุนจากชาติพันธมิตร คือ เกาหลีใต้ ไทย และญี่ปุ่นส่งทหารเข้าไปร่วมรบกับอเมริกันในสงครามเวียดนาม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีใต้และญี่ปุ่นตลอดช่วงทศวรรษ 1960 อยู่คนละขั้ว อันเป็นผลมาจากนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกานั้นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อประธานาธิบดีจอห์นสันได้ประกาศปรับเปลี่ยนท่าทีเป็น “ความร่วมมือและไม่เป็นศัตรู” กับจีนเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1966 โดยประกาศให้อิสรภาพในการติดต่อทางด้านความคิด ประชาชนและสินค้าต่อกัน ทั้งนี้เพื่อปูทางไปสู่การยุติสงครามเวียดนามและสร้างสันติภาพขึ้นในเอเชีย ในขณะที่สหรัฐอเมริกาได้เพิ่มความไม่ไว้วางใจต่อรัสเซียที่บุกยึดเช็กโกสโลวาเกียในปี ค.ศ. 1968

ต่อมาในปี ค.ศ. 1969 เมื่อนิกสันได้เข้ารับตำแหน่งเป็นประธานาธิบดี สถานการณ์ของโลกและเอเชียได้เปลี่ยนไปอีกก้าวหนึ่ง นั่นคือ มีการยอมรับกันว่าจีนเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศที่เป็นมหาอำนาจทางนิวเคลียร์ ส่วนญี่ปุ่นกลายเป็นชาติที่มีเศรษฐกิจแข็งแกร่งและกลายเป็นคู่แข่งสำคัญของสหรัฐอเมริกา อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างจีน – โซเวียตรัสเซียได้แยกออกจากกันมากยิ่งขึ้น ตลอดจนได้เกิดขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนามขึ้นทั่วไปในสหรัฐอเมริกา ทำให้รัฐบาลนิกสันตัดสินใจที่จะถอนกำลังทหารออกจากเอเชีย และประกาศนโยบายยกเลิกการตีกรอบจีนให้มีอิทธิพลอยู่ในวงจำกัด อันเป็นการสร้างนโยบายดุลยภาพระหว่างจีน โซเวียตและสหรัฐอเมริกา พร้อมๆ กับการยึคนโยบายสร้างความสัมพันธ์อันดีกับญี่ปุ่นและยุโรปตะวันตก ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุลของอำนาจของโลก แทนการเป็น “ตำรวจโลก” ของสหรัฐอเมริกาดังเช่นที่ผ่านมา

พลังศูนย์อำนาจ 5 ศูนย์ในระบบโลกยุคหนึ่ง คือ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต จีน ญี่ปุ่น และยุโรปตะวันตก จะมีก็เพียงแต่จีนที่ยังคงอยู่อย่างโดดเดี่ยว ด้วยเหตุนี้จึงเป็นภาระหน้าที่ของนิกสันที่จะต้องไป “เปิดประตู” เพื่อให้จีนก้าวออกสู่เวทีของโลก และนิกสันก็เริ่มประกาศนโยบาย “จากการเผชิญหน้ามาสู่การเจรจา” ในปี ค.ศ. 1969 โดยให้นายเฮนรี คิสซิงเจอร์ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในการเจรจาเพื่อให้นโยบายนั้นบรรลุผล และในที่สุดประวัติศาสตร์ก็ได้จารึกถึงการแหวกทะเลอุทกทางการทูตที่จีน – สหรัฐอเมริกา หันกลับมาเป็นมิตรประเทศต่อกันภายหลังการใช้นโยบายเป็นศัตรูต่อกัน

ยาวนานถึง 22 ปี เมื่อประธานาธิบดีนิกสันเดินทางมาถึงนครปักกิ่งในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1972 ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นยิ่งจากนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล และคณะที่สนามบิน

ในการเจรจาระหว่างตัวแทนของสหรัฐอเมริกาและจีนที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น เกาหลีและเวียดนามนั้น จีนคัดค้านการฟื้นฟูและการขยายกองกำลังทหารของญี่ปุ่น แต่สนับสนุนให้คนญี่ปุ่นบรรลุเป้าหมายในการสร้างชาติที่เป็นอิสระ ประชาธิปไตย สันติสุขและเป็นกลาง ในขณะที่สหรัฐอเมริกาเชื่อมั่นความสัมพันธ์อันดีกับญี่ปุ่นว่าเป็นมิตรที่มีความสำคัญสูงสุดและจะร่วมกันให้ความร่วมมืออย่างมั่นคงและยาวนาน สำหรับกรณีของเกาหลีนั้น จีนให้การสนับสนุนแผนสันติภาพและการรวมชาติ 8 ข้อที่เกาหลีเหนือได้ประกาศไว้เมื่อวันที่ 12 เมษายน ค.ศ. 1971 ในขณะที่สหรัฐอเมริกาคงรักษาความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและสนับสนุนเกาหลีใต้ (ส่วนกรณีของเวียดนามนั้น จะละไว้ไม่กล่าวในที่นี้)

คำประกาศของจีนดังที่เพิ่งกล่าวถึงนี้สร้างความไม่พอใจให้กับญี่ปุ่นที่กล่าวหาว่า จีนแทรกแซงกิจการภายในของตน โดยแท้จริงแล้ว สื่อมวลชนญี่ปุ่นได้เรียกร้องให้รัฐบาลสร้างความสัมพันธ์กับจีนให้ใกล้ชิดขึ้นในช่วง 2 – 3 ปีก่อนที่นิกสันจะเดินทางไปยังจีนเสียอีก โดยแนะนำว่าไม่ควรให้ความสนใจว่าสหรัฐอเมริกามีจุดยืนอย่างไร ทั้งนี้ สื่อมวลชนชาวอาทิตย์อุทัยได้ประเมินสถานการณ์ของโลกในช่วงนั้นแล้วว่า น่าจะสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่อจีนให้ใกล้ชิดมากขึ้น จากนั้น รัฐบาลก็อนุญาตให้ธนาคารส่งออก – นำเข้าของญี่ปุ่นขยายเครดิตให้แก่นักลงทุนที่จะไปลงทุนในจีน ต่อมานักธุรกิจญี่ปุ่นจำนวนมากได้ยอมรับเงื่อนไขทางการค้า 4 ข้อหลักที่รัฐบาลปักกิ่งประกาศเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม ค.ศ. 1971 คือ (1) บริษัทที่ทำการค้ากับจีนจะต้องไม่ทำการค้ากับไต้หวัน และเกาหลีใต้ (2) บริษัทเหล่านั้นจะต้องไม่ลงทุนในสองประเทศนั้น (3) จะต้องไม่ขายอาวุธให้ทหารอเมริกันเพื่อใช้ทำสงครามในอินโดจีน และ (4) จะต้องไม่เป็นบริษัทที่ร่วมทุนกับชาวอเมริกันในญี่ปุ่น เมื่อเวลาผ่านไปที่สหรัฐอเมริกากับจีนมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีน – ญี่ปุ่นก็ยิ่งกระชับมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับเช่นกัน

ชาวญี่ปุ่นที่นิยมคอมมิวนิสต์และพรรคสังคมนิยมของชาวบูชิโได้เรียกร้องให้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเร่งด่วน รวมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลกล่าวคำขอโทษต่อการกระทำในอดีตของกองทัพญี่ปุ่นต่อจีน จากนั้นต่อมา นายทาเกโอะ ฟูกูดะ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศได้ประกาศเมื่อต้นเดือนมีนาคม ค.ศ. 1972 ว่า “เราจะทำการวิพากษ์ตนเองและขอโทษต่อจีน” ในข้อผิดพลาดที่ได้กระทำขึ้นในเหตุการณ์ที่แมนจูเรียเมื่อ ค.ศ. 1931 และในสงครามจีน – ญี่ปุ่นในระหว่าง ค.ศ. 1937 – 1945 แต่ได้รับการคัดค้านจากนายกรัฐมนตรีชาโตะ ผู้ซึ่งเคยเป็นนักเรียนร่วมรุ่นกับเจียง ไคเช็ค เมื่อนายชาโตะลาออก นายคากุอิ ทานากะได้รับเลือกให้เป็นผู้นำญี่ปุ่นแทน จึงได้เดินทางไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการในวันที่ 25 กันยายน ค.ศ. 1972 และได้เซ็นสนธิสัญญาความร่วมมือกับจีน โดยตัดความสัมพันธ์กับไต้หวัน ให้คงเหลือไว้แต่ตัวแทนการค้าทำหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว

มรดกของความขัดแย้ง: กรณีหมู่เกาะเตี้ยวยวี

หมู่เกาะเตี้ยวยวี (Diaoyu) หรือที่เรียกในภาษาญี่ปุ่นว่า หมู่เกาะเซนกากุ (Senkaku) ประกอบด้วยเกาะขนาดเล็กจำนวน 8 เกาะ มีพื้นที่รวมกันราว 6.3 ตารางกิโลเมตร ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ ตั้งอยู่ในบริเวณทะเลจีนตะวันออก ห่างจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะโอกินาวาประมาณ 300 กิโลเมตร และห่างจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือของไต้หวันราว 200 กิโลเมตร ในอดีต ไม่เป็นที่สนใจทั้งของจีน ไต้หวัน และญี่ปุ่น เพราะเป็นเกาะร้าง ต่อมา เมื่อคณะกรรมการสำรวจทรัพยากรแร่ธาตุในบริเวณชายฝั่งเอเชีย ที่ตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการทางเศรษฐกิจสำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกไกล (ECAFE หรือปัจจุบันเรียกว่า ESCAP – Economic and Social Commission for Asia and Pacific) ได้ประกาศเมื่อปี ค.ศ. 1969 ว่า บริเวณนี้เป็นแหล่งที่มีสัตว์น้ำชุกชุม และมีปริมาณน้ำมันอยู่ราวหลักแสนถึงหนึ่งล้านบาร์เรล อนึ่ง ประมาณกันว่าชาวประมงไต้หวันสามารถจับสัตว์น้ำในบริเวณนี้คิดเป็นเงินราวปีละ 65 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทำให้ทั้ง 3 ประเทศต่างอ้างสิทธิเป็นเจ้าของหมู่เกาะเตี้ยวยวี

จีนได้อ้างกรรมสิทธิ์อย่างเป็นทางการเหนือหมู่เกาะเมื่อต้นทศวรรษ 1970 โดยยกประวัติศาสตร์ว่า ได้ครอบครองและควบคุมหมู่เกาะแห่งนี้นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง ในราว ค.ศ. 1403 แต่ถูกบังคับจำต้องยกหมู่เกาะนี้พร้อมทั้งไต้หวันให้แก่ญี่ปุ่นตามสนธิสัญญาชิโมโนเซกิในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1895 ภายหลังจากที่จีนแพ้สงครามกับญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นยอมจำนนต่อกองทัพสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่สอง จึงจำเป็นต้องกระทำตามปณิญาปอตสדםและปณิญาไคโรที่บังคับให้ญี่ปุ่นต้องคืน

ดินแดนที่ยึดมาได้จากการรุกราน ได้หวนจึงกลับคืนเป็นของจีน และหมู่เกาะเตี้ยวยวีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของได้หวนก็ต้องตกเป็นของจีนด้วยสนธิสัญญาสันติภาพที่ลงนาม ณ กรุงซานฟรานซิสโก (San Francisco Peace Treaty) เมื่อปี ค.ศ. 1951 ที่ให้ญี่ปุ่นคืนสิทธิในการครอบครองได้หวน เกาหลี เกาะสักกาลินตอนใต้ และหมู่เกาะสแปรตลี และพาราเซลให้แก่เจ้าของเดิม

อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นอ้างว่า ชาวญี่ปุ่นได้ค้นพบหมู่เกาะเตี้ยวยวีมานานแล้ว และในตอนนั้นก็ไม่พบว่ามีผู้ใดอาศัยอยู่ อีกทั้งไม่พบร่องรอยว่าจีนเข้าครอบครองหมู่เกาะนี้มาก่อน รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ผนวกเข้าเป็นดินแดนของญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของหมู่เกาะริวกิวเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1895 ก่อนที่ญี่ปุ่นจะได้ยึดได้หวนมาครอบครองตามสนธิสัญญาชิโมโนะเซกิด้วยการปักเสาธงว่ามีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนเกาะเหล่านี้ อนึ่ง มีชาวญี่ปุ่นชื่อทสึชิโร โคกะได้เดินทางไปยังเกาะเหล่านี้เป็นประจำเป็นเวลาหลายปี

ต่อมา ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวจากการยึดครองญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1952 แต่กียังคงปกครองหมู่เกาะริวกิว (ซึ่งเป็นจังหวัดโอกินาวาในปัจจุบัน) จนกระทั่งปี ค.ศ. 1971 จากนั้นจึงได้คืนให้แก่ญี่ปุ่นพร้อมกับมอบหมู่เกาะเซนกากุให้อยู่ในการควบคุมการบริหารของญี่ปุ่น ทำให้ได้หวนและจีนประท้วง แต่สหรัฐอเมริกากล่าวว่า การโอนการควบคุมการบริหารไม่เกี่ยวกับเรื่องการมีอธิปไตยเหนือหมู่เกาะ⁽⁵⁾ อย่างไรก็ตาม การอ้างสิทธิ์ของจีนเหนือดินแดนเกาะเหล่านี้ยังไม่รุนแรงในช่วงต้นทั้งนี้เพราะจีนมีปัญหาการช่วงชิงอำนาจกันเองภายในประเทศ อีกทั้งจีนก็ยังต้องพึ่งพาทุนและเทคโนโลยีจากญี่ปุ่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังเช่น เมื่อจีนและญี่ปุ่นลงนามสนธิสัญญาสันติภาพต่อกันในปี ค.ศ. 1978 เต็ง เสี่ยวผิง ผู้นำจีนได้ให้คำมั่นว่า จะไม่ให้กรณีพิพาทเรื่องหมู่เกาะเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง ทำให้ปัญหานี้ได้รับการปล่อยไว้ไม่ให้ลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โตในช่วงทศวรรษ 1970 และ 1980 ข้อขัดแย้งในการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยมาและกลายเป็นประเด็นเผ็ดร้อนขึ้นนับตั้งแต่ตอนต้นทศวรรษที่ 1990 เมื่อประธานาธิบดีเจียง เจ๋อหมินของจีนได้ย้ำถึงสิทธิในการครอบครองในคำปราศรัยหลายครั้งในขณะที่เขาเดินทางไปเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน ค.ศ. 1992 อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นได้ย้ำเสมอว่า หมู่เกาะดังกล่าวได้รวมเข้าอยู่ในราชอาณาจักรญี่ปุ่นมาตั้งแต่ ค.ศ. 1895 และได้รับการยืนยันสิทธิการครอบครองอีกครั้งในสนธิสัญญาซานฟรานซิสโก ค.ศ. 1951 มาตรา

3 (ที่ระบุว่า Diaoyu islands, another uninhabited island to the south of the Daito islands was added to the Daito group as Okino Daitojima in 1900) แต่จีนไม่ยอมรับ ด้วยเหตุนี้ข้อขัดแย้งในการมีสิทธิ์เหนือหมู่เกาะเตี้ยวยี่จึงยังไม่ได้รับการแก้ไข และยังคงเป็นปัญหาระหว่างประเทศทั้งสองมาจนกระทั่งทุกวันนี้

เศรษฐกิจและการเมืองในยุคเติ้ง เสี่ยวผิง

นายเติ้ง เสี่ยวผิงเป็นผู้นำของจีนในช่วงปี ค.ศ. 1977 – 1992 แม้เขาจะไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ หรือเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ชายร่างเล็กที่มีความสูงเพียง 150 เซนติเมตรได้ยึดอำนาจในพรรคเมื่อนายฮว่า กว๋อเฟิงถูกกดดันให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายจ้าวจื่อ หยาง คนสนิทของเติ้งก็ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ทำให้เติ้งได้ครอบครองอำนาจเป็นผู้นำประเทศโดยพฤตินัยอย่างแท้จริง

เติ้งได้ลดบทบาทของอุดมการณ์และแนวความคิดของเหมา เจ๋อตุง โดยวิจารณ์ว่าประชาชนเหมาดำเนินนโยบายถูกต้องเพียงร้อยละ 70 แต่ผิดพลาดถึงร้อยละ 30 อีกทั้งเขาต้องการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้มีลักษณะเป็นผู้นำรวม (collective leadership) ขึ้นมาดำเนินนโยบายสี่ทันสมัย นั่นคือ การพัฒนาจีนให้เป็นประเทศสังคมทันสมัยสี่ด้าน ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การทหาร และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกทั้งได้เปิดประเทศติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น มีการซื้อเครื่องจักร และเทคโนโลยีใหม่ๆ จากประเทศตะวันตกและจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ขึ้นที่ เซินเจิ้น ชัวเถา จูไห่ และเซี่ยเหมิน เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี ขยายการส่งออก และลดการว่างงาน เมื่อเปิดโอกาสเช่นนี้ นักลงทุนจากญี่ปุ่นและจากประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฮ่องกงและไต้หวันยอมไม่ละโอกาสทอง ต่างพากันเข้าไปลงทุนในเขตพิเศษเหล่านี้เป็นจำนวนมาก

เติ้งมีปรัชญาที่จะสร้างสรรค์จีนให้เป็น “สังคมนิยมที่เจริญรุ่งเรืองและทันสมัย” เขาย้ำว่า ความยากจนมิใช่เป้าหมายของการเป็นสังคมคอมมิวนิสต์ ดังนั้น จึงต้องพัฒนาพลังการผลิตของทั้งสังคม นั่นคือ การกลับคืนไปสู่เศรษฐกิจของเอกชน และย้ำวาทะที่ว่า “ไม่ว่าแมวจะสีดำหรือสีขาว ขอให้จับหนูได้เป็นพอ”

ต่อมา ผู้นำจีนได้เปิดเมืองท่า 14 เมืองตลอดชายฝั่งตะวันออกให้เป็นเขตอุตสาหกรรมพิเศษสำหรับการลงทุนของต่างชาติ และได้พัฒนาพื้นที่บริเวณปากแม่น้ำแยงซีเกียงและบริเวณปากแม่น้ำจูเจียงให้เป็นเขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก

ในด้านการเกษตรนั้น มีการลงทุนด้านเครื่องจักรกลทางการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิต ประกาศยุบคอมมูนหรือนารวม โดยให้ชาวนาเช่าทำและสร้างแรงจูงใจต่อเกษตรกรด้วยการให้รางวัลหรือยกที่ดินบางส่วนให้แก่ครอบครัวรับผิดชอบ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องผลิตพืชผลขายให้กับทางการในจำนวนที่แน่นอนจำนวนหนึ่ง หากผลผลิตได้เกินจำนวนนั้นก็ถือว่าเป็นของส่วนตัวสามารถนำไปขายในตลาดนัดในชนบทหรือขายให้กับทางการในราคาที่ต่อรองกันได้ ระบบนี้เรียกว่า ระบบความรับผิดชอบ (responsibility system) ในปี ค.ศ. 1984 พรรคคอมมิวนิสต์ได้มีมติขยายระยะเวลาการเช่าที่ดินจาก 3.5 ปีเป็น 15 ปี เพื่อสร้างความมั่นใจว่าการเช่าที่ดินสามารถทำได้ต่อไปแม้จะมีการเปลี่ยนตัวผู้นำ

พรรคคอมมิวนิสต์ได้เร่งปฏิรูปภาคเกษตรกรรม โดยเปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขาย ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ และสนับสนุนให้ครัวเรือนเกษตรกรประกอบธุรกิจอย่างอื่นด้วย ทั้งที่เป็นหัตถกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือน และการบริการ อีกทั้งส่งเสริมให้หมู่บ้านเปิดโรงงานตามคำขวัญที่ว่า “หนึ่งโรงงานหนึ่งหมู่บ้าน” ใน ค.ศ. 1985 อุตสาหกรรมในชนบทว่าจ้างแรงงานราว 60 ล้านคน และเพิ่มเป็น 136 ล้านคนใน ค.ศ. 1996 อย่างไรก็ตาม ก็มีปัญหาต่างๆ ตามมาเช่นกัน ได้แก่ เกิดความตึงเครียดในชนบท มีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ความสามัคคีในชุมชนลดลง และมีการชุมนุมประท้วงเจ้าหน้าที่ของรัฐในการกำหนดภาษีอากรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

ในด้านการปฏิรูปอุตสาหกรรมนั้น ได้มีการลดอำนาจของส่วนกลางในการตัดสินใจและการบริหาร ไปยังผู้จัดการวิสาหกิจของรัฐมากขึ้นแทนการวางแผนและควบคุมจากพรรคคอมมิวนิสต์ ส่วนอุตสาหกรรมที่มวลชนเป็นเจ้าของ เช่น ตำบลหรือหมู่บ้าน ก็ให้ดำเนินการเป็นรูปของบริษัท วิสาหกิจทั้งหมดที่ต้องรับผิดชอบต่อกำไรและขาดทุนเองหากมีกำไรก็อาจนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาลงทุนต่อ หรือจ่ายเป็นโบนัสอันเป็นการเพิ่มแรงจูงใจแก่คนงาน แต่หากขาดทุนติดต่อกันหลายปี ก็อาจจะปิด หนึ่ง มีการ

สนับสนุนให้เอกชนเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมในการปฏิรูปในกลางทศวรรษ 1980 ทำให้ภาคเอกชนต่างริเริ่มประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม

ในยุคนี้ การเมืองของจีนก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน กล่าวคือ ตำแหน่งประธานาธิบดีหรือประธานของสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นประมุขของประเทศนั้น ในช่วงแรก ได้แก่ เหมา เจ๋อตง ดำรงตำแหน่งในระหว่าง ค.ศ. 1949 – 1959 หลิว เฉาฉี เป็นคนต่อมาโดยดำรงอยู่ในตำแหน่งระหว่างปี ค.ศ. 1959 – 1966 จากนั้น ก็ยุบตำแหน่งนี้ไป จนกระทั่งเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1982 สภาประชาชนแห่งชาติได้ลงมติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งรื้อฟื้นตำแหน่งประธานหรือประธานาธิบดีขึ้นมาใหม่ โดยนายหลี่ เซียนเนียนได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่ง (ระหว่างปี ค.ศ. 1983 – 1988) นายหยาง ช่างคุนได้เป็นประธานาธิบดีคนที่ 4 (ระหว่าง ปี ค.ศ. 1988 – 1992) และนายเจียง เจ๋อหมินเป็นคนที่ 5 (ระหว่างปี ค.ศ. 1992 – 2002) ปัจจุบัน นายหู จินเทาได้ดำรงตำแหน่งนี้ นับตั้งแต่ ค.ศ. 2002 เป็นต้นมา ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้นำประเทศดังกล่าวมาข้างต้นต่างเป็นบุคคลที่เติ้ง เสี่ยวผิงให้การหนุนหลังให้ได้รับตำแหน่งแทบทั้งสิ้น ยกเว้นนายหู จินเทา ผู้ซึ่งมีบทบาทโดดเด่นทางการเมืองในยุคหลังการเสียชีวิตของเติ้งในปี ค.ศ. 1997

อย่างไรก็ตาม จุดต่างในช่วงการเป็นผู้นำในยุคเติ้งก็คือ เหตุการณ์นองเลือดที่เกิดจากการปราบปรามนักศึกษาจีน โดยกองทัพปลดแอกประชาชนที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ระหว่างวันที่ 3 – 8 มิถุนายน ค.ศ. 1989 โดยประธานาธิบดีหยาง ช่างคุนได้สั่งทหารเข้าจับกุมนักศึกษาที่ชุมนุมประท้วง เกิดการปะทะกันขึ้น ทำให้นักศึกษาและประชาชนเสียชีวิตหลายพันคน ส่วนทหารเสียชีวิตหลายร้อยคน มีการจับกุมผู้นำนักศึกษามากมาย และที่เหลือก็หนีหัวซุกหัวซุน เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเป็นผลมาจากการที่เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ คือ นายหู เย่าปิง มีความเห็นว่า จีนได้พัฒนาให้ทันสมัยอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง จึงต้องเปิดโอกาสให้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น อีกทั้งเขาได้สนับสนุนให้ปัญญาชนและอาจารย์มหาวิทยาลัยจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรีใน ค.ศ. 1986 แต่การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีนำไปสู่การเรียกร้องเสรีภาพทางการเมืองและประชาธิปไตย ทางทหารได้เข้าจับกุม แต่ก็ปล่อยตัวออกมาหลายต่อหลายครั้ง จนกระทั่งถึง ค.ศ. 1989 นักศึกษาได้ทำการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตย และเสรีภาพมากขึ้นภายหลังการอาสัญกรรมของนายหยาง ช่างคุนในตอนต้นปีและมีนักศึกษาจากเมืองใหญ่หลายเมืองได้ร่วมเดินขบวนเรียกร้องเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และในที่สุดก็

มารวมพลปักหลักอยู่ที่จัตุรัสเทียนอันเหมินในนครปักกิ่ง รวมทั้งปฏิเสธคำสั่งของทางการให้สลายตัวในที่สุดการนองเลือดก็มาถึง ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความตกตะลึงให้แก่ชาวโลก ดังนั้น สหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกได้ลงมติคว่ำบาตร และระงับการติดต่ออย่างเป็นทางการในระดับสูงกับรัฐบาลจีน รวมทั้งระงับการเงินในรูปแบบต่างๆ

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 – 1990 ส่งผลให้เกิดข้อขัดแย้งในด้านทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และจริยธรรม ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศตามนโยบายสี่ทันสมัย ทำให้เศรษฐกิจของจีนเจริญเติบโตและขยายตัวไปกว่าเดิมมาก มีความก้าวหน้าทางวัตถุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้คนมีวิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป และสังคมเปิดกว้างขึ้นต่อวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมตะวันตก รวมทั้งการแพร่เข้ามาของค่านิยมทางวัตถุและเงินตรา นอกจากนี้ กลุ่มพ่อค้าและผู้ประกอบการรายย่อยมีช่องทางและโอกาสในการแสวงหาเงินและความมั่งคั่ง ผู้ที่ทำงานในบริษัททั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งในบริษัทที่ร่วมทุนกับต่างชาติ ช่างฝีมือ ผู้ใช้แรงงาน และผู้ประกอบการอาชีพอิสระต่างมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามข้าราชการ อาจารย์มหาวิทยาลัย และนักวิชาการ ซึ่งเคยมีสถานภาพสูงทางเศรษฐกิจและสังคมกลับมีสถานภาพต่ำลง และมีรายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ ในขณะที่ราคาข้าวของก็แพงขึ้นอันเป็นผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ทรงเปลี่ยนนวนิยายชื่อ *เมฆเหินน้ำไหล* ซึ่งเป็นผลงานการเขียนของฟิงฟิง ที่สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งดังกล่าวและการปรับตัวของชาวจีนรุ่นเก่าให้เข้ากับกระแสความเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีทั้งผู้ที่ปรับตัวได้และผู้ที่ล้มเหลว จุดเน้นของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่สังคมปัญญาชน โดยปัญญาชนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่มีอุดมคติและระบบคุณค่า (ค่านิยม) ที่แตกต่างกัน คุณค่าเดิมเน้นความรู้และคุณธรรม อันเป็นคุณสมบัติของนักปราชญ์ คุณค่านี้ถูกทำลายจากวัฒนธรรมใหม่ที่มีความพึงพอใจทางวัตถุเป็นอุดมคติสูงสุด

กล่าวโดยสรุป ภายหลังจากที่จีนเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949 จีนได้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญ โดยได้ประกาศใช้นโยบายโดดเดี่ยว กล่าวคือตัดขาดการติดต่อกับโลกตะวันตกที่เน้นการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบทุนนิยมอย่างสิ้นเชิง เพื่อทำการฟื้นฟูการผลิตให้เข้าสู่ระบบสังคมนิยม อันได้แก่

การออกกฎหมายการปฏิรูปที่ดิน และเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ปัจจัยการผลิตที่เป็นของรัฐกิจ เอกชนมาเป็นของรัฐ จากนั้น ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาห้าปีฉบับแรก (ค.ศ. 1953 – 1957) ซึ่งได้เลียนแบบของสหภาพโซเวียต แต่การดำเนินงานตามแผนพัฒนาไม่ค่อย บรรลุผล ต่อมาประธานเหมา เจ๋อตุงจึงได้เสนอนโยบายเศรษฐกิจที่เรียกว่า ธงแดง 3 ผืน ทำให้ภาวะเศรษฐกิจกระเตื้องขึ้นบ้าง แต่เหล่าผู้นำบางคนก็กล่าวว่า นโยบายก้าว กระโดดประสบความสำเร็จล้มเหลว ก่อให้เกิดความทุกข์ยากและขาดอาหารในระหว่างปี ค.ศ. 1960 – 1962 ดังนั้น หลิว เส้าฉีและเติ้ง เสี่ยวผิงจึงได้เข้ามาแก้ไขด้วยการกระตุ้นให้มีการ ผลิตมากขึ้น กล่าวคือ ได้คืนที่ดินขนาดเล็กบางส่วนให้แก่เอกชน เปิดตลาดนัดในชนบท ฯลฯ รวมทั้งวิพากษ์วิจารณ์เหมา เจ๋อตุง ทำให้ประธานเหมาไม่พอใจเพราะเป็นการรื้อ ฟื้น “ทุนนิยม” และ ลัทธิแก้ (Revisionism) ขึ้นมาอีก จึงได้ร่วมมือกับหลิน เปียว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจัดตั้งนักศึกษาและเยาวชนเป็น ผู้พิทักษ์แดงหรือ ขบวนการเร่ดการ์ด นำชาติไปสู่การปฏิวัติทางวัฒนธรรมด้วยการวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มผู้นำ และกลุ่มคนที่เป็น “เศษเสี้ยวของทุนนิยม” ทุกระดับ รวมทั้งได้ปลดหลิว เส้าฉี และเติ้ง เสี่ยวผิงออกจากตำแหน่ง

ต่อมา มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ ที่เป็นตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ผู้แทนจากกองทัพและผู้แทนจากมวลชน ต่อมา ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 ได้มีการตั้ง นายพลหลิน เปียวเป็นทายาททางการเมืองของประธานเหมาในที่ประชุมสมัชชาพรรค คอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 ส่วนสมาชิกที่สนับสนุนเหมาที่เรียกว่า “แก๊ง 4 คน” ก็ได้รับ แต่งตั้งเป็นสมาชิกของคณะกรรมการการเมืองของพรรคอีกด้วย

ความขัดแย้งระหว่างผู้นำได้เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อฝ่ายทหารภายใต้การนำของหลิน เปียวพยายามเข้าครอบงำอำนาจทางการเมือง ในขณะที่ผู้นำฝ่ายพลเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหมา เจ๋อตุงและนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหลต้องการลดบทบาททางการเมืองของ ทหารตามหลักการ “พรรคต้องควบคุมปากกระบอกปืน” ทำให้หลิน เปียวและพวก วางแผนยึดอำนาจด้วยการเตรียมการลอบสังหารเหมา เจ๋อตุง เมื่อไม่สำเร็จก็หนีไปทาง เครื่องบิน แต่เครื่องบินไปตกในมองโกเลียและเสียชีวิตทั้งหมดในเดือนกันยายน ค.ศ. 1971

โจว เอินไหลได้ดึงเติ้ง เสี่ยวผิงกลับมาช่วยบริหารประเทศในตำแหน่งรอง นายกรัฐมนตรี ต่อมาโจว เอินไหลถึงแก่กรรมในต้นปี ค.ศ. 1976 ความขัดแย้งระหว่าง

เหล่าผู้นำก็ปะทุขึ้นอีกครั้ง โดยประชาชนได้นำพวงหรีดไปไว้อาลัยอดีตนายกรัฐมนตรีที่อนุสาวรีย์วีรชนในกลางจัตุรัสเทียนอันเหมิน แต่พวงหรีดเหล่านั้นถูกเก็บ ประชาชนได้ทำการประท้วง จึงมีการจับกุมประชาชนขึ้น และมีการกล่าวหาว่าเต็ง เสี่ยวผิงอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์เหล่านี้ เขาจึงถูกปลดออกจากทุกตำแหน่ง นายฮว่า กว๋อเฟิงจึงเข้าทำหน้าที่ในการประนีประนอมและได้รับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนต่อจากโจว เอินไหล

เมื่อประธานเหมาถึงแก่กรรมในเดือนกันยายน ค.ศ. 1976 นายกรัฐมนตรีได้สั่งจับกุมแก๊ง 4 คนได้ทั้งหมดในเดือนตุลาคม และในที่สุด ฮว่า กว๋อเฟิงก็ได้เข้าดำรงตำแหน่งประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนอีกตำแหน่งหนึ่ง เขาจึงได้นำเต็ง เสี่ยวผิงกลับมาเป็นรองนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง

ในด้านกิจการต่างประเทศนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เมื่อประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันได้เดินทางมาเยือนจีนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1971 ติดตามด้วยการเยี่ยมชมของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นชื่อนายทานากะในปลายปี ค.ศ. 1972 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญที่จีนได้เปิดประเทศต้อนรับผู้นำชาติตะวันตกและญี่ปุ่น และในที่สุดจีนก็ปรับใช้นโยบายสังคมนิยมแบบจีนเมื่อเต็ง เสี่ยวผิงได้ประกาศใช้นโยบาย 4 ทันสมัย ดังที่กล่าวอย่างละเอียดแล้วข้างต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในยุคเต็ง เสี่ยวผิงและยุคเจียง เจ๋อหมิน

นายกรัฐมนตรีทานากะของญี่ปุ่นได้เดินทางไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการใน ปี ค.ศ. 1972 และได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน แต่ยังคงรักษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไต้หวัน โดยได้เปลี่ยนสถานทูตและสถานกงสุลญี่ปุ่นในไต้หวันให้มีสถานภาพเป็นกิ่งเอกชนภายใต้ชื่อว่า Japanese Interchange Association ทำหน้าที่ประสานงานในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า ส่วนสถานทูตไต้หวันในญี่ปุ่นได้เปลี่ยนสถานะเป็น East Asia Relations Association ทำหน้าที่ดูแลเรื่องความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน จากนั้น จีนและญี่ปุ่นก็สถาปนาทางการทูตโดยทันที

ภายหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตแล้ว มูลค่าทางการค้าระหว่างสองประเทศเพิ่มขึ้นจาก 1.2 พันล้านเหรียญใน ค.ศ. 1972 เป็น 3.8 พันล้านเหรียญใน ค.ศ.

1975 ญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้ารายใหญ่กับจีนเป็นอันดับสองรองจากฮ่องกง อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทางด้านการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในจีนชะลอตัวลงเนื่องมาจากความไร้เสถียรภาพทางการเมืองเพราะเหล่าผู้นำของจีนต่างช่วงชิงแย่งอำนาจกันตลอดเวลา และการขาดเงินทุนที่จะต้องใช้ในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ รวมทั้งความสามารถอันจำกัดที่จะดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศของจีนในขณะนั้น จนกระทั่งถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1978 จีนและญี่ปุ่นก็บรรลุข้อตกลงและลงนามสนธิสัญญาสันติภาพ ดังมีสาระสรุปได้ คือ (1) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติด้วยหลักห้าประการ คือ เคารพอธิปไตย บูรณาการแห่งดินแดน การไม่รุกราน การไม่แทรกแซงกิจการภายใน ความเสมอภาค และผลประโยชน์ของกันและกัน และการเคารพซึ่งกันและกัน (2) ไม่แสวงหาความเป็นเจ้า (hegemony) ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (3) ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนประชากรระหว่างกัน (การไปมาหาสู่กัน) ในขณะเดียวกัน ทั้งสองประเทศลงนามข้อตกลงทางการค้าระยะยาว หรือเป็นเวลา 8 ปี โดยได้กำหนดเป้าหมายให้มูลค่าทางการค้าในช่วงปี ค.ศ. 1978 – 1985 บรรลุถึงสองหมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ อีกทั้งระบุด้วยว่า ญี่ปุ่นจะตั้งโรงงานและส่งเทคโนโลยีไปยังจีนด้วยมูลค่าราว 7 – 8 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และวัสดุก่อสร้างและเครื่องจักรอีกราว 2 – 3 พันล้านเหรียญ ส่วนจีนจะส่งถ่านหิน 8 – 9 พันล้านตัน และน้ำมันดิบราว 47.1 ล้านตันไปยังญี่ปุ่น ข้อตกลงนี้เป็นผลให้แนวความคิดเกี่ยวกับการมีผลประโยชน์ร่วมกันเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

ข้อตกลงทั้งสองฉบับดังกล่าวช่วยให้เกิดการขยายความสัมพันธ์ระหว่างกันในยุคที่จีนดำเนินการตามนโยบายสี่ทันสมัยและได้กระตุ้นให้มีการทำข้อตกลงทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ทั้งในด้านเงินทุน ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค และการเป็นหุ้นส่วนร่วมลงทุนส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น 10 เท่าตัว มีมูลค่ากว่าหนึ่งหมื่นล้านเหรียญ และจำนวนคนจีนและญี่ปุ่นเดินทางไปมาหาสู่กันเพิ่มขึ้นเป็น 20 เท่าในรอบ 10 ปี นับได้ว่า ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในช่วงนี้ได้รับผลสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ทั้งสองประเทศได้ตั้งไว้

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางการเมืองกลับเสื่อมทรามลงในตอนกลางทศวรรษ 1980 ทั้งนี้เป็นเพราะกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นได้เตรียมการแก้ไขตำราประวัติศาสตร์ระดับชั้นมัธยม โดยเปลี่ยนคำว่า “การรุกราน” เป็น “การเข้าไป” ของ

ทหารญี่ปุ่นในยุคที่ทำสงครามกับจีนเพื่อลดพฤติกรรมที่รุกรานและโหดร้ายให้เบาบางลงไป อันจะทำให้เด็กญี่ปุ่นรุ่นใหม่เห็นว่า การกระทำของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นไม่ได้สร้างความเจ็บปวดให้ชาติเพื่อนบ้าน เมื่อข่าวเรื่องนี้เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1982 ต่อมา ในปี ค.ศ. 1986 สื่อมวลชนของจีนได้ประโคมข่าว รวมทั้งทำการรณรงค์ต่อต้าน ในขณะที่ผู้นำจีนก็ได้วิพากษ์วิจารณ์ว่าญี่ปุ่นกำลังบิดเบือนข้อมูลประวัติศาสตร์ความโหดร้ายของตนเอง

สถานการณ์ได้เลวร้ายลงไปอีกเมื่อนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น นายยาสุฮิโร นากาโซเน ได้เดินทางไปคารวะที่ศาลเจ้ายาสุคุนิ (Yasukuni shrine) อย่างเป็นทางการในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1985 ทำให้คนจีนโกรธแค้นยิ่งขึ้น เพราะเชื่อว่าญี่ปุ่นอาจรื้อฟื้นลัทธิทหารนิยมขึ้นมาอีกครั้ง ส่วนทางด้านเศรษฐกิจในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 ก็ไม่ราบรื่นเพราะจีนประสบกับการขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นจำนวนมหาศาล กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1984 ขาดดุลคิดเป็นมูลค่า 12,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และเพิ่มเป็น 28,400 ล้านดอลลาร์ในช่วงหกเดือนแรกของปี ค.ศ. 1985 เหตุการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลให้นักศึกษาจีนออกมาเดินขบวนประท้วงญี่ปุ่นตามเมืองใหญ่ๆ ทั่วประเทศ แม้สถานการณ์ไม่บานปลายแต่ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่นยังคงคุกรุ่นเรื่อยมา จนกระทั่งนายกรัฐมนตรีโนโบรุ ทากะชิตะเดินทางไปเยือนจีนในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1988 เพื่อร่วมงานเฉลิมฉลองครบรอบ 10 ปีของการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ อีกทั้งรัฐบาลญี่ปุ่นได้เสนอให้เงินกู้ราว 6,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ราว 8.1 ล้านล้านเยน) ในช่วง ค.ศ. 1990 – 1995 ซึ่งเป็นเงินกู้ก้อนใหญ่ครั้งที่ 3 (ครั้งแรกเป็นเงินกู้ในช่วงปี ค.ศ. 1979 – 1983 และครั้งที่สองในช่วง ค.ศ. 1984 – 1990 จำนวนเงิน 3.3 และ 4.7 ล้านล้านเยน) ทำให้ผู้นำจีน นายเติ้ง เสี่ยวผิงได้กล่าวต่อนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นว่า “ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นนำมาครั้งนี้มิใช่สิ่งเล็กน้อยเลยและเราขอแสดงความต้อนรับและขอบคุณจากใจ” ในขณะที่เสียงวิพากษ์วิจารณ์ญี่ปุ่นว่า ญี่ปุ่นเน้นแต่ขายสินค้าบริโภคให้แก่จีนมากเกินไป แต่ซื้อสินค้าและลงทุนในจีนน้อยเกินไปนั้นเริ่มแผ่วลงไปเรื่อยๆ

ปฏิกิริยาของญี่ปุ่นต่อเหตุการณ์เทียนอันเหมินเมื่อปี ค.ศ. 1989 ไม่รุนแรงเท่ากับของประเทศตะวันตก โดยญี่ปุ่นได้ดำเนินการบางส่วนตามข้อตกลง G-7 เช่น ระงับโครงการเงินกู้ครั้งที่ 3 แต่ไม่ได้คว่ำบาตรการติดต่อทางการค้าและการลงทุนในจีน เมื่อเหตุการณ์ผ่านไป นักธุรกิจญี่ปุ่นก็เข้าไปลงทุนในจีนมากยิ่งขึ้นและนายกรัฐมนตรีไคฟูก็เดินทางไปเยือนจีนใน ค.ศ. 1991 ทำให้จีนพอใจในท่าทีและการจัดการเกี่ยวกับ

เหตุการณ์เทียนอันเหมินของญี่ปุ่น อนึ่ง จีนยิ่งใกล้ชิดกับญี่ปุ่นมากขึ้นเมื่อจักรพรรดิและจักรพรรดินีเสด็จเยือนจีนอย่างเป็นทางการ ในการเยือนครั้งนี้ พระองค์ได้ดำเนินพฤติกรรมทารุณโหดร้ายของทหารญี่ปุ่นต่อจีนในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยการระบุว่า พระองค์เสียใจอย่างลึกซึ้งต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวจีน และมุ่งหวังจะสถาปนาความสัมพันธ์ใกล้ชิดเพื่อสันติภาพและความรุ่งเรืองของประเทศทั้งสอง

ต่อมา นายกรัฐมนตรีโฮโซคาวาได้เดินทางไปเยือนจีนในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1994 และได้กล่าวคำขอโทษอย่างเป็นทางการสำหรับการรุกรานของญี่ปุ่นที่กระทำต่อประเทศจีนในอดีต แต่เขาก็ได้แสดงความกังวลในเรื่องที่จีนสร้างแสนยานุภาพทางการทหารให้ทันสมัย และนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นคนถัดๆ มาต่างก็กล่าวกันไปในทิศทางเดียวกัน ในขณะที่จีนได้ตอบได้ว่า ญี่ปุ่นร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาส่งเสริมทฤษฎีภัยคุกคามจากจีน (Chinese Threat) ที่มุ่งเป้าในการวิพากษ์วิจารณ์จีน

ความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างจีน - ญี่ปุ่น ได้เพิ่มมากขึ้นอีกครั้งเมื่อหนังสือพิมพ์จินตีพิมพ์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมอันป่าเถื่อนในเรื่องห้องทดลองสงครามทางชีวภาพของญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 1994 โดยระบุว่า หน่วยบีโอ 8609 (Unit BO 8609) และหน่วยลับ 731 ในแมนจูเรียของญี่ปุ่นได้ทำให้เชื้อชาวจีนหลายพันคนต้องเสียชีวิตหลังจากถูกฉีดด้วยเชื้อจุลินทรีย์ชนิดต่างๆ และเชื้อโรคที่ติดต่oได้จากทดลองอย่างลับๆ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้คนจีนกว่าร้อยละ 56 มองญี่ปุ่นว่ามีบุคลิกที่โหดร้าย แต่นักการเมืองฝ่ายขวาจัดของญี่ปุ่นที่เป็นฝ่ายขวาจัดก็ตอบโต้ว่า ความโหดร้ายต่างๆ ที่ปรากฏในสื่อมวลชน รวมทั้งกรณี Rape of Nanking เป็นเรื่องที่ถูกขึ้นมาทั้งสิ้น อีกทั้ง บางคนยังกล่าวว่า การทำสงครามของญี่ปุ่นนั้นไม่ได้เป็นการรุกราน แต่เป็นการช่วยปลดปล่อยประเทศในเอเชียให้หลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกและยังช่วยให้ประเทศเหล่านั้นสามารถพัฒนาประเทศได้ในภายหลัง คำกล่าวดังกล่าวเป็นการเพิ่มความไม่พอใจให้กับจีนและเกาหลีเป็นอย่างมาก

ความบาดหมางใจระหว่างประเทศทั้งสองเกิดขึ้นอีกเรื่องหนึ่งก็คือ ในวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1996 มีชาวญี่ปุ่นชาตินิยมกลุ่มหนึ่งได้ไปสร้างประภาคารและอนุสาวรีย์ขึ้นที่เกาะเตี้ยวยวี๋ จีน และได้หวังจึงทำการประท้วง โดยจีนได้เตือนญี่ปุ่นว่าจะก่อให้เกิดผลเสียหายอันร้ายแรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ

ต่างประเทศ ญี่ปุ่นอ้างว่า รัฐบาลไม่มีส่วนรู้เห็นกับการกระทำของคนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งเป็นเยาวชนที่เดินทางไปยังหมู่เกาะนั้น ต่อมาปี ค.ศ. 1978 ทั้งสองประเทศได้ลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ โดยตั้งเงื่อนไขไว้ให้คำมั่นว่าจะมิให้กรณีพิพาทเรื่องหมู่เกาะเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1992 สถานิติบัญญัติของจีนได้ระบุว่า หมู่เกาะเหล่านี้เป็นของจีนตามกฎหมายเกี่ยวกับอาณาเขตน่านน้ำของจีน ญี่ปุ่นได้ยื่นประท้วงทันที อีกทั้งได้ประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะซึ่งกินอาณาเขตรวมถึงหมู่เกาะดังกล่าวเช่นกัน

ต่อมา ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1997 จีนและญี่ปุ่นสามารถทำข้อตกลงโดยให้เก็บเรื่องที่ว่าประเทศใดควรเป็นเจ้าของเกาะเอาไว้ก่อน และให้สถาปนาเขตจัดการร่วมกัน (Joint management zone) ที่กินพื้นที่กว้าง 200 ไมล์ ซึ่งอนุญาตให้ทั้งสองประเทศสามารถทำการประมงได้และร่วมมือกันในการใช้ทรัพยากรในบริเวณดังกล่าว

ประการสุดท้ายเกี่ยวกับเรื่องไต้หวัน โดยญี่ปุ่นยังคงติดต่อและให้การยกย่องผู้นำไต้หวันแม้ว่าจะตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันมานานแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะไต้หวันเคยตกเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่นในระหว่าง ค.ศ. 1895 – 1945 คนไต้หวันรุ่นเก่าจำนวนมากที่ได้รับการศึกษาจากญี่ปุ่น สามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้ ดังเช่น อดีตประธานาธิบดีไต้หวัน นายลิ เต็งฮุย อีกทั้งวัฒนธรรมญี่ปุ่นได้รับความนิยมในไต้หวันมาก เช่น หนังสือ นิตยสาร ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ จีนพยายามเตือนญี่ปุ่นมิให้ใกล้ชิดกับนักการเมืองของไต้หวันที่มักใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นสร้างลัทธิชาตินิยมและการแยกตัวออกเป็นประเทศอิสระจากจีน ในขณะที่ความสัมพันธ์กับไต้หวันเกี่ยวข้องกับสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และออสเตรเลีย อีกด้วย ทำให้จีนไม่ค่อยไว้วางใจญี่ปุ่นว่าจะสนับสนุนนโยบายจีนเดียวของตนหรือไม่เพียงใด

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลี

จีนและเกาหลีในยุคนี้มีความสัมพันธ์ต่อกันแตกต่างจากอดีตกาล ทั้งนี้เพราะมีสถานการณ์และตัวแปรที่มาเกี่ยวข้องมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแยกคาบสมุทรออกเป็นเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ภายหลังการได้รับเอกราชจากญี่ปุ่นอันเป็นผลมาจากความแตกต่างกันทางด้านอุดมการณ์ทางการเมือง การให้ความช่วยเหลือเกาหลีเหนือจาก

จีนและสหภาพโซเวียต และเกาหลีใต้จากสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นซึ่งก่อให้เกิดการแบ่ง
 ขั้วการเมืองระหว่างประเทศออกเป็นสองขั้วในยุคสงครามเย็น และการเกิดสงคราม
 เกาหลีในช่วงปี ค.ศ. 1950 – 1953 อันเป็นการประลองยุทธกันระหว่างประเทศโลกเสรี
 กับโลกคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับ
 เกาหลีเหนือ และจีนกับเกาหลีใต้พอสังเขป ดังต่อไปนี้

ก. จีนกับเกาหลีเหนือ

(1) ความผูกพันทางประวัติศาสตร์ ทศนคติของจีนต่อเกาหลีเหนือเป็นผลมาจาก
 ความสัมพันธ์ของจีน – เกาหลีนับตั้งแต่ครั้งโบราณกาลที่เกาหลีเป็นรัฐบรรณาการของ
 จีน กล่าวโดยย่อ รัฐบรรณาการเป็นความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยสิทธิและหน้าที่โดยจีนจะ
 เป็นผู้คุ้มครองดูแลและให้คำปรึกษาเสมือนหนึ่งพ่อแม่หรือพี่ชายให้แก่เนื่อง ในขณะที่
 เกาหลีจะให้การยอมรับ ความเคารพและเชื่อฟังเสมือนเป็นพ่อแม่หรือพี่ เนื่องจาก
 ความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะนี้ จีนจึงเรียกเกาหลีว่า shupang ซึ่งหมายถึงรัฐพึ่งพาหรือ
 รัฐใต้อาณัติหรือเมืองน้อง ส่วนเกาหลีจะเรียกจีนว่า daeguk หมายถึงรัฐพี่หรือเมืองพี่
 โดยกระทรวงการต่างประเทศของราชวงศ์ชิงได้อธิบายถึงสถานภาพของเกาหลีว่า

*Korea, though a dependency of China, is completely autonomous in her politics,
 religions, and orders, China has never interfered it.* ในอดีต จีนเป็นชาติที่เกาหลีพึ่งพา
 ได้ตลอดเวลา ดังตัวอย่างเช่น ในตอนที่โชกุนฮิเดโยชิ ของญี่ปุ่นยกกองทัพบุกเกาหลี
 เกาหลีได้ขอร้องให้จีนช่วยเหลือ ซึ่งก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี จนมีการกล่าวขวัญ
 กันว่า จีนและเกาหลีเป็นครอบครัวเดียวกัน (China and Korea actually belong to the
 same family)

ความรู้สึกรักของการเป็นบ้านพี่เมืองน้องระหว่างจีน - เกาหลียังคงมีปรากฏอย่าง
 เด่นชัดในยุคต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 หรือในช่วงที่คาบสมุทรเกาหลีตกอยู่ภายใต้การ
 เป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น และความสัมพันธ์ได้กระชับมากยิ่งขึ้นในยุคสงครามเย็นเมื่อ
 จีนและเกาหลีเหนือต่างยึดมั่นในระบบการปกครองแบบเดียวกัน ซึ่งเป็นคนละพวกกับ
 เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และประเทศตะวันตกที่ยึดถือระบบประชาธิปไตยแบบทุนนิยม
 ต่อมา ในยุคหลังสงครามเย็น เกาหลีเหนือก็ยังคงมีความใกล้ชิดกับจีนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะ
 จีนยังคงทำหน้าที่เป็นเสมือนพี่ใหญ่ที่คอยปกป้องเกาหลีเหนือเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในทางตรงกันข้าม แม่เกาหลิดูซึ่งร่วมประวัติศาสตร์เดียวกันกับเกาหลิเหนือ และมีทัศนคติเป็นบ้านพี่ – เมืองน้องกับจีนในอดีต แต่พอถึงตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อเกาหลิดูได้ปรับใช้ระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตย ทำให้ความสัมพันธ์กับจีนเหินห่างกันขึ้นในช่วงแรกของการก่อตั้งประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 ต่อมา ความสัมพันธ์ได้เลวร้ายลงเมื่อจีนให้การสนับสนุนเกาหลิเหนือในการทำสงครามกับเกาหลิดูในสงครามเกาหลีระหว่าง ค.ศ. 1950 – 1953 เมื่อสงครามสิ้นสุดลง จีน – เกาหลิดูต่างเป็นศัตรูกัน ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเกาหลิดูสั่งห้ามพลเมืองของตน “เป็นมิตร” กับประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์ทั้งหมด ทั้งสองประเทศจึงไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันจนกระทั่งถึงต้นทศวรรษที่ 1990 เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้แปรเปลี่ยนไป ดังรายละเอียดที่จะได้กล่าวในบทต่อไป

(2) การร่วมมือกันต่อสู้กับญี่ปุ่นผู้รุกราน ในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ญี่ปุ่นยึดครองคาบสมุทรเกาหลีเป็นอาณานิคม ชาวเกาหลีชาตินิยมกลุ่มต่างๆ ทั้งที่เป็นฝ่ายอนุรักษนิยมและฝ่ายเสรีนิยมหัวก้าวหน้าต่างอพยพหนีไปสืงสมกำลังรอคอยการแก้แค้นญี่ปุ่นภายหลังที่ถูกกองทัพเรือจักรวรรดิปราบปรามในกรณีการเดินขบวนเรียกร้องเอกราชครั้งใหญ่เมื่อวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1919 คนเกาหลีบางส่วนได้หนีตายเข้าไปในจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณแถบแมนจูเรียของจีนและไซบีเรียในดินแดนของรัสเซีย เพื่อสมทบกับคนเกาหลีอพยพที่หนีภัยจากการยึดครองเป็นอาณานิคมก่อนหน้านี้แล้ว คนเกาหลีได้ใช้ดินแดนจีนเป็นฐานในการต่อต้านจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น ดังเช่น ดร.ซิงมัน รีและนายปัก ยองนำที่ได้หลบหนีไปยังสหรัฐอเมริกา และได้จัดตั้งองค์การกู้ชาติชื่อ ตองจีโฮ อีกทั้งสามารถประสานความร่วมมือกับกลุ่มกู้ชาติเกาหลีอื่นๆ โดยร่วมมือกับกลุ่มนิคมคอมมิวนิสต์เกาหลีจัดตั้งรัฐบาลเกาหลีพลัดถิ่นขึ้นในกรุงเซี่ยงไฮ้ มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดทหารกู้ชาติ และพิมพ์หนังสือพิมพ์ปลุกปล้ำรักชาติ เป็นต้น อีกสองปีต่อมาแม้ว่ารัฐบาลพลัดถิ่นล่มสลายเพราะอนุรักษนิยมแตกแยกกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ แต่การต่อสู้เพื่อเอกราชก็ยังคงดำเนินต่อไป และได้ย้ายตามรัฐบาลจีนคณะชาติที่ถูกญี่ปุ่นรุกรานไปยังเมืองนานกิงและเมืองจุงกิง เป็นต้น

ความเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชจากญี่ปุ่นได้กระทำกันอย่างต่อเนื่องทั้งบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศและแนวรบกู้ชาติใต้ดิน โดยไม่มีชาติมหาอำนาจใดกล้าให้ความช่วยเหลือเกาหลีอย่างจริงจัง ยกเว้นจีนและโซเวียตซึ่งมีญี่ปุ่นเป็นศัตรูร่วม

เช่นเดียวกับชาวเกาหลี ดังนั้น การต่อสู้และแหล่งสู้รบกำลังของฝ่ายศัตรูจึงได้มีการกระทำกันในดินแดนของจีนและไซบีเรียของโซเวียตเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง

อนึ่ง มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือก็คือ เอกสารของทางการเกาหลีเหนือที่เล่าถึงประวัติของตระกูลคิมที่ใช้เงินเป็นฐานในการต่อสู้กับญี่ปุ่นนับตั้งแต่ นายคิม เที่ยงจิก ผู้ซึ่งเป็นบิดาของนายคิม อิลซุง ที่ได้หลบหนีเข้าไปอาศัยอยู่ในแมนจูเรียทำการต่อต้านญี่ปุ่นในระหว่างตอนปลายทศวรรษที่ 1910 จนถึงตอนกลางของทศวรรษ 1920 ต่อมาเมื่อเขาเสียชีวิต บุตรชายคือนายคิม อิลซุงก็ได้ยึดมั่นปณิธานของบิดาทำการกู้ชาติจนกระทั่งประสบความสำเร็จ คนและผู้นำเกาหลีเหนือจึงคิดหนีบุญคุณจีนมากมาย และยึดสายสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันตลอดมา

(3) สงครามเกาหลี สงครามเกาหลีเป็นอีกสถานการณ์หนึ่งที่จีน – เกาหลีเหนือได้สร้างความผูกพันต่อกันอย่างเหนียวแน่น โดยมีการรวมเลือดเนื้อของคนทั้งสองประเทศให้หล่อหลอมกันเป็นหนึ่งเดียวทำการต่อสู้กับ “ศัตรูผู้รุกราน” นั่นคือสหรัฐอเมริกา ประเทศพันธมิตร และรัฐบาลหุ่นเกาหลีใต้

สงครามเกิดขึ้นในวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ. 1950 โดยกองทหารเกาหลีเหนือได้รุกข้ามเส้นขนานที่ 38 องศาเหนือลงมาและยึดกรุงโซลได้ ต่อมากองทัพพันธมิตรขององค์การสหประชาชาติได้รุกกลับ สามารถยึดกรุงโซลคืนและยึดกรุงเปียงยางเมืองหลวงของเกาหลีเหนือไว้ได้ รัฐบาลคอมมิวนิสต์ของคิม อิลซุงต้องอพยพไปอยู่ที่เมืองซินอูจู ต่อมาก็ถูกตีแตกพ่าย ต้องอพยพหนีเข้าไปในแมนจูเรียของจีนและเทือกเขาที่กั้นดาร์ในเขตของประเทศโซเวียต ฝ่ายทหารสัมพันธ์มิตรได้รุกต่อข้ามแม่น้ำยาลูเข้าไปในดินแดนของจีน รัฐบาลจีนซึ่งเพิ่งสถาปนาประเทศขึ้นใหม่ในระบอบคอมมิวนิสต์ได้เพียงปีเดียวได้ถือเป็นการจงใจรุกรานดินแดนของจีนจากกองกำลังต่างชาติ จึงได้ส่งกองทหารอาสาสมัครประชาชนจีนที่มีนายพลเฟิง เตอะฮวยนับแสนคนเข้าช่วยกองทหารเกาหลีเหนือเพื่อยึดดินแดนคืน และรุกรบต่อจนสามารถยึดกรุงโซลได้อีกครั้ง หลังจากนั้นก็สามารถยึดเมืองสำคัญทางตอนกลางของเกาหลีได้อีกหลายเมือง ในการรุกรบระหว่างกองทัพคอมมิวนิสต์ของจีนและเกาหลีเหนือ กับกองทัพขององค์การสหประชาชาติและ

เกาหลีใต้เป็นไปอย่างดุเดือด ทำให้ทั้งสองฝ่ายสูญเสียกำลังไปมากมาย จนอาจกล่าวได้ว่า เลือดของทหารและประชาชนไต้หวันไหลนองท่วมทั่วทั้งคาบสมุทรเกาหลีทีเดียว

ในการรบเพื่อยึดดินแดนทางตอนเหนือคืนมาจากกองทัพอเมริกันและสัมพันธมิตรนั้น เกาหลีเหนือได้ระดมกองกำลังราว 15 กองพล มีทหารประจำการราว 150,000 คน ส่วนกองกำลังของจีนที่เข้าร่วมรบมี 28 กองพล มีกำลังพลกว่า 280,000 คน นั่นหมายความว่า จีนได้ให้การช่วยเหลือเกาหลีเหนืออย่างเต็มที่เพื่อมิให้ฝ่ายโลกเสรีเข้าไปรุกล้ำเขตแดนของฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ ต่อมากองทัพสหประชาชาติสามารถยึดกรุงโซลกลับคืนมาได้อีกครั้ง และขับไล่กองทัพคอมมิวนิสต์ให้ถอยร่นขึ้นไปเหนือเส้นขนานที่ 38 จากนั้นจึงมีการเจรจาสงบศึกที่หมู่บ้านปันมุนจอมในวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1953 โดยมีผู้ลงนาม 3 คน คือ นายพลเพิง เตอะฮวย ผู้บัญชาการกองกำลังอาสาสมัครประชาชนจีน คิม อิลซุง ผู้บัญชาการทหารสูงสุดกองทัพประชาชนเกาหลี และนายพลมาร์ค ดับบลิว คลาร์ก ผู้บัญชาการทหารสูงสุดกองทัพสหประชาชาติ สงครามเกาหลีจึงสงบลงภายหลังที่การต่อสู้อย่างดุเดือดกินเวลานานราว 3 ปี สงครามได้สร้างความสูญเสียอย่างมากมหาศาลแก่ทั้งสองฝ่าย โดยมีผู้เสียชีวิตราวสองล้านคน ชาวเกาหลีนับล้านต้องพลัดพรากจากกัน โดยคนเกาหลีเหนือบางคนหนีไปเกาหลีใต้ในขณะที่คนเกาหลีใต้บางส่วนหนีตายไปยังเกาหลีเหนือ ทรัพย์สินที่เป็นที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้างถูกทำลายอย่างสิ้นเชิง และค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการทำสงครามคิดเป็นมูลค่าราว 2 – 3 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ

ภายหลังสงคราม เกาหลีเหนือต้องเผชิญกับปัญหามากมายที่เป็นผลกระทบจากสงคราม จึงต้องริบเร่งในการฟื้นฟูบูรณะประเทศขึ้น มิตรประเทศของเกาหลีเหนือ คือ จีน โซเวียตและประเทศในยุโรปตะวันออกในยุคนั้นได้ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคจำนวนมหาศาล โดยในปี ค.ศ. 1953 จีนให้ความช่วยเหลือราว 325.5 ล้านเหรียญและยกเลิกหนี้สินเดิมที่เกาหลีเหนือก่อขึ้นในระหว่างสงครามอีก 72 ล้านเหรียญ ในขณะที่โซเวียตให้ความช่วยเหลือคิดเป็นมูลค่า 250 ล้านเหรียญ ต่อมาจีนได้ให้ความช่วยเหลือเพิ่มขึ้นอีก 517 ล้านเหรียญ หรือคิดเป็นร้อยละ 38 ของเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นการช่วยเหลือจากมิตรประเทศคอมมิวนิสต์อื่นๆ

การช่วยเหลือของจีนต่อเกาหลีเหนือดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นความช่วยเหลือที่ยิ่งใหญ่ที่สร้างความผูกพันและมั่งใจให้ผู้นำและประชากรเกาหลีเหนือสำนึกถึงบุญคุณ

ของจีนอย่างมีรูปลักษณ์ ทั้งนี้เพราะจีนได้ทุ่มเททั้งเลือดเนื้อและทรัพย์สินช่วยเหลือแบบสุดตัว ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองจึงมีมากกว่าความเป็นเพื่อนและสูงเด่นกว่าการร่วมมือทางเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น

ข. จีนกับเกาหลีใต้

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีใต้เป็นไปอย่างจำกัดในช่วงตอนกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 20 เพราะประเทศทั้งสองตั้งตัวเป็นปรปักษ์ต่อกันในยุคสงครามเย็น ดังนั้นจะขอนำเรื่องราวความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศไปกล่าวในตอนท้ายของบทที่เกี่ยวกับเกาหลี

จีน: มังกรผงาด

ในห้วง 15 – 20 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 1985 – 2006) ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง โดยที่ผลการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกในภูมิภาคนี้ได้บรรลุความสำเร็จเกินเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ได้แก่ เกาหลีใต้ที่เริ่มการพัฒนาประเทศอย่างจริงจังตั้งแต่ ค.ศ. 1962 นับแต่นั้นมา อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้พุ่งพรวดเป็นร้อยละ 8 – 11 ต่อปี ทำให้กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ในตอนกลางทศวรรษที่ 1980 สามารถจัดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ (ค.ศ. 1986) และกีฬาโอลิมปิกฤดูร้อน (ค.ศ. 1988) เป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 11 ของโลก (ค.ศ. 1996) และก้าวล้ำนำหน้าในอุตสาหกรรมต่อเรือ รถยนต์ และไอที ตลอดจนอุตสาหกรรมบันเทิงจนเป็นที่รู้จักกันไปในเรื่อง กระแสเกาหลี (Korean wave) ที่ถล่มถล่มไปทั่วเอเชียในตอนต้นของสหัสวรรษที่ 21

ส่วนจีนได้รับความสำเร็จในการพัฒนาสูงสุดภายหลังที่เปิดเขตเศรษฐกิจเสรีในตอนปลายทศวรรษ 1970 ทำให้กลายเป็นประเทศที่มีอัตราความเจริญเติบโตสูงที่สุดในโลก ในตอนปลายทศวรรษ 1990 มาจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2006) จีนประสงค์ที่จะกลับมาเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่หรือมหาอำนาจของโลกอีกครั้ง จึงพยายามใช้กลยุทธ์ทุกทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ในทางตรงกันข้าม ญี่ปุ่นเป็นประเทศชั้นนำของภูมิภาคนี้ นับแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ประสบกับปัญหา

ความชะงักงันทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ 1990 และยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังมาจนถึงทุกวันนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดความสีกกร่อนของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมที่เคยเป็นเสาหลักผลักดันให้ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจในอดีต เช่น การล่มสลายของการจ้างงานตลอดชีพ เป็นต้น

ความผันผวนของภาคเศรษฐกิจญี่ปุ่นเกิดขึ้นท่ามกลางการปะทุที่เร่าร้อนของเศรษฐกิจเกาหลีใต้และจีน รวมไปถึงไต้หวัน ก่อให้เกิดการทำทหายจากสังคมที่เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของญี่ปุ่นด้วยการเพิ่มกระแสข้อเรียกร้อง “ความรับผิดชอบ” ที่ญี่ปุ่นเคยกระทำต่อพวกเขาในอดีต รวมทั้งการเรียกร้องสิทธิความเป็นเจ้าของเหนือเกาะที่ไร้ผู้อยู่อาศัย ลักษณะของการเรียกร้องบ่งบอกถึงการแสดงออกถึงความสำคัญของแต่ละรัฐที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองเท่าเทียมกัน และบ่งบอกถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก

สถานการณ์ดังกล่าวยังก่อให้เกิดมิติใหม่ทางการเมืองระหว่างประเทศที่เกิดการเกาะกลุ่มของชั่วคราวเมืองที่เหนียวแน่นมากขึ้น ได้แก่ จีน - เกาหลีเหนือ - รัสเซีย และสหรัฐฯ - เกาหลีใต้ - ญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกัน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการแย่งชิงพวกพ้องกับประเทศในภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังเช่น การกำเนิดกลุ่มที่เรียกว่า ASEAN Plus Three และก่อให้เกิดเป็นรูปแบบ “การร่วมมือในเชิงแข่งขัน” (competitive cooperation) ในกลุ่มเศรษฐกิจตะเกียบ (Chopstick economics) ขึ้น หนึ่ง มีความเกี่ยวพันระหว่างประเทศทั่วทุกภาคของโลกอย่างเหนียวแน่นในยุคปัจจุบัน ที่ตัวแสดงจากซีกโลกอื่น ดังเช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ออสเตรเลีย ฯลฯ เข้ามามีส่วนร่วม และมีอิทธิพลในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างใกล้ชิดกว่าช่วงเวลาใดๆ ในประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ทั้งนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาโลกไซเบอร์ของยุคโลกาภิวัตน์ และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากสถานภาพการครองความเป็นหนึ่ง (monolithic) ของสหรัฐฯ ถูกทำลายจากพลังส่วนอื่นอย่างต่อเนื่อง เช่น จากโลกมุสลิม จีน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ตอนกลางของทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกแง่ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และโลก มีตัวแปรมากมายเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้บางสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ไร้ซึ่งความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์

ดังเช่นสนธิสัญญาทวิภาคี และพหุภาคีทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ในขณะที่บางสถานการณ์กลับเกี่ยวพันกับอดีตอย่างแน่นแฟ้น ดังเช่นกรณีการอ้างสิทธิ์เหนือเกาะ โด๊กโด Dokdo หนังสือเรียนชั้นมัธยมของญี่ปุ่น และการอ้างสิทธิ์เหนือหลุมฝังศพในยุคอาณาจักรโคกูรียว อีกทั้งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา ทำให้มีความลำบากยากยิ่งในการอธิบายถึงแบบแผนความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสามได้อย่างเห็นได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น ในตอนนี้จะเน้นการอธิบายโดยยึดหลักที่ทั้งสามประเทศเป้าหมายคล้ายคลึงกัน นั่นคือ ความเป็นเจ้าทางเศรษฐกิจ (economic hegemony) ที่ตัวแสดงทั้งสามประสงค์ที่จะให้บรรลุผล ส่วนตัวแปรอื่นจะใช้อธิบายในส่วนที่เกี่ยวข้องของกรอบดังกล่าว วิธีการนี้จะนำไปสู่การวิเคราะห์ที่จะให้เกิดผลลัพธ์จากมุมมองหนึ่ง ซึ่งอาจจะได้รับผลลัพธ์ที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันหากใช้วิธีการอื่น

นับตั้งแต่จีนเปิดประเทศในตอนปลายยุคของกลุ่มผู้นำรุ่นที่หนึ่ง คือ เหมา เจ๋อตุง และโจว เอินไหล ประเทศนี้ได้มีการประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 4 (ค.ศ. 1971 – 1975) ที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมการเกษตร อุตสาหกรรมขนาดกลาง และขนาดเล็ก และการค้าระหว่างประเทศทางด้านการเกษตร ต่อมาได้เน้นย้ำการทำให้เกิดความทันสมัยทางด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การป้องกันประเทศ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (ค.ศ. 1976 – 1980) อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้นำทั้งสองได้ถึงแก่กรรมใน ค.ศ. 1976 ผู้นำรุ่นที่สอง นั่นคือ เต็ง เสี่ยวผิง (ค.ศ. 1977 – 1992) ก็ได้สานงานต่อ แต่ได้มองเห็นจุดอ่อนของการวางแผนเศรษฐกิจแบบศูนย์รวมและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นแต่ความเท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดการผูกขาดการตัดสินใจจากหน่วยงานส่วนกลาง และการยึดเป้าหมายความเท่าเทียมกันมากเกินไปนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ช้าเกินไป ดังนั้น “การพัฒนา 4 ทันสมัย” ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 (ค.ศ. 1981 – 1985) จึงเน้นการปฏิรูปเศรษฐกิจจีนให้เป็นสังคมนิยมที่ทันสมัยโดยใช้กลไกตลาดของระบบทุนนิยม รวมทั้งเปิดประเทศเพื่อรับการลงทุนจากต่างชาติ เศรษฐกิจของจีนจึงพุ่งพรวด โดยมีอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงยิ่ง นั่นคือ เฉลี่ยในระดับร้อยละ 9.38 ต่อปีตลอดช่วงทศวรรษ 1980 และเป็นร้อยละ 9.86 ต่อปีในทศวรรษ 1990

กลุ่มผู้นำรุ่นที่สาม ภายใต้การนำของนายเจียง เจ๋อหมิน (ค.ศ. 1992 – 2002) ได้ดำเนินการผลักดันประเทศให้ก้าวไปสู่การเป็นชาติสังคมนิยมที่มีความรุ่งโรจน์ทางเศรษฐกิจต่อไปตามแนวคิดของนายเติ้ง เสี่ยวผิง โดยได้ลดค่าเงินหยวนลงร้อยละ 10 ใน ค.ศ. 1994 ทำให้จีนสามารถส่งสินค้าออกได้มากขึ้น อีกทั้งได้ดึงดูดนักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศได้มากจากทุกสารทิศในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 และ 9 (ค.ศ. 1991 – 2000) รวมทั้งลดการควบคุมอย่างเข้มงวดจากส่วนกลางลง

วิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชียในปี ค.ศ. 1997 ได้ส่งผลกระทบต่อจีนน้อยมาก โดยทำให้อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงเหลือเพียงร้อยละ 8.8 7.8 และ 7.1 ในปี ค.ศ. 1997 1998 และ 1999 ตามลำดับ ซึ่งก็ยังคงถือว่าอยู่ในระดับสูงมากเมื่อเทียบกับประเทศในเอเชียอื่นๆ ที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจติดลบติดต่อกันหลายปี หนึ่งจีนได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization – WTO) เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2001 ทำให้จีนสามารถส่งสินค้าออกไปยังประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลกได้มากขึ้นโดยไม่ถูกกีดกันด้านภาษีศุลกากร ในขณะเดียวกัน การลงทุนจากต่างประเทศได้หลั่งไหลเข้ามาในจีนอย่างมหาศาลเพื่อผลิตสินค้าป้อนตลาดที่ใหญ่ที่สุดในโลกราว 1,300 ล้านคน และใช้ค่าแรงราคาถูกของจีนที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือ

เจียง เจ๋อหมิน เคยเป็นนักการเมืองระดับท้องถิ่นจากนครเซี่ยงไฮ้ ได้เลือกบุคคลเด่นๆ จาก “เซี่ยงไฮ้แก๊ง” คือ นายจู หลงจี ผู้ที่ได้รับฉายาว่า “ซาร์แห่งเศรษฐกิจ” แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนมาเป็นรองนายกรัฐมนตรี และเป็นนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา ผู้นำกลุ่มนี้ได้สานต่องานปฏิรูปเศรษฐกิจของเติ้ง เสี่ยวผิงให้เป็นรูปแบบที่เสรีและเปิดกว้างมากขึ้น หนึ่ง นายเจียงได้เสนอแนวคิด “สามตัวแทน” (Three Representatives) หมายความว่า พรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องเป็นตัวแทนของพลังการผลิตที่ก้าวหน้า (advanced productive forces) เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมที่ก้าวหน้า (advanced culture) และเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ของมวลชนจีน (interests of the majority of the people) แนวคิดสามตัวแทนนี้เปิดโอกาสให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนรับนักธุรกิจภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และพนักงานระดับสูงของบริษัทเข้ามาเป็นสมาชิกพรรค ทำให้ฐานของพรรคกว้างขึ้น

ในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 16 ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2002 ได้เลือกผู้นำรุ่นที่สี่ขึ้นเป็นผู้นำพรรค ต่อมาในเดือนมีนาคมของปีถัดมา สภาประชาชน

แห่งชาติเลือกนายหู จินเทาเป็นประธานาธิบดี และนายเหวิน เจียเป่าเป็นนายกรัฐมนตรี นายหูได้ควบตำแหน่งในพรรค (เป็นเลขาธิการพรรค) รัฐบาล (เป็นประธานาธิบดี) และ กองทัพ (เป็นประธานคณะกรรมการทหาร) ผู้นำกลุ่มนี้ได้ดำเนินการใช้แผนพัฒนา เศรษฐกิจ ฉบับที่ 10 และ 11 (ค.ศ. 2001 – 2010) โดยกระจายการลงทุนและรายได้ไป ทางภาคตะวันตกให้เจริญทัดเทียมกับภาคตะวันออก โดยมีพื้นที่เป้าหมาย 5 มณฑล คือ ชิงไฮ กานซู ซื่อฉวน หูหนัน กุยโจว และ 3 เขตปกครองตนเอง ได้แก่ ชินเจียง ทิเบต หนิงเจียฮุย และ 1 เมืองใหญ่ คือ ฉงชิ่ง การพัฒนาจะเน้น โครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ทาง รถไฟ ถนนเชื่อมมณฑล และเขื่อนชลประทาน

อัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตรวมภายในของจีน

ปี	ร้อยละ
ทศวรรษ 1980 (เฉลี่ยต่อปี)	9.8
ทศวรรษ 1990 (เฉลี่ยต่อปี)	9.7
2000	8.0
2001	8.3
2002	9.1
2003	10.0
2004	10.1
2005	9.9

ที่มา Chinability. www.chinability.com/GDP.htm. May 21, 2006.

ในช่วงต้นของทศวรรษแรกของสหัสวรรษที่ 21 นี้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ อย่างรวดเร็วได้ทำให้จีนกลายเป็นชาติที่มีศักยภาพทะยานขึ้นเป็นมหาอำนาจในทาง เศรษฐกิจของเอเชีย และเป็นที่ยึดตามองของประเทศชั้นนำของโลก อีกทั้งจีนได้เปิด เจริญการค้าเสรีกับกลุ่มประเทศ ASEAN ส่งผลให้จีนมีอิทธิพลและสภาพเศรษฐกิจ เชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ต่อไปนี้จะกล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับผู้นำรุ่นที่สี่และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น ดังนี้

ผู้นำทางการเมืองและนโยบาย

1. นายหู จินเทา

ปัจจุบัน นายหู จินเทาดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ และเป็นประธานาธิบดีของสาธารณรัฐประชาชนจีน อนึ่ง เขาเป็นผู้นำประเทศที่มีอายุน้อยที่สุด คือ มีอายุเพียง 59 ปีเมื่อตอนเข้ารับตำแหน่งเป็นผู้นำประเทศ

ตามประวัติ นายหูเกิดที่เมืองไต้โจว มณฑลเจียงซู เมื่อปี ค.ศ. 1942 เขาเรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ณ เมืองแห่งนี้ ต่อมาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิศวกรรมพลังน้ำ จากมหาวิทยาลัยชิงหัวในปี ค.ศ.1965 พร้อมกับภรรยา ซึ่งเป็นนักเรียนร่วมรุ่น ชื่อ นางหลิว ยองซิง ปัจจุบัน มีบุตรและธิดา 2 คน

นายหูเริ่มต้นทำงานในระดับรากหญ้าในมณฑลกานซู ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันตก ตั้งแต่ปี ค.ศ.1968 และได้พำนักอาศัยอยู่ ณ.ที่แห่งนั้นเป็นเวลานานถึง 14 ปี ในปี ค.ศ. 1985 เขาได้รับเลือกให้เป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของมณฑลกุ้ยโจวและมณฑลชิวต โดยได้ดำรงตำแหน่งนั้นเป็นเวลา 8 ปี ในช่วงเวลานั้นเองที่เขาได้ออกตระเวนเยี่ยมเยือนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในท้องที่ห่างไกล ได้ติดต่อกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ มากมาย หลายกลุ่ม ได้ทำการศึกษาค้นคว้าในเชิงลึก และได้สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมหรือบริบทของแต่ละท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้เขาได้ทำคุณประโยชน์ด้วยการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้นำชุมชน สมาชิกพรรค และชนกลุ่มน้อยเพื่อร่วมกันพัฒนาดินแดนด้อยพัฒนาของมณฑลทั้งสองให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของประเทศ

นายหูมีความรอบรู้ทั้งแนวคิดและแนวกว้างในการนำพลังท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลมาทำการปฏิรูปและเร่งรัดให้เกิดการพัฒนาเพื่อเปิดชนบทไปสู่โลกกว้าง ด้วยอัจฉริยะดังกล่าว จึงยังผลให้เขายืนหยัดร่วมทุกข์ร่วมสุขและสร้างสรรค์งานการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากมายให้แก่ประชาชนในระดับรากหญ้าได้โดยแท้

ใน ค.ศ.1994 เขาได้รับเลือกให้เป็นกรรมการในคณะกรรมการการเมืองจากที่ประชุมใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งชาติ ครั้งที่ 14 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่เขาได้แสดง

บทบาทในพรรคระดับประเทศ ต่อมา ก็ได้รับเลือกอีกเป็นครั้งที่สองในปี ค.ศ. 1997 จากที่ประชุมพรรคใหญ่ ครั้งที่ 15 ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1998 เขาได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งเป็นรองประธานาธิบดี และรองประธานคณะกรรมการทหาร ในช่วงเวลานั้น เขาได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติให้แก่พรรคและประเทศ โดยเขามีบทบาทสำคัญยิ่งในการประสานงานระหว่างพรรค-รัฐบาลกลาง-กองทัพ-การทูตและกิจการต่างประเทศ

นายหูได้ศึกษางานเขียนของคาร์ล มาร์กซ์ เลนิน เหมา เจ๋อตง และทฤษฎีของเติ้ง เสี่ยวผิง รวมทั้งแนวคิดตัวแทนสามกลุ่มของเจียง เจ๋อหมิน แนวคิดทฤษฎีเหล่านี้ได้รับการสังเคราะห์และจัดวางให้เป็นพื้นฐานสำคัญของแนวคิดทางการเมืองของเขา และเขาได้นำไปเป็นคำบรรยายให้แก่ตัวแทนผู้นำของพรรคที่เข้ารับการอบรมในโรงเรียนของพรรคคอมมิวนิสต์ในระหว่าง ค.ศ. 1993-2002 เสมอมา ในขณะเดียวกันนั้น เขาได้รับเลือกให้เป็นเลขาธิการเยาวชนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งชาติ และในตำแหน่งสำคัญๆ อีกมากด้วย

ในปี ค.ศ. 2001 นายหูเดินทางเยี่ยมเยือนประเทศแถบยุโรป 5 ประเทศ และไปเยือนสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2002 การเดินทางดังกล่าวเป็นการเปิดตัวผู้นำคนใหม่ต่อโลกตะวันตก อีกทั้งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ในงานด้านต่างประเทศของเขามาก จากผลงานมากมายที่นายหูได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์และทำงานในหน้าที่ต่างๆ มา ยังผลให้เขาได้รับการเลือกให้เป็นผู้นำประเทศในที่สุด

2. นโยบายของนายหู จินเทา

ประวัติศาสตร์จีนได้ชี้ชัดว่า ในยุคของเหมา เจ๋อตง เขาได้ทำการปฏิวัติสังคมนิยมให้กลายเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แม้จะเข้าร่วมปรึกษาหารือกับนักวิชาการและคณะผู้บริหาร แต่ในที่สุด แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคมนิยมกลับกลายเป็นสิ่งที่เขาคิดขึ้นเอง และกลายเป็นอุดมการณ์ที่เป็นแนวทางหลักต่อเป้าหมายและการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์ของเขา

ต่อมา เมื่อเติ้ง เสี่ยวผิงทำการปฏิรูปสังคมนิยม เขาได้นำหลักเศรษฐศาสตร์การตลาดเข้ามาใช้ เติ้งได้ปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตและเทคโนโลยีเป็นประจำ ซึ่งก็เป็นเช่นเดียวกับนายเจียง เจ๋อหมินที่เคยทำงานร่วมกับนักวิชาการและคณะที่

ปรึกษาหลายกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การพบกันระหว่างผู้นำกับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญมีลักษณะเป็นการปิดบังเป็นความลับ ไม่เปิดเผยสู่สาธารณชนทั่วไป

สำหรับนายหู จินเทา นั้น เขาได้เปิดประชุมร่วมกับเหล่าผู้รู้เป็นเวลาครั้งละ 60-90 นาที ร่วมกับเหล่าคณะรัฐมนตรีและคณะกรรมการประจำกรมการเมืองอย่างเปิดเผยเพื่อถาม-ตอบปัญหาที่ประเทศจีนกำลังเผชิญอยู่ และได้กระทำมาอย่างต่อเนื่อง โดยจัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกเดือน ปัญหาที่ได้นำมาพิจารณาด้วยกัน ได้แก่ การเกิดและการล่มสลายของชาติมหาอำนาจ เศรษฐกิจโลก กฎหมายรัฐธรรมนูญ วิกฤติการณ์ด้านการจัดการ การเปลี่ยนแปลงกองกำลังทหารของโลก และความมั่นคงในภูมิภาค เป็นต้น

อนึ่ง นายหูยังได้รับฟังข้อถกเถียงและการอภิปรายจากกลุ่มต่างๆ ด้วย เช่น เขาได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มชาวนา กลุ่มกรรมกรเหมืองแร่ กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี กลุ่มผู้ที่ประสบกับปัญหาเฉพาะเรื่อง กลุ่มผู้ยากไร้ เป็นอาทิ เพื่อให้กลุ่มเหล่านี้มีส่วนร่วมในการจัดการเกี่ยวกับประเทศชาติ ลักษณะดังนี้เป็น การเปิดสังคมให้กว้างขึ้นเพื่อให้เกิดการผสมผสานความคิดจากกลุ่มหลากหลายในสังคม แทนที่จะเป็นเพียงแนวความคิดเฉพาะกลุ่มผู้นำของพรรคดังเช่นในอดีต

ในวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 2004 นายหูได้ประกาศที่กรุงปักกิ่งว่า “จีนจะต้องสร้างแผนพัฒนาที่เน้นการป้องกันประเทศควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพื่อนำชาติไปสู่ความทันสมัย”

3. การครองความเป็นเจ้า

นายเหวิน เจียเป่า นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ.2004 ว่า

“จีนจะไม่คุกคามประเทศใด จะไม่ขยายอาณาเขตและจะไม่แสวงหาความเป็นเอก (hegemony) หรือแสวงหาความเป็นผู้นำในการครอบครองโลก แต่รัฐบาลจีนเน้นการพัฒนาเป็นงานหลักที่จะต้องกระทำให้บรรลุผล ทั้งนี้เป็นเพราะความสำเร็จในการพัฒนาและการปกครองในประเทศจีนจะเป็นการสร้างคุณประโยชน์ต่อสันติภาพและการพัฒนาของมวลมนุษยชาติทั้งมวล อนึ่ง จีนจะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระที่เน้นให้เกิดสันติภาพ และจะอุทิศตนในการสร้างมิตรภาพและความร่วมมือกับทุกประเทศ....

จีนจะยึดมั่นในอธิปไตยและศักดิ์ศรีในดินแดนของประเทศของตน โดยจะไม่ยินยอมให้ประเทศใดเข้าไปแทรกแซงกิจการภายใน ในขณะที่เดียวกัน จีนจะเคารพในอธิปไตยและศักดิ์ศรีของประเทศอื่นๆ เช่นกัน...”

นายกรัฐมนตรีจีนยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า จีนจะยังคงเปิดกว้างและสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันด้วยการร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีทั้งแนวกว้างและแนวลึก อีกทั้งจีนจะปรับปรุงและเพิ่มพูนความสัมพันธ์กับประเทศกำลังพัฒนาเพื่อผนึกกำลังกันสร้างสรรค์สังคม โดยเน้นให้เกิดกลุ่มความร่วมมือที่รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นและมีประสิทธิภาพระหว่างชาติ ค่อยพัฒนาด้วยกัน (South-South Cooperation) ส่วนกับประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น จีนจะปรับปรุงและให้ความร่วมมือกับประเทศเหล่านี้เพื่อผลประโยชน์ที่เป็นธรรมและมีผลประโยชน์ร่วมกัน อีกทั้งจะขยายขอบเขตของความสนใจที่คล้ายคลึงกัน และลดความแตกต่างระหว่างกันและกันให้มาก

คำกล่าวของนายเหวิน เจียเป่าเป็นการประกาศนโยบายต่างประเทศต่อที่ประชุมนานาชาติ ที่จัดขึ้นในเรื่อง Five Principles of Peaceful Coexistence เป็นปีที่ 50 โดยองค์การสหประชาชาติ ที่นครปักกิ่ง จากคำปราศรัยดังกล่าว เราอาจจะตั้งคำถามขึ้นในใจว่า นโยบายที่ว่านี้ได้นำมาปรับใช้ในสภาพที่เป็นจริงหรือไม่เพียงใด หรือเป็นเพียงการสร้างภาพของจีนต่อเวทีการเมืองระหว่างประเทศเท่านั้น ทั้งนี้ทั้งนั้น เป็นคำกล่าวที่แตกต่างไปจากคำพูดของนายหู จินเทา ประธานาธิบดีที่ย้ำให้จีนก้าวไปสู่การเป็นชาติมหาอำนาจบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศ อนึ่ง มีหลักฐานชี้ชัดว่า รัฐบาลจีนได้ส่งคนระดับผู้ช่วยรัฐมนตรีไปยังประเทศต่างๆ เพื่อเรียกร้องให้ประเทศกำลังพัฒนาปฏิเสธความเป็นผู้นำเพียงชาติเดียวของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่เดียวกัน จีนก็พยายามสร้างความเป็นหนึ่งด้วยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา และคาดการณ์กันว่า ในปี ค.ศ. 2020 ขนาดของเศรษฐกิจจะล้ำหน้าญี่ปุ่น และอาจจะก้าวไปสู่ชาติที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลกในปี ค.ศ. 2050 ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าจับตามองอย่างใกล้ชิดถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และที่สำคัญ คนไทยจำเป็นต้องร่วมกันวางแผนเพื่อรุกและรับกับนโยบายของจีนให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศของเราให้มากที่สุดเช่นกัน

จีน: บทบาทในเอเชียและในโลก

ด้วยความที่จีนเป็นประเทศที่ใหญ่และเคยเป็นประเทศผู้นำในเอเชีย รวมทั้งเป็นแหล่งอารยธรรมที่เป็นหลักของโลกตะวันออก ในขณะที่เดียวกัน จีนในยุคปัจจุบันได้เปิดประเทศและพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจการตลาด หรือที่เรียกว่าเป็นคอมมิวนิสต์แบบจีน ด้วยการส่งเสริมการลงทุนทั้งจากภายในและต่างประเทศ มุ่งมั่นในการผลิตและการขายสินค้าไปยังตลาดทั่วโลก อีกทั้งมีแผนในการนำเงินก้าวไปสู่ความเป็นผู้นำทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศตามแนวคิดของนายหู จินเทา ดังนั้น จีนจึงเป็นที่จับตามองทั้งจากนักวิชาการ และผู้นำของประเทศต่างๆ ทั่วโลกเสมอมา

ในบทความเรื่อง “อิทธิพลของจีนเพิ่มสูงขึ้นในเอเชีย” ที่เขียนโดยแบรด โกลสเซอร์แมน ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัย Pacific Forum CSIS ซึ่งตั้งอยู่ที่นครฮอนโนลูลู มลรัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา ได้กล่าวว่า จีนกำลังก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำในเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจที่มีข้อมูลตัวเลขปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด คือ จีนเป็นประเทศที่นำเข้าสินค้าจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คิดเป็นมูลค่ามากกว่า 413 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ จีนมีบทบาทสำคัญที่เป็นผู้นำนำเข้าสินค้าจากเกาหลีใต้ และจีนมีส่วนแบ่งในมูลค่าทางการค้าของญี่ปุ่นถึงร้อยละ 80 ในปี ค.ศ. 2003 มูลค่าทางการค้าของจีนต่อประเทศเหล่านี้ มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นในปี ค.ศ.2004 และในอนาคต

ผู้เขียนบทความได้กล่าวต่อไปอีกว่า คนเอเชียในปัจจุบันจะรู้สึกเหมือนกับในอดีตที่เคยมองว่า จีนเป็นภัยคุกคามหรือเป็นศัตรู หรือตัวก่อปัญหา ในทางตรงกันข้าม คนทั่วไปจะมองจีนเป็นโอกาส ทั้งที่เป็นโอกาสทางการค้า การลงทุน ความร่วมมือทางด้านเทคนิค และการพัฒนาในการแก้ปัญหาความยากจน สิ่งแวดล้อม พลังงาน และโรคเอดส์ อนึ่ง ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา จีนได้มีบทบาทในกลุ่มอาเซียนด้วยการเข้าร่วมประชุม ASEAN-Plus-Three ที่เกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย จีนได้สร้างบทบาทสำคัญในการประชุม APEC ที่กรุงเทพฯ และเป็นเจ้าภาพการประชุม 6 ฝ่าย (จีน รัสเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ และสหรัฐฯ) ในเรื่องวิกฤตนิเวศวิทย์ของเกาหลีเหนือ ในขณะที่เดียวกัน จีนได้ดำเนินกิจกรรมในการสร้างความสัมพันธ์พหุภาคีกับประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคอื่นของโลก และได้ร่วมก่อตั้ง Shanghai Cooperation Organization กับรัสเซีย โดยมีสำนักงานใหญ่ขึ้นที่กรุงปักกิ่ง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

1. สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า นับตั้งแต่จีนได้ทำการปฏิรูปเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 เป็นต้นมานั้น ได้มีการเชิญนักธุรกิจอุตสาหกรรมต่างชาติเข้าไปลงทุนในภาคอุตสาหกรรม และได้เปิดประตูสร้างความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ปัจจุบัน จีนมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะตามแถบบริเวณฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นจุดเริ่มแรกในการเปิดการลงทุนเป็นเขตเศรษฐกิจเสรี ยังผลให้รายได้ของประชากรเพิ่มสูงขึ้น มีอำนาจในการซื้อสูง และผู้คนต่างมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่วนเมืองในภูมิภาคอื่นๆ ก็มีความทันสมัยเช่นเดียวกัน กล่าวโดยสรุป ภาพของเมืองใหญ่ในจีนของยุคนี้มีความเจริญทันสมัยทัดเทียมกับเมืองใหญ่ๆ ในเอเชีย อีกทั้งบางเมืองมีความเจริญก้าวล้ำหน้าไปไกล เช่น เมืองเซี่ยงไฮ้ ปักกิ่ง เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลได้ปรับปรุงระบบเกษตรกรรมของประเทศ ในโครงการปฏิรูปชนบทที่ได้ลดบทบาทของระบบนารวมลงมาเป็นทำให้ครอบครัวชาวนาแต่ละครอบครัวเช่าที่ดินทำกิน ลักษณะดังนี้ ทำให้การรวมตัวกันเป็นคอมมูนได้เปลี่ยนไป กลายเป็นการเน้นการผลิตของแต่ละครัวเรือน ระบบดังกล่าวยังผลให้ผลผลิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้รายได้ต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้น ดังนั้น รัฐบาลจีนจึงได้แสดงความพอใจและมักประกาศว่า โครงการปฏิรูปได้ประสบความสำเร็จอย่างสูง

ใน ค.ศ. 2004 รัฐบาลได้ประกาศนโยบายปฏิรูปทางการเกษตรด้วยมาตรการลดการเก็บภาษีอากรชนบทลง และยกเลิกการกำหนดสถานภาพของถิ่นที่อยู่อาศัย โดยคาดว่าจะเป็นการแก้ปัญหาชนบทให้ถูกจุด ทำให้ปี ค.ศ. 2004 เป็นปี Second Spring สำหรับชนบทของจีน

ในการลดการเก็บภาษีนั้น เป็นโครงการพัฒนาชนบทที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือเป็นการลดการเก็บภาษีทางการเกษตรลงไปเรื่อยๆ เป็นเวลา 3 ปี จากนั้นก็จะยกเลิกการเก็บภาษีประเภทนี้ทั้งหมดภายใน 5 ปี ในขณะเดียวกัน ก็ได้จัดสรรเงินช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูชนบทไม่ต่ำกว่า 2,000 พันล้านหยวน และให้เงินอุดหนุนการเกษตรอีกหลายพันล้านหยวน เพื่อให้ประชากรราว 900 ล้านคนมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 300 หยวนต่อคนต่อปี

อนึ่ง มีสถิติที่น่าสนใจเกี่ยวกับชนบทของจีน คือ ประชากรในชนบทได้เพิ่มจำนวนสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา มีอัตราการเพิ่มถึง 250 เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 2004 มีประชากรอยู่ในวัยทำงาน 600 ล้านคน แต่มีงานรองรับในชนบทเพียง 270 ล้านคน แยกเป็นงานในภาคเกษตรกรรม 150 ล้านคน และธุรกิจนอกชนบทอีก 120 ล้านคน ทำให้แรงงานในชนบทที่เหลือต้องออกไปหางานทำนอกพื้นที่และในเมือง นอกจากนี้ ขนาดที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือนก็ลดลงเป็น 9.2 มู่ (1 มู่ เท่ากับ 1/15 เฮกเตอร์) ปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ โครงการปฏิรูปทางการเกษตรจึงเป็นโครงการที่จะช่วยลดและแก้ปัญหาในชนบทได้เป็นอย่างดี

ในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2004 กระทรวงพาณิชย์ของจีนได้ประกาศว่าได้อนุญาตให้บริษัทต่างชาติเข้าไปดำเนินธุรกิจด้านสินค้าทางการเกษตร ทั้งที่เป็นการขายส่งและการขายปลีกโดยไม่จำกัดเขตบริเวณ นั่นหมายความว่า เป็นอีกก้าวหนึ่งที่รัฐบาลจีนได้ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้กับองค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน ที่ให้จีนขยายการเปิดเสรีการลงทุนของต่างชาติโดยไม่จำกัดบริเวณ และในกิจการของธุรกิจ ทั้งนี้ จีนได้ทำสัญญาว่า ได้ยกเลิกข้อบังคับในเรื่องกิจการร่วมทุน การจำกัดการลงทุนในบางท้องที่ และจำนวนร้านขายส่งและขายปลีกอย่างสิ้นเชิงภายในวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 2004

ในอดีต รัฐบาลได้กำหนดให้บริษัทต่างชาติสามารถเข้าร่วมลงทุนได้ในสัดส่วนไม่เกิน ร้อยละ 65 ของเงินลงทุนทั้งหมด และได้จำกัดเขตการค้าในการดำเนินกิจการค้าส่งและค้าปลีกได้เพียงบางแห่งบางบริเวณเท่านั้น แต่เมื่อประกาศการค้าเสรีกับองค์การการค้าโลกแล้ว ก็ต้องยกเลิกข้อบังคับดังกล่าวข้างต้น อันจะเป็นผลดีแก่ชาวนา ทั้งนี้ รัฐบาลจีนสามารถสนับสนุนให้มีการเพิ่มการผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้นได้ เพราะสภาพทางการค้าผลผลิตทางการเกษตรของประเทศนี้ยังอยู่ในขั้นด้อยพัฒนา ทำให้ชาวนาในอดีตขายผลผลิตได้น้อย เมื่อเพิ่มจำนวนร้านซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านสะดวกซื้อในเมืองและตามท้องที่ต่างๆ มากขึ้น ก็จะส่งผลดีต่อการกระจายผลผลิตจากชนบทเข้าสู่เมืองได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อนึ่ง รัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายว่า ปริมาณการบริโภคของคนชนบทจะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อพวกเขามีรายได้จากการขายผลผลิต และจะสามารถใช้เงินจับจ่ายซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า โทรทัศน์ ได้มากขึ้น อันจะทำให้กระแสเงินหมุนเวียน

โดยรวมของประเทศมีความคล่องตัว และนำไปสู่การขยายตัวของเศรษฐกิจในระดับมหภาคเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม มีการวิพากษ์วิจารณ์กันทั่วไปว่า แนวนโยบายการพัฒนาเขตเมืองและเขตชนบทที่ได้กระทำมามากจะเน้นคนละส่วนกัน และไม่ค่อยได้รับความสำเร็จตามที่คาดหวังเสมอไป ทั้งนี้สิ่งที่เกิดขึ้นจริงก็คือ มีชาวนานับล้านๆ คนเดินทางเข้าออกเมืองต่างๆ เพื่อแสวงหางานในโรงงานอุตสาหกรรมและหาโอกาสของชีวิตที่ “ก้าวหน้า” ในเมือง นอกจากนี้ คนรุ่นหนุ่มสาวที่อยู่ในระบบโรงเรียนก็อพยพเข้ามาศึกษาต่อในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยในเมือง อันเป็นการเพิ่มพูนความรู้เพื่อใช้เป็นฐานในการก้าวกระโดดไปสู่อาชีพที่ดีกว่าและมีชีวิตที่สุขสบายกว่า ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในเมืองใหญ่ๆ ของจีนมี “ประชากรล่องลอย” (floating population) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของประชากรในเมืองนั้นๆ จากสถิติของกระทรวงเกษตรระบุว่า ในปี ค.ศ. 2004 จำนวนชาวนาที่ทำงานในเมืองมีราว 100 ล้านคน มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.5 ต่อปี คาดกันว่าในอีก 15 ปีข้างหน้า จะมีชาวนาหลังไหลเข้าไปทำงานในเมืองไม่น้อยกว่า 150 ล้านคนทีเดียว

คนเหล่านี้มักพบกับความยากลำบากในการดำรงชีวิตในเมือง ทั้งในด้านความมั่นคงในอาชีพ ที่อยู่อาศัย การศึกษา และความมั่นคงทางสังคม โดยพวกเขามักได้งานชั่วคราว ได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำ มีสภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ขาดสุขลักษณะอนามัยที่ดี และไม่มีโอกาสในการฝึกทักษะในการทำงาน

ความยากจนของประชากรล่องลอยเป็นผลมาจากการที่พวกเขามีชื่อในทะเบียนของคนทำงานด้านการเกษตร แต่เมื่อต้องเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง ก็ไม่มีใบทะเบียนของคนทำงานภาคนอกเกษตรกรรม จึงไม่มีสิทธิและโอกาสในการทำงานถาวรในเมืองได้เทียบเท่ากับคนในเมือง พวกเขาจะต้องทำงานในงานที่หาได้เพื่อหาเงินเลี้ยงชีพไปวันๆ หนึ่ง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ต้องพยายามหาทางเก็บสะสมเงินอันมีอยู่น้อยนิดส่งกลับไปเลี้ยงดูครอบครัวในชนบท ดังนั้น หากมีการยกเลิกสถานภาพถิ่นที่อยู่อาศัย ก็อาจจะเป็นหนทางหนึ่งที่ชาวชนบทจะได้รับความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น

ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงภาพชีวิตจริงของคนจีนในยุคศหัสวรรษใหม่ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ได้รับความสำเร็จในชีวิตระดับหนึ่ง (อย่างไรก็ตาม มีกรณีอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้เป็นไปอย่างหวังตั้งใจเอาไว้) ตัวอย่างนี้เป็นครอบครัวของคนหนุ่มสาวที่

เดินทางออกจากชนบทเข้าไปศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัยในเมือง ภายหลังจากจบการศึกษาแล้ว ก็แต่งงานกัน ในช่วงแรกของการก่อตั้งครอบครัว ทั้งคู่ไม่มีทรัพย์สินสมบัติอันใดเลย บ้านต้องเช่าข้าวต้องซื้อ จนกระทั่งภรรยาคลอดบุตรชาย ก็ยิ่งเพิ่มค่าใช้จ่ายมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ครอบครัวพ่อแม่ของสามีก็มีหนี้สินมากมายที่สามีต้องรับภาระส่งเงินกู้คืนที่ทางบ้านของเขาก่อน

ทั้งคู่ต้องทำงานอย่างหนักเป็นเวลานานหลายปี ในขณะที่หน้าที่การงานก็ได้รับการเลื่อนให้สูงขึ้นเรื่อยๆ จนสามารถซื้ออพาร์ทเมนต์เล็กๆ ได้ห้องหนึ่ง และอาศัยอยู่กันตามอัธยาศัย พวกเขามักจะเดินทางไป-กลับชนบทเพื่อเยี่ยมเยือนครอบครัวของพ่อแม่ แต่ความใฝ่ฝันที่จะเดินทางท่องเที่ยวตามมณฑลต่างๆ ของจีนยังไม่อาจจะทำได้เพราะฐานะทางการเงินไม่เอื้ออำนวย

ฝ่ายภรรยาบอกว่า บิดาของเธอเป็นบุคคลที่น่ายกย่องมาก เพราะให้การสนับสนุนเธอทุกอย่างตลอดมา เมื่อเธอมีงานทำแล้วก็ต้องการจะซื้อเสื้อผ้าดีๆ ให้ท่านสวมใส่ แต่บิดากลับปฏิเสธและบอกว่า เขาคงไม่มีโอกาสที่จะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าราคาแพง และยังกล่าวต่อเธอกีว่า ควรเก็บเงินทองไว้ใช้จ่ายในครอบครัวจะดีกว่า

ภรรยาได้เคยบอกกับสามีว่า เธอใฝ่ฝันที่จะเป็นเจ้าของบ้านสองชั้นหลังใหญ่ ทำงานสี่วันต่ออาทิตย์ มีวันหยุดประจำปี และมีรถยนต์ขับไปตามชนบทกับครอบครัว ในช่วงฤดูใบไม้ผลิเพื่อเฝ้ามองพระอาทิตย์อัสดงท่ามกลางกลิ่นไอของพงหญ้า สามีมองหน้าพร้อมกับการเข้ามาถอดและกระซิบเบาๆ ว่า เมื่อเราเป็นเด็ก ไม่เคยคิดฝันเลยว่าจะเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย แต่เราก็ทำได้ เมื่อเราเรียนหนังสืออยู่ในมหาวิทยาลัยก็ไม่เคยนึกฝันว่าจะเข้าทำงานในส่วนราชการในเมืองใหญ่ ซึ่งถือกันว่าเป็นที่ดีมีเกียรติในสายตาของคนทั่วไป แต่เราก็ทำได้และสามารถเลื่อนตำแหน่งขึ้นสู่ระดับสูงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ก็เป็นเพราะความพยายามของเราทั้งคู่ที่สร้างสมกันมาโดยปราศจากการอุ้มชูช่วยเหลือจากครอบครัวเลย สิ่งที่เราควรทำก็คือ การทำงานให้หนักและทำความฝันให้เป็นจริง เขาเชื่อว่า สิ่งที่ฝันจะต้องปรากฏขึ้นแม้จะต้องใช้เวลานานหน่อยก็ตาม จงเชื่อเถอะว่าต้องทำได้

2. เศรษฐกิจระดับมหภาค

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 แห่งคริสต์ศักราชเป็นต้นมา เศรษฐกิจของจีนได้

ขยายตัวอย่างรวดเร็วและกลายเป็นประเทศที่มีอิทธิพลต่อการค้าของเอเชียและของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียด้วยกันเองนั้น ปริมาณการค้าระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ได้ขยายตัวกว่าร้อยละ 15 ต่อปีตลอดช่วงสิบปีที่ผ่านมา และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ดังมีข้อมูลสนับสนุนคำกล่าวดังนี้

ในเอเชียตะวันออก (จีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และไต้หวัน) จีนมีบทบาทเด่นในด้าน การค้าและการลงทุน กล่าวคือ ภายหลังจากที่เกาหลีใต้และจีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ ระหว่างกัน ขนาดและมูลค่าทางการค้าระหว่างกันได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยจีน กลายเป็นตลาดใหญ่อันดับที่สองของสินค้าส่งออกของเกาหลีใต้ในช่วงตอนปลายของ คริสต์ศตวรรษ 1990 และจีนเป็นคู่ค้าอันดับที่หนึ่งของเกาหลีใต้ในตอนต้นสหัสวรรษ ใหม่แทนประเทศสหรัฐอเมริกาที่เคยครองความเป็นคู่ค้าอันดับที่หนึ่งของเกาหลีใต้ ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนกรณีกับประเทศญี่ปุ่นนั้น จีนเป็นประเทศที่ซื้อสินค้า มากเป็นอันดับที่สอง หรือเป็นตลาดใหญ่ที่นำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นแทนที่ตลาดสหรัฐฯ

ไต้หวันก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ส่งสินค้าไปขายยังตลาดจีน โดยจีนเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดของสินค้าจากไต้หวัน

ในกรณีของประเทศในกลุ่มอาเซียน 10 ประเทศ ปริมาณการค้ากับจีนได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 20 จริงอยู่ที่มูลค่าทางการค้ากับกลุ่มอาเซียนจะมีไม่มากเท่ากับประเทศในเอเชีย ตะวันออก แต่อัตราการขยายตัวก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการทำข้อตกลง ทางการค้าในกรอบ ASEAN Plus Three, APEC และการทำข้อตกลงเป็นเขตการค้าเสรี (Free Trade Area - FTA) ซึ่งได้กระทำให้ขึ้นในตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 21 อันจะทำให้จีนกลายเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญของอาเซียนต่อไป

ในแง่ของการลงทุน จีนเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่มีบริษัทต่างชาติจากทั่วโลกเข้าไปลงทุนมากที่สุดในช่วงทศวรรษ 1990 บริษัทเหล่านี้ส่วนใหญ่ไปจากไต้หวัน ฮองกง ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สหรัฐฯ และยุโรป มีข้อมูลชี้ชัดว่า การลงทุนจากต่างประเทศในจีนมีราว 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 1985 เพิ่มขึ้นเป็น 133 พันล้านเหรียญในปี 2001 ทำให้ สินค้าที่ผลิตในจีนได้ส่งออกไปขายยังตลาดในสหรัฐฯ และประเทศต่างๆ ทั่วโลก จำนวนมาก สินค้าจากจีน เช่น รองเท้า ตุ๊กตา เกมส์ อุปกรณ์กีฬา และสินค้าประเภทไอที (information technology) ได้แก่ คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล คอมพิวเตอร์กระเป๋าหิ้ว จอภาพ สแกนเนอร์ ได้ตีคู่แข่งในสินค้าประเภทเดียวกันที่เคยครองตลาดในสหรัฐฯ จาก

ประเทศเกาหลีใต้ ฮองกง ไต้หวัน ไทย และมาเลเซีย การขยายตัวสินค้าประเภทไอทีของจีนได้ปรากฏขึ้นอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา โดยคณะกรรมการการวางแผนเพื่อการพัฒนาประเทศของจีน (State Development Planning Commission) ได้ประกาศในงานแสดงสินค้าไฮเทคเมื่อปี ค.ศ. 2002 ที่นครเซินเจิ้นว่า “รัฐบาลได้ส่งเสริมและเข้าร่วม โครงการในธุรกิจผลิตสินค้าไฮเทคกว่า 1,000 โครงการกับบริษัทต่าง ๆ ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบัน บริษัทเหล่านี้ทำการผลิตสินค้าประเภท *telecommunication, electronics, communication, medicine, environment protection, new materials and biotechnology* โดยหวังว่า จะสามารถผลิตสินค้าคิดเป็นมูลค่ามากกว่า 200 พันล้านหยวน (24 พันล้านเหรียญ) ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกำไรราว 38 พันล้านหยวน (4.6 พันล้านเหรียญ)”

อนึ่ง บริษัทกว่า 15 แห่งของจีนลงทุนผลิตโทรทัศน์และโทรศัพท์มือถือให้แก่ลูกค้าต่างประเทศคิดเป็นมูลค่า 9.2 พันล้านหยวน (1.1 พันล้านเหรียญ) และบริษัทโซนิเทคโนโลยีของจีนได้เซ็นสัญญาผลิตโทรทัศน์กับลูกค้าในฮ่องกง เป็นมูลค่า 120 ล้านหยวนในปี ค.ศ. 2002 นี้เป็นเพียงบางตัวอย่างที่บริษัทในจีนกำลังสร้างอิทธิพลในการผลิตสินค้าไฮเทคเพื่อการส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ อีกทั้งคาดการณ์กันว่า ในอนาคตอันใกล้นี้ สินค้าประเภทนี้จะมีฐานการผลิตขนาดใหญ่ในประเทศแถบเอเชีย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แหล่งผลิตทางซีกโลกตะวันออกจะแทนที่แหล่งผลิตจากโลกตะวันตก

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนที่มีต่อเอเชียและต่อโลก ส่วนหนึ่งได้สร้างความยินดีให้แก่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่มองเห็นว่า จีนจะไม่เป็นภัยคุกคามทางด้านการทหาร เพราะจีนได้มุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่า ตลอดจนถึงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอันเป็นผลข้างเคียงของการขยายตัวของเศรษฐกิจระบบตลาด อย่างไรก็ตาม ประเทศบางกลุ่ม เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศต่างมองจีนด้วยความระมัดระวัง ทั้งนี้ เพราะศักยภาพของจีนในการก้าวเป็นหนึ่งเดียวในทางเศรษฐกิจของโลก จะมีการเพิ่มการใช้พลังงานของโลกในการผลิต การสร้างความทันสมัย การแข่งขันในตลาดที่สำคัญๆ ของโลก เพราะการมีแรงงานราคาถูกและมีแรงงานเหลือเฟือของจีน ตลอดจนถึงนโยบายที่ต้องการเป็นหนึ่งในจีนในเวทีการเมืองและเศรษฐกิจของโลก อันเป็นการท้าทายสถานภาพของการเป็นเจ้าของประเทศเหล่านั้น

ทั้งนี้ทั้งนั้น เป็นเพราะผู้นำของจีนได้ประกาศย้ำเตือนอย่างต่อเนื่องและเปิดเผย ถึงการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ดังตัวอย่างเช่น เมื่อนายหู จินเทาเดินทางไป นครเซี่ยงไฮ้ในระหว่างวันที่ 26-29 กรกฎาคม ค.ศ.2004 เขาได้ประกาศต่อประชาชนของ เมืองนี้ว่า “ขอให้ทุกคนทำงานอย่างหนักและมุ่งมั่นนำพาเมืองเซี่ยงไฮ้ให้มีความ เจริญรุ่งเรืองและเป็นเสาหลักในการพัฒนาของประเทศ” นั้นหมายความว่า จีนพยายาม เดินหน้าไปสู่ความเป็นประเทศที่มั่งคั่งและมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกัน ก็ทำทลาย ประเทศชั้นแนวหน้าที่ครอบครองความเป็นหนึ่งของโลกในปัจจุบันนั่นเอง

3. พัฒนาการทางสังคมของจีน: บททำทลาย

ในปี ค.ศ. 2002 นายหลี่ ลู่หวาน อดีตผู้นำคนสำคัญหมายเลข 4 กล่าวในที่ประชุม ประจำปีของคณะที่ปรึกษาทางการเมืองประชาชน (Chinese People’s Political Consultation Conference) ว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดของจีนได้ส่งผลให้อาชีพและ สถานภาพทางสังคมของประเทศรายยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป และก่อให้เกิดความ แตกต่างและความขัดแย้งระหว่างชุมชน ระหว่างชนิดของอุตสาหกรรม และระหว่าง ภูมิภาคต่างๆ ขึ้น” จากคำกล่าวนี้ อาจถือได้ว่า เป็นเรื่องปกติและไม่น่าจะเป็นอันตราย ใดๆ แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงผลพวงที่เกิดขึ้นจากหนทางอันยาวไกลที่พรรค คอมมิวนิสต์จีนได้เดินมาถึง ณ. จุดนี้

นายหลี่ได้อธิบายต่อไปอีกว่า สิ่งที่เรามองเห็นถึงข้อขัดแย้งทางสังคมในช่วงนี้ ก็คือ ประเภทของข้อขัดแย้งในหมู่ประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความในใจของแต่ละกลุ่ม หนทางในการแก้ไขข้อขัดแย้งนี้ ได้แก่ การร่วมมือกันในการทำงาน และการมีความรัก ไคร่กลมเกลียวกันในหมู่ประชาชน

ตามทฤษฎีนั้น ข้อขัดแย้งที่นำไปสู่การประหัตประหารกัน คือ ข้อขัดแย้งระหว่าง ตัวตน (oneself) กับ “ศัตรู” (enemy) ซึ่งจำเป็นต้องขจัด “ศัตรู” ให้ออกไป จึงจะแก้ปัญหาคือ ข้อขัดแย้งได้ ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมจีนในยุคประธานเหมา เจ๋อตุง ก็คือ การต่อสู้ กับ “ชนชั้นศัตรู” (class enemy) นั่นคือ ชนชั้นที่เป็นเจ้าของที่ดินและชนชั้นที่ร่ำรวย ส่วนยุคการปฏิวัติวัฒนธรรม (Cultural Revolution) นั้น รัฐธรรมนูญของพรรคได้ระบุว่า เป็น “พรรคของชนชั้นกรรมาชีพ” โดยเหมา เจ๋อตุงย้ำถึงความจำเป็นที่จะต้องต่อสู้กับ ศัตรูอย่างไม่มีวันสิ้นสุด เพราะชนชั้นสูงจะต้องถูกขจัดออกไปเพื่อไม่ให้เอารัดเอาเปรียบ ชนชั้นกรรมาชีพ

ส่วนในยุคของนายเจียง เจ๋อหมิน ได้เสนอ “ทฤษฎีสามตัวแทน” นายเจียงได้ยึดมั่นว่า พรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคของมวลชนทั้งมวล โดยเขาไม่ได้ให้ความสนใจต่อการต่อสู้ทางชนชั้นอีก ทั้งนี้เพราะชนชั้นศัตรูได้ถูกลบออกไปจากสังคมจีนจนหมดสิ้นแล้วในยุคก่อนหน้า ดังนั้น การเปลี่ยนรูปจากการเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมมาชีพมาเป็นพลังการผลิตที่ก้าวหน้าเพื่อเข้าสู่ “วัฒนธรรมที่ก้าวหน้า” หมายถึง การนำสังคมเข้าสู่สังคมที่ร่ำรวยและมีพลัง มิใช่เป็นสังคมของคนยากจนและไร้ศักดิ์ศรี

ปัจจุบัน สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยได้จำแนกชนชั้นออกเป็น 10 ชนชั้น โดยมีกลุ่มหัวหน้าพรรคอยู่ในชนชั้นสูงสุด คนไร้งานทำอยู่ในชั้นต่ำสุด หนึ่ง สมาชิกพรรคส่วนใหญ่ในยุคนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้จัดการ ผู้ประกอบการอิสระ และนักวิชาชีพ ในขณะที่ชาวนาและกรรมกร ผู้ซึ่งเคยเป็นผู้สนับสนุนหลักของพรรคในอดีตกลับมีจำนวนสมาชิกลดลงมาก ดังตัวอย่างของการศึกษาที่เมืองเซินเจิ้นที่เป็นเขตติดต่อกับฮ่องกง พบว่า สมาชิกพรรคที่เป็นผู้จัดการมีจำนวนร้อยละ 35.7 ผู้ประกอบวิชาชีพอิสระร้อยละ 22.2 นักวิชาชีพ ร้อยละ 27.3 ในขณะที่กรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรมมีเพียงร้อยละ 10.4 ข้อมูลดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงกับการศึกษาในบริเวณอื่นๆ ของประเทศ จะเห็นได้ว่า คนกลุ่มแรกได้เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคและมีบทบาทในพรรคมากขึ้น ส่วนชาวนาและกรรมกรมีจำนวนลดน้อยลงไป ทำให้โครงสร้างของพรรคเปลี่ยนแปลงไป

ต่อมา ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2004 สมาคมดังกล่าวได้เสนอรายงานอีกชิ้นหนึ่งชื่อ Flow in Contemporary Chinese Society โดยได้ย้่าว่า ในอีก 8-10 ปีต่อไป จีนจะก้าวไปสู่สังคมที่นักวิชาชีพมีความสำคัญขึ้น ชนชั้นกลางจะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ชาวนาจะมีจำนวนลดลงอย่างเห็นได้ชัด ลักษณะดังนี้จะทำให้โครงสร้างของชนชั้นยังเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ

ในปัจจุบัน ชาวนามีจำนวนร้อยละ 44 ชนชั้นกลางมีร้อยละ 15 อุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางมิให้มีการขยับสถานะภาพของชาวนาก็คือ มีข้อบังคับของรัฐที่กำหนดในเรื่องถิ่นที่อยู่อาศัย อาชีพ บุคลากร และความมั่นคงทางสังคมที่มีอยู่อย่างเคร่งครัดนับแต่อดีตและยังคงมีผลบังคับใช้ ทำให้การเลื่อนสถานะภาพทางสังคมให้สูงขึ้น ความยุติธรรม และแบบแผนของการเข้าสู่ความทันสมัยและเปิดโอกาสให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นไปได้ยาก ดังนั้น จำเป็นต้องยกเลิกข้อกำหนดเหล่านี้ออกไปให้หมด เพื่อ

ประชากรจะสามารถเลื่อนชั้น (moving up) ทางสังคมได้ตามความสามารถของพวกเขา

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้เปิดตัวสู่โลกกว้างในยุคปัจจุบัน จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงขึ้น กล่าวคือ ประชากรจีนได้ก้าวไปสู่โลกกว้างโดยผ่านทางอินเทอร์เน็ต ปัจจุบันมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในจีนราว 75.5 ล้านคนจากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,300 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 6 ของประชากรทั้งหมด ในขณะที่ญี่ปุ่นมีผู้ใช้จำนวน 56 ล้านคน จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 127 ล้านคน ส่วนสหรัฐฯ มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 165.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 57 ของประชากรทั้งหมด 290.3 ล้านคน จึงมีการพยากรณ์ว่า ในอนาคตจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในจีนจะเพิ่มปริมาณขึ้นอีกหลายเท่าตัว อันจะทำให้คนส่วนใหญ่ก้าวขึ้นไปสู่ชนชั้นกลางและผู้ใช้วิชาชีพขั้นสูงของคุณให้สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในแง่ปัญหาทางด้านสังคมในยุคปัจจุบันนั้น ได้เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งก็คล้ายคลึงกับของประเทศอื่นๆ ที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดทั่วโลก เช่น ปัญหาการว่างงาน สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ อาชญากรรม โสเภณี ความแตกต่างกันทางด้านรายได้ ฯลฯ ตัวอย่างเรื่องการว่างงานเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจยิ่ง เพราะมีผู้เชี่ยวชาญของจีนได้แนะนำว่า รัฐบาลจีนควรสร้างอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมากและควรสนับสนุนให้เกิดกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กเพราะเป็นหนทางที่จะจ้างแรงงานคนได้เป็นจำนวนมาก รัฐบาลไม่ควรเน้นเป้าหมายด้านการเพิ่มมูลค่าของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ มิใช่เป้าหมายสูงสุด แต่ควรสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการจ้างงานควบคู่กันไป

ผู้เชี่ยวชาญยังได้อ้างถึงตัวเลขของการว่างงานในปี ค.ศ. 2001 ว่า อัตราการว่างงานอยู่ในระดับร้อยละ 3.6 หรือมีจำนวนผู้ว่างงานทั้งสิ้น 6.81 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2004 มีคนว่างงานราว 10 ล้านคน ดังนั้น แม้ว่าอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะสูงมากกว่าร้อยละ 7 ต่อปีในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาก็ตาม แต่ในที่สุด การว่างงานก็จะทำลายแนวโน้มของอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเสียสิ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างจีน – เกาหลี

ในที่นี้จะแยกกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลี ออกเป็น 2 หัวข้อ คือ จีนกับเกาหลีเหนือ และจีนกับเกาหลีใต้ การอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวจะไม่จืดจางถึงจุดยืนของจีน (Chinese position) ที่มีต่อแต่ละประเทศเท่านั้น แต่จะกล่าวถึงจุดยืนของอีกฝ่ายหนึ่ง และจุดยืนของประเทศที่สามที่มีต่อสถานการณ์แต่ละสถานการณ์เพื่อผู้อ่านจะได้เปรียบเทียบข้อมูลและสามารถมองเห็นภาพได้อย่างชัดเจนถึงการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์และพฤติกรรมของแต่ละรัฐ

1. จีนกับเกาหลีเหนือ: ความสัมพันธ์แบบพี่ใหญ่ (Big brother)

ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการยุติสงครามเย็นในคอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 อิทธิพลของรัสเซียต่อเกาหลีเหนือได้ลดระดับลงต่ำสุด ทั้งนี้เพราะรัฐต่างๆ ภายใต้การปกครองของอดีตสหภาพโซเวียตได้แยกตัวตั้งตนเป็นประเทศอิสระ จึงเหลือแต่ส่วนที่เป็นรัสเซียที่ยังคงรวมตัวเป็นประเทศหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัสเซียจะมีอาณาเขตกว้างใหญ่และมีประชากรเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากยังคงยึดมั่นในระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมได้แพร่กระจายเข้าไปในทุกส่วนของประเทศ ทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างระบบการผลิตแบบสังคมนิยมกับระบบทุนนิยม ก่อให้เกิดความสับสนในหมู่ประชาชนและความไร้ประสิทธิภาพในด้านการผลิต ทำให้เศรษฐกิจของรัสเซียตกอยู่ในภาวะวิกฤตกลายเป็นประเทศที่ประชากรมีรายได้ต่ำอยู่ในระดับประเทศกำลังพัฒนา ข้าราชการและพนักงานบริษัทมีรายได้เดือนละไม่กี่พันบาท และความยากจนมีปรากฏไปทั่วทุกส่วนของประเทศ จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้เกาหลีเหนือไม่อาจพึ่งพาได้ดังเช่นในอดีต ดังนั้น จึงต้องยึดจีนเป็นพันธมิตรที่แน่นแฟ้นที่สุด

จีนเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับเกาหลีเหนือนับพันกิโลเมตร และต่างยึดมั่นระบบเศรษฐกิจแบบเดียวกัน จีนแตกต่างจากรัสเซียที่แม้จะมีพรมแดนติดต่อกับเกาหลีเหนือราว 16 กิโลเมตร แต่เนื่องจากจีนได้รับความสำเร็จในการพัฒนาประเทศช่วง 30 ปีที่ผ่านมาดังที่กล่าวแล้วในตอนต้น ทำให้จีนเป็นแหล่งที่สามารถเจอเงินเกาหลีเหนือทางด้านเศรษฐกิจ และปกป้องเกาหลีเหนือในทางการเมืองระหว่างประเทศ เพราะมี “ประเทศผู้พี่” (big brother) ให้การดูแลหากรุกขู หรือรุกรานจากประเทศเสรีนิยมใดๆ ด้วยเหตุนี้ เมืองโสมแดงจึงทำตัวเป็นเสมือน “รัฐบริวาร” ของจีนเฉกเช่นในอดีต จน

มีการกล่าวขานกันว่า เกาหลีเหนือเป็นเสมือนมณฑลที่สี่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน (จีนมีมณฑลเฮอหลุงเจียง มณฑลจี๋หลิน และมณฑลเหลียวหนิง) เพราะมีความสัมพันธ์พิเศษ (special relationship) ระหว่างกัน ดังนี้

ก. การร่วมมือทางเศรษฐกิจ

(1) การร่วมมือทางเศรษฐกิจ ในทศวรรษที่ 1990 การค้าระหว่างสองประเทศมีมูลค่าเพียง 3 – 6 ร้อยล้านเหรียญต่อปี หรือคิดเป็นอัตราส่วนเพียงร้อยละไม่ถึง 30 ของมูลค่าการค้ารวมกับต่างประเทศทั้งหมดของเกาหลีเหนือ ต่อมาในตอนต้นสหัสวรรษใหม่ที่ 21 มูลค่าทางการค้าพุ่งสูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึง 1,580 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือมากกว่าร้อยละ 50 ในปี ค.ศ. 2005 ที่เดียว

(2) การลงทุนของจีนในเกาหลีเหนือ ช่วงปี ค.ศ. 2002 จีนได้เข้าไปลงทุนในเมืองโซมแดงเพียง 1 – 2 โครงการเท่านั้น ต่อมา เมื่อรัฐบาลของเกาหลีเหนือได้ปรับแต่งการจัดการด้านเศรษฐกิจ บรรยากาศการลงทุนจึงเริ่มเฟื่องฟู จีนจึงได้ทยอยเซ็นข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจหลายฉบับในช่วงที่นายคิม จองอิลเดินทางไปเยือนจีนในปี ค.ศ. 2004 การลงทุนของจีนได้เพิ่มจาก 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 2003 พุ่งขึ้นเป็น 50 ล้านดอลลาร์ในปี ค.ศ. 2004 และเพิ่มปริมาณและมูลค่าการลงทุนมากขึ้น ภายหลังการเซ็นสัญญา Investment Promotion and Protection Agreement ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2005

การค้าระหว่างเกาหลีเหนือกับจีน

	1992	1995	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
มูลค่า (100 ล้านดอลลาร์)	69	54	3.7	4.8	7.4	7.4	10.1	13.9	15.8
อัตราส่วนต่อการค้า กับต่างประเทศทั้งหมด	27	26	25	25	33	33	43	48	50+

จีนเน้นการลงทุนในการบูรณะและประมงในระยะเริ่มแรก เพราะสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยได้อย่างชัดเจน ส่วนการลงทุนด้านปัจจัยพื้นฐานและอุตสาหกรรมยังอยู่ในระดับต่ำ

ต่อมา ประธานาธิบดีหู จินเทาเดินทางไปเยือนเกาหลีเหนือในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2005 และได้มองหาการขยายการลงทุนมากยิ่งขึ้น อนึ่ง จีนได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 11 ในปี ค.ศ. 2006 โดยเน้นการพัฒนาการลงทุนในมณฑลทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มากขึ้น อาจส่งผลให้เพิ่มการลงทุนด้านการพัฒนาแหล่ง

ข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเกาหลีเหนือกับจีน

สิงหาคม 2002	ความร่วมมือในด้านมาตรฐานของสินค้าและคุณภาพ
มีนาคม 2005	ข้อตกลงเกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุนและ คณะกรรมการร่วมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ
กรกฎาคม 2005	ข้อตกลงด้านการต่อรองเกี่ยวกับความร่วมมือทางศุลกากร
ตุลาคม 2005	ข้อตกลง 4 ข้อในด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาแบบทวิภาคี

ตุลาคม 2005	การลงนามข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจในแผนพัฒนาฉบับที่ 11 (ค.ศ. 2006 – 2010)
-------------	--

วัตถุประสงค์ในเกาหลีเหนือมากยิ่งขึ้นในขณะเดียวกัน จีนมองเห็นช่องทางที่จะส่งผ่านสินค้าจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนไปยังเมืองราจิน – ซองบอน ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจการลงทุนระหว่างประเทศของเกาหลีเหนือเพื่อออกทะเล จะทำให้การลงทุนจากจีนเพิ่มมากขึ้นต่อไป

(3) ความช่วยเหลือจากจีน จีนได้ส่งความช่วยเหลือทางด้านมนุษยชนให้แก่เกาหลีเหนือนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมามีมูลค่าราวปีละ 200 ล้านดอลลาร์ ส่วนเงินกู้ที่ให้แก่มืองโซมแดงนั้นมักออกมาในรูปแบบน้ำมันดิบ อาหาร และ โรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งความช่วยเหลือทางด้านอาหารนั้น จีนเป็นแหล่งป้อนอาหารแก่เกาหลีเหนือถึงร้อยละ 30

- 40 ของความต้องการทั้งประเทศในแต่ละปี อนึ่ง เกาหลีเหนือพึ่งพาวัสดุทางยุทธศาสตร์จากจีนถึง 100 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ จีนยังให้เงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าราวครึ่งละ 50 ถึง 100 ล้านดอลลาร์เมื่อมีการเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่ระดับสูงจากเกาหลีเหนือ

ข. มูลเหตุเบื้องต้นหลังความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบทวิภาคี

จุดเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญของความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศนี้เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2000 ที่ขนาดการค้าการลงทุนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งได้มีการสร้างองค์กรเพื่อทำหน้าที่นี้ขึ้น ทำให้เกิดความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นต่อกันและกัน ทั้งนี้ทั้งนั้น มูลเหตุสำคัญมาจากผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมกันภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ

(1) จุดยืนของจีน จีนมีเหตุผลหลายประการที่จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ กล่าวคือ ประการแรก จีนต้องผูกมิตรกับเกาหลีเหนือ เพราะมีความรู้สึกว่าสหรัฐฯ ประสงค์ที่จะแยกจีนให้อยู่โดดเดี่ยว โดยสหรัฐฯ ได้เพิ่มระดับความเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นให้สูงขึ้น อีกทั้งยังได้ตั้งกองกำลังทหารประจำในเอเชียกลาง ทำให้จีนต้องขยายมิตรภาพที่ดีต่อเวียดนามเพื่อครอบครองภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ประการที่สอง จีนต้องการรักษาความมั่นคงตามชายแดนไว้ จึงได้ให้ความช่วยเหลือแก่เกาหลีเหนือ อนึ่ง การผูกมิตรกับเมืองโฮมแดงยังทำให้จีนมีแหล่งทรัพยากรใช้ป้อนอุตสาหกรรมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของตน นอกจากนี้ จีนคาดหวังว่าจะใช้ท่าเรือที่เมืองราจินระบายสินค้าที่ผลิตจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ออกสู่ทะเลได้สะดวก อันจะทำให้เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการส่งออกสินค้าไปสู่อุซุบุนและเมืองอื่นๆ ได้มาก

ประการที่สาม จีนสามารถใช้อิทธิพลเรียกร้องให้เกาหลีเหนือยุติการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้ อันจักทำให้จีนได้รับความนิยมจากประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐฯ เกาหลีใต้ และญี่ปุ่นที่มองเห็นว่าจีนได้แสดงบทบาทเป็นกลางและใช้เวทีในประเทศของตนจัดการประชุมหกฝ่ายในเรื่องวิกฤตนิวเคลียร์ นอกจากนี้ มีการกล่าวว่จีนใช้เกาหลีเหนือเป็นรัฐกันชนกับเกาหลีใต้และกองกำลังทหารสหรัฐฯ ที่ตั้งฐานทัพอยู่ในเกาหลีใต้และญี่ปุ่น ดังนั้น เกาหลีเหนือจึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่จีนมองเห็นประโยชน์เพื่อใช้เป็นปราการหากได้รับการโจมตีจากพันธมิตรโลกเสรีด้วยกำลัง

หากเกิดการล่มสลายของรัฐบาลเกาหลีเหนือจะเป็นภาระอันใหญ่หลวงต่อจีนด้วยเหตุนี้จึงเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องส่งเสริมให้สังคมนิยมแดงมีสันติภาพและเจริญรุ่งเรือง ในทัศนะของจีนนั้น อิทธิพลของจีนต่อเกาหลีเหนือจะลดถอยลงไปก็ต่อเมื่อเกาหลีเหนือสามารถปรับปรุงความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้และสหรัฐฯ จากจุดนี้เองจึงเป็นเหตุผลที่ชัดเจนประการหนึ่งที่จีนเร่งรัดในการแผ่อิทธิพลไปยังเกาหลีเหนือด้วยการขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้น

(2) จุดยืนของเกาหลีเหนือ เกาหลีเหนือก็มีเหตุผลสำคัญดังนี้ ประการที่หนึ่งเมื่อเกาหลีเหนือได้สูญเสียมิตรประเทศที่ให้การสนับสนุนหลักไป คือ รัสเซีย (สหภาพโซเวียตเดิม) ไป จีนจึงกลายเป็นประเทศหนึ่งเดียวที่เมืองโสมขาวสามารถพึ่งพาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่ราคาสินค้าในประเทศได้พุ่งสูงขึ้นภายหลังที่รัฐบาลได้ปล่อยให้มีการปรับราคาสินค้าให้เป็นไปตามราคาที่แท้จริงในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2002 เป็นต้นมา ทำให้เกาหลีเหนือต้องพึ่งพาเงินในการต่อสู้กับภาวะเงินเฟ้อที่รุนแรง จากความช่วยเหลือทางด้านอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคจำนวนมากจากจีน ทำให้รัฐบาลเกาหลีเหนือรอดพ้นจากหายนะทางเศรษฐกิจ อันเป็นเสมือนการต่ออายุการปกครองของประธานคิม จองอิลต่อไปอีกระยะหนึ่ง จะเห็นได้ว่า เกาหลีเหนือจำเป็นต้องพึ่งพาเงินในแง่เศรษฐกิจและการลงทุน รวมทั้งความร่วมมือแบบทวิภาคีอย่างแน่นแฟ้น เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่รุนแรง

ประการที่สอง รัฐบาลเกาหลีเหนือแสวงหาการปกป้องคุ้มครองจากจีนผ่านทางความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการอุ้มชูทางการเมือง โดยใช้ประเด็นด้านนิวเคลียร์เป็นเครื่องต่อรองกับสหรัฐฯ และเกาหลีใต้ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามหาทางเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ ด้วยการปรับแต่งข้อตกลงเพื่อสันติภาพทางด้านอาวุธ จะเห็นได้ว่า เกาหลีเหนือมีความต้องการใช้เงินเป็นหนทางในการสร้างดุลยภาพกับสหรัฐฯ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ อันเป็นการเพิ่มความสมดุลในโครงสร้างภายหลังยุคสงครามเย็น

จุดยืนของเกาหลีเหนือที่เพิ่งกล่าวถึงเป็นการวิเคราะห์ของนักวิชาการของเกาหลีใต้และสหรัฐฯ ที่มักจะมองเห็นว่า เกาหลีเหนือใช้ยุทธวิธีทางการทูตแบบยลสร้างสถานการณ์ขึ้น ทำให้ได้รับการตอบสนอง คือ ความช่วยเหลืออย่างมากมาย ทั้งจากจีนและเกาหลีใต้ สหรัฐฯ และญี่ปุ่นเสมอมา

โดยแท้จริงแล้วสหรัฐฯ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ก็มีบทบาทต่อนโยบายต่างประเทศของจีนไม่น้อย เพราะเป็นประเทศที่เข้าไปลงทุนในจีน และเป็นตลาดสินค้าส่งออกของจีน ทั้งปริมาณและมูลค่ามหาศาลในแต่ละปี ทำให้จีนต้องประคับประคองความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเหล่านี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้น จีนจึงต้องตระหนักมิให้เกาหลีเหนือใช้ประโยชน์จากคนมากจนเกินไป ในขณะที่เดียวกัน จีนก็มีปัญหากับเกาหลีเหนือเช่นกัน โดยเฉพาะคนเกาหลีเหนือลักลอบข้ามเขตแดนเข้าไปในจีนเพิ่มมากขึ้นในช่วงเศรษฐกิจเกาหลีเกิดวิกฤตและขาดอาหารในการเลี้ยงดูประชาชน คนเหล่านี้ได้สร้างปัญหาเพราะเข้าไปแย่งงานทำในจีนและลักลอบขนสินค้าหนีภาษีไปยังประเทศของตน รวมทั้งได้หลบหนีเข้าไปยังสถานทูตประเทศที่สามในจีนเพื่อขอลี้ภัยไปยังเกาหลีใต้ และประเทศที่สาม ทำให้จีนได้รับการติเตียนจากประชาคมโลกที่ให้ความปลอดภัยแก่สถานทูตต่างชาติไม่เพียงพอ

ในด้านเศรษฐกิจนั้น จีนได้พยายามเกลี้ยกล่อมให้เกาหลีเหนือหันไปใช้ระบบตลาดเสรีที่ทำให้จีนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากเกาหลีเหนือที่เน้นการปกครองแบบสังคมนิยมสุดขั้ว ในขณะที่ใช้โครงการนิวเคลียร์เพื่อการต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศ ทำให้นักวิชาการจีนหลายคนไม่ค่อยพอใจและเขียนบทความวิพากษ์วิจารณ์เกาหลีเหนืออย่างรุนแรงเรื่อยมา จนมีผู้สังเกตการณ์หลายคนวิเคราะห์ว่า ข้อเขียนเหล่านี้ น่าจะเป็นหลักการในนโยบายของรัฐบาลจีนที่มีต่อเกาหลีเหนือต่อไปในอนาคต

2. จีนกับเกาหลีใต้

นับตั้งแต่หลังสงครามเย็นเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีใต้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศนี้มีได้เป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง หรือเป็นเส้นตรงดังเช่นความสัมพันธ์แบบทวิภาคีของประเทศอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากเกาหลีใต้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ที่นโยบายต่างประเทศมักจะรวมเป็นหนึ่งเดียวกับกระแสสังคมภายในประเทศ ยังผลให้ต่างประเทศกลับไปกลับมาตามกระแสสังคมภายในที่มีความอ่อนไหวยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อจีน เกาหลีเหนือ และญี่ปุ่น รวมไปถึงสหรัฐฯ ในที่นี้ จะกล่าวถึงจุดยืนของจีน

ที่มีต่อเมืองโฮมขาวเป็นหลักเพื่อให้เห็นภาพของบทบาทของจีนในการจัดการในด้านความสัมพันธ์กับมิตรประเทศที่ใกล้ชิดประเทศนี้

(1) สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ จีนได้ก้าวขึ้นเป็นชาติที่มีอิทธิพลในเอเชียและมีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา ในขณะที่เกาหลีได้มีความสัมพันธ์ที่เห็นห่างกับสหรัฐฯ ทำให้เกาหลีได้มีความเป็นอิสระในการดำเนินการด้านความสัมพันธ์กับประเทศอื่นมากกว่าในอดีตที่เคยต้องพึ่งพาสหรัฐฯ ในแทบทุกด้าน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีน – เกาหลีใต้ เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเกาหลีได้มีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

- คนเกาหลีไม่พอใจต่อความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันกับสหรัฐฯ และต่อการตั้งฐานทัพในประเทศ
- คนเกาหลีไม่พอใจต่อการตัดสินใจของรัฐบาลสหรัฐฯ ในประเด็นสำคัญๆ หลายเรื่อง
- มีความไม่ลงรอยกันนโยบายต่อเกาหลีเหนือ โดยสหรัฐฯ ใช้นโยบายแข็งกร้าว ในขณะที่เกาหลีใต้ต้องการใช้นโยบายผ่อนปรนเพื่อให้เกาหลีเหนือร่วมสร้างสันติภาพบนคาบสมุทร

การหันเหด้วยการลดการพึ่งพาสหรัฐฯ มาดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระมากขึ้นนั้น ทำให้เกาหลีใต้เปิดกว้างกรอบความสัมพันธ์กับต่างประเทศของตน เมื่อจีนก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจและเกาหลีใต้เล็งเห็นผลประโยชน์ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นแหล่งการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และร่วมมือกับจีนในการติดต่อในเรื่องการขจัดอาวุธนิวเคลียร์ให้หมดไปจากคาบสมุทรเกาหลีด้วยการเจรจา ทำให้เกาหลีใต้มีความโน้มเอียงในการสร้างความผูกพันที่ดีกับจีน โดยยุคการมองว่า จีนเป็นภัยคุกคามดังเช่นในอดีตในทางตรงกันข้าม คนเกาหลีใต้ต่างมองถึงโอกาสเพราะจำนวนประชากรกว่า 1,300 ล้านคนนั้นเป็นความหวานหอมที่ต่างคาดฝันว่า จะยึดครองตลาดนี้มาเป็นของตน จึงได้กระทำทุกทางที่จะได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ภาษาจีนจึงเป็นที่นิยมเรียนในหมู่นักศึกษาเกาหลีในยุคปัจจุบัน เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการทำให้เป้าหมายทางเศรษฐกิจบรรลุผล

ในขณะเดียวกัน ผู้นำจีนย้ำเสมอถึงท่าทีของประเทศของตนต่อสังคมเพื่อนบ้านว่าจะพยายามสร้างสรรค์ให้เกิดสันติภาพและความร่วมมือ ดังที่นายกรัฐมนตรีเหวิน เจีย

เป่าได้เน้นย้ำถึงการสร้างสันติภาพ (peaceful rise) ขึ้นในคำปราศรัยที่นครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 2003 ว่าจีนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความสงบสุขในหมู่ประชาคมของเอเชียตะวันออกและของโลก และเป็นตัวแสดงหลักในทางเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคงของภูมิภาค ดังนั้น จีนจึงสามารถลบภาพ “อันตรายจากจีน” (Chinese threat) ให้หายไปจากความทรงจำที่แต่ละประเทศเคยมองจีนว่าเป็นภัยคุกคาม มาเป็นประเทศที่เปิดเผย รับการเข้า – ออกของทุกชนชาติได้อย่างเสรี และให้การสนับสนุน รวมทั้งความร่วมมืออย่างเป็นทางการได้ของกฎกติกาสากล ผสมกับการใช้มารยาททางสังคมของชาวเอเชียปฏิบัติต่อประเทศเพื่อนบ้าน ในสหัสวรรษใหม่นี้ จีนจึงมีความใกล้ชิดกับเกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ฮองกง เวียดนาม และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อเทียบกับช่วงทศวรรษ 1950 – 1970 เพราะในยุคนั้น ทุกประเทศที่กล่าวถึงต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า จีนเป็นศัตรูตัวร้ายที่สุด

การสร้างพันธมิตรของจีนเป็นการท้าทายความเป็นเจ้าของสหรัฐฯ ที่กลายเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต โดยจีนไม่ต้องการให้สหรัฐฯ – ญี่ปุ่นมีอำนาจเด็ดขาดในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีน – เกาหลีใต้ จึงเป็นไปในแนวถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน กล่าวคือ จีนไม่ได้เร่งรัดหรือบังคับให้เกาหลีใต้ตัดขาดจากสหรัฐฯ และญี่ปุ่น ในขณะที่เกาหลีใต้ก็ยังคงยึดมั่นในสัมพันธภาพที่ดีกับทั้งสองประเทศ และกับจีนอย่างสมดุล

ศาสตราจารย์โรเบิร์ต ซัทเตอร์ (Robert Sutter – School of Foreign Service, Georgetown University) ได้กล่าวว่า รัฐบาลจีนได้ปรับความสัมพันธ์โดยเน้นการหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและโอกาสอื่นๆ จากเกาหลีใต้ในขณะที่ยึดมั่นในมิตรภาพกับเกาหลีเหนืออย่างเหนียวแน่น เมื่อโลกเผชิญหน้ากันเพราะปัญหาทางด้านนิวเคลียร์และการถือครองจีปนาุธของเกาหลีเหนือ รวมถึงปัญหาการกระโดดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเมืองโสมแดงภายหลังการอาสัญกรรมของนายคิม อิลซุง (อดีตประธานาธิบดี) ใน ค.ศ. 1994 จีนจึงเตรียมพร้อมรับกับอนาคตที่ไม่แน่นอนบนคาบสมุทรเกาหลี โดยรัฐบาลจีนได้ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนทางการทหารและการเมืองอย่างต่อเนื่องเพื่อสานต่อความสัมพันธ์และสร้างความมั่นคงกับเกาหลีเหนือ ในขณะเดียวกันก็ทำงานร่วมกันกับเกาหลีใต้และในบางครั้งกับสหรัฐฯ ในการแสวงหาหนทางลดความตึงเครียดบนคาบสมุทร ดังนั้น จีนได้ตอบสนองวิกฤตินิวเคลียร์ที่เกาหลี

เหนืออ้างว่าได้ดำเนินการค้นคว้าและผลิตขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 2002 – ปัจจุบัน (2006) ด้วยการแสดงบทบาทใกล้เคียงโดยรับเป็นเจ้าของภาพจัดประชุม 6 ฝ่าย (เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ สหรัฐฯ ญี่ปุ่น รัสเซีย และจีน) หลายครั้งเพื่อสงวนรักษาอิทธิพลและผลประโยชน์ของจีนบนคาบสมุทรเกาหลี

(2) เศรษฐกิจและสังคม ศาสตราจารย์ซัทเตอร์ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ภายหลังที่สงครามเย็นสิ้นสุดลง จีนมีความสนใจอย่างจริงจังในการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับเกาหลีใต้ที่นับวันจะเจริญเติบโตทั้งปริมาณและมูลค่า ความร่วมมือแบบทวิภาคีในทุกแขนงของทั้งสองประเทศได้รับการแสวงหาและดำเนินการเพื่อปรับปรุงในด้านการค้าและการลงทุน ผู้นำรัฐบาลได้เดินทางเยี่ยมชมเยือนกันและกันอย่างเป็นทางการเสมอมาและต่างแสดงถึงมิตรภาพที่มีต่อกัน ก่อให้เกิดแรงผลักดันต่อการติดต่อและสร้างสัมพันธ์ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและสร้างผลประโยชน์ร่วมกันบนคาบสมุทร ในกรณีที่เกิดวิกฤตนิวเคลียร์เกาหลีเหนือในปี ค.ศ. 2002 จีนและเกาหลีใต้ก็มีจุดยืนร่วมที่จะใช้การเจรจาทางการทูตกับเกาหลีเหนือมากกว่าการใช้มาตรการที่ก้าวร้าวและการทหาร

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา การแลกเปลี่ยนระหว่างจีน – เกาหลีใต้บรรลุถึงจุดที่มีนัยสำคัญยิ่ง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวชาวเกาหลีเดินทางไปเยือนจีนถึง 1.7 ล้านคนในปี ค.ศ. 2002 และมีจำนวนเพิ่มขึ้นในปีถัดมา ส่วนนักท่องเที่ยวชาวจีนกว่า 500,000 คนเดินทางไปเยือนเกาหลีใต้ในปีเดียวกัน ใน ค.ศ. 2001 มีนักศึกษาเกาหลีใต้กว่า 16,000 คนมาศึกษาในสถาบันการศึกษาของจีน เพิ่มขึ้นเป็น 24,000 คนใน ค.ศ. 2002 และเป็น 40,000 กว่าคนใน ค.ศ. 2003 – 2004 อนึ่ง จำนวนเที่ยวบินที่บินระหว่างจีนกับเกาหลีใต้มีมากกว่าจำนวนเที่ยวบินระหว่างเกาหลีใต้กับญี่ปุ่น โดยในปี ค.ศ. 2004 มีกว่า 200 เที่ยวบินต่ออาทิตย์และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

การติดต่อทางด้านธุรกิจอุตสาหกรรมได้เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองกับจีนในระหว่างการประชุมเอเปค (Asia – Pacific Economic Cooperation) ครั้งที่ 3 ที่จัดขึ้นที่กรุงโซลในปี ค.ศ. 1991 ต่อมาเมื่อมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศอย่างเป็นทางการในปีถัดมา ทำให้ความร่วมมือเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะได้รับการคัดค้านจากเกาหลีเหนือก็ตาม อนึ่ง ประธานาธิบดีคิม เจุงแห่งเกาหลีใต้ได้มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มความร่วมมือแบบ

พหุภาคีของ ASEAN Plus Three โดยเขาได้เรียกร้องให้จีนเข้าร่วมในกลุ่ม ซึ่งจีนก็ได้ตอบสนองในตอนปลายทศวรรษ 1990

ในการเยี่ยมชมเยือนระหว่างกันนั้น นายกรัฐมนตรีหู หลงจี้ของจีนพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของพรรคจำนวน 7 คนได้เดินทางไปเยือนกรุงโซลในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2000 ต่อมา มีการเดินทางเยือนต่อกันระหว่างผู้นำ และระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหลายครั้ง

จะเห็นได้ว่า ในห้วงเวลาที่ผ่านมา การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ได้ก่อให้เกิดการมองภาพจีนในสายตาของคนเกาหลีที่เปลี่ยนแปลงไป จากการสำรวจของรัฐบาลเกาหลีใต้ในปี ค.ศ. 1996 พบว่า คนเกาหลีร้อยละ 47 บอกว่า จะเลือกจีนเป็นมิตรประเทศที่ใกล้ชิดที่สุด ในขณะที่ร้อยละ 24 เลือกสหรัฐอเมริกา ส่วนการสำรวจในปี ค.ศ. 2000 จำนวนคนที่คาดว่า จีนจะเป็นชาติที่มีอิทธิพลในเอเชียมีร้อยละ 52 ในขณะที่มีจำนวนไม่มากนักที่คาดว่าสหรัฐฯ จะมีบทบาทสำคัญในเอเชีย

ประธานาธิบดีโรห์ มูเฮียนได้เดินทางไปเยือนจีนเป็นทางการในปี ค.ศ. 2003 อันเป็นการประกาศว่า 10 ปีของการสถาปนาทางการทูตขึ้นนั้น ประเทศทั้งสองได้บรรลุความร่วมมือระหว่างกันเป็นอย่างดี โดยในปี ค.ศ. 2002 มูลค่าทางการค้าต่อกันมีมูลค่าถึง 110 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และในปี ค.ศ. 2004 จีนเป็นประเทศที่บริษัทเกาหลีใต้ไปลงทุนมากที่สุด โดยมีมูลค่าการลงทุนถึง 4 พันล้านเหรียญฯ ต่อมาประธานาธิบดีหู จินเทาเดินทางมาร่วมประชุมเอเปคที่เมืองปูซานของเกาหลีใต้ที่จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 18 – 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 2005 และประชุมสุดยอดกับผู้นำเกาหลี ก่อให้เกิดความร่วมมือแบบทวิภาคีในด้านการทูต ความมั่นคง เศรษฐกิจและการค้าแบบก้าวกระโดดขึ้น โดยจีนกลายเป็นตลาดส่งออกที่ใหญ่ที่สุดของเกาหลีใต้แทนตลาดสหรัฐอเมริกา

(3) อุปสรรคและการแก้ปัญหา แม้ว่าในภาพรวมความสัมพันธ์ระหว่างจีน – เกาหลีใต้จะเป็นไปด้วยดีและพัฒนาไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ปัญหาการกระทบกระทั่งระหว่างกันก็เกิดขึ้นเป็นระยะๆ เช่นเดียวกัน จนบางครั้งแทบจะมีการคาดหมายกันว่า ความสัมพันธ์อาจสะดุดหยุดลงเพราะปัญหาความบาดหมางได้หยั่งรากฝังลึกไปในกลุ่มคนทั่วประเทศเกาหลีใต้ ดังตัวอย่างเช่น ในตอนปลายทศวรรษ 1990 เกษตรกรจีนได้ส่งกระเทียมไปขายยังตลาดเกาหลี ผู้คนนิยมบริโภคเพราะราคาถูกกว่าของเกาหลี ทำให้ชาวนาเกาหลีใต้ประท้วงเพราะขายผลผลิตไม่ได้ โดยมีการ

เดินขบวนให้รัฐบาลยุติการนำเข้า การประท้วงในครั้งนั้นเป็นเสมือนนำชาติเข้าสู่สงครามกับจีน ทำให้จีนเตือนเกาหลีถึงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวของผู้เดินขบวน ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

กรณีต่อมาก็คือ สื่อมวลชนเกาหลีตีพิมพ์บทความกล่าวหาว่า ได้พบไข่มุกพยาธิในกิมจิหรือผักดอง 10 ตัวอย่างที่ส่งจากจีนไปขายในเกาหลี และสมาชิกรัฐสภาคนหนึ่งอ้างว่า ได้พบสารตะกั่วในกิมจิจากจีนด้วย การประโคมข่าวก่อให้เกิดการประท้วงจากรัฐบาลจีนที่เห็นว่า เกาหลีพยายามสร้างภาพทำลายความน่าเชื่อถือในสินค้าจากจีน ทั้งๆ ที่มีการพบไข่มุกพยาธิในกิมจิที่ผลิตขึ้นในเกาหลีเช่นกัน

กรณีที่สาม ได้แก่ การที่จีนประกาศว่า สุสานหรือหลุมฝังศพที่ตั้งอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนซึ่งเกาหลีอ้างว่าเป็นของอาณาจักร โคกูริว นั้น น่าจะเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของจีนในอดีตตามหลักฐานที่ค้นพบในการวิจัยในโครงการภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อปี ค.ศ. 2002 และจีนขอให้ยูเนสโกประกาศเป็นมรดกโลกในปี ค.ศ. 2003 เหตุการณ์นี้ได้สร้างความไม่พอใจแก่เกาหลีได้ยิ่งเพราะถือว่าเป็นการบิดเบือนทางประวัติศาสตร์ที่จีนที่กักเอาว่า อาณาจักร โคกูริวเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรจีนในอดีต ในขณะที่เกาหลีถือว่า เป็นหนึ่งในอาณาจักรโบราณในยุคสามอาณาจักร (โคกูริว แพ็กเจ และซิลลาของเกาหลี) ทำให้เกิดการประท้วงเงินไปทั่วประเทศ

จากการสำรวจความคิดเห็นของคนเกาหลีที่มีต่อจีนในปี ค.ศ. 2004 โดยสถานีโทรทัศน์ KBS พบว่า

คนเกาหลีคิดว่าจีนเป็นคู่แข่ง	79.8	เปอร์เซ็นต์
เทคโนโลยีของจีนจะตามเกาหลีทันในทศวรรษหน้า	87.1	เปอร์เซ็นต์
จีนไม่ได้แสดงบทบาททางสร้างสรรค์ในการรวมชาติเกาหลี	74.1	เปอร์เซ็นต์
จีนไม่ได้เป็นมิตรกับเกาหลีเท่าใดนัก	58.2	เปอร์เซ็นต์

แม้ว่าจีน – เกาหลีได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันมาแล้ว 12 ปี และมีการแลกเปลี่ยนต่อกันในทุกสาขา ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อันนำไปสู่ความร่วมมืออย่างแน่นแฟ้น อย่างไรก็ตาม คนเกาหลีเริ่มมีข้อสงสัยและมีการมองเป็นลบต่อจีน ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการอ้าง

ลัทธิทางประวัติศาสตร์ว่า อาณาจักรโคกูริวเป็นของจีน และส่งผลให้คนเกาหลีตระหนักว่า จีนกำลังดำเนินยุทธศาสตร์ของการก้าวไปสู่การเป็นเจ้า (hegemony) และมุ่งให้จีนเป็นศูนย์กลาง (Sino-centrism) ของเอเชีย อันเป็นแผนมุ้งร้ายต่อเกาหลีตามทฤษฎีอันตรายจากจีน (Chinese Threat Theory)

นอกจากนี้ เกาหลีได้มีความไม่แน่ใจที่จะยกย่องจีนให้เป็นพันธมิตรแท้เพราะมีความแคลงใจที่ประธานคิม จองอิลแห่งเกาหลีเหนือได้ไปเยือนจีนอย่างลับๆ ในระหว่างวันที่ 10 – 18 มกราคม ค.ศ. 2006 โดยรัฐบาลจีนไม่ได้เปิดเผยให้สถานทูตเกาหลีใต้ที่ประจำอยู่ในประเทศจีนได้รับรู้อะไรเลย ที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือ กระทรวงการต่างประเทศของจีนได้ย่ำต่อเกาหลีใต้ตลอดมาว่า “เรื่องราวของการเยือนของประธานคิมไม่มีมูลความจริงแต่ประการใด” การเยือนครั้งนี้จึงเป็นเหตุการณ์ที่เกาหลีใต้ประจักษ์ชัดว่า จีนมีลัทธิลึกลับในกิจการที่เกี่ยวกับเกาหลีเหนือต่อประเทศของเขา ทำให้เกิดความไม่มั่นใจว่า จีนจะเป็นเพื่อนแท้จริงดังคำสัญญาของที่ประชุมสูงสุดของผู้นำทั้งสองประเทศที่มีขึ้นหลายครั้งหลายคราหรือไม่เพียงใด

ความสัมพันธ์ระหว่างจีน - ญี่ปุ่น

จีนมีความหวาดระแวงญี่ปุ่นมาโดยตลอด ทั้งนี้เป็นผลมาจากประวัติศาสตร์อันขมขื่นที่ญี่ปุ่นก่อสงครามกับจีนใน ค.ศ. 1895 และรุกรานจีนนับตั้งแต่ ค.ศ. 1931 ไปจนกระทั่งเข้ายึดครองภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน โดยทำหน้าที่จัดตั้งและให้ความคุ้มครองรัฐใหม่แมนจูกับบนแผ่นดินของจีนในระหว่างปลายทศวรรษ 1930 ถึงกลางทศวรรษ 1940 ทำให้การขยับตัวทางการทหารของญี่ปุ่นในแต่ละครั้งในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เช่น การเพิ่มจำนวนกองกำลังป้องกันตนเอง การแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตราที่ 9 เป็น “นโยบายการป้องกันประเทศของญี่ปุ่นในยุคหลังสงคราม: เพื่อให้เป็นที่รับรู้กันว่า ญี่ปุ่นมีกองทัพเพื่อการปกป้องตนเอง” เป็นอาทิ ได้สร้างความกังวลใจให้กับจีน(และเกาหลี) เป็นอย่างยิ่ง เพราะเกรงว่าญี่ปุ่นกำลังจะก้าวไปสู่รัฐทหารอีกครั้ง ในทางกลับกัน จีนได้ลงทุนสร้างแสนยานุภาพทางทหารขึ้นเมื่อภาวะเศรษฐกิจของดินแดนมังกรได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทำให้ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ต่างแสดงความไม่สบายใจและเกรงว่า สถานการณ์จะเป็นไปตามทฤษฎีภัยคุกคามจากจีน

(Chinese Threat Theory) ที่จีนจะมีบทบาทสำคัญทางการทหารมากขึ้นในภาคพื้นแปซิฟิก

ในขณะเดียวกัน มรดกแห่งความขัดแย้งระหว่างจีน-ญี่ปุ่นในเรื่องการอ้างสิทธิเหนือหมู่เกาะเตี้ยวยูอิ อีกทั้งเนื้อความในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของชั้นมัธยมศึกษาของญี่ปุ่นที่ถูกจีนและเกาหลีกล่าวหาว่าบิดเบือนข้อเท็จจริงนั้น ก่อให้เกิดความสั่นคลอนในด้านความสัมพันธ์ และส่งผลให้เกิดความตึงเครียดระหว่างประเทศทั้งสองเป็นระยะๆ มาจนกระทั่งทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางข้อขัดแย้งที่มีมากมายดังที่เพิ่งกล่าวถึง ก็ไม่ทำให้จีนและญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้ากันและกันแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เป็นเพราะจีนต้องพึ่งพาญี่ปุ่นในด้านเงินทุน การลงทุน เทคโนโลยี และตลาดรองรับสินค้าจากจีน ปัจจุบัน ญี่ปุ่นยังคงเป็นประเทศที่ทรงพลังอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นอันดับที่ 2 ของโลก เป็นแหล่งเงินทุน และมีเทคโนโลยีเป็นเลิศในแทบทุกสาขา รวมทั้งเป็นประเทศแรกที่เปิดความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจกับจีนภายหลังการปฏิวัติทางวัฒนธรรมสิ้นสุดลง ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงมีบทบาทสำคัญต่อจีนในหลายด้านนับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา แต่ถึงกระนั้นก็ตาม จีนก็ถือว่าญี่ปุ่นเป็นคู่แข่งสำคัญทั้งทางด้านการทหารและเศรษฐกิจ อีกทั้งยังฝังใจกับเหตุการณ์ในอดีตที่ญี่ปุ่นกระทำการอย่างโหดร้ายทารุณกับประเทศจีนในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นมีความซับซ้อน มีทั้งรุกและรับสลับกันไป นอกจากนี้ เราไม่อาจอธิบายได้อย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์แบบทวิภาคีระหว่างประเทศทั้งสอง เนื่องจากมีตัวแปรอื่น เช่น สหรัฐอเมริกา ได้หันเหลิเห็นือ เกาหลีใต้ และประเทศอื่นๆ ทั่วยุโรป ตะวันออกกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นตัวละครที่สำคัญในการแสดงบทบาทเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของจีน-ญี่ปุ่นในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ข้อเขียนนี้ไม่อาจกล่าวครอบคลุมเนื้อหาสาระได้ทั้งหมด เพราะมีเหตุการณ์มากมายเกิดขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ดังนั้น จึงจะขอกกล่าวเฉพาะประเด็นหลักๆ ที่จีนมีเป้าหมายในการมองและสร้างความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นอย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จีนมีจุดยืนอย่างไรต่อญี่ปุ่น

ดังที่กล่าวแล้วในตอนต้นว่า ภาวะเศรษฐกิจของจีนได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา และคาดการณ์ต่อไปภายหน้าว่า จะมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่กว่าญี่ปุ่นภายในปี ค.ศ. 2050 และอาจจะก้าวล้ำนำหน้าสหรัฐอเมริกาในตอนปลายของ

คริสต์ศตวรรษที่ 21 นี้ อีกทั้งจำนวนประชากรที่มีมากกว่า 1,300 ล้านคนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นพื้นฐานที่ทำให้จีนมีความมั่นใจและแสดงออกถึงความเป็นชาติมหาอำนาจใหญ่ที่สุดประเทศหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อเอเชียและต่อโลก

1. ด้านการเมือง

จีนอยู่เคียงข้างเกาหลีเหนือ และได้รับการสนับสนุนจากรัสเซียในการต่อต้านการครอบครองความเป็นเจ้า (hegemony) ของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศพันธมิตรสำคัญของญี่ปุ่น ในขณะที่เกาหลีใต้ใช้นโยบายโอนอ่อนต่อเกาหลีเหนือตามแนวทางของอดีตประธานาธิบดีคิม เจุง ที่เรียกว่า Sunshine policy อีกทั้งประธานาธิบดีโรห์ มูเฮียน ได้ยึดและปฏิบัติต่อเกาหลีเหนือฉันท์บ้านพี่เมืองน้อง ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธนโยบายแข็งกร้าวต่อเกาหลีเหนือเพราะเกรงว่า หากเกาหลีเหนือถูกค้อนให้จนตรอกแล้ว อาจใช้กำลังทหารและอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายล้างสูง (weapons of mass destruction - WMD) โจมตีและรุกรานเกาหลีใต้ได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ขั้วทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งได้แก่ จีน เกาหลีเหนือ และรัสเซีย ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งได้แก่ ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา (รวมทั้งไต้หวัน) ส่วนเกาหลีใต้มีความโน้มเอียงไปทางฝ่ายญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ในบางกรณี และโน้มเอียงไปทางจีนในบางกรณี

จีนกับเกาหลีเหนือได้ร่วมรบต่อสู้กับกองทัพพันธมิตรในสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950 – 1953) และจีนเป็นประเทศหลักในการให้ความช่วยเหลือเกาหลีเหนือที่ทำการปกครองในระบบคอมมิวนิสต์เดียวกันในการบูรณะฟื้นฟูประเทศหลังสงคราม และในการพัฒนาประเทศนับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนจีนเองนั้นเมื่อเริ่มฟื้นฟูเศรษฐกิจและก้าวหน้าทัดเทียมประเทศอุตสาหกรรมได้บ้างแล้ว ก็ต้องการก้าวขึ้นเป็นผู้นำในทางการเมืองระหว่างประเทศ ดังนั้น จีนจึงใช้เกาหลีเหนือซึ่งเป็นประเทศเล็กๆ ทำการท้าทายสหรัฐฯ และญี่ปุ่นด้วยการอ้างว่า สามารถพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมาได้ ซึ่งก็เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า เกาหลีเหนือสามารถผลิตระเบิดนิวเคลียร์ขึ้นมาได้จริงๆ โดยทำการทดลองเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม ค.ศ. 2006 อีกทั้งได้ทดลองยิงขีปนาวุธได้ในปี ค.ศ. 1998 และ ค.ศ. 2006 ไปตกในทะเลญี่ปุ่น อาวุธที่มีอานุภาพการทำลายล้างสูงนี้ได้รับการช่วยเหลือทางเทคโนโลยีส่วนหนึ่งมาจากจีนและรัสเซีย

ญี่ปุ่นได้ทำการคัดค้านอย่างแข็งขันที่เกาหลีเหนือครอบครองอาวุธ WMD เพราะญี่ปุ่นถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อญี่ปุ่นโดยตรง และญี่ปุ่นก็ไม่เชื่อว่าเกาหลีเหนือจะกระทำ

ตามสิ่งที่บอกแก่ประชาคมโลกภายหลังได้รับการประณามจากประเทศต่างๆ และองค์การสหประชาชาติเมื่อทำการทดลองอาวุธ WMD ในแต่ละครั้ง ดังตัวอย่างเช่น

- 31 สิงหาคม 1998: ทดลองยิงขีปนาวุธเตโปดอง 1 ขีปนาวุธขีปนาวุธไปตกในมหาสมุทรแปซิฟิก
- 13 กันยายน 1999: เกาหลีเหนือประกาศหยุดการทดลองยิงขีปนาวุธพิสัยไกล
- กันยายน 2002: เกาหลีเหนือเจรจาตกลงขยายการเลิกทดลองยิงขีปนาวุธต่อไปจากปี ค.ศ. 2003 ในการประชุมสุดยอดกับผู้นำญี่ปุ่น
- พฤษภาคม 2004: เกาหลีเหนือยิงขีปนาวุธพิสัยไกลไปตกลงในทะเลญี่ปุ่น
- มีนาคม 2006: เกาหลีเหนือยิงขีปนาวุธพิสัยไกลสองลูก
- 18 พฤษภาคม 2006: ญี่ปุ่นรายงานว่าเกาหลีเหนือเคลื่อนย้ายขีปนาวุธไปยังฐานยิง สื่อบลชนระบุว่า เป็นขีปนาวุธเตโปดอง 2
- 5 กรกฎาคม 2006: เกาหลีเหนือยิงขีปนาวุธ 7 ลูก ได้แก่ สกัก โรดอง และเตโปดอง 2

อาณาเขตของขีปนาวุธของเกาหลีเหนือ

ชื่อ	พิสัย (กม.)	เป้าหมายถึง
KN-2	100 – 200	เกาหลีใต้
Hwasong – 5	300	เกาหลีใต้
Hwasong – 6	500	เกาหลีใต้
Scud – D	700	เกาหลีใต้
Rodong	1,300	เกาหลีใต้
Taepodong	2,500 – 4,000	ญี่ปุ่น โอกินาวา กวม
Taepodong – 2	3,500 – 6,000 (ขั้นที่ 2)	สหรัฐอเมริกา
	3,500 – 15,000 (ขั้นที่ 3)	สหรัฐอเมริกา

ปฏิทินการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ

1989 _ U.S. satellite pictures reveal a nuclear reprocessing plant at North Korea's Yongbyon complex.

Oct. 21, 1994 _ North Korea and the United States sign an agreement in Geneva, ending a nuclear row that lasted 18 months. The "Agreed Framework" requires Pyongyang to freeze and eventually dismantle its nuclear facilities in return for two light-water nuclear reactors. It also states the two countries should move toward the normalization of political and economic relations.

2002

Oct. 3 _ James Kelly, assistant U.S. secretary of state for East Asian and Pacific affairs, visits North Korea.

Oct. 17 _ The United States claims Pyongyang has admitted to running a clandestine nuclear weapons program.

Nov. 15 _ The executive board of the Korea Peninsula Energy Development Organization (KEDO) decides to suspend its heavy oil supplies to North Korea from December unless the North abandons its nuclear weapons program.

Dec. 12 _ North Korea declares the lifting of nuclear freeze measures in a statement released by its Foreign Ministry.

Dec. 13 _ North Korea asks the United Nations' International Atomic Energy Agency (IAEA) to remove seals and surveillance equipment from its Yongbyon nuclear power plant.

Dec. 21 _ North Korea says it began removing IAEA seals and surveillance equipment from its nuclear facilities.

Dec. 27 _ North Korea says it is expelling two IAEA nuclear inspectors from the country.

2003

Jan. 10 _ North Korea announces its withdrawal from the Nuclear Nonproliferation Treaty (NPT).

Aug. 1 _ South Korea confirms that North Korea agrees to holding dialogue on its nuclear program with the United States, Japan, China, Russia and South Korea.

Aug. 27-29 _ The first round of six-party talks is held in Beijing to resolve the nuclear showdown. Washington and Pyongyang fail to iron out differences, but delegates agree to meet again.

Dec. 9 _ North Korea offers to "freeze" its nuclear program in exchange for concessions from the United States, saying it will boycott further talks unless Washington agrees.

Dec. 27 _ North Korea says it will attend a new round of six-party talks on its nuclear program in early 2004.

2004

Jan. 10 _ An unofficial U.S. team of experts visits North Korea's Yongbyon nuclear complex.

Feb. 3 _ North Korea says the next round of six-party talks on the nuclear crisis will be held on Feb. 25.

Feb. 25-28 _ The second round of six-way talks is held in Beijing, but ends without a major breakthrough.

June 23 _ The third round of six-party talks is held in Beijing, with the United States offering North Korea fuel aid if it drops its nuclear program.

Aug. 16 _ North Korea says it will boycott a working-level meeting ahead of the next round of six-way talks, citing the Washington's lack of a "sincere attitude."

Sept. 28 _ North Korea announces it has completed processing 8,000 spent nuclear fuel rods.

2005

Jan. 14 _ North Korea expresses its willingness to restart the stalled talks on its nuclear ambitions.

Jan. 19 _ Condoleezza Rice, U.S. President George W. Bush's nominee for secretary of state, defines North Korea as one of six "outposts of tyranny."

Feb. 10 _ North Korea's Foreign Ministry announces the country possesses a nuclear arsenal and that it will indefinitely boycott six-way talks until Washington drops its "hostile" policy toward North Korea.

April 18 _ South Korea says the North has suspended its nuclear reactor in Yongbyon, enabling the country to extract fuel rods for more nuclear weapons.

May 11 _ North Korea claims it has completed extraction of spent fuel rods from the Yongbyon reactor.

June 17 _ Returning from a trip to Pyongyang, South Korean Unification Minister Chung Dong-young announces that North Korean leader Kim Jong-il said Pyongyang could rejoin six-way talks if it can reach an agreement with Washington.

July 26 _ The talks resume in Beijing.

Sept. 13 _ Delegates from the six countries resume the fourth round of the nuclear talks.

Sept. 19 _ The six nations issue a joint statement, the first of its kind at the talks, and agree to hold the fifth round in early November. In the six-point statement, North Korea agreed to dismantle its nuclear program. The five other countries involved in the talks agreed to provide a security guarantee and energy to the North and promote trade and economic exchanges.

Nov. 8 _ Nuclear envoys from six nations meet in Beijing. North Korea's chief nuclear envoy Kim Gye-kwan demands that financial sanctions on the North be lifted.

2006

Jan. 18 _ Chief nuclear envoys from North Korea, China and the United States meet in Beijing as part of efforts to revive the stalled nuclear talks, but the meeting ends without a breakthrough.

March. 7 _ The United States and North Korea hold a working-level meeting in Beijing to resolve the communist state's alleged counterfeiting of U.S. dollars. The two sides fail to find any breakthrough.

June 1 _ North Korea invites the chief U.S. nuclear envoy to Pyongyang, but Washington refuses to accept the invitation.

July 5 _ North Korea test-fires at least three missiles, including possibly one long-range missile, the "Taepodong-2."

July 16 _ The U.N. Security Council unanimously adopts a resolution adopting limited sanctions on North Korea. The resolution also calls on the North to return to the nuclear talks, but Pyongyang condemns it.

Aug. 18 _ U.S.-based ABC News reports that North Koreans were spotted unloading large reels of cable near the suspected nuclear test site.

Sept. 14 _ South Korean President Roh Moo-hyun and U.S. President George W. Bush reaffirm the goal of finding a peaceful and diplomatic resolution to North Korea's nuclear issue. They agree to pursue a "new joint comprehensive approach" to resume the six-party talks.

Oct. 3 _ North Korea says it will conduct a nuclear test to prop up its self-defense against "growing U.S. hostility against the communist regime."

Oct. 6 _ The United Nations Security Council adopts a statement warning North Korea to refrain from conducting a nuclear test.

Oct. 9 _ North Korea says it has safely and successfully conducted its first-ever test of a nuclear bomb. South Korea says it detected a 3.58-3.7 magnitude tremor in the North's northeastern Hamkyong Province.

ที่มา: Korea times. October 9, 2006

ภายหลังการทดลองยิงขีปนาวุธของเกาหลีเหนือในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2006 ญี่ปุ่นได้ประกาศมาตรการโต้ตอบการกระทำของเกาหลีเหนือ คือ การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ ด้วยการห้ามนำเข้าสินค้าทุกประเภทจากเกาหลีเหนือ ห้ามเรือของเกาหลีเหนือเข้าจอดที่เมืองท่าใดๆ ของญี่ปุ่น ห้ามคนเกาหลีเหนือเข้าประเทศ ห้ามการโอนเงินจากญี่ปุ่นไปยังเกาหลีเหนือ และห้ามทำการค้าสินค้า 15 ชนิดที่เกี่ยวข้องกับอาวุธ WMD คำประกาศของญี่ปุ่นนี้ทำให้เกาหลีเหนือเตือนญี่ปุ่นว่าจะได้รับการโต้ตอบอย่างรุนแรงต่อมาตรการเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม นายโจเซฟ โคลแมนแห่งสำนักข่าวเอพี กล่าวว่า เกาหลีเหนือยังคงสามารถลักลอบจำหน่ายอุปกรณ์และอาวุธนิวเคลียร์ไปยังกลุ่มผู้ซื้อในตลาดมืดได้ ในขณะที่ Andrei Lankov อาจารย์ชาวรัสเซีย คาดคะเนว่า จีนอาจคาดหวังที่จะรวมดินแดนส่วนหนึ่งของเกาหลีเหนือเข้าเป็นของจีนหากรัฐบาลประเทศนั้นล่มสลาย ดินแดนส่วนนี้หมายถึงบริเวณที่ตั้งอาณาจักร โคกูริว (37 BC. – 668) และอาณาจักรเพลเฮ (ค.ศ. 698 – 926) ที่อยู่ในจีนและเกาหลีเหนือในปัจจุบัน

ตามปกติแล้ว เกาหลีเหนือทำการค้าขายกับจีนเป็นหลัก โดยในปี ค.ศ. 2000 มูลค่าการค้าระหว่างกันเท่ากับ 488 ล้านดอลลาร์และเพิ่มเป็น 1,581 ล้านดอลลาร์ในปี ค.ศ. 2005 หรือร้อยละ 39 ของมูลค่าการค้ากับต่างประเทศทั้งหมด ต่อมาภายหลังการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ เกาหลีเหนือได้เรียกร้องขอเงินช่วยเหลือจากจีนเพิ่มขึ้นจาก 1.3 พันล้าน

เหรียญต่อปีเป็น 3.5 พันล้านเหรียญ ซึ่งจีนก็มีได้ปฏิเสธ แต่เกาหลีเหนือต้องอยู่ในอำนาจการบงการของจีน

จากหลักฐานที่กล่าวมานี้ ทำให้เชื่อได้ว่า จีนมีบทบาทสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของเกาหลีเหนือ และพร้อมที่จะปกป้องเกาหลีเหนือหากถูกข่มขู่ ดังเช่นกรณีกระทรวงต่างประเทศของจีนออกมาประกาศทันทีภายหลังที่เกาหลีเหนือทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม ค.ศ. 2006 ว่า จีนจะไม่เปลี่ยนแปลงนโยบายความสัมพันธ์ที่ดีต่อเกาหลีเหนือ ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงถือว่า นี่เป็นจุดยืนของจีนที่มีต่อญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา

ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างถือว่า อีกฝ่ายหนึ่งเป็นภัยคุกคามต่อประเทศของตน โดยจีนรู้สึกหวั่นวิตกต่อแสนยานุภาพของกำลังทหารของญี่ปุ่น ดังที่ สำนักข่าวซินหัวของจีนอ้างว่า ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 ญี่ปุ่นมีเรือรบหลักประจำการ 160 ลำ มีรถถัง 1,200 คัน มีกำลังทหาร 13 กองพล ซึ่งเป็นกองกำลังที่ไม่มีลักษณะเป็นเพียงเพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น จีนจึงตระหนักว่า นี่คงเป็นการรื้อฟื้นลัทธิทหารนิยมของญี่ปุ่น และยังมีปฏิญญาร่วมว่าด้วยความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่น – สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1996 และในตอนต้นสหัสวรรษใหม่นี้แล้ว จีนก็มั่นใจว่าเป็นแนวทางในเชิงรุกและอาจนำไปสู่การสกัดกั้นเงินอันจักส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและการพัฒนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออก

2. หมู่เกาะเตี้ยวยวี

ข้อพิพาทเรื่องดินแดนที่จีนและญี่ปุ่นต่างอ้างว่ามีกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะเตี้ยวยวีหรือที่ญี่ปุ่นเรียกว่า เซนกากุ ซึ่งเป็นหมู่เกาะเล็กๆ จำนวน 8 เกาะ ไม่มีผู้อยู่อาศัย มีพื้นที่รวมกันราว 6.3 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในบริเวณทะเลจีนตะวันออก ห่างจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือของไต้หวันราว 200 กม. และห่างจากเกาะโอกินาวาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ราว 300 กม. โดยจีนได้อ้างกรรมสิทธิ์เหนือเกาะว่า ได้ครอบครองมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1403 ในสมัยราชวงศ์ชิง ในขณะที่ญี่ปุ่นอ้างว่า ตอนที่ชาวญี่ปุ่นค้นพบหมู่เกาะเหล่านี้ นั้น นอกจากจะไม่มีผู้คนอาศัยอยู่แล้ว ยังไม่พบร่องรอยของการควบคุมของจีน ดังนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ผนวกเข้าเป็นดินแดนของญี่ปุ่นในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของหมู่เกาะริวกิวหรือโอกินาวาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1895 ก่อนที่ญี่ปุ่นจะได้ไต้หวันมาครอบครองตามสนธิสัญญาชิโมะโนะเซกิ

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1997 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ทำข้อตกลงกับจีนว่า ให้เก็บเรื่องใครควรเป็นเจ้าของหมู่เกาะนี้ไว้ก่อน และได้สถาปนาเขตจัดการร่วมกัน (joint management zone) ที่กินพื้นที่กว้าง 200 ไมล์โดยอนุญาตให้ทำการประมงได้ทั้งสองประเทศและร่วมมือกันในการใช้ทรัพยากรในบริเวณดังกล่าว

ต่อมา ในปี ค.ศ. 2005 ข้อพิพาทหมู่เกาะเตี้ยวยวีไม่ได้เป็นประเด็นขัดแย้งมากไปกว่ากรณีความขัดแย้งในบริเวณทะเลจีนตะวันออก (East China sea) เพราะบริเวณดังกล่าวเป็นเส้นแบ่งเขตแดนทางทะเลของทั้งสองประเทศ ซึ่งต่างถือเป็นเขตเศรษฐกิจเฉพาะของตน และเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่า ได้กั้นทะเลนี้ เป็นแหล่งแก๊สธรรมชาติและน้ำมัน ที่แต่ละฝ่ายต่างแข่งขันกันเพื่อค้นหาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ โดยทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างกล่าวหากันว่า อีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาขุดเจาะน้ำมันและแก๊สในเขตน่านน้ำของตน จึงเรียกร้องให้ฝ่ายตรงข้ามหยุดการทำกิจกรรมนั้นเสีย

ต่อมา นายกรัฐมนตรี โคอิซุมิ ได้เสนอให้จีนและญี่ปุ่นแก้ไขข้อพิพาทนี้เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 2005 โดยหันหน้ามาเจรจากันเพื่อทำให้ “ทะเลแห่งความขัดแย้ง” มาเป็น “ทะเลแห่งความร่วมมือ” ทำให้สถานการณ์ความตึงเครียดทะเลเบาบางลงบ้าง อย่างไรก็ตาม การโจมตีระหว่างกันในเรื่องดังกล่าวได้ปรากฏผ่านสื่อสารมวลชนของทั้งสองประเทศอย่างต่อเนื่อง จึงสร้างความไม่พอใจให้แก่สาธารณชนชาวจีนและชาวญี่ปุ่นเรื่อยมา

3. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม

อัตราส่วนของการลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่นในจีนมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับของฮ่องกง เกาหลีใต้ ไต้หวัน และสหรัฐฯ แต่มูลค่าการลงทุนมีมากกว่าของเกาหลีใต้ ไต้หวัน และสหรัฐฯ ยกเว้นในปี ค.ศ. 2004 ที่มูลค่าการลงทุนของเกาหลีใต้มีมากกว่าของญี่ปุ่น กล่าวคือ ญี่ปุ่นลงทุนโดยตรงในจีนราวปีละ 5-6 พันล้านเหรียญ

ส่วนการค้าระหว่างจีน-ญี่ปุ่นกลับมีปริมาณและมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ค.ศ. 2003 เพิ่มขึ้นร้อยละ 30.4 จากปีก่อน และเพิ่มอย่างต่อเนื่องเป็นร้อยละ 26.7 และ 12.9 ในปี 2004 และ 2005 ตามลำดับ มูลค่าทางการค้าในปี ค.ศ. 2005 มีดังนี้ ญี่ปุ่นส่งออกไปยังจีน 80.3 พันล้านเหรียญ นำเข้าจากจีน 109 พันล้านเหรียญ รวมมูลค่าทางการค้าทั้งสิ้น 189.3 พันล้านเหรียญ ทำให้จีนกลายเป็นประเทศคู่ค้ารายใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายเสียเปรียบดุลการค้า

ในด้านสังคมนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นได้เสื่อมถอยลงไปนับตั้งแต่ นายโคอิซูมิได้รับเลือกเป็นผู้นำญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะข้อขัดแย้งที่จีนยังจำฝังใจก็คือ หนี่ทางประวัติศาสตร์ที่ถูกญี่ปุ่นย่ำยีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1895 เป็นต้นมา ต่อมาในตอนต้นปี ค.ศ. 2005 เมื่อกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นอนุมัติหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับชั้นมัธยมต้น ที่มีเนื้อหาปกปิดความโหดร้ายทารุณของทหารญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ทางการเงินจึงเรียกทูตญี่ปุ่นในกรุงปักกิ่งเข้าพบเพื่อประท้วง อย่างไรก็ตาม ผู้นำรัฐบาลญี่ปุ่นคนดังกล่าวยังคงเดินทางไปคารวะศาลเจ้ายาสุคุมิเป็นประจำทุกปีโดยไม่รับฟังการทัดทานจากจีนและเกาหลีใต้เลย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันเสื่อมทรามลงอย่างต่อเนื่องในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21

ความตึงเครียดได้ปะทุถึงขั้นสูงสุดเมื่อชาวจีนนับหมื่นเดินขบวนในกลางกรุงปักกิ่งเมื่อวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 2005 จากย่านไห่เตียน ผ่านมหาวิทยาลัยปักกิ่งทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มุ่งตรงไปยังหน้าสถานทูตญี่ปุ่น หลายคนถือธงชาติจีนและแผ่นป้ายข้อความต่อต้านญี่ปุ่น และร้องตะโกนก้อง “ญี่ปุ่นจงพินาศ” “ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น” และ “ช่วยกันขัดขวางที่นั่งสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคง” (ญี่ปุ่นพยายามขอสมัครเข้าเป็นสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงขององค์การสหประชาชาติ) นับเป็นการชุมนุมครั้งใหญ่ที่สุดของชาวจีนนับตั้งแต่ครั้งการปิดล้อมทูตสหรัฐฯ ในกรุงปักกิ่ง หลังจากเกิดเหตุการณ์เครื่องบินรบขององค์การนาโตทิ้งระเบิดถูกสถานทูตจีนในกรุงเบลเกรดในระหว่างสงครามโคโซโว ต่อมา การประท้วงได้ลุกลามไปยังเมืองต่างๆ ของจีน เช่น เซ่นหยาง เซียงไฮ้ ซูไฮ้ และฉินตู นับเป็นเวลากว่า 3 สัปดาห์ โดยผู้ประท้วงได้บุกทำลายข้าวของ อาคารสถานทูต และสินค้าญี่ปุ่นเสียหายเป็นจำนวนมาก

ปัญหาความสัมพันธ์ที่เลวร้ายระหว่างประเทศทั้งสอง ทำให้ประชากรชาวจีนจำนวนถึงร้อยละ 62.9 รู้สึกไม่ดีต่อญี่ปุ่น (feel very bad) ในขณะที่คนจีนกว่าร้อยละ 50 บอกว่า ไม่ต้องการเงินช่วยเหลือ (ODA) จากญี่ปุ่น เพื่อมิให้ญี่ปุ่นใช้เป็นเครื่องต่อรองกับจีน ส่วนเจ้าหน้าที่ระดับสูงของจีน ชื่อนายตี จ้าวซิง ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของจีน-ญี่ปุ่นถึงจุดต่ำสุดในรอบ 30 ปีหลังจากที่ทั้งสองประเทศเปิดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเมื่อปี ค.ศ. 1972 เป็นต้นมา โดยต่างฝ่ายต่างกล่าวหากันว่า มีการปลุกระดมให้เกิดความเกลียดชังในหมู่ประชาชนระหว่างกันขึ้น อีกทั้งจีนยังกล่าวหาว่า ญี่ปุ่นกำลังจะ

มุ่งกลับไปสู่ลัทธิชาวจัดหรือลัทธิทหารนิยม ดังนั้น การที่จะหยุดยั้งการกระทำของญี่ปุ่น จึงต้องมีการประท้วงมิให้ญี่ปุ่นก้าวล้ำเส้นเข้าไปสู่การเป็นชาติจักรวรรดินิยมดังเช่นอดีต

ความสัมพันธ์อันร้ายฉานที่กล่าวถึงข้างต้นได้ลดระดับความรุนแรงลงเมื่อ นายโคอิซุมิได้หมดวาระการดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีลง

หมายเหตุ

คัดลอกมาจาก เอกสารทางวิชาการของศูนย์เกาหลีศึกษา ดังนี้

อันดับที่ 21 คำรงค์ฐานดี, *ความสัมพันธ์ระหว่าง จีน-เกาหลีใต้-ญี่ปุ่น: ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 - ปัจจุบัน*. รายงานการวิจัย ศูนย์เกาหลีศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2550.

อันดับที่ 22 คำรงค์ฐานดี, *เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ: ความสัมพันธ์ระหว่างจีน เกาหลี และ ญี่ปุ่น - ตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19*. เอกสารทางวิชาการ ศูนย์เกาหลีศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2551.